

SUB LEGE LIBERTAS

Büntető eljárásjogi ismeretek

II. Dinamikus rész

FANTOLY ZSANETT
BUDAHÁZI ÁRPÁD

Dialog Campus

Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád

BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOGI ISMERETEK II.
DINAMIKUS RÉSZ

Vákát oldal

Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád

BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOGI
ISMERETEK II.

DINAMIKUS RÉSZ

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST, 2019

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
címmű projekt keretében jelent meg.

Szerzők
Fantoly Zsanett
(III–XI.)

Budaházi Árpád
(I–II.)

Szakmai lektor
Bócz Endre

A kézirat lezárásának napja: 2018. július 1.

© Fantoly Zsanett, 2019
© Budaházi Árpád, 2019
© Dialóg Campus Kiadó, 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Előszó	9
Rövidítések jegyzéke	11
I. Előkészítő eljárás	13
1. Bevezető gondolatok	13
1.1. Az előkészítő eljárás célja és eszközei	14
1.2. Az előkészítő eljárás lefolytatása	16
II. A nyomozás	19
1. Általános rendelkezések	20
1.1. Alapvető rendelkezések	21
1.2. Az ügyészségi nyomozás	21
1.3. Áttétel	22
1.4. A nyomozás tartama	22
1.5. Az ügyiratok megismerése	22
1.6. A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése	23
1.7. A polgári jogi igény érvényesítése a nyomozás során	24
1.8. Leplezett eszközök alkalmazása a nyomozás során	24
1.9. A nyomozási cselekmények dokumentálása	25
1.10. Határozat a nyomozás során	29
1.11. Jogorvoslat a nyomozás során	32
1.12. A gyanúsítás elleni panasz	33
1.13. A közvetítői eljárás során előterjesztett panasz	34
1.14. A felülbírálat	34
2. A nyomozás megindítása	35
2.1. A nyomozás megindításának alapja	35
2.2. A nyomozás elrendelése	41
2.3. A feljelentés kiegészítése	43
2.4. A feljelentés elutasítása	44
3. A felderítés	49
3.1. Jelenlét az eljárási cselekményeken a felderítés során	50
3.2. A gyanúsított kihallgatása	52
3.3. A nyomozás ügyiratainak megküldése	57
4. A vizsgálat	57
4.1. Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata a vizsgálat során	58
4.2. Jelenlét az eljárási cselekményeken a vizsgálat során	59
5. Az eljárás felfüggesztése	60

6. Az eljárás megszüntetése	65
7. A nyomozási bíró eljárása	70
III. A vádemelés és alternatívái	73
1. A vádemelés alternatívái	74
1.1. Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése	74
1.2. Egyezség a bűnösség beismeréséről	75
1.3. Közvetítői eljárásra utalás	77
1.4. Feltételes ügyészi felfüggesztés	78
2. A vád, a vádemelés, a vádképviselet, a vádirat	81
IV. A bírósági eljárás általános szabályai	87
1. A bíróság eljárásának formái (Be. 425. §)	87
2. A tárgyaláson jelen lévő személyek (Be. LXX. fejezet)	88
3. A tárgyalás nyilvánossága (Be. 436–439. §)	89
4. A tárgyalás vezetése, méltóságának megőrzése és rendjének fenntartása (Be. LXXII. fejezet)	90
5. Jegyzőkönyv a bírósági eljárásban (Be. LXXIII. fejezet)	91
6. Határozathozatal a bírósági eljárásban (Be. LXXIV. fejezet)	93
V. A tárgyalás előkészítése	97
1. Az elsőfokú tárgyalás előkészítésének feladatai	97
2. A tárgyalás előkészítésének rendszere a hatályos jogban	97
2.1. A tárgyalás előkészítése során vizsgálandó pertechnikai kérdések	98
3. A vádirat közlése (Be. 497. §)	101
4. Az előkészítő ülés (LXXVI. fejezet)	102
5. A tárgyalás kitűzése (Be. 509. §)	103
6. Idézés, értesítés (Be. 510. §)	103
7. Határozat a tárgyalás kitűzése után (Be. 511. §)	104
VI. Az elsőfokú bírósági tárgyalás	105
1. A tárgyalás menete	105
1.1. A tárgyalás megnyitása	105
1.2. A tárgyalás megkezdése	106
1.3. A tárgyalás folytonossága	107
1.4. A bizonyítási cselekmények sorrendje	107
1.5. A megkeresett bíróság eljárása	110
1.6. A vád módosítása	111
1.7. A bizonyítási eljárás befejezése	112
1.8. A perbeszéd	112
1.9. A bizonyítási eljárás újra megnyitása	113
1.10. A határozathozatal	114
1.11. A határozat kihirdetése	117
1.12. Az ügydöntő határozat elleni jogorvoslatok bejelentése (fellebbezés)	117

1.13. Határozathozatal a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről	119
1.14. A tárgyalás berekesztése	119
2. Az elsőfokú bíróság és az ügyész teendői a fellebbezést követően	119
VII. A másodfokú bírósági eljárás	121
1. A felülbírálat terjedelme	121
1.1. Tárgyi kivételek	121
1.2. Személyi kivétel	122
2. Kööttség az elsőfokú bíróság ítéletének tényállásához	122
3. A súlyosítási tilalom	124
4. A másodfokú bíróság eljárásának formái	125
5. A másodfokú bíróság határozatai	126
6. Fellebbezés a másodfokú bíróság határozatával szemben	129
VIII. A harmadfokú bírósági eljárás	131
1. A fellebbezés hatálya és a felülbírálat terjedelme	131
2. Kööttség a felülbírált ítélet tényállásához	131
3. A harmadfokú bíróság eljárásának formái	131
4. A harmadfokú bíróság határozatai	132
IX. A megismételt eljárás	135
1. Az elsőfokú bírósági eljárás megismétlése	135
2. A másodfokú bírósági eljárás megismétlése	136
X. A rendkívüli jogorvoslatok	137
1. A perújítás	137
2. A felülvizsgálat	139
3. Eljárás alkotmányjogi panasz esetén	141
4. Jogorvoslat a törvényesség érdekében	142
5. A jogegységi eljárás	142
6. Az egyszerűsített felülvizsgálat	143
XI. A külön eljárások	145
1. A külön eljárások általános jellemzői, a külön eljárások felsorolása és lényegük ismertetése	145
2. A fiatalkorú elleni büntetőeljárás	146
3. A katonai büntetőeljárás	148
4. Eljárás a mentességet élvező személyek ügyében	150
5. A bíróság elé állítás	151
5.1. A bíróság elé állítás feltételei tettenérés esetén	151
5.2. A bíróság elé állítás feltételei beismerés esetén	151
6. Eljárás egyezség esetén	152

7.	A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás	153
7.1.	A beismeréshez nem kötött külön eljárás objektív (konjunktív) feltételei	153
7.2.	A beismeréshez kötött büntetővégzés feltételei	154
8.	Eljárás a távollévő terhelttel szemben	154
8.1.	Nyomozás az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben	155
8.2.	Vádemelés az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben	155
8.3.	A bíróság eljárása az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben	156
9.	Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében	156
10.	Biztosíték letétbe helyezésével folyó eljárás	157
11.	A magánvádas eljárás	157
12.	A pótmagánvádas eljárás	159
12.1.	A pótmagánvádló fellépésének feltételei	159
12.2.	A pótmagánvádló fellépése a feljelentés elutasítása és az eljárás megszüntetése esetén	159
12.3.	A pótmagánvádló fellépése az ügyészség vádelejtése esetén	160
13.	Eljárás vagyon vagy dolog elvonása, adat hozzáférhetetlenné tétele érdekében	160
14.	Eljárás határozattal kapcsolatos bűncselekmény esetén	161
XII.	Különleges eljárások	163
	Felhasznált irodalom	165

Előszó

A *Büntető eljárásjogi ismeretek I.* című könyvünk a büntető eljárásjog statikus részét mutatja be a 2018. július 1-jén hatályba lépő büntetőeljárás törvény alapján. A Büntetőeljárásjogi Tanszék oktatóinak az volt a célja, hogy a naprakész tananyag megfeleljen a tudományos követelményeknek és annak az elvárásnak is, hogy a gyakorlatban is hasznosítható ismereteket tartalmazzon. Ugyanezek a célok vezérelték a szerzőket, amikor elkészítették a büntető eljárásjog dinamikus részét feldolgozó második kötetet, a *Büntető eljárásjogi ismeretek II.* című könyvet. Az olvasó olyan témaköröket ismerhet meg belőle, mint a nyomozást megelőző előkészítő eljárás, valamint a felderítési és vizsgálati szakaszra tagolódó nyomozási főszakasz, amelytől az új törvény alapján nem különül el a vádemelési szakasz. Emellett a szerzők bemutatják a bírósági eljárás szabályait, valamint a rendes és rendkívüli perorvoslatokat, továbbá a külön és a különleges eljárásokat.

A könyvet jó szívvel ajánljuk a büntető eljárásjogot tanuló hallgatók és a téma iránt érdeklődő szakemberek figyelmébe. Bízunk benne, hogy a kötet hozzá fog járulni szakmai ismereteik elmélyüléséhez és bővítéséhez.

Budapest, 2018. július

A szerzők

Vákát oldal

Rövidítések jegyzéke

AB hat.	alkotmánybírósági határozat
Abtv.	2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról
Be.	2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
1998-as Be.	1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
I. Bp.	1896. évi XXXIII. tc. a bünvádi perrendtartásról
Btk.	2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
Bszi.	2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
EU bü. tv.	2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bünygyi együttműködésről
NAV tv.	2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról
Nyer.	100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
Rtv.	1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
Ütv.	2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről

Vákát oldal

I. Előkészítő eljárás

1. Bevezető gondolatok

A büntetés joga, mint állami felségjog, összefügg az államnak az élet- és vagyonbiztonságért, ezen belül a közrendért, közbiztonságért való politikai felelősségével. A bűncselekmény szinte mindig zavarja a közrendet, sérti a lakosság biztonságérzetét, a feljelentési készség pedig érzékelteti a lakosságnak azt az igényét, hogy az állam szolgáltatson igazságot, büntesse azokat, akik tiltott tetteket követnek el. Ez a lakosság büntetőigénye, amelynek érvényesítését az állam a rendészeti szervek, továbbá a közvédelmi szervezet fenntartásával és működtetésével köteleességszerűen elő is segíti. A modern világ körülményei között ugyanis az igazságszolgáltatás bizonyítási követelményeit magánszemély aligha tudná közhatalmi eszközök, megfelelő ismeretek, felszerelés és szaktudás híján kielégíteni. A bizonyítási lehetőségek felismerése, a lehetséges bizonyítékforrások felkutatása, összegyűjtése, szakszerű kezelése és értelmezése, valamint a bíróság elé terjesztése megfelelő szakismereteket feltételez. Szervezeti és eljárásjogi szempontból ezt többféle módon is lehet szervezni, a jog története során kialakultak különböző változatok, gondolhatunk itt például a tárgyalást megelőző vizsgálóbírói eljárásra az I. Bp. időszakából, de idetartozik az 1998-as Be. és hatályos törvényünk tárgyalás-előkészítési szakasza is, amikor arra törekszik a bíróság, hogy a tárgyalást csak akkor tűzzék ki, ha a tárgyalás megtartásának nincs akadálya.

A Be. szerint a nyomozás, mint eljárási főszakasz, a büntetőeljárás része ugyan, hiszen a vádhatóság felügyelete – sőt irányítása – alatt érvényesül, de szorosan kapcsolódik a közigazgatás körébe sorolt rendészeti tevékenységhez, amelynek a fogalomkörébe tartozik a bűnözésre vetített őrködés, a megfigyelés és a kockázatelemzés, valamint – ehhez kapcsolódva – a rendészeti hírszerzés és felderítés is, amire a rendészeti szerveknek van felhatalmazása. Az „előkészítő eljárást” a törvény [Be. 339 § (1) bekezdés] ugyancsak a büntetőeljárás keretébe sorolja, de ha az nem eredményez bűncselekményre vonatkozó gyanút, az előkészítő eljárást a Be. 346. § (1) bekezdés a) pontja szerint meg kell szüntetni. Az eljárás megszüntetése egyúttal a büntetőeljárás megszüntetését is jelenti annak ellenére, hogy a nyomozást el sem rendelték. A rendészeti szerveknek van nyomozó hatósági jogkörük is, nem is szólva arról, hogy a bűncselekményekről szóló bejelentéseket a magánszemélyek is zömmel ezeknél (főként a rendőrségnél) teszik. Azok az értesülések tehát, amelyek bűnelkövetésre vonatkozó gyanút kelthetnek, e szerveknél jelennek meg, és hogy valóban keltenek-e gyanút, azoknak a beosztottainak az érzékenységétől, fogékonyságától függ, akik a beérkező értesüléseket hivatottak ilyen szempontból értelmezni, hiszen a hatóság értékítélete – a hierarchikus felépítés folytán – természetesen az ő értékítéletük.

A bírósági eljárás előkészítését a közfelfogás általában a „nyomozás” vagy a „vizsgálat” – esetleg a „felderítés” – szóval jellemzi, viszont ezek a kérdéses szavak a büntető eljárásjogban szakkifejezések (*terminus technicusok*), aminek folytán sajátos jelentésük van.

A Be. az előkészítő eljárás, a felderítés és a vizsgálat egymásra épülő rendszerét teremtetten meg. Ennek szellemében került a törvénybe és tartozik ügyészi felügyelet alá a nyomozás elrendelését megelőző, bűnüldözési céllal végzett titkos információgyűjtés (TÓTH 2018, 61.).

1.1. Az előkészítő eljárás célja és eszközei

Előkészítő eljárást a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező ügyészség vagy nyomozó hatóság folytathat. Mivel az előkészítő eljárás olyan különleges tárgyú felderítő, illetve veszélyelhárító tevékenységeket érinthet, mint a korrupció vagy a terrorizmus elleni küzdelem, a Be. a célszerűségi megfontolásokra is figyelemmel lehetővé teszi, hogy előkészítő eljárást ne csak a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező ügyészség vagy nyomozó hatóság folytathasson, hanem az Rtv. alapján a hatáskörébe tartozó cselekmény miatt a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve (Nemzeti Védelmi Szolgálat), valamint a terrorizmust elhárító szerve (Terrorrelhárítási Központ) is. Eljárásukra a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni (Nyer. 94. §).

Az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e. A gyanú meglététől függ a nyomozás elrendelése, ha nem állapítható meg a gyanú fennállta, megszüntetik az előkészítő eljárást, és nem kerül sor nyomozásra. Az előkészítő eljárás céljával függ össze, hogy csak akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendőek, és megalapozottan feltehető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönteni, a bűncselekmény gyanúja fennáll-e [Be. 340. § (1)–(2) bekezdés].

Előkészítő eljárás több módon is megindulhat. Elrendelhető

- a) a szerv hivatalból tudomására jutott,
- b) a feljelentés elutasítását követően a feljelentésben foglalt vagy
- c) az ügyészségről szóló törvény, az Rtv., a NAV tv. vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtést követően a titkos információgyűjtést folytató szerv kezdeményezésében foglalt információk alapján.

Az a) pont esetében az előkészítő eljárást folytató szerv hivatalból rendel el előkészítő eljárást különösen az általa vagy más hatóság által folytatott büntetőeljárás során felmerült információkról, valamint más eljárásban felmerült adatokról kapott tájékoztatás elemzése, értékelése alapján. A hivatalos tudomás alapjául szolgáló tájékoztatást követő öt munkanapon belül döntenie kell az előkészítő eljárás megindításáról [Nyer. 95. § (1) bekezdés].

A b) pontnál az előkészítő eljárás feljelentésben foglalt információ alapján történő elrendeléséről az előkészítő eljárást folytató szerv nyomban dönt. Az előkészítő eljárás megindításának és folytatásának nem akadálya, ha a feljelentés elutasítása ellen panasszal éltek (Nyer. 95. §).

A c) pont esetében az előkészítő eljárás lefolytatására jogosult szerv a titkos információgyűjtést folytató szerv kezdeményezésének a hozzá való megérkezését követő hetvenkét órán belül dönt az előkészítő eljárás elrendeléséről [Be. 340. § (3)–(4) bekezdés].

Az előkészítő eljárás elrendeléséről az előkészítő eljárást folytató szerv arra felhatalmazott vezetője dönt, és az elrendelésről feljegyzést készít. Ha az előkészítő eljárás késedelmet nem tűrő esetben elvégzett eljárási cselekménnyel indul meg, vagyis nincs idő az elrendelést dokumentáló feljegyzés elkészítésére, a feljegyzésnek huszonnégy órán belül kell elkészülnie. A feljegyzés tartalmazza az előkészítő eljárást folytató szervet, az ügy számát, az előkészítő eljárás elrendelésének idejét és az előkészítő eljárás határidejét, továbbá az előkészítő eljárás tárgyát képező bűncselekmény megjelölését [Nyer. 96. § (1)–(2) bekezdés].

A Be. 341. §-a felsorolja azokat a módszereket, amelyek a bűncselekmény gyanújának megállapítása céljából igénybe vehetők az előkészítő eljárás során:

- a 215. § (1)–(2) bekezdésében meghatározott leplezett eszköz (titkosan együttműködő személy alkalmazása; a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja az eljárás valódi céljának titokban tartásával a bűncselekményre vonatkozó információt gyűjthet, ellenőrizhet),
- rejtett figyelés,
- a 216–218. §-ban meghatározott leplezett eszköz (fizetési műveletek megfigyelése),
- a 221. § a) pontja alapján álvásárlás,
- a 222–225. § alapján fedett nyomozó, valamint
- bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz.

Szembetűnő, hogy az előkészítő eljárás során a törvény statikus részében szabályozott leplezett eszközök közül nem alkalmazhatók azok, amelyek fogalmilag feltételezik valamely bűncselekmény gyanúját.

Adatszerző tevékenységre is sor kerülhet az előkészítő eljárás során, viszont szintén szűkebb körben, mint a nyomozás során. Nem lehet például körözést elrendelni az előkészítő eljárásban, és az adatigénylés lehetősége sem teljes körű, azonban így is huszonhárom olyan nyilvántartást sorol fel a Be. 342. § (3) bekezdése, amelyből adatokhoz juthat az előkészítő eljárást végző hatóság. A Be. – látszólag a taxációval korlátozva a lehetséges szervek körét – valójában igen széles körű felhatalmazást ad a nyilvántartott adatok beszerzésére (BELOVICS–TÓTH 2017, 247.).

A bűncselekmény gyanújának megállapítása végett bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök is alkalmazhatók. Ezek irányulhatnak arra a személyre, aki a bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhet, és bizonyos megszorításokkal arra is, akiről megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhető személlyel közvetlenül vagy közvetve kapcsolatot tart [Be. 343. § (1)–(2) bekezdés]. Nincs helye azonban leplezett eszközök alkalmazásának a minősített adat, a titoktartás körébe tartozó adatok, valamint a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információt átadó személy megismerése céljából.

1.2. Az előkészítő eljárás lefolytatása

Az öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény esetén az előkészítő eljárás legfeljebb kilenc hónapig, más esetben legfeljebb hat hónapig tarthat. Az előkészítő eljárást folytató szerv az előkészítő eljárást önállóan végzi, viszont ha nem az ügyészség rendelte el az előkészítő eljárást, az elrendelést követő huszonnégy órán belül a szervnek tájékoztatnia kell az ügyészséget az előkészítő eljárás szükségességét megalapozó adatokról, valamint az alkalmazni kívánt leplezett eszközökről és a tervezett eljárási cselekményekről. Szintén az ügyészség felé irányuló tájékoztatási kötelezettsége a szervnek, hogy az előkészítő eljárás során beszerzett adatokról kéthavonta tájékoztassa az ügyészséget, illetve annak kérésére az előkészítő eljárás során keletkezett ügyiratokat bemutassa [Be. 344. § (1)–(4) bekezdés].

A nyomozást el kell rendelni, ha az előkészítő eljárás során beszerzett adatok alapján megállapítható a bűncselekmény gyanúja. A nyomozást elrendelheti az ügyészség és a nyomozó hatóság is [Be. 344. § (5) bekezdés]. A Be. 345. § (1) bekezdése alapján a nyomozás elrendelése esetén az előkészítő eljárás során keletkezett ügyiratokat és adatokat szükség esetén a nyomozást lefolytató nyomozó hatóságnak vagy ügyészségnek haladéktalanul át kell adni. A nyomozás elrendelése nem jelenti automatikus befejezését az előkészítő eljárásban alkalmazott bírói vagy ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának, az újabb engedély indítványozása nélkül folytatható. Ebben az esetben a leplezett eszköz alkalmazásának tartamát az előkészítő eljárásban alkalmazott leplezett eszköz elrendelésének időpontját alapul véve kell megállapítani. A nyomozó hatóság, illetve az ügyészség szükség esetén tájékoztatja a leplezett eszközök alkalmazását végrehajtó szervet a nyomozás elrendelésének tényéről és időpontjáról, továbbá arról, hogy a leplezett eszköz alkalmazását a nyomozás során mely erre feljogosított szerv folytatja [Be. 345. § (2)–(3) bekezdés].

Az előkészítő eljárást az ügyészség vagy az előkészítő eljárást folytató szerv megszünteti, ha

- az előkészítő eljárás során beszerzett adatok alapján a bűncselekmény gyanúja nem áll fenn,
- az előkészítő eljárás folytatásától nem várható eredmény, vagy
- az előkészítő eljárás határideje lejárt [Be. 346. § (1) bekezdés].

A megszüntetési okok hasonlóak az 1998-as Be. titkos adatszerzést szabályozó megszüntetési okaihoz. Ha nem ért célt az előkészítő eljárás, vagyis nem sikerült gyanút megállapítani az előkészítő eljárást folytató szervnek, akkor meg kell szüntetni az előkészítő eljárást. Az előkészítő eljárást folytató szerv az eljárás befejezéséről feljegyzést készít, és azt megküldi az ügyészségnek [Nyer. 103. § (1) bekezdés].

Szintén megszüntetési ok, ha az előkészítő eljárás folytatásától nem várható eredmény. A célhoz kötöttség érvényesülése miatt van szükség erre a törvényi rendelkezésre: ha egyértelmű, hogy nem lesz megállapítható a gyanú az előkészítő eljárás során, értelmét veszti az előkészítő eljárás. Mindezek mellett a határidő lejárt is megszüntetési ok. Ez esetben gyanú megállapítása nélkül telik el a legfeljebb kilenc hónap az öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény esetén, illetve a legfeljebb hat hónap más bűncselekmények esetén.

Szintén garanciális jellegű rendelkezése a Be.-nek, hogy az előkészítő eljárás megszüntetése esetén a beszerzett adatok büntetőeljárásban bizonyítékként nem használhatók fel [Be. 346. § (2) bekezdés]. Az előkészítő eljárást az ügyészség felügyeli. Ha az előkészítő eljárást az ügyészség folytatja, bármely nyomozó hatóságot annak illetékességi területén eljárási cselekmény elvégzésére utasíthatja, illetve a nyomozó hatóság tagja a legfőbb ügyész kezdeményezésére a nyomozó hatóság országos parancsnoka egyetértésével az előkészítő eljárás során határozott időtartamra igénybe vehető. Az ügyészség felkérésére az eljárási cselekmény elvégzésében közreműködik a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, illetve terrorizmust elhárító szerve [Be. 347. § (1)–(3) bekezdés].

Vákát oldal

II. A nyomozás

Kezdetben a bűncselekmény által okozott sérelem elsődlegesen megtorlást követelt, ebből lett a magánbosszú, amely állami felségjoggá transzformálódott a „ius puniendi” formájában (HORGOS 2018). Az állam békés és rendezett együttélést ígért, ehhez tilalmat állított fel az olyan magatartásokra, amelyek azt akadályoznák. Ezek a tilalmak az anyagi büntetőjogi szabályok diszpozíciói (például „lopni tilos”), és bár a magánbosszút tiltja, azt ígéri a közösségnek, hogy aki a tilalmat megszegve megzavarja a közbékét, azt majd ő – mármint az állam – a bosszú helyett megbünteti. A közösség tehát kívánhatja, és joggal elvárhatja (azaz *igényelheti*) az államtól a bűnelkövető megbüntetését. A büntetőigény jogosultja a közösség, kötelezettje (a büntető jogszabályban vállalt kötelezettség folytán) az állam, s ez jelenik meg a vádfunkcióban (FANTOLY–BUDAHÁZI 2015b, 13.).

Ha az állam a tilalmak és a megszegésük esetére ígért büntetés révén közbékét akar, akkor gondoskodnia kell arról is, hogy a törvényszegőket kerítsék kézre, mert erre a magánszemélyek még a mainál sokkal kevésbé bonyolult társadalmi viszonyok között sem feltétlenül voltak képesek, mivel nem rendelkeztek a kellő ismeretanyaggal, képzettséggel és erővel. Az állami gondoskodás eredményeképpen jöttek létre a nyomozó hatóságok, amelyek arra hivatottak, hogy teljesítsék a büntetőeljárás törvényben meghatározott nyomozási feladatokat, legyen szó felderítésről vagy vizsgálatról. A nyomozás a rendészeti tevékenységből nőtt ki, és hosszú ideig nem is tekintették a büntetőeljárás részének (FANTOLY–BUDAHÁZI 2015a, 23–27.). Az állam a megbüntetés kötelezettsége mellett szolgáltatásként nyújtja a (büntető)igény érvényesítésének elősegítésére a bűnüldözés szervezet- és intézményrendszerét, valamint a közbéklői szolgálatot. A közbéklői szolgálat a közösség büntetőigényét érvényesíti; a büntetőperben a büntetőigény megalapozottságáról a közösség és a vádlott közötti vitát dönti el az állam nevében a bíróság, és e vitában a közbéklő a közösséget „képviseli” (BÓCZ 2011, 23.).

A nyomozás fogalmát tekintve három megközelítés lehetséges:

- a nyomozás alaki (eljárásjogi) fogalma: a törvényben meghatározott eljárási cselekmények szervezett és célirányos végrehajtása, a bírósági főszakasz előkészítése (nem keverendő össze a Be.-ben szabályozott előkészítő eljárással);
- a nyomozás ismeretelméleti megközelítése: olyan tudatos tevékenység, amelynek célja valamely múltbéli eseménynek a megismerés általános törvényszerűségei figyelembevételével történő valóságghú rekonstruálása;
- a nyomozás informatikai szemléletű fogalma: információk racionális gyűjtésén és bizonyos mértékű értékelésén alapuló tényfeltárás (BELOVICS–TÓTH 2013, 204–205.).

A szakirodalomban mindhárom megközelítésre vannak példák. Ismeretelméleti oldalról megközelíthető például a nyomozás olyan folyamatként, amelynek az intellektuális, racionális megismerés a lényege, s amely valamely múltban lezajlott történés részleteinek megismerését, kiderítését jelenti azon jelenségek alapján, amelyeket – mint elváltozásokat – a múltbéli

történés hozott létre, és amelyek a megismerés időpontjában – „jelenleg” – léteznek, felismerhetők, és kiváltó okaikra következtetni engednek (BÓCZ 2004, 89.).

A nyomozás útján történő ismeretszerzés („megismerés”) célja az, hogy az ügyészség dönthessen; az ismeretszerzés tehát az ügyészség részére történik, de közvetlenül rendszert nem maga végzi, hanem a nyomozó hatóság (FANTOLY–BUDAHÁZI 2015b, 14.).

A nyomozásnak túlnyomórészt a múltban lezajlott, egyedi és többnyire titkolt magatartásokat kell alaposan és gyorsan felderítenie, és rájuk vonatkozóan a bírósági felelősségre vonáshoz szükséges és elégséges törvényes bizonyítékokat összegyűjtenie (HERKE–HAUTZINGER 2014, 1.). A megismerés mindig rekonstrukciós jellegű: a döntéshez szükséges információk nem a jövőből származnak, hanem előzményi adatok. A rekonstruáláson azt értjük, hogy a jelen időben érvényesülő, megtalálható, beszerezhető, felkutatható adatok (tényekre vonatkozó ismeretek) alapján az állásfoglaláshoz megkívánt mértékben a hatóság megkísérli összeállítani a múltbéli esemény gondolati képét (KOVÁCS 2004, 20.).

Az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény az eseményeknek egy okozatilag összekapcsolódó sorából álló olyan történés dinamikus összetevője, amelynek kezdetben ugyan számos fontos eleme ismeretlen, de éppen az okozati kapcsolatrendszer révén ezek is megismerhetők. Katona Géza informatikai szemléletű megközelítésében a nyomozás egy információszerezési folyamat, amelynek középpontjában az információáramlás áll: a bűncselekmény elkövetésétől kiindulva a bűnyűgyben érdemi döntést hozó bíróságig (KATONA 2002, 199.). A magunk részéről úgy fogalmazunk: *a nyomozás mint a büntetőeljárás szakasza egy olyan folyamat, amelynek során a múltban lezajlott történést meg kell ismerni, illetőleg a bírósági felelősségre vonáshoz szükséges és elégséges törvényes bizonyítékokat össze kell gyűjteni* (FANTOLY–BUDAHÁZI 2015b, 15.).

Az ügyészség a feljelentés adataiból, illetve a tudomásszerzés egyéb forrásaiból – a kriminalisztika szóhasználatában *induló adatoknak* nevezett adatbázisból – csupán az esetek töredékében tudna állást foglalni a vádemelés feltételeinek megléte vagy hiánya tárgyában, ezért e célból gyakorlatilag minden esetben megfelelő tájékoztató adatokra van szüksége, és az ezek megszerzésére irányuló tevékenység maga a nyomozás (LÁNG 2014). Az ügyészségi feladatot a nyomozás felderítési szakaszában túlnyomórészt a törvényességi felügyelet, azaz a nyomozó hatóság ellenőrzése jelenti. Az ügyészségi kontroll milyensége és szintje határozza meg a felderítés eredményének a minőségét is, és ugyanez elmondható az ügyészségi irányítással megvalósuló vizsgálati szakasról is, amelynél szintén jelentősége van az ügyészségi aktivitásnak.

1. Általános rendelkezések

A Be. a nyomozási főszakasz szabályozását az általános rendelkezésekkel indítja. Az LIV. fejezet olyan területeket érint, mint az alapvető rendelkezések, az ügyészségi nyomozás, az áttétel, a nyomozás tartama, az ügyiratok megismerése, a bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése, valamint a polgári jogi igény érvényesítése.

1.1. Alapvető rendelkezések

A büntetőeljárás – ha a Be. eltérően nem rendelkezik – nyomozással kezdődik [Be. 348. § (1) bekezdés]. Nem nyomozással kezdődik a büntetőeljárás, ha előkészítő eljárásra kerül sor, és ugyanígy kivételt jelent a magánvádas eljárás is, amelynél viszont a sértett a bíróságon tesz feljelentést, és nem kerül sor a nyomozási főszakaszra. A Be. újítása az 1998-as Be.-hez viszonyítva, hogy a nyomozási főszakaszon belül megkülönbözteti a felderítést és a vizsgálatot. *A felderítés a nyomozás elrendelésétől a gyanúsított kihallgatásáig tart, ezt váltja fel a vizsgálat.* A nyomozás két szakasza közötti cezúrát tehát a terhelt bekapcsolódása jelenti a büntetőeljárásba, hiszen más típusú feladatokat és kompetenciát követel meg egy ismeretlen bűncselekmény feltárása, mint egy megalapozottan gyanúsítható személy büntetőjogi felelősségének vizsgálata. Míg a felderítést főszabály szerint a nyomozó hatóság végzi ügyészségi törvényességi felügyelet mellett, addig a felderítést felváltó vizsgálatot már az ügyészségi irányítás jellemzi. A Be. 348. § (3) bekezdése alapján a felderítés során megalapozott gyanú megállapításához szükséges mértékben fel kell deríteni a bűncselekményt és az elkövető személyét, valamint fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A felderítés a főszabály szerinti titkosságát megőrizve viszonylag kötetlen formával, elsősorban az adat- (és nem bizonyíték-) gyűjtésre koncentráltással, a nyomozó hatóság oldalán e körben rendelkezésre álló nagyobb szakismeret és apparátus miatt a nyomozó hatóság önállóságával és a törvényességi felügyeletet előtérbe helyező ügyészségi jogosítványokkal jellemezhető. Ezzel szemben a vizsgálat ügyészségi irányítás mellett a konkrét személlyel szembeni vádemelés vagy egyéb ügyészségi intézkedés, illetve határozat eldöntésének vizsgálatára, valamint az ehhez szükséges bizonyítási eszközök beszerzésére irányul. A Be. 348. § (4) bekezdése alapján a vizsgálat során – szükség esetén bizonyítási eszköz beszerzése és megvizsgálása útján – az ügyészség dönt a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezésének kérdésében. A nyomozást az eljárás megszüntetése vagy a vádemelés fejezi be. A Be. a vádemelési szakaszt a vizsgálat részévé teszi; és az ügyészségnek az eljárásba történő legkésőbbi érdemi belépését a gyanúsított eljárásbeli részvételének kezdetéhez köti, amellyel az eljárások mielőbbi, sok esetben konszenzusos befejezése is elérhetővé válik. A nyomozás új rendszere lehetővé teszi, hogy az egyszerűbb megítélésű ügyeket a kevésbé formális felderítés alapján nyomban befejezzék, vagy bíróság elé vigyék, miközben lehetőség nyílik a bonyolult ténybeli és jogi megítélésű ügyek legaprólékosabb kivizsgálására is.

1.2. Az ügyészségi nyomozás

A felderítést maga az ügyészség is végezheti, erre ügyészségi nyomozás keretében kerülhet sor. Az ügyészségi nyomozás során a nyomozást végző ügyészség eljárására a törvény a nyomozó hatóságra vonatkozó szabályokat is alkalmazni rendeli az ügyészség státuszából adódó értelemszerű eltérésekkel, így miközben az engedélyező és a jogorvoslatokat elbíráló szerv a felettes ügyészség, addig a kizárólag a nyomozó hatóság tevékenységével összefüggésben értelmezhető felügyelet és irányítás az ügyészségi nyomozásban kizárt.

Ügyészségi nyomozás esetén az ügyészség bármely nyomozó hatóságot annak illetékességi területén eljárás cselekmény elvégzésére utasíthatja, illetve a nyomozó hatóság tagja

a legfőbb ügyész kezdeményezésére a nyomozó hatóság országos parancsnokának egyetértésével a nyomozás során határozott időtartamra igénybe vehető. Emellett az ügyészség felkérésére az eljárási cselekmény elvégzésében közreműködik a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, illetve a rendőrség terrorizmust elhárító szerve (kizárólag az Rtv. 7/E. §-ában meghatározott bűncselekmény esetén). A felkérés nem utasítás, vagyis közreműködés esetén az eljárási cselekmény végrehajtója az ügyészség, azonban annak végrehajtásában a felkért szerv segítséget nyújt.

Az ügyészség és a nemzetbiztonsági szolgálatok együttműködését a legfőbb ügyész és a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói megállapodásban határozzák meg [Be. 349. § (1)–(3) bekezdés].

1.3. Áttétel

A Be. az általános rendelkezések között helyezi el az áttételre vonatkozó szabályokat. A Be. 350. § (1) bekezdése alapján az ügyet a hatáskörrel, illetve illetékességgel rendelkező ügyészséghez vagy nyomozó hatósághoz teszik át. Az ügy áttételéről rendelkező határozatot az ügyészség és a nyomozó hatóság egyidejűleg kézbesíti a gyanúsítottnak, a védőnek, a sértettnek, a feljelentőnek, a magánindítvány előterjesztőjének és a vagyoni érdekeltnek. Az áttételről született határozat ellen nincs helye panasznak [Be. 350. § (2) bekezdés].

1.4. A nyomozás tartama

A Be. a felderítési szakban mellözi a határidő intézményét; és úgy rendelkezik, hogy a nyomozást a lehető legrövidebb időn belül le kell folytatni [Be. 351. § (1) bekezdés]. Ha a felderítés során a nyomozás elrendelésétől számított hat hónap eltelt, a nyomozó hatóság bemutatja az ügyészségnek a nyomozás ügyiratait, egyidejűleg beszámol a nyomozás állásáról. A nyomozó hatóság ezután a beszámolóját a felderítés során hathavonta megküldi az ügyészségnek, vagyis nincs szükség a nyomozás bizonyos időszakonként történő hosszabbítására.

A nyomozási határidő akkortól tér vissza, amikor kihallgatják a gyanúsítottat. A Be. 351. § (3) bekezdése alapján a nyomozás határideje a gyanúsított kihallgatásától számított két év, amelyet az ügyészség egy alkalommal, legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthat. A meghosszabbító határozat ellen nincs helye panasznak.

1.5. Az ügyiratok megismerése

A Be. már a gyanúsított kihallgatás után lehetővé teszi a terhelt és a védő számára valamennyi ügyirat megismerését és a másolathoz jutást. A lehetőséget a nyomozás során folyamatosan biztosítani kell, és csak szigorú követelmények mellett korlátozható. E korlátozás lehetőségére figyelemmel a Be. a védelem megfelelő felkészülése érdekében a nyomozás szabályai között azt is rögzíti, hogy vádemelés esetén a nyomozás befejezését megelőzően, azaz a vádemelés előtt legalább egy hónappal immár korlátozás nélkül lehetővé kell tenni

a védelem számára az ügyiratok teljes terjedelemben történő megismerését, amelytől csak a gyanúsított és a védő hozzájárulásával lehet eltérni. Emellett a Be. 352. § (1) bekezdése arról is rendelkezik, hogy a megtekintés mellett a védelemnek biztosítani kell, hogy indítványait, észrevételeit is megtehesse. A nyomozás más módon történő befejezése, azaz a nyomozás megszüntetése esetén a törvény az ügyirat-megismerés általános szabályai közt biztosítja a teljes hozzáférhetőséget azzal, hogy a megismerési jog korlátozását a nyomozás befejezéséig engedi meg. A Be. a bíróság elé állítás és a határozással kapcsolatos bűncselekmények esetén külön rendelkezik az ügyiratok megismerésének eltérő határidejéről. A Be. 828. § (5) bekezdése lehetővé teszi a határozással kapcsolatos bűncselekményeknél az időköz rövidítését vagy mellőzését, a Be. 726. § (6) bekezdése pedig a bíróság elé állításnál szabályozza úgy az iratmegtekintés jogát, hogy annak biztosítására legkésőbb a bírósági tárgyalás megkezdéséig sor kell hogy kerüljön. Az egyéb külön eljárásokban a 352. §-ban meghatározott határidőtől történő eltérésre a terhelt hozzájárulásával kerülhet sor, amely azonban nem jelenti az eljárás érdekeinek lényeges sérelmét, tekintettel arra, hogy az eljárást gyorsító külön eljárások konszenzuson alapuló eljárások, így az egy hónapos határidő az általános szabályok alapján, a 352. § (2) bekezdése alapján rövidíthető le.

1.6. A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése

Az eljárás során ügyészégi és nyomozó hatósági kötelesség a szükséges intézkedések megtétele az elkobzás vagy a vagyoneklobzás alá eső dolognak vagy vagyonnak a felderítése és biztosítása érdekében. Ezen feladat teljesítésében a nyomozó hatóság vagyonvisszaszerzésért felelős szerve vehet részt, ha ennek érdekében az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság megkeresi [Be. 353. § (1)–(2) bekezdés]. Ezzel a Be. a vagyonvisszaszerzésnek csupán a kereteit alakítja ki, és megteremti annak lehetőségét, hogy a nyomozás elsődleges feladataira koncentrálnak szervek munkáját egy, a vagyonvisszaszerzésre speciális szaktudással rendelkező erő támogassa. A Be. a kettejük kapcsolatát úgy rendezi, hogy a nyomozó hatóság vagyonvisszaszerzésért felelős szerve a megkereső nyomozó hatóság vagy ügyészség iránymutatásai szerint folytatja le az eljárását, és figyelemmel kell lennie a nyomozás érdekeire. A nyomozó hatóság vagyonvisszaszerzésért felelős szervének eljáró tagja az elkobzás vagy a vagyoneklobzás alá eső vagyonnak a felderítése és biztosítása érdekében végezhet eljárási cselekményeket, ennek során köteles a megkereső rendelkezéseinek megfelelően eljárni, de kezdeményezheti a megkeresőnél az általa célszerűnek tartott eljárási cselekmény elvégzését is. Jogszabályban meghatározott esetekben közös nyomozó csoportot is létre lehet hozni [Be. 354. § (1) bekezdés]. A Vagyon-visszaszerzési Hivatalnak lehetősége van vagyonvisszaszerzési eljárás során, hogy a felderítési szakaszban megkereséseket küldjön az állami és gazdasági szervezeteknek, amelyek a vagyoni eszközök nyilvántartását végzik, vagy olyan adatokat kezelnek, amelyek segítségül szolgálhatnak az érintett vagyonnak a feltérképezéséhez (MÁTYÁS–FRIGYER–NYITRAI 2016, 5–6.).

A Be. a vádemelés előtt olyan vagyonvisszaszerzési tevékenységet irányoz elő, amely egyetlen, és nem két eljárásban ölt testet. Ennek keretében a nyomozó hatóság vagyonvisszaszerzésért felelős szerve az eljárása során lefoglalt bizonyítási eszközt és a keletkezett iratokat haladéktalanul átadja a megkeresőnek, továbbá minden olyan adatot megismerhet,

amely az elkobzás vagy a vagyoneklobzás alá eső dolognak vagy vagyonnak a felderítése és biztosítása érdekében szükséges.

A Be. a vagyonvisszaszerzés jogerős ítélet meghozatalát követő feladatait a vagyon elvonása, adat hozzáférhetetlenné tétele érdekében folytatható külön eljárás keretei között rendezi.

1.7. A polgári jogi igény érvényesítése a nyomozás során

A polgári jogi igény elbírálása a bíróság hatáskörébe tartozik, így nincs lehetőség arra, hogy a sértett a nyomozás során azt érvényesítse. A sértett a polgári jogi igény érvényesítésének szándékát azonban a vádemelés előtt is bejelentheti. Ha az ügyészség vádat emel, a sértett e bejelentését a vádirattal egyidejűleg továbbítja a bíróságnak [Be. 355. § (1) bekezdés]. A sértettnek egyúttal ahhoz is joga van, hogy elálljon a polgári jogi igény érvényesítésétől: ezt a vádemelés előtt bármikor bejelentheti [Be. 355. § (2)–(3) bekezdés]. A Be. 355. § (4) bekezdése azt is lehetővé teszi, hogy a vádemelés előtt a sértett is indítványozza, hogy zsarolás, csalás, illetve uzsora-bűncselekmény esetén ideiglenes intézkedésként ürítsék ki az ingatlant, és bocsássák a magánfél birtokába. Ezt a jogot akkor gyakorolhatja, ha a polgári jogi igény érvényesítésének szándékát bejelentette, és a bejelentés – a terhelt személyazonosító adatainak kivételével – a Be. 556. § (2) bekezdésében foglaltakat tartalmazza, vagyis megtalálható benne

- az eljáró hatóság megnevezése és az ügy száma,
- azon terhelt ismert természetes személyazonosító adatai, akivel szemben a sértett polgári jogi igényt érvényesít,
- a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló határozott kérelem, különösen a követelés összege vagy mennyisége,
- a polgári jogi igénnyel érvényesíteni kívánt jog,
- az érvényesíteni kívánt jog és az ítéleti rendelkezésre irányuló kérelmet megalapozó tények.

Az eljáró hatóság hiányos indítvány esetén erről tájékoztatja a sértettet az ideiglenes intézkedés elrendelése iránti indítvány előterjesztésekor.

1.8. Leplezett eszközök alkalmazása a nyomozás során

A Be. nemcsak az előkészítő eljárásban teszi lehetővé a leplezett eszközök alkalmazását, hanem a nyomozás során is. A törvény azzal, hogy szabályozza a leplezett eszközök alkalmazását, azt a koncepciót jeleníti meg, hogy a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés nem egy elkülönült eljárás, hanem különleges nyomozási eszközök alkalmazása, amely a törvényi feltételek fennállása esetén a büntetőeljárás szerves részét képezheti. A nyomozás során leplezett eszközt az ügyészség és a nyomozó hatóság alkalmazhat. A Be. azt is meghatározza, hogy milyen célból vehető igénybe leplezett eszköz:

- a bűncselekmény felderítése, bizonyítása,
- folyamatban lévő bűncselekmény megszakítása,

- az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, felkutatása és elfogása, illetve
- a bűncselekményből származó vagyon felderítése, illetve visszaszerzése érdekében lehet alkalmazni [Be. 356. § (1) bekezdés].

Míg az előkészítő eljárás során a Be. szűkíti a felhasználható leplezett eszközök körét, addig a nyomozás során már valamennyi leplezett eszköz igénybe vehető.

A Be. meghatározza azt is, hogy a nyomozás során kivel szemben szabad bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt alkalmazni:

- aki a bűncselekmény elkövetésével a büntetőeljárás adatai alapján gyanúsítható,
- aki az ügyben gyanúsított,
- akiről megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsítottal vagy a gyanúsítható személlyel közvetlenül vagy közvetve bűnös kapcsolatot tart [Be. 357. § (1)–(2) bekezdés].

A bűnös kapcsolattartás esetén a Be. kizárja annak lehetőségét, hogy védővel szemben alkalmazzanak bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt. Szintén tilalmat fogalmaz meg a törvény a tanúként ki nem hallgatható egyházi személy vagy vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja [Be. 170. § (1) bekezdés b) pont] kapcsán, és nem lehet bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt alkalmazni azzal szemben sem, aki azért tagadhatná meg a tanúvallomást, mert foglalkozásánál vagy közmegbízatásánál fogva titoktartásra köteles (Be. 173. §). Ennek feltétele, hogy a leplezett eszköz alkalmazása a titoktartás körébe tartozó adatok megismerésére irányuljon. A minősített adat megismerése céljából is tiltott a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazása a minősített adatot kezelő személlyel szemben, aki tanúként nem lenne kihallgatható [Be. 170. § (1) bekezdés d) pont]. Szintén nem alkalmazható leplezett eszköz a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységgel összefüggésben információt átadó személy kilétének megismerése céljából, azzal szemben, aki a tanúvallomást a 174. § alapján megtagadhatná. A gyanúsítottal vagy a gyanúsítható személlyel bűnös kapcsolatot tartó személy hozzátartozójával szemben leplezett eszköz kizárólag az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, felkutatása és elfogása [Be. 356. § (2) bekezdés c) pont], továbbá a bűncselekményből származó vagyon felderítése, illetve visszaszerzése céljából [Be. 356. § (2) bekezdés d) pont] van helye.

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásának nem akadály, ha az kívülálló személyt elkerülhetetlenül érint. Ha a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által elkövetett bűncselekmény miatt folytatott nyomozás során alkalmaznak bírói vagy ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközt, e tényről – feltéve, hogy ez az eljárás érdekét nem sérti – tájékoztatni kell azon szolgálat főigazgatóját, amelynek állományába az érintett személy tartozik [Be. 357. § (5)–(6) bekezdés].

1.9. A nyomozási cselekmények dokumentálása

A nyomozó magának szerez ismereteket a történetek felől, és ezeknek nagy része el is veszíti a jelentőségét, amikor használhatóbb adathoz, ennek révén bizonyítékforráshoz, majd jobb, közvetlenebb, teljesebb bizonyítékforráshoz jut, de ismereteit (miután a nyomozás

során a közvetlenség elve nem érvényesül, hanem az hierarchikus szervezet keretein belül megosztott munka) meg kell osztania – elsősorban a szolgálati előljáróival. Ezért a dokumentálás alapvető és uralkodó formája a szolgálati előljáróhoz címzett írásbeli jelentés, amelyben a saját észleleteiről (megállapításairól) és – függő beszéd formájában – másoktól nyert értesüléseiről számol be. Ezeknek csak töredéke válik végső soron az ügyben közvetlenül mások, esetleg a később eljáró hatóságok számára is közvetlenül felhasználhatóvá. Az ügyészségen a hasonló funkciót betöltő iratot „feljegyzésnek” nevezik. A vallomást vagy nyilatkozatot függő beszéd formájában rögzítő szolgálati jelentés, illetve a feljegyzés nem közokirat a Be. 204. § (3) bekezdése értelmében, mert nem „hatóság” állítja ki megszabott alakban, és nem is a nyilatkozat stb. tartalmának bizonyítására készül, sőt, arra nem is alkalmas, hiszen a nyilatkozattevő nem is feltétlenül ismeri.

1.9.1. A jegyzőkönyv

Ha a Be. másként nem rendelkezik, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről írásbeli jegyzőkönyvet készít [Be. 358. § (1) bekezdés]. A jegyzőkönyvet a jegyzőkönyvvezető is felveheti, vagy a nyomozó hatóság tagja. Ha ügyészség végzi a nyomozási cselekményt, az ügyész is vezetheti a jegyzőkönyvet. A jegyzőkönyvben – a lényegre tekintve – azt kell rögzíteni, ami a dokumentált esemény során történik, és aminek a megtörténtét az eljárási cselekmény résztvevői megállapítják és lényegesnek tartják. A jegyzőkönyv a Be. 204. § alapján tárgyi bizonyítási eszközként használható fel a bizonyítás során, azonban ez a rendelkezés csak a kezelésükre vonatkozik, bizonyításelméleti szempontból lényeges különbségek vannak az okiratok és a szűkebb értelemben vett tárgyi bizonyítási eszközök használatát illetően.

Az ügyészi etika követelményei szerint az ügyésznek tudnia kell, hogy a nyomozási iratok tartalmát döntő részben a mások szavait tolmácsoló nyomozó a saját értelmezése szerint fogalmazza meg, s az érdekelt esetleg fel sem ismeri, hogy ez nem azonos tárgyi jelentést hordoz, mint amit ő közölni kívánt. Jól mutatja ezt az egyik ügy, amelyben hamis vád miatt eljárás indult egy asszony ellen, mert – a kihallgatási jegyzőkönyv szerint – valótlanul állította valakiről, hogy az a kislányával „fajtalankodott”. Kiderült azonban a szakvélemény alapján, hogy annak a három kis falunak az egyikében gyerekeskedett, ahol a „fajtalankodni” igének az egyik tárgyi jelentése a tájnyelvben az, hogy „trágár szavakat használni”, és a sértett valóban trágár szavakat használt a kislánnyal szemben. Tudja tehát az ügyész azt is, hogy a szóbeli tárgyaláson a jegyzőkönyvek szóhasználata nem feltétlenül marad mértékadó, további bizonyítékok is számításba jöhetnek, hiszen korábban el sem hangzott kérdéseket tehetnek fel, s ezekre is jöhet válasz, továbbá a közvetlenség folytán a bizonyítékok egymáshoz mért bizonyító ereje is módosulhat – tehát a bírósági döntés adatbázisa nem lesz azonos azzal, amire ő kényszerül a döntését alapozni. Ebből a tudatból fakad a szükségszerű meggyőződésbeli deficitje. Az International Association of Prosecutors etikai követelményrendszere szerint azonban csak akkor emelhet vádat, ha meggyőződése szerint a rendelkezésére álló és a tárgyaláson felhasználásra kerülő, törvényes eredetű bizonyítási anyag elegendő ahhoz, hogy racionális értékelés esetén egy tárgyilagos bíróságot (angolszász jogterületeken egy törvényesen és helyesen eligazított esküdtszék) meggyőzőn a vádlott bűnösségéről.

Jogszabály elrendelheti az eljárási cselekményről egyidejűleg végzett jegyzőkönyvezés mellett folyamatos hangfelvétel vagy kép- és hangfelvétel (ezután: felvétel) készítését. Ilyen rendelkezést tartalmaz például a Be. 87. § (1) bekezdése, amely szerint a 18. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén az eljáró hatóság lehetőség szerint felvételt készít. Az ügyészség és a nyomozó hatóság a jogszabályban meghatározott eseteken kívül indítványra vagy hivatalból is elrendelheti felvétel készítését, és el kell rendelnie, ha a gyanúsított, a védő vagy a sértett ezt a költségek egyidejű előlegezésével indítványozza [Be. 358. § (2)–(4) bekezdés].

Hivatalból indokolt elrendelni a felvétel készítését, ha:

- várható, hogy a videotechnika alkalmazása a gyanúsított beismerését, őszinteségét erősíti, elősegíti;
- a fontos vallomást tevő személy a bíróságon objektív okok miatt nem fog tudni megjelenni (például külföldi kiküldetés vagy munkavállalás miatt);
- a gyanúsított, a sértett vagy a tanú előreláthatóan rövidesen meghal, eszméletét veszti, vagy olyan súlyos betegség lesz rajta úrrá, amely a további kihallgatásokat nem teszi lehetővé;
- fennáll az esélye, hogy a gyanúsított vallomása vagy a vallomás egy-egy részletének bejátszása egy másik – akár eddig tagadásban lévő – személyt helyes irányú vallomás megtételére sarkallhatja stb. (VIGH 2000, 35.).

A folyamatos felvétel az adott eljárási cselekmény során történeteket megszakítás nélkül rögzíti. Ezen szabály alól kivételt képez, ha az ügyészség és a nyomozó hatóság fontos okból az eljárási cselekményt rövid időre megszakítja. Ennek tartamára a folyamatos felvétel is megszakítható [Be. 358. § (5)–(6) bekezdés].

A Be. részletesen szabályozza a jegyzőkönyv formai és tartalmi elemeit. A törvény alapján a jegyzőkönyvben rögzíteni kell:

- az eljáró ügyészséget vagy nyomozó hatóságot és az ügy számát;
- az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megnevezését és a gyanúsított nevét, illetve a gyanúsított – azonosításra alkalmas – megjelölését;
- az eljárási cselekmény helyét és idejét;
- az ügyész, a nyomozó hatóság tagja, a jegyzőkönyvvezető és a tolmács nevét;
- a kihallgatott gyanúsított nevét, illetve – azonosításra alkalmas – megjelölését;
- a kihallgatott tanú és a meghallgatott szakértő nevét;
- a Be.-ben meghatározott más személyes adatokat;
- az eljárási cselekményen jelen lévő egyéb személyek nevét és azt, hogy az eljárási cselekményen milyen minőségben vannak jelen [Be. 359. § (1) bekezdés].

A jegyzőkönyvnek mindezek mellett tartalmaznia kell:

- az eljárási cselekmény menetét, az annak során történeteket, valamint az egyéb, a bizonyítás szempontjából lényeges körülményeket úgy, hogy a jegyzőkönyv alapján azt is meg lehessen állapítani, az eljárási szabályokat megtartották-e;
- a gyanúsított és a tanú vallomását, valamint a szakértő véleményét;
- a bizonyítási eszköz bemutatásának megtörténtét, valamint azoknak az eljárás szempontjából lényeges tartalmát;
- az eljárási cselekmény során tett indítványokat és észrevételeket;

- az eljárás rendjének fenntartása körében tett intézkedéseket, valamint az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által az eljárási cselekmény folyamán hozott határozatokat [Be. 359. § (2) bekezdés].

A jegyzőkönyv tartalmi részével kapcsolatban a törvény úgy rendelkezik, hogy röviden, a szükséges részletességgel kell megfogalmazni a jegyzőkönyvbe írtakat. Ha valamely kérdés, kifejezés vagy kijelentés pontos szövege jelentős, azt viszont szó szerint kell jegyzőkönyvbe venni. Ha bizonyítási eszköz ismertetésére kerül sor jegyzőkönyvben, vagy tárgyi bizonyítási eszközt csatolnak hozzá, a jegyzőkönyvben csupán ennek megtörténte kell utalni [Be. 359. § (3)–(4) bekezdés].

Ha az eljárási cselekményen jelenlévők bármelyike az eljárás során felmerült valamely körülménynek vagy ott elhangzott nyilatkozatnak jegyzőkönyvbe vételét indítványozza, ezt csak abban az esetben szabad mellőzni, ha az ügyésznek vagy a nyomozó hatóság tagjának az illető körülmény vagy nyilatkozat megtörténtéről nincs tudomása [Be. 359. § (5) bekezdés]. A jegyzőkönyvbe ugyanis el nem hangzott nyilatkozat vagy fenn nem álló körülmény nem kerülhet bele.

Az eljárási cselekményről a jegyzőkönyvet egyidejűleg kell elkészíteni. Így biztosítható az is, hogy az eljárási cselekmény résztvevői nyomban az eljárási cselekmény befejezését követően aláírassák a jegyzőkönyvet. Az eljáró hatóság gondoskodik arról, hogy a gyanúsított, a tanú és a tolmács a jegyzőkönyv aláírása előtt annak tartalmát megismerje. Ha valamelyikük megtagadja a megismerést, úgy kell tekinteni, mint aki a jegyzőkönyv aláírását tagadta meg. A jegyzőkönyvet egyrészt az eljárási cselekményt végző ügyész vagy nyomozó hatóság tagja és a jegyzőkönyvvezető írja alá. A gyanúsított, a tanú és a tolmács a jegyzőkönyv minden oldalát aláírja. Ha valamelyikük az aláírást megtagadja, a megtagadás tényét és annak közölt vagy ismert indokát a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni [Be. 360. § (1)–(5) bekezdés].

A Be. a jegyzőkönyv kapcsán a felvételre vonatkozó további szabályokat is tartalmaz. Ha folyamatos felvétel készül az eljárási cselekményről, azt az ügyiratok közé kell csatolni. Az eljáró hatóság elrendelheti, hogy a folyamatos felvételtől a különleges bánásmódot igénylő személy személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságait – így különösen alakját, arcképét, hangját – technikai úton torzító másolat készüljön. Ebben az esetben az ügyiratok közé a torzított egyedi tulajdonságokat tartalmazó másolatot kell csatolni, és a folyamatos felvételt zártan kell kezelni. Ha felvétel készül, tájékoztatni kell az eljárási cselekményen jelen lévő személyeket, hogy a felvételt – az eljárási cselekmény befejezésétől számított nyolc napon belül – mikor és hol hallgathatják, illetve tekinthetik meg. Ha a jegyzőkönyv és a felvétel tartalma eltér, ennek okát tisztázni kell. A jegyzőkönyvet az eljáró hatóság szükség esetén kijavítja vagy kiegészíti, és arról az érdekelteket tájékoztatja. Akik az eljárási cselekményen jelen voltak, az eljárási cselekményt, illetve – ha ez később történt meg – a felvétel megismerését követő nyolc napon belül a jegyzőkönyv kijavítását vagy kiegészítését indítványozhatják. A kijavítást a jegyzőkönyvben a kijavítás dátumának megjelölésével kell feljegyezni, vagy az indítvány elutasítását az ügyiratokban kell feltüntetni. A kijavítást és a kiegészítést az eljárási cselekményt végző ügyész vagy a nyomozó hatóság tagja aláírja [Be. 360. § (6)–(11) bekezdés].

1.9.2. A feljegyzés

A Be. szakít az 1998-as Be.-vel, amely bizonyos esetekben jegyzőkönyv helyett jelentés-készítési lehetőséget biztosított a nyomozó hatóság számára. A Be. a nyomozó hatóságra és az ügyészségre egységesen a feljegyzés fogalmát vezeti be, a Be. alapján az ügyész vagy a nyomozó hatóság tagja az intézkedéséről feljegyzést készíthet [Be. 361. § (1) bekezdés].

A feljegyzés a büntetőeljárás intézkedések rögzítésének kötetlenebb, de nem szükségszerű formája, azaz kifejezett jogszabályi előírás hiányában a nyomozó hatóság tagja vagy az ügyész dönt arról, hogy mely intézkedését foglalja feljegyzésként írásba. Így például egy szóbeli tájékoztatás az eljárás állásáról nem feltétlenül kívánja meg még a feljegyzési formát, és annak egyébként egyszerűsített tartalmi kellékeit sem. A feljegyzésben ugyanakkor bizonyos korlátok között eljárási cselekmények is rögzíthetők.

A feljegyzés tartalmazza:

- az eljáró ügyészséget vagy nyomozó hatóságot és az ügy számát;
- az intézkedés során jelen lévő ügyész vagy nyomozó hatóság tagja nevét;
- az intézkedés helyét és idejét;
- az intézkedéssel érintettek nevét;
- az intézkedés során jelen lévő egyéb személyek nevét és azt, hogy milyen minőségben voltak jelen;
- az intézkedés menetének rövid leírását úgy, hogy a feljegyzés alapján azt is meg lehessen állapítani, az eljárási szabályokat megtartották-e;
- az utalást arra, hogy a feljegyzést az intézkedéssel egyidejűleg készítették-e, illetve az egyidejűség elmaradása esetén a feljegyzés készítésének időpontját és körülményeit [Be. 361. § (2) bekezdés].

A feljegyzés egyszerűbb dokumentációs forma, mint a jegyzőkönyv, a feljegyzésnél nem követelmény például, hogy az intézkedéssel egyidejűleg készüljön el. Az is az egyszerűséget szolgálja, hogy egyedül a feljegyzés készítője kell, hogy aláírja. Hasonlóan a jegyzőkönyves eljárási cselekményekhez, a feljegyzéses intézkedéseknél is van lehetőség felvételt készítésre, viszont a feljegyzésnél nincs szükség az intézkedés menetének rövid leírására.

A feljegyzésnél is lehetőség van viszont kijavításra, illetve kiegészítésre. Ezt szükség esetén a feljegyzést készítő ügyész vagy a nyomozó hatóság tagja végezheti el. A kijavítást vagy kiegészítést a feljegyzésen tüntetik fel, vagy arról új feljegyzést készítenek.

A Be. lehetővé teszi, hogy jegyzőkönyv helyett az eljárási cselekményről feljegyzés készüljön, ha az eljárási cselekményen a terhelt, védő, tanú vagy vagyoni érdekelt nem volt jelen [Be. 361. § (6) bekezdés].

1.10. Határozat a nyomozás során

A Be. az eljárásban részt vevő személyek jogát, jogos érdekét, valamint a büntetőeljárás menetét érdemben befolyásoló döntésekre a határozati formát rendszeresíti, és a 362. § (1) bekezdésben fel is sorolja azon legalapvetőbb döntéseket, amelyek határozatba foglalása szükséges.

Az eljáró ügyész minden döntése voltaképpen „határozat” arról, hogy az ügyben mit kell tennie – esetleg igényelnie mástól –, de e határozatoknak csak egy töredéke követeli azt, hogy írásba foglalja. A „határozat” ebben az értelemben tehát gondolat, és nem az írásképét hordozó papír, okirat.

Az írásbeli határozatok Be.-beli felsorolása ugyanakkor nem teljes körű, az ügyészség és a nyomozó hatóság bármely más döntését vagy intézkedését is határozatba foglalhatja, ahogy a törvény egyéb szabályai is rendelkezhetnek – különösen a „határoz” megfogalmazás használatával – arról, hogy valamely kérdésben határozattal kell dönteni.

A határozat részei:

- a) bevezető rész,
- b) rendelkező rész,
- c) indokolás,
- d) záró rész.

Ad a) A bevezető rész tartalmazza:

- az ügyészség vagy a nyomozó hatóság megnevezését,
- az ügy számát,
- az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megnevezését,
- az azonosításhoz szükséges adatokkal együtt annak megjelölését, akire a rendelkezés vonatkozik.

Ad b) A rendelkező rész tartalmazza:

- az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság döntését,
- a határozat ellen van-e helye panasznak, illetve felülbírálati indítványnak, és
- az eljárás mely résztvevője, hol és milyen határidőn belül terjesztheti elő.

Ad c) Az indokolás tartalmazza:

- az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság által megállapított jelentős tényeket,
- a határozat alapjául szolgáló jogszabályokat és szükség esetén azok értelmezését,
- ezekkel összefüggésben az érdemi rendelkezés magyarázatát.

Ad d) A záró rész tartalmazza:

- a határozathozatal helyének és idejének megfelelő keltezését,
- a kiadmányozásra jogosult ügyész, illetve a nyomozó hatóság kiadmányozásra jogosult tagjának nevét és aláírását [Be. 363. § (1)–(5) bekezdés].

Az ügyészség és a nyomozó hatóság a határozatot írásba foglalja. A határozat mindig írásbeli, de az a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés elrendeléséről vagy megszüntetéséről szóló határozatot kivéve jegyzőkönyvbe is foglalható, amely esetben a határozat csak a rendelkező részt és az indokolást tartalmazza. Ennek megfelelően például a kutatás vagy

a szemle során jegyzőkönyvbe foglalt módon lehet rendelkezni a lefoglalásról, elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételéről, rendbírság vagy testi kényszer alkalmazásáról.

Főszabály szerint a határozatot azzal kell közölni, akit a határozat valamely rendelkezése közvetlenül érint. A közlés általában kézbesítés útján történik, kivételt a jegyzőkönyvbe foglalt határozat képez, ugyanis ez esetben az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a jelenlévőkkel kihirdetés útján közli határozatot [Be. 364. § (1)–(3) bekezdés].

Ugyanúgy, ahogy a jegyzőkönyvnél vagy a feljegyzésnél, a határozatnál is javítható az esetleges hiba: ha a határozat elírást vagy számítási hibát tartalmaz, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a határozatát indítványra vagy hivatalból bármikor kijavíthatja. A kijavítás azonban nem változtathat a kijavított határozat érdemén. Éppen ezért nincs helye kijavításnak az eljáró hatóság ténybeli tévedése miatt. A kijavító határozatot a kijavított határozatra és lehetőleg annak kiadmányaira is fel kell jegyezni. A kijavító határozattal egyidejűleg pedig a kijavítást feltüntető határozatkiadmányt is kézbesíteni kell. A kijavítás tárgyában hozott határozat ellen panasznak nincs helye, kivéve, ha az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság

- panasszal sérelmezhető határozat rendelkező részét javítja ki, vagy
- a határozat rendelkező részének kijavítása iránti indítványt utasítja el.

A kijavítás iránti indítványnak nincs halasztó hatálya a határozat elleni panasz vagy felülbírálati indítvány előterjesztésére, továbbá a határozat teljesítésére, illetve végrehajtására [365. § (1)–(5) bekezdés].

A Be. megteremti annak a lehetőségét is, hogy az ügyészség és a nyomozó hatóság a már meghozott határozatainak a kijavítás esetein kívüli egyes hibáit maga is orvosolhassa. A hivatali felülvizsgálat korlátozza, hogy annak a bejelentett panasz, illetve előterjesztett felülbírálati indítvány elbírálásának ideje alatt nincs helye. A felülvizsgálat alapján a határozat módosítható, ha az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a meghozatalakor jogszabályt helytelenül alkalmazott; és hatályon kívül helyezhető, ha a határozat meghozatalát jogszabály kizárta. A megváltoztató vagy hatályon kívül helyező határozatot a panasz elbírálására vonatkozó szabályokhoz hasonlóan kell közölni azzal, hogy a hivatalbóli felülbírálat esetén az érintettek – a panasz általános szabályaiból következően – jogorvoslattal élhetnek.

Hasonlóan az 1998-as Be.-hez, a hatályos Be. sem biztosít halasztó hatályt panasz, illetve felülbírálati indítvány benyújtása esetén a határozat teljesítésére, illetve végrehajtására. Erre csak kivételesen indokolt esetben kerülhet sor, amikor is a határozatot hozó, illetve a panaszt vagy a felülbírálati indítványt elbíráló a határozat teljesítését, illetve végrehajtását a panasz vagy a felülbírálati indítvány elbírálásáig felfüggesztheti [Be. 367. § (1)–(2) bekezdés].

A Be. 368. §-a rendelkezik a *halaszthatatlan eljárási cselekményekről*. A törvény alapján az ügyészség és a nyomozó hatóság halasztást nem tűrő esetben határozat hozatala nélkül

- nyomban végrehajthatja az olyan kényszerintézkedést, és elvégezheti az olyan bizonyítási cselekményt, amelynek elrendelésére egyébként jogosult, illetve
- nyomban elrendelheti a terhelt előállítását vagy a terhelt és más személy elővezetését, valamint elfogatóparancsot bocsáthat ki.

Az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben fel kell tüntetni a halaszthatatlanság tényét és az ezt megalapozó körülményeket. A Be. 368. § (3) bekezdése alapján a kényszerintézkedés, az előállítás és az elővezetés elrendelését, valamint az elfogatóparancsot utólag, de legkésőbb három munkanapon belül határozatba kell foglalnia az eljáró hatóságnak [Be. 368. § (1)–(3) bekezdés].

1.11. Jogorvoslat a nyomozás során

A gyanúsított, a védő, a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt az ügyészség vagy a nyomozó hatóság vele közölt határozata ellen a közléstől számított nyolc napon belül a határozatot hozó ügyészségnél, illetve nyomozó hatóságnál fősabály szerint panaszt terjeszthet elő. A feljelentő kizárólag a feljelentés elutasítása miatt, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt a határozat közvetlenül rá vonatkozó rendelkezésével kapcsolatban terjeszthet elő panaszt. A panaszt annak előterjesztője mindaddig visszavonhatja, amíg azt érdemben el nem bírálták. A visszavont panaszt viszont újból nem szabad előterjeszteni. Szintén megkötés, hogy a Legfőbb Ügyészség határozata ellen nincs helye panasznak [Be. 369. § (1)–(4) bekezdés].

A határozatot hozó ügyészség vagy nyomozó hatóság a panaszt annak érkezését követő nyolc napon belül megvizsgálja, és ha azt alaposnak tartja, a határozatot hatályon kívül helyezi, vagy megváltoztatja. Ha a panaszt nem tartja alaposnak, az ügyiratokat nyolc napon belül a panaszra vonatkozó nyilatkozatával együtt felterjeszti a panaszt elbíráló ügyészséghez. Az ügyészség határozata elleni panaszt a felettes ügyészség, a nyomozó hatóság határozata elleni panaszt az ügyészség az ügyiratok érkezésétől számított tizenöt napon, az eljárást megszüntető határozat esetén egy hónapon belül bírálja el. Ha a panaszt elbíráló ügyészség a panaszt alaposnak tartja, a határozatot hatályon kívül helyezi vagy megváltoztatja, ellenkező esetben a panaszt elutasítja.

Az elutasítás érdemi indokolás nélkül történik, ha a panasz elkésett, a törvényben kizárt, nem a jogosulttól származó, illetve a korábbival azonos tartalmú, alaptalan. A panaszt elbíráló határozatot közölni kell a panasz előterjesztőjével (a határozat hatályon kívül helyezése, illetve a megváltoztatása esetén azokkal is, akikkel a határozatot közölték). A panaszt elbíráló határozat ellen további panasznak nincs helye.

A nyomozó hatóság őrizetet elrendelő határozata elleni panasz elbírálását mellőzni kell, ha az ügyészség a terhelt személyi szabadságát érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésére indítványt tesz a bíróságnak. Erre akkor is sor kerülhet, ha az ügyészség nemcsak letartóztatás, hanem más, a terhelt személyi szabadságát érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésére tesz indítványt. A Be. a panasz elbírálásának mellőzését kiterjeszti arra az esetre is, amikor a panasszal sérelmezett helyzet a panasz előterjesztésétől függetlenül megszűnt (például a lefoglalt dolgot a lefoglalás elleni panasz előterjesztőjének még a panasz elbírálása előtt kiadták). Az ügyészség erről a panasz előterjesztőjét értesíti, de ha a panaszos ezt indítványozza, a Be. kötelezővé teszi a panasz elbírálását [Be. 370. § (1)–(9) bekezdés].

Ha a panaszt elbíráló ügyészség a sértettnek a feljelentés elutasítása vagy az eljárás megszüntetése miatt előterjesztett panaszát elutasítja, a határozatában tájékoztatja a sértet-

tet a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségéről, feltételeiről, valamint a pótmagánvádló jogairól és kötelezettségeiről [Be. 371. § (1) bekezdés]. Ha az eljárást azért szüntették meg, mert a bűncselekménynek az elkövetett jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmény mellett az elkövető felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége, a tájékoztatás arra is kiterjed, hogy a pótmagánvádlóként történő fellépés annak a bűncselekménynek a tekintetében lehetséges, amely miatt az ügyészség az eljárást megszüntette [Be. 371. § (2) bekezdés].

Ha a feljelentést azért utasították el, vagy az eljárást azért szüntették meg, mert a cselekmény nem közvéder üldözendő bűncselekmény, a határozatában az ügyészség arról is tájékoztatja a sértettet, hogy a pótmagánvádlóként történő fellépés helyett a magánvádra üldözendő bűncselekmény miatt a vádat magánvádlóként képviselheti. A sértett a panaszát elutasító határozat kézbesítését követő egy hónapon belül léphet fel magánvádlóként, és ha a magánindítvány hiányzik, a nyilatkozatát e határidőn belül pótolhatja. Ha a sértett magánvádlóként lép fel, pótmagánvádlóként nem léphet fel. Ha a sértett magánvádlóként lép fel, és az ügyészség a vád képviselétét nem veszi át, az ügyészség a feljelentést a sértett nyilatkozatával és az ügyiratokkal együtt nyolc napon belül megküldi a bíróságnak [Be. 371. § (3)–(5) bekezdés].

1.12. A gyanúsítás elleni panasz

Bár a gyanúsításról nem készül határozat, ennek ellenére a Be. biztosítja a lehetőséget a panasznak. A Be. 372. § (1) bekezdése alapján a gyanúsított és a védő a gyanúsítás, illetve a gyanúsítás változása ellen annak közlésekor a gyanúsított kihallgatását végző ügyészségnél vagy nyomozó hatóságnál panaszt terjeszthet elő. Ha a védő a gyanúsítás, illetve a gyanúsítás változásának közlésekor nincs jelen, a panaszt a gyanúsított kihallgatásától számított nyolc napon belül terjesztheti elő. Ha a gyanúsított kihallgatását végző ügyészség vagy nyomozó hatóság, illetve a panaszt elbíráló ügyészség a panaszt alaposnak tartja, megteszi a panaszban sérelmezett helyzet megszüntetése – különösen a gyanúsítás módosítása – érdekében szükséges intézkedést. Ha a gyanúsítás közlésekor a bűncselekmény megalapozott gyanúja a gyanúsítottal szemben nem volt megállapítható, a panaszt elbíráló határozatban az ügyészség megállapítja, hogy a gyanúsítás törvényi feltételei nem álltak fenn. Ez esetben a gyanúsított ezen minősége a panaszt elbíráló határozat hozatalával megszűnik, vagyis a továbbiakban nem gyanúsítottja az ügynek. Ha vallomására lenne szükség, tanúként hallgatja ki a hatóság, viszont a gyanúsított kiesése az ügyből azt is jelenti, hogy felderítési szakaszba kerül vissza a büntetőeljárás [Be. 372. § (1)–(4) bekezdés].

A Be. az őrizet elleni panasz szabályozásával párhuzamosan a gyanúsítás elleni panasz elbírálásának mellőzését is elrendeli abban az esetben, ha a gyanúsítást a nyomozó hatóság közölte, és az ügyészség a gyanúsítással egyező tényállás és minősítés alapján az őrizetbe vett terhelt személyi szabadságát érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésére tett indítványt, hiszen ebben az esetben – az indítványozott kényszerintézkedés feltételeiből következően – az ügyészség a gyanúsítást már törvényesnek és megalapozottnak ítélte.

1.13. A közvetítői eljárás során előterjesztett panasz

A közvetítői eljárás során a pártfogó felügyelő kizárását megtagadó vagy az igazolási kérelmet elutasító határozatot ugyan nem nyomozó hatóság vagy ügyészség hozza, de ezen döntések a büntetőeljárás eredményes lefolytatása szempontjából is jelentőséggel bírnak, ezért a Be. 370. §-a alapján e két határozatot is a nyomozás során hozott határozat elleni panasz szabályai szerint kell elbírálni. A pártfogó felügyelő kizárásáról ugyanis a pártfogó felügyelői szolgálat vezetője a kizárásra vonatkozó bejelentés kézhezvételétől számított három munkanapon belül határoz, és szükség esetén új közvetítőt jelöl ki. A kizárást kimondó határozat ellen nincs helye jogorvoslatnak, a kizárás megtagadása ellen azonban a sértett, a terhelt, valamint képviselőjük a vádemelést megelőzően a közvetítői eljárásra utalásról határozó ügyészhez panasszal élhet. Az igazolási kérelem elintézése is hasonlóan alakul, mint a kizárás. Az igazolási kérelemről a közvetítő határoz, helyt adó határozat ellen nincs helye jogorvoslatnak, viszont az igazolási kérelem elutasítása ellen a kérelem előterjesztője és képviselője a vádemelést megelőzően a közvetítői eljárásra utalásról határozó ügyészhez panasszal élhet.

1.14. A felülbírálat

A felülbírálati indítványt a Be. részben megtartotta a panaszt követő jogorvoslati eszköznek, viszont vannak olyan esetek is, amikor a felülbírálati indítvány benyújtását nem kell megelőznie panasznak, illetve annak elutasításának, mivel nyomban a nyomozási bíróhoz lehet fordulni a határozat elleni jogorvoslattal. A Be. 374. § (1) bekezdése alapján felülbírálati indítvány terjeszthető elő

- a távoltartás, illetve a bűnügyi felügyelet magatartási szabályainak részleges feloldására irányuló indítvány elutasítása ellen;
- az elkobzás, illetve a vagyoneklobzás biztosítása érdekében alkalmazott lefoglalás elrendelése ellen;
- a zár alá vétel elrendelése ellen, ha azt az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendelte el;
- a lefoglalt dolog értékesítésének elrendelése ellen, ha azt az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendelte el;
- ha az ügyészség, illetve a felettes ügyészség elutasította azt a panaszt, amely
 - a házkutatás,
 - a motozás,
 - a címzettnek még nem kézbesített postai küldemény lefoglalásának,
 - a címzettnek még nem továbbított, elektronikus hírközlési szolgáltatás során továbbítandó közlés vagy küldemény lefoglalásának, illetve
 - a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvény szerinti médiatartalom-szolgáltató szerkesztőségében tartott, e tevékenységgel összefüggő bizonyítási eszköz lefoglalásának elrendelését sérelmezte,
- ha az ügyészség, illetve a felettes ügyészség elutasította a gyanúsított azon panaszát, amely az ügyiratok megismerésének korlátozásáról vagy valamely megismerési mód biztosítására irányuló indítvány elutasításáról szóló határozatot sérelmezte,

- ha a gyanúsított az eljárás megszüntetéséről szóló határozat ellen bejelentett panaszában a bünygyi költség viselésére kötelező rendelkezést is sérelmezi, és a felettes ügyészség a panasznak nem ad helyt.

Ha a gyanúsított az eljárást megszüntető határozatnak kizárólag a bünygyi költség viselésére kötelező rendelkezését sérelmezi, a jogorvoslati kérelmet felülbírálati indítványnak kell tekinteni. Ebben az esetben az ügyészség a felülbírálati indítványt az ügyiratokkal, továbbá az észrevételével, illetve indítványával együtt három munkanapon belül továbbítja a nyomozási bíróhoz.

A felülbírálati indítványt a panaszt elutasító határozat kézbesítésétől számított nyolc napon belül a bíróságnál kell két példányban előterjeszteni. A felülbírálati indítványban meg kell jelölni azt a határozatot, amely ellen a felülbírálati indítvány irányul, továbbá az indítvány előterjesztésének okát és célját. A felülbírálati indítványnak sincs főszabály szerint halasztó hatálya. A kivételt jelenti, ha az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által lefoglalt dolog értékesítésének elrendelése ellen nyújtják be a felülbírálati indítványt.

A bíróság a felülbírálati indítványt az ügyiratok és az ügyészség észrevételének beszerzése nélkül is elbírálhatja, ha ez a felülbírálati indítvány tartalma alapján lehetséges. Ha nem lehetséges, a bíróság a felülbírálati indítvány egy példányának kézbesítésével együtt az ügyészségtől beszerzi az ügyiratokat. Az ügyészség az ügyiratokat a bíróságnak öt munkanapon belül megküldi, és e határidőn belül a felülbírálati indítványra észrevételt vagy azzal összefüggő indítványt tehet [Be. 374. § (2)–(6) bekezdés].

2. A nyomozás megindítása

2.1. A nyomozás megindításának alapja

A nyomozás az ügyészségnek vagy a nyomozó hatóságnak a hivatali hatáskörében, valamint az ügyésznek vagy a nyomozó hatóság tagjának a hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján, illetve feljelentésre indul meg [Be. 375. § (1) bekezdés]. A Nyer. 123. § (1) bekezdése értelmében, ha a nyomozó hatóságnak a hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának a hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján a nyomozás megindítása szükséges, a nyomozó hatóság a tudomására jutott adatokról és az adatok megismerésének módjáról feljegyzést készít.

A büntetőeljárás megindításának alapvető feltétele az, hogy a nyomozó hatóság illetékes vezetőjében vagy az ügyészségben büncselekményre vonatkozó gyanú ébredjen.

A „gyanakvás” egy intellektuális, emocionális és akarati elemekből álló komplex pszichológiai fogalom; valamely jelenségben valamilyen ártó tendencia – többnyire elleneséges törekvés – megnyilvánulását látni. A „gyanú” egy konkrét jelenségre vonatkoztatott gyanakvás (Bócz 2011, 5.). A büncselekmény gyanújáról akkor beszélhetünk, ha a gyanút hordozó gondolati képződményben tükrözött történés tényei – bár esetleg hiányosan, hézagosan – arra mutatnak, hogy egy már lezajlott esemény magvát alkotó emberi ténykedés a köztapasztalat szerint büntetőjogilag tiltott cselekményt foglal magában. A gyanú – ténybeli tartalmát tekintve – akkor mondható „megalapozottnak”, ha a feltételezett történésnek minden olyan elemére, amely a számításba vett törvényi tényállás objektív oldalára tartozik,

és amelyet leíró elem jelöl, ígérkezik a bizonyítási lehetőség (Bócz 2011, 19.). A gyanú meg-
alapozása egy sajátos irányú tényfelderítést is feltételez, mivel a nyomozás eredményeként
a tényekre vonatkozó ismeretek egyfelől bővülnek, részletesebbekké válnak, másfelől vi-
szont a történések egyes elemei helyébe mások léphetnek (Bócz 2011, 20.).

A gyanú kialakításában döntő szerepe van a nyomozó hatóság birtokában lévő ismer-
retanyagnak (kriminalisztikai terminológiával: „induló adatok”) és a nyomozó hatóság
aktuális szakmai ismereteinek. A nyomozó hatóság döntésének kialakításában ezenkívül
nagy jelentősége lehet az egyes büntető és más jogszabályok szakmai színvonalának, át-
tekinthetőségének, világos, egységes, logikus és közérthető voltának, valamint annak, hogy
van-e az adott helyzetre jogszabály. A büntetőeljárást megindítani csak objektív és igazolt
adatokkal alátámasztott gyanú alapján lehet (SLÉDER 2010, 81.). Az ügyészség, illetve a nyo-
mozó hatóság a feljelentés elintézése során figyelembe veheti azokat a tényeket, amelyek
köztudomásúak, vagy amelyekről hivatalos tudomása van [Be. 379. § (2) bekezdés].

Az ügyészség hivatali hatáskörébe az a tevékenység tartozik, amelyet a büntetőigény
érvényesítése kapcsán a vádelőkészítés, a vádemelés, valamint a vádképviselés körében,
illetőleg más törvény rendelkezései szerint végez. Ez utóbbi lehet az Ütv.-ben meghatáro-
zott – magánjogi, közjogi, közigazgatási jogi stb. – tevékenység is, ellenben nem tartozik
ide például a konferenciákon történő részvétele vagy az oktatási tevékenysége. A nyomozó
hatóság hivatali hatásköre a bűnüldözésre és a nyomozásra terjed ki, a nyomozó hatóság
tagjának hivatali minősége pedig minden olyan tevékenységet magában foglal, amelyet
jogszabály a nyomozó hatóság tagjának feladatává tesz. Ha a rendőr olyan tényt vagy körü-
lményt észlel, illetőleg hoznak tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel, jogkörében
eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, sőt ez a kötelezettség a rendőrt
halaszthatatlan esetben szolgálaton kívül is terheli, feltéve, hogy az intézkedés szükségessé-
gének időpontjában intézkedésre alkalmas állapotban van. Ha tehát ilyenkor bűncselekmény
gyanújára utaló adat jut a tudomására, az alapot adhat a nyomozás megindítására (LÁNG
2014). A nyomozó hatóságnak vagy tagjának a kötelezettsége az ilyen információ közlése
az arra illetékes parancsnokkal, amelynek elmulasztása fegyelmi vagy büntetőeljárást von
maga után (FARKAS–RÓTH 2012, 236.).

Hangsúlyozni szükséges, hogy a nyomozó hatóság beosztottja saját jogán igen ritkán
indíthat büntetőeljárást. Mint hivatalos személy inkább feljelentésre kötelezett, mint a rend-
védelmi szerv tagja rendészeti aktusokat (elfogás, előállítás stb.) alkalmazhat.

A hivatalos tudomás jelentkezhethet szervezeti szinten, ami az ügyészség, illetve a nyo-
mozó hatóság hivatalos eljárásával összefüggő eseteket jelenti, valamint közvetlenül
az ügyésznél, illetve a nyomozó hatóság tagjánál. Ugyanis a nyomozó hatóság beosztottja
vagy az ügyész a működése során közvetlenül is észlelhet bűncselekmény gyanúját keltő
adatokat. A *hivatalos tudomás* leggyakoribb forrása a bűncselekményen való hatósági tet-
tenérés, de a büntetőeljárás tárgyát képező más ügyek adataiból is származhat. A hatóság
észlelése lehet csupán az esemény vagy a következményeinek észlelése (például a járőr
szolgálatteljesítés során egy feltört üzletet, elgázolt kerékpárost, égő raktárt talál) (NAGY
2007, 37.). A médiában is megjelenhetnek olyan adatok, amelyek alkalmasak bűncselekmény
gyanúját kelteni – bár ezt talán addig mások nem is ismerték fel.

A *bejelentés* olyan közlés, amelynek szándékolt célja a hatóság pusztá tájékoztatása;
megjelenési formája lehet bizalmas közlés is. Bejelentést, bizalmas közlést rendszerint
nem a személyükben érdekeltek tesznek (KOVÁCS–NAGY 2013, 109.). Míg bejelentést bárki

tehet, feljelentéssel általában a sértett él (BELOVICS–TÓTH 2017, 249.). A nyomozó hatóság intézkedési kötelezettsége szempontjából a feljelentés és a bejelentés között nincs lényeges különbség. A bejelentések nyomán több olyan rendőrségi feladat teljesítése is szükségessé válhat, amely nem igényli a nyomozás elrendelését (például eltűnés hirtelen haláleset esetén), de ha – akár közvetlenül a tartalmukból, akár az elintézésük érdekében tett intézkedések eredményeként – bűncselekmény elkövetésének gyanúja merül fel, nyomozás indítandó. Ha a bejelentés vagy bizalmas közlés alapján tett intézkedések nyomán bűncselekmény elkövetésének gyanúja merül fel, nyomozás elrendelésére kerülhet sor (BARNA 1971, 401.).

Nemegyszer előfordul, hogy például öngyilkosságot, eltűnést (stb.) jelentenek be, és az elsődleges intézkedések eredményeképpen merül fel a bűncselekmény gyanúja. Szintén gyakori, hogy egészségügyi intézmény, mentőszolgálat, kórházi orvos, dolgozó tesz bejelentést írásban vagy telefonon, ha foglalkozása gyakorlása során olyan sérülésről, halálesetről (stb.) szerez tudomást, amely feltehetően bűncselekménnyel hozható kapcsolatba. Más (mint például az oktatás, a környezetvédelem, az egészségügy, a társadalombiztosítás, a munkaügy, az érdekvédelem stb. területén működő bármiféle) hatóságok, szervek, szervezetek, illetőleg azok dolgozói akkor tesznek bejelentést vagy feljelentést, ha a saját jog- vagy feladatkerükben eljárva észlelnek bűncselekményre utaló jelenségeket. Például a gyámhatóság vagy egy iskola igazgatója többnyire olyan esetekben tesz bejelentést/feljelentést, amikor 14. életévét nem töltötte be a sértett, és állításuk szerint a szülők, illetve az iskolatársak bántalmazása okozott neki sérülést, vagy egyéb bűncselekményt követtek el sérelmére (NAGY 2007, 36–37.). Gyakori példa a bejelentésre, amikor nem konkretizált a bűncselekményi minősítés valamelyik kritériuma, és hiába fordul a sértett a nyomozó hatósághoz, mégsem születik feljelentés. Tipikusan az értékhatáros és a szabálysértési alakzatos vagy a kifejezetten előzetes vizsgálatától függő bűncselekményeknél jellemző ez a rendőrségen. Megkérdezik például a sértettől, hogy mennyit ért az ellopott telefonja. A sértett által nyilatkozott összeg szubjektív jellegű, éppen ezért a gyakorlatban bejelentésként, és nem feljelentésként kezelik a sértettnek a hatósághoz intézett információközlését. Ha a sértett számlával igazolja, hogy a néhány napja vásárolt készüléke 120 ezer forintba került, akkor már feljelentésben rögzítik az általa elmondottakat, s ennek az a következménye, hogy három munkanapon belül kell dönteni a nyomozás elrendeléséről, a feljelentés elutasításáról vagy a feljelentés kiegészítéséről. A bejelentés tulajdonképpen valamely gyanús eseményre (tényre) vonatkozó közlés. Más kérdés, hogy a távbeszélőn történő bejelentés alkalmával a nyomozó hatóság eljáró tagja visszahívással vagy egyéb alkalmas módon köteles megállapítani a bejelentő kilétét (HERKE et al. 2012, 228.).

Ha fennáll a bűncselekmény gyanúja, a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség hivatalból köteles eljárni, és meg kell indítania a büntetőeljárást, amennyiben nem magánindítványra üldözendő a bűncselekmény, továbbá nincs szükség kizárólagos feljelentési jog gyakorlására (SZABÓÉ NAGY 1985, 41.). Gyakori, hogy a gyanút – és ezzel a nyomozás megindítását – feljelentés alapozza meg, mivel a feljelentő szándéka kifejezetten arra irányul, hogy büntetőeljárást kezdeményezzen, és az adatokat is ezért közli (LÁNG 2014). A feljelentést az ügyészségnél vagy a nyomozó hatóságnál lehet megtenni [Be. 377. § (1) bekezdés]. A feljelentés gyakorlása elé a törvény nem állít korlátot, érvényesítése formához nem kötött, megtehető írásban, szóban, távbeszélőn vagy például elektronikus úton is (e-mailben) (LÁNG 2014).

A feljelentés olyan írásban, a hatóságnak vagy hivatalos személynek címzett beadvány, illetve a hatóság vagy hivatalos személy előtt szóban, személyesen tett nyilatkozat, amely

- büntetőeljárás lefolytatására jogosult szerv előtt meghatározott vagy ismeretlen személy által elkövetett bűncselekmény gyanújára utaló tényállítást, vagy erre utaló adatot tartalmaz, illetve
- büntetőeljárás lefolytatására jogosult szerv, hatóság vagy hivatalos személy előtt a büntetőeljárás lefolytatására irányuló indítványt tartalmaz [Nyer. 124. § (1) bekezdés].

A feljelentést más hatóság és a bíróság is köteles fogadni, és azt a nyomozó hatóságnak, illetve ha az elkövetett bűncselekményre kötelező ügyészségi nyomozást ír elő a Be. 30. §-a, az ügyészségnek meg kell küldenie [Be. 377. § (1) bekezdés].

Az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság nyomban nyilvántartásba veszi a feljelentést, akkor is, ha hatáskörrel vagy illetékességgel nem rendelkezik [Be. 377. § (1)–(2) bekezdés]. Ez a rendelkezés arra hivatott, hogy a feljelentés megtételének tényét utóbb akár a feljelentést felvevő, akár a feljelentést tevő részéről vitathatatlanná tegye (LÁNG 2014).

Előfordulhat, hogy a nyomozó hatóságnál teszik a feljelentést, viszont az nem jogosult a büntetőeljárás elrendelésére. Ha például a sértett rágalmozás miatt a nyomozó hatóságon tenné meg a feljelentését, a nyomozó hatóság köteles átvenni, illetőleg jegyzőkönyvbe foglalni a feljelentést, és azt elutasítás helyett a magánvádas eljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnak megküldeni (BH 2011.3.61).

Ha személyesen tesznek feljelentést, az eljáró hatóság figyelmezteti a feljelentőt a hamis vád és a hatóság félrevezetésének következményeire. A feljelentés megtételénél jelen lehet a feljelentő által megjelölt nagykorú személy, kivéve, ha ez az eljárás érdekeit sérti [Be. 377. § (3) bekezdés].

A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint „elengedhetetlen bűnüldözési érdek tehát, hogy valamennyi feljelentés időben felvételt nyerjen. Nem tartható az a gyakorlat, amely különböző, jogszabályban elő nem írt feltételhez – például látlelet vagy orvosi igazolás meglétéhez, vagy éppen szemtanúk megjelöléséhez – köti a feljelentés felvételét, azzal, hogy csak ezek megléte esetén kerülhet sor a feljelentés rögzítésére.” (Bfv. I. 447/2007/5. szám)

A nyomozó hatóság a szóban tett feljelentés során és annak jegyzőkönyvbe vételekor törekszik a gyanú fennállásának megítéléséhez szükséges tények minél részletesebb tisztázására. Ennek érdekében a nyomozó hatóság a feljelentőt a szükséges részletességgel nyilatkoztatja különösen a bűncselekmény tényállási elemeire, az elkövetés körülményeire, az elkövető személyére, az általa ismert bizonyítási eszközökre és azok helyére. A nyomozó hatóság a feljelentőt felszólítja, hogy a birtokában levő bizonyítási eszközöket a nyomozó hatóságnak adja át. A feljelentő által átadott bizonyítási eszközöket a nyomozó hatóság az ügyiratok között kezeli, vagy ha a büntetőeljárás megindításának feltételei fennállnak, szükség esetén lefoglalja azokat (Nyer. 125. §).

A nyomozó hatóság a feljelentés adatait a következő szempontok figyelembe vételével vizsgálja meg:

- a feljelentés tárgyát képező bűncselekmény miatt van-e büntetőeljárás folyamatban,
- a feljelentés elbírálása a nyomozó hatóság hatáskörébe és illetékességébe tartozik-e,
- a feljelentés bűncselekmény gyanújának megállapítására alkalmas-e,
- a feljelentés alapján a büntetőeljárás megindításának van-e törvényi akadálya, és

- ha a büntetőeljárás megindításának feltételei fennállnak, késedelmet nem tűrő eljárási cselekmény elvégzése szükséges-e.

Ha a nyomozó hatóság megállapítja, hogy a feljelentés tárgyát képező bűncselekmény miatt büntetőeljárás van folyamatban, a feljelentést a folyamatban levő büntetőeljárásban tett beadványként kezeli, és erről a feljelentőt tájékoztatja. E tájékoztatást a nyomozó hatóság a beadvánnyal összefüggésben tett intézkedésről történt tájékoztatással együtt is teljesítheti [Nyer. 126. § (2) bekezdés].

Nincs általános feljelentési kötelezettség, így mindenkinek a saját belátására van bízva, hogy tesz-e feljelentést. Vannak azonban olyan esetek, amikor kivételesen *feljelentési kötelezettség* van:

- a feljelentés kötelező, ha annak elmulasztása önmagában is bűncselekményt valósít meg (például állam elleni bűncselekmények, emberrablás, terrorcselekmény);
- a hatóság tagja és a hivatalos személy, továbbá, ha törvény előírja, a köztisztviselő köteles a hatáskörében tudomására jutott, közvédelemre fordítandó bűncselekményt feljelenteni.

A hatóság közhatalmi vagy közigazgatási feladatokat ellátó szerv, a hivatalos személyek kimerítő felsorolása pedig a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 11. pontjából ismerhető meg.

Hivatalos személy például a bíró, az ügyész és a választottbíró; a közjegyző, a helyi önkormányzati és a nemzetiségi önkormányzati képviselő-testület tagja; a fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál, önkormányzati igazgatási szervnél, megyei intézményfenntartó központnál vagy köztisztületnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetészerű működéséhez tartozik.

Ha a feljelentési kötelezettségnek a hivatalos személy nem tesz eleget, fegyelmi vétséget követ el. Akkor tartozik büntetőjogi felelősséggel, ha magatartása előnyszerzési vagy hátrányokozási célzatot is magában foglalt (Btk. 305. §) (LÁNG 2014).

A köztisztviselő önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek létrehozását törvény rendeli el. A köztisztviselő jogi személy, amely a tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el. Köztisztviselők például a szakmai (ügyvédi, igazságügyi szakértői, közjegyzői, orvosi, mérnöki, építésztb.), illetve a gazdasági (kereskedelmi, ipar-, agrár-) kamarák, hagyományos típusai pedig a közbirtokosságok, a hegyközségek, a tőzsde, valamint a Magyar Tudományos Akadémia (LÁNG 2014). Szintén köztisztviselő az Országos Polgárőr Szövetség.

A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény 9. § (1) bekezdése szerint a közjegyzőt – ha törvény kivételt nem tesz – az eljárása során tudomására jutott adat és tény tekintetében titoktartási kötelezettség terheli. Mivel azonban a közjegyző hivatalos személy, a hivatali hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt köteles feljelenteni.

Legyen szó hatóság tagjáról, hivatalos személyről vagy köztisztviselőről, a feljelentésükben meg kell jelölni a bizonyítási eszközöket, valamint egyidejűleg gondoskodni kell a bűncselekmény nyomainak, a bizonyítási eszközök, valamint az elkobozható vagy vagyonelkobzás alá eső dolgok és vagyon megőrzéséről [Be. 376. § (3) bekezdés].

Van, amikor a feljelentés speciális, személyhez kötött jogosultság, vagyis meg van határozva, hogy pontosan ki is tehet feljelentést. A feljelentés speciális formája a *magánindítvány*, amelynél a Btk. alapvetően a sértettre bízva annak eldöntését, hogy induljon-e

büntetőeljárás. A Be. 378. § (1) bekezdése alapján magánindítványra üldözendő bűncselekmény esetén csak a jogosult indítványára indítható meg vagy folytatható a büntetőeljárás. Ennek több indoka is van:

- a bűncselekmény viszonylag csekélyebb tárgyi súlya;
- a sértett kímélete;
- valamint a sértett és az elkövető hozzátartozói viszonya (LÁNG 2014).

A sértettnek magánindítvánnyal kell élnie, ha azt kívánja, hogy a hatóság folytassa le a büntetőeljárást.

A hatósági kioktatás hiányának következményeire mutat rá a Kúria, amely szerint abban az esetben, ha magánindítványra büntethető bűncselekmény esetén nem a sértett, hanem annak munkahelyi felettese tesz feljelentést, a hatóságnak a sértettet ki kell oktatnia. Ennek elmulasztása nem eshet a sértett terhére, a hatóság kioktatását követően határidőn belül tett feljelentést ezért joghatályos magánindítványnak kell tekinteni (BH 2015.3.58). Az ügyben a rendőrség csak a negyedik kihallgatásán tájékoztatta a sértettet, hogy a zaklatás magánindítványra büntethető. Annak ellenére, hogy az adott ügyben a sértett már a magánindítványa benyújtása előtt két évvel, vagyis a zaklató levelek hozzá érkezésekor ismerte az elkövető kilétét (a levél tartalmazta a nevét és a lakcímét is), nem késett el a magánindítványa, mivel a Kúria szerint „nem várható el a sértettől, hogy a megindult nyomozásra tekintettel a maga részéről a nyomozó hatóságnál is többet tudjon”. A Kúria azt is hangsúlyozta, hogy „a hatósági kötelezettség teljesítése feltétlenül és elsődlegesen követelendő meg, éspedig annak érdekében, hogy a sértett a jogának gyakorolhatóságától ne essék el”.

A feljelentéshez hasonlóan a magánindítvánnyal kapcsolatban sem határoz meg a Be. szigorú alakisági követelményeket. A törvény értelmében magánindítványnak kell tekinteni a magánindítvány előterjesztésére jogosult feljelentését és bármely olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja [Be. 378. § (2) bekezdés].

A nyilatkozat az alábbi mondattal is zárulhat: „kérem az eljárás megindítását, az elkövető felkutatását, felelősségre vonását.”

Magánindítványt jogosult előterjeszteni:

- ha a sértett cselekvőképés, akkor a sértett;
- ha a sértett korlátozottan cselekvőképés, akkor a sértett, a törvényes képviselője és a gyámhatóság;
- ha a sértett cselekvőképtelen, akkor a törvényes képviselője és a gyámhatóság;
- ha a sértett a személyes ügyei vitelében vagy a bírósághoz, hatósághoz fordulás joga tekintetében cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú, a magánindítvány előterjesztéséhez a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges (továbbá a gyámhatóság is jogosult előterjeszteni a magánindítványt);
- ha a sértett meghalt, akkor a hozzátartozója;
- a hivatalos személy sérelmére, hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt elkövetett becsületsértés és rágalmazás esetén – eltérő rendelkezés hiányában – a megsértett hivatalos személy;
- a hatóság sérelmére hivatali működésével összefüggésben elkövetett becsületsértés és rágalmazás miatt a hatóság vezetője.

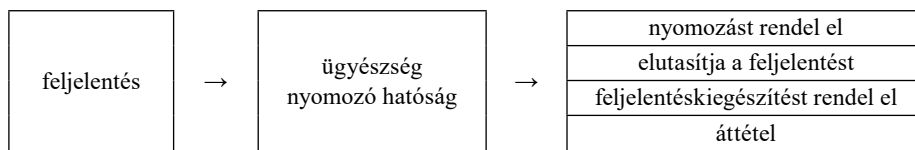
Előfordulhat, hogy a magánindítványt nem az előterjesztésére jogosult terjeszti elő, vagy kétséges, hogy jogosult-e a feljelentő a magánindítvány előterjesztésére. A beadványt ilyenkor is feljelentésként kell iktatni, és ha egyértelmű, hogy a feljelentő a magánindítvány előterjesztésére nem jogosult, a feljelentést el kell utasítani. A feljelentést elutasító határozatot a sértettel is közölni kell, és a határozatban fel kell hívni a figyelmét arra, hogy a törvényes határidőn belül magánindítványát előterjesztheti, amelynek következményeként a büntetőeljárást lefolytatják. Ha kétséges, hogy a feljelentő a magánindítvány előterjesztésére jogosult-e, ennek tisztázását feljelentés kiegészítése keretében kell megkísérelni, ám ha ez nem lehetséges, a nyomozás körében kell késedelem nélkül tisztázni, hogy a feljelentés joghatályos magánindítványnak tekinthető-e. Nemleges esetben a nyomozást meg kell szüntetni (LÁNG 2014).

A magánindítványt attól a naptól számított egy hónapon belül kell előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekményről tudomást szerzett [Be. 378. § (3) bekezdés]. Ha a nyomozás megindítását követően derül ki, hogy a cselekmény csak magánindítványra büntethető, a magánindítvány előterjesztésére jogosult nyilatkozatát be kell szerezni. Ebben az esetben a meghatározott határidőt attól a naptól kell számítani, amelyen a magánindítványra jogosult a felhívásról tudomást szerzett. Az „ismeretlen tettes” ellen tett feljelentés joghatályos magánindítvány, ha azt a jogosult úgy terjesztette elő, hogy meghatározott, de számára idegen és előtte ismeretlen személyazonosítókkal rendelkező egyén ellen szól. Ha azonban a magánindítványra jogosult olyan „ismeretlen tettest” jelentett fel, akit nem látott, tehát nem tudja róla, hogy számára idegen-e, vagy például a hozzátartozója, és a hatóság abban a hiszemben indított nyomozást, hogy hivatalból üldözendő bűncselekmény történt, más a helyzet. Ilyenkor az elkövető kilétének a megállapítása jár azzal a felismeréssel, hogy a közte és a sértett közötti családjogi kötelék miatt csak magánindítványra üldözhető a bűncselekmény. Ezért e hatóságnak az elkövető kilétét, és hogy a bűncselekmény csak magánindítványra üldözhető, közölnie kell a magánindítványra jogosulttal, akinek a hatósági közléstől egy hónap áll a rendelkezésére, hogy magánindítvánnyal éljen. Ha a jogosult úgy nyilatkozik, hogy nem kíván magánindítvánnyal élni, ez nem jelenti azt, hogy a magánindítvány benyújtására nyitva álló határidőn belül ne gondolhatná meg magát, és ne élhetne mégis magánindítvánnyal (BH 1987.422.).

Az elhunyt sértett hozzátartozója a még nyitva álló határidő alatt előterjesztheti a magánindítványt. A határidő elmulasztása miatt csak akkor van helye igazolási kérelemnek, ha a cselekmény közvérdra üldözendő, vagyis nem magánvádás a bűncselekmény [Be. 378. § (5)–(6) bekezdés]. A Btk. alapján bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos [Btk. 31. § (5) bekezdés]. A feljelentéshez hasonlóan a magánindítvány sem vonható vissza.

2.2. A nyomozás elrendelése

A hozzá érkezett feljelentés alapján a hatóságnak három munkanapon belül kell döntenie arról, hogy indít-e nyomozást. Attól függően, hogy meg tudja-e állapítani a bűncselekmény gyanújának fennállását, az 1. ábrán szereplő döntések szülehetnek.

1. ábra

Döntési lehetőségek a feljelentésről

Forrás: a szerző szerkesztése

Nyomozás akkor rendelhető el, ha a nyomozó hatóság olyan ismeretek birtokába jutott, amelyek logikailag valószínűvé tették, hogy büntetendő cselekmény történt (BÓCZ 2004, 109.). Vagy ahogy Erdei Árpád fogalmaz: az eljárás megindításához a bűncselekmény tényleges elkövetése, de legalább ennek kisebb vagy nagyobb valószínűsége szükséges (ERDEI 2011, 23.).

A nyomozás elrendelésének feltételei:

- fennáll a bűncselekmény elkövetésének gyanúja;
- a nyomozó hatóságnak az adott ügyre hatásköre és illetékessége van;
- nem áll fenn eljárási akadály és feljelentéselutasítási ok.

Ha a feljelentést a nyomozó hatóságnál magánvádra üldözendő bűncselekmény miatt tették, vagy olyan bűncselekmény látszik megállapíthatónak, amely miatt a vádat magánvádló képviseli, a nyomozó hatóság a feljelentést haladéktalanul továbbítja az ügyészséghez. Az ügyészség a feljelentés érkezésétől számított három munkanapon belül megvizsgálja, és dönt arról, hogy a magánvádra üldözendő bűncselekmény miatt a vád képviselét átveszi-e. Ha az ügyészség a vád képviselét átveszi, erről a sértettet tájékoztatja. Ha a vád képviselét nem veszi át, a feljelentést haladéktalanul megküldi a bíróságnak [Be. 379. § (3)–(4) bekezdés]. Azért van szükség a magánvádas bűncselekmény miatt a nyomozó hatóságnál tett feljelentésnél arra, hogy azt is az ügyészség továbbítsa a bíróságnak, mivel így lehetőség biztosítható az ügyészség vádképviselőlet átvételével kapcsolatos nyilatkozatára. Másrészt ezáltal a bíróság számára is ismertté válik a feljelentésben leírt cselekmény minősítésével – magánvádas jellegével – kapcsolatos ügyészségi álláspont [miniszteri indokolás].

Nyomozást az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendel el, amelyről tájékoztatja a sértettet, ha a sértett személye és elérhetősége ismert [Be. 375. § (2)–(3) bekezdés]. Nyomozó hatósági elrendelés esetén a nyomozás elrendeléséről a nyomozó hatóság arra felhatalmazott vezetője feljegyzéssel dönt. A feljegyzés tartalmazza az eljáró nyomozó hatóságot, az ügy számát, a nyomozás megindításának idejét és annak a bűncselekménynek a megjelölését, amely gyanújának a megállapítására irányul. Ha a nyomozás megindítására kése delmet nem tűrő eljárási cselekmény elvégzésével kerül sor, főszabály szerint a nyomozás elrendeléséről szóló feljegyzést utólag az eljárási cselekményt elrendelő nyomozó hatóság készíti el [Nyer. 130. § (1)–(3) bekezdés].

A nyomozó hatóság az általa elrendelt nyomozásról huszonnégy órán belül tájékoztatja az ügyészséget [Be. 375. § (3) bekezdés]. Kése delmet nem tűrő esetben bármely nyomozó hatóság végezhet eljárási cselekményt, köteles azonban erről a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságot haladéktalanul tájékoztatni [Be. 375. § (4) bekezdés].

A Be. abból indul ki, hogy *a nyomozás elrendelése az arra jogosult hatóság döntése, függetlenül annak formai megjelenésétől*, ezért a nyomozás elrendelésével összefüggésben mellőzi a feljegyzés formakényszerét. A kése delmet nem tűrő eljárási cselekmény elrendelése a Be. alapján szintén döntés a nyomozás megindításáról. Előfordulhat az is, hogy a nyomozás során merül fel olyan helyzet, amelyben az eljárás lefolytatására egyébként hatáskörrel, illetékességgel nem rendelkező nyomozó hatóságnak büntügyi érdekből eljárási cselekményt kell lefolytatnia. A Be. alapján tehát eljárási cselekmény foganatosítására nyomozás elrendelése nélkül nem kerülhet sor, mert az eljárási cselekmény foganatosításával kapcsolatos döntés egyben a nyomozás elrendelésével kapcsolatos döntés is. A kése delmet nem tűrő esetben bármely nyomozó hatóság foganatosíthat eljárási cselekményt, és ennek során a törvényben meghatározott esetekben határozat hozatala nélkül is intézkedhet. Ez egyaránt vonatkozik a nyomozás lefolytatására egyébként hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságra, valamint a Be. 375. § (4) bekezdése alapján eljáró más nyomozó hatóságra is. A Nyer. 123. § (6) bekezdése kése delmet nem tűrő eljárási cselekményként tekint a személy-, illetve tárgykörözés elrendelésére, a szemle tartására, illetve a véralkohol-, toxikológiai vagy vizeletvizsgálat elvégzéséhez szükséges minta vételére.

2.3. A feljelentés kiegészítése

A hatóság tudomására jutott adathalmaz vagy elég, vagy nem a bűncselekmény gyanújának megállapításához. Ha nem, akkor a nyomozás elrendeléséhez a gyanút a már ismert, de ellenőrizetlen adatok gyors ellenőrzésével és további adatok haladéktalan gyűjtésével meg kell erősíteni (DOBOS 1988, 23.). Erre szolgál a feljelentés kiegészítése, amelynek akkor van helye, ha a rendelkezésre álló adatok alapján a nyomozás elrendeléséről, a feljelentés elutasításáról, illetve az ügy áttételéről nem lehet dönteni [Be. 380. § (1) bekezdés]. A feljelentés kiegészítését a nyomozó hatóság arra felhatalmazott vezetője feljegyzéssel rendeli el [Nyer. 128. § (1) bekezdés].

A feljelentés kiegészítése nem válhat azonban előrehozott nyomozássá, így a Be. alapján csupán azt a célt szolgálhatja, hogy a hatóság a feljelentésben esetlegesen nehezen érthető kérdésekben tájékozódjon. Ezért a törvény alapján a feljelentés kiegészítése során kizárólag a feljelentőtől kérhető felvilágosítás, illetve a törvényben meghatározott körben egyéb adatkérés lehetséges. A Be. 380. § (2) bekezdése alapján a feljelentés kiegészítése során az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a feljelentőtől felvilágosítás adását, iratok és adatok rendelkezésre bocsátását, valamint a kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, vámbevétel-csökkenés vagy a bűncselekmény elkövetési értékének közlését kérheti. Ennek során az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság – ha azt korábban nem tette meg – figyelmezteti a feljelentőt a hamis vád és a hatóság félrevezetésének következményeire.

Ha a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész jogosult elrendelni, a feljelentés kiegészítése alkalmas arra, hogy az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság annak tartama alatt gondoskodjon a legfőbb ügyész döntésének beszerzéséről. A legfőbb ügyész rendeli el ugyanis a Btk. 3. § alapján a büntetőeljárást, ha a nem magyar állampolgár külföldön követi el a cselekményt, és az

- a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,

- állam elleni bűncselekmény – kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen –, tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e,
- a Btk. XIII. vagy XIV. fejezetében meghatározott bűncselekmény, vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő.

Szintén a legfőbb ügyész rendeli el a nyomozást a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő.

A feljelentés kiegészítésének határideje egy hónap, amely nem hosszabbítható. Amennyiben a hatósági vizsgálódás eredménye kizárja azt, hogy bűncselekmény történt, a nyomozást bűncselekmény hiányában meg kell tagadni (DOBOS 1988, 34.), vagyis a Be. alapján el kell utasítani a feljelentést. Ha a gyanú fennállása állapítható meg, a nyomozó hatóság vagy az ügyészség elrendeli a nyomozást.

2.4. A feljelentés elutasítása

A Be. 381.§ (1) bekezdése alapján a feljelentés elutasításának általános esetei:

- a) a feljelentett cselekmény nem bűncselekmény,
- b) a bűncselekmény gyanúja hiányzik,
- c) az elkövető büntethetőségét, illetve a feljelentett cselekmény büntetendőségét kizáró ok állapítható meg,
- d) halál, elévülés vagy kegyelem folytán a büntethetőség megszűnt,
- e) a feljelentett cselekményt már jogerősen elbírálták,
- f) a magánindítvány, a feljelentés vagy a legfőbb ügyésznek a Btk. 3. § (3) bekezdésében meghatározott rendelkezése hiányzik,
- g) a feljelentett cselekmény nem közvádra üldözendő bűncselekmény,
- h) az ügy nem tartozik magyar büntető joghatóság alá.

Ad a) A feljelentett cselekmény nem bűncselekmény

A feljelentett cselekmény nem bűncselekmény akkor, ha nem meríti ki a Btk. Különös részében foglalt egyetlen bűncselekmény törvényi tényállását sem. Ez leggyakrabban egy vagy több törvényi tényállási elem hiányát, a kerettényállás tartalmát kitöltő jogszabály bűncselekmény hiányát eredményező rendelkezését, a bűncselekményi értékhatárt meg nem haladó elkövetési értéket (kár, vagyoni hátrány, mértékösszeg, bevételcsökkenés) jelent (LÁNG 2014).

Ad b) A bűncselekmény gyanúja hiányzik

A bűncselekmény gyanúja hiányzik, amikor a feljelentésben foglalt tényeket a feljelentést elbíráló hatóság kétesnek, aggályosnak tartja (LÁNG 2014), hiányzik a hitelt érdemlőség lát-szata a feljelentésből (BELOVICS–TÓTH 2017, 252.). A feljelentő tényállításainak hitelt érdem-lőségét csak akkor szabad kétségbe vonni, ha azok természeti törvényekkel, köztudomású vagy a hatóság által hivatalosan ismert tényekkel avagy egymással vannak ellentmondásban. Ezekben az esetekben a feljelentés a b) pont alapján – a bűncselekményre utaló tények va-lószínűtlen volta (= a gyanú hiánya) okán elutasítható. A nyomozó feladata a nyomozást kezdeményező állításban (feljelentésben, feljegyzésben stb.) szereplő tényadatok vizsgálata, bírálata, értékelése és rendezése alapján annak eldöntése, hogy a feljelentés elutasítására van-e jogalap (BÓCZ 2004, 109.). Akkor szokták a b) pontra hivatkozva elutasítani a fel-jelentést, amikor a nyomozó hatóság csak a feljelentőtől tudott volna beszerezni olyan adatot, amely szükséges lett volna a gyanú meglétének megállapításához, azonban ez nem teljesült. Tipikus példa erre, amikor hozzátartozói vallomástételi akadály keletkezik még a feljelentés kiegészítésének időszakában.

Ad c) Az elkövető büntethetőségét, illetve a feljelentett cselekmény büntetendőségét kizáró ok állapítható meg

A Btk. 15. § alapján az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizárja vagy korlátozza:

- a gyermekkor,
- a kóros elmeállapot,
- a kényszer és a fenyegetés,
- a tévedés,
- a jogos védelem,
- a végszükség,
- a jogszabály engedélye,
- a törvényben meghatározott egyéb ok.

Az elkövető büntethetőségét, illetve a feljelentett cselekmény büntetendőségét kizáró okból történő feljelentéselutasítás a gyakorlatban a gyermekkorra alapított döntést jelenti. A kóros elmeállapot megállapítása igazságügyi elmeorvos szakértő közreműködését; a jogos védelem és a végszükség a történeti tényállás pontos tisztázását; a kényszer, a fenyegetés, valamint a tévedés kifejezetten a gyanúsított kihallgatását; vagyis valamennyi esetben a nyomozás lefolytatását igényli (LÁNG 2014). Éppen ezért, bár széles a büntethetőséget kizáró okok köre, a gyermekkor mint büntethetőséget kizáró ok alapozza meg általában a feljelentés elutasítását.

Szükséges arra is utalni, hogy szintén büntethetőséget kizáró ok, ha a legfőbb ügyész nem rendeli el a büntetőeljárást a nem magyar állampolgár ellen a külföldön elkövetett bűncselekmény miatt. Az ok abban kereshető, hogy a büntetőeljárásnak nemzetközi kapcsola-tokat érintő kihatása is lehet, éppen ezért indokolt, hogy – hasonlóan a bűnügyi jogsegély egyes formáihoz (például a büntetőeljárás átadása és átvétele, eljárási jogsegély, feljelentés

külföldi államnál) – ebben az esetben is a legfőbb ügyész döntsön. A rendelkezés a Btk. 3. § (2) bekezdésén alapul, amely szerint a magyar büntetőtörvényt kell alkalmazni a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő. Ugyanez a szabály érvényesül állam elleni bűncselekmény esetén (kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen) tekintet nélkül arra, hogy a bűncselekmény az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e, továbbá akkor is a magyar törvényt kell alkalmazni, ha a cselekmény a Btk. XIII. vagy XIV. fejezetében meghatározott vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő.

Ezekben az esetekben, továbbá ha magyar állampolgár vagy a magyar jog alapján létrejött jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár külföldön követ el olyan cselekményt, amely a magyar törvény szerint büntetendő, a legfőbb ügyész dönt a büntetőeljárás hazai lefolytatásáról. Ha ezekben az esetekben a legfőbb ügyész nem rendeli el az eljárás megindítását, az ítélkezési gyakorlat szerint a Btk. 15. § h) pontjában meghatározott egyéb büntethetőséget kizáró ok áll fenn (Pécsi Ítéltábla Bf. II. 200/2011/36.). Az ítéltábla az idézett jogesetben arra is rámutatott, hogy a legfőbb ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlását a jogalkotó nem kötötte határidőhöz, ezért arra az eljárás jogerős befejezése előtt bármikor sor kerülhet (Pécsi Ítéltábla Bf. II. 200/2011/36.).

Ad d) Halál, elévülés vagy kegyelem folytán a büntethetőség megszűnt

Az elkövető halála esetén nem indítható büntetőeljárás.

Ugyanez mondható el a büntethetőség elévüléséről is, amely az egyik leggyakoribb elutasítási ok. Főszabály szerint az elkövetett bűncselekmény büntetési tételének felső határához igazodik, de legalább öt év. Az elévülési idő számítása szempontjából fontos megállapítani a bűncselekmény elkövetési időpontját.

Vannak el nem évülő bűncselekmények is. Ebbe a körbe tartoznak például a Btk. XIII. fejezetében lévő emberiség elleni bűncselekmények vagy a háborús bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet).

Egyéni kegyelemben a köztársasági elnök részesíthet. A kegyelmezési jogköre kiterjed a büntetésekre, valamint a közügyektől eltiltás mellékbüntetésre, továbbá néhány büntetőjogi intézkedésre (próbára bocsátás, jóvátételi munka, javítóintézeti nevelés). Emellett létezik a közkegyelem intézménye is, amelyet az országgyűlés gyakorolhat.

Ad e) A feljelentett cselekményt már jogerősen elbírálták

Az okot nevezik *res iudicatának* is, vagy másképpen ítélt ügynek, ítélt dolognak. A cselekmény akkor válik jogerősen elbírálttá, ha a bíróság például jogerősen megállapítja a vádlott bűnösségét, vagy jogerősen felmenti. Viszont az eljárás ügyészszégi vagy nyomozó hatósági megszüntetése hazánkban nem jelenti az ügy jogerős befejezését, az csak a bírósághoz kötődik.

Ad f) A magánindítvány, a feljelentés vagy a legfőbb ügyésznek a Btk. 3. § (3) bekezdésében meghatározott rendelkezése hiányzik

A magánindítvány hiánya feljelentéselutasítási ok, mert bár magánindítványos a bűncselekmény, nem a magánindítványra jogosult fordul a hatósághoz.

A feljelentés hiánya a hamis tanúzásnál, hamis vádnál merül fel, amikor is az alapügy be nem fejezéséig kizárólag az alapügyben eljáró hatóság élhet feljelentéssel hamis tanúzás, illetve hamis vád miatt. Ezen feljelentéselutasítási ok esetén a feljelentő hamis tanúzás vagy hamis vád miatt nem az alapügyben eljáró hatóság, hanem például a gyanúsított védője, aki szerint a sértett hamis tanúzást követett el, amikor többször is hazudott a kihallgatása során. Ebbe a körbe tartozik a minősített adattal való visszaélés is, ugyanis emiatt büntető-eljárásnak csak a minősített adat védelméről szóló törvényben az adott adatfajta minősítésére jogosult szerv vagy személy feljelentése alapján van helye [Btk. 266. § (2) bekezdés].

A már említett esetekben a legfőbb ügyész jogosult elrendelni a nyomozást, viszont a feljelentéselutasítás azért történik, mert például a sértett külföldi állampolgár által nem Magyarországon elkövetett bűncselekmény miatt tesz feljelentést a magyar hatóságnál, viszont a legfőbb ügyész nem rendeli el a nyomozást.

Ad g) A feljelentett cselekmény nem közvádra üldözendő bűncselekmény

Az az elutasítási indok, hogy „a feljelentett bűncselekmény nem közvádra üldözendő”, valójában a feljelentést nem mint büntetőeljárás megindítását szorgalmazó indítványt, hanem mint tárgya szerint szükségtelen nyomozás indítását szorgalmazó kezdeményezést minősíti elutasítandónak, hiszen az ilyen feljelentés – ha tartalma szerint valóban megfelel a „feljelentés” követelményeinek – maga a vád. Ilyen feljelentés esetén az ügyészségnek a feljelentést érdemben kell elbírálnia. Ha a feljelentő vitatja az ügyészség feljelentéselutasításának okát, úgy végső soron pótmagánvádlóként léphet fel a közvádra üldözendő bűncselekmény vonatkozásában. Amennyiben elfogadja az ügyészség azon álláspontját, hogy a feljelentésben foglaltak alapján magánvádra üldözendő bűncselekmény tárgyában kell állást foglalni, úgy magánvádlóként léphet fel. Ez utóbbi esetben az ügyészségnek a feljelentés elutasításával egyidejűleg arra is lehetősége van, hogy a magánvád képviselőt átvegye [miniszteri indoklás]. Ebben az esetben a sértett helyett az ügyészség képviseli a vádat a bírósági szakaszban kezdődő magánvádas eljárásban.

Az ügyészségi tájékoztatás kiterjed a magánvádlóként történő fellépés feltételeire, a magánvádló jogaira és kötelezettségeire, valamint arra, hogy ha a magánindítvány hiányzik, e nyilatkozatot pótolni kell. A sértett a feljelentést elutasító határozat kézbesítését követő egy hónapon belül léphet fel magánvádlóként, és ha a magánindítvány hiányzik, a nyilatkozatát e határidőn belül pótolhatja. Ha a sértett magánvádlóként lép fel, és az ügyészség a vád képviselőt nem veszi át, a feljelentést a sértett nyilatkozatával és az ügyiratokkal együtt nyolc napon belül meg kell küldeni a bíróságnak [Be. 381. § (3)–(5) bekezdés].

Ad h) Az ügy nem tartozik magyar büntető joghatóság alá

A joghatósággal a Btk. II. fejezete foglalkozik. A Btk. 3. § alapján

- (1) a magyar büntető törvényt kell alkalmazni
 - a) a belföldön elkövetett bűncselekményre,
 - b) a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett bűncselekményre,
 - c) a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény;
- (2) a magyar büntető törvényt kell alkalmazni
 - a) a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az
 - aa) a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,
 - ab) állam elleni bűncselekmény – kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen –, tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e,
 - ac) a XIII. vagy a XIV. fejezetben meghatározott bűncselekmény, vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő,
 - b) a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő.

Ha a magyar hatóságnak nincs joghatósága a cselekmény elbírálására, mivel a területi, illetve a személyi hatály alapján sem tud eljárni, akkor a feljelentést az ügyészség elutasítja.

A feljelentést bármely okból az ügyészség és a nyomozó hatóság is elutasíthatja, viszont a nyomozó hatóságnak a feljelentést elutasító határozatot huszonnégy órán belül az ügyészség részére meg kell küldenie. A feljelentés elutasítása kapcsán további kötelezettség, hogy az ügyészségnek, illetve a nyomozó hatóságnak a feljelentést elutasító határozatot kézbesítenie kell a feljelentőnek [Be. 381. § (2) bekezdés].

A feljelentés elutasításának *speciális esete* az együttműködő személy vonatkozásában történő feljelentéselutasítás. A hazai és a nemzetközi bűnüldözési tapasztalatok azt igazolják, hogy a bűncselekmények felderítése, az elkövető kilétének megállapítása és a bizonyítékok beszerzése gyakran csak leplezett eszközökkel és módszerekkel lehet sikeres. Ennek keretében a nyomozó hatóság gyakran köt „megállapodást” a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyel, amikor információkat szolgáltat a hatóságnak, és cserébe nem történik meg a büntetőjogi felelősségre vonása. A Be. 382. § (1) bekezdése alapján az ügyészség a feljelentést elutasíthatja, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetve más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek. Mivel elutasíthatóságról ír a Be., ebből az következik, hogy a feljelentés elutasítása együtt-

működő személy esetén csak lehetőség, és nem kötelezettség. A feljelentés nem utasítható el, ha az együttműködő személy más életének szándékos kioltásával járó, illetve marandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást szándékosan okozó bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható [Be. 382. § (2) bekezdés]. Ha az ügyészség a feljelentést az együttműködő személlyel szemben elutasítja, az állam téríti meg azt a kárt, illetve sérelemdíjat, amelynek megtérítésére az elkövető a polgári jog szerint köteles, feltéve, hogy az más módon nem térült meg (az együttműködő személlyel kötött megállapodás tárgyát is képezheti, hogy az elkövető a bűncselekménnyel okozott kárt térítse meg, vagy a bűncselekményt megelőző eredeti állapotot állítsa helyre, ha ez megtörténik, az államnak nem kell megtérítenie a kárt, illetve sérelemdíjat). Ha a kártérítésről, illetve a sérelemdíj megfizetéséről polgári perben kell határozni, az ezek iránti igény jogalapját vélelmezni kell. A polgári perben az államot az igazságügyért felelős miniszter képviseli. A polgári perben eljáró bíróság a kereset elbírálása előtt beszerzi a feljelentés elutasításáról határozatot hozott ügyészség nyilatkozatát a felperes sérelmére elkövetett cselekményről, a cselekménnyel okozott kárról, illetve személyiségi jogsértésről. Az ügyészség nyilatkozata nem terjedhet ki olyan tényre, amelynek alapján az elkövető személyére, illetve a feljelentés elutasításának indokaira lehet következtetni [Be. 382. § (3)–(4) bekezdés].

A fedett nyomozó és a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja által elkövetett bűncselekmények kérdését a Be. a leplezett eszközök alkalmazásának szabályai között, törvényben meghatározott egyéb büntetethőséget kizáró okként szabályozza [miniszteri indokolás]. Ez a megoldás eltér az 1998-as Be.-től, amely mindhárom speciális alanyról a feljelentés elutasításáról, valamint a nyomozás megszüntetéséről szóló rendelkezések között tartalmazott szabályokat.

3. A felderítés

A nyomozási fázisokon belül – alapjában véve a rendőrségi bűnügyi szolgálat szervezeti felépítéséhez igazodva – évtizedek óta megszokottá és elfogadottá vált, hogy különbség tehető a szűkebb értelemben vett nyomozás és a vizsgálat között. Amíg ismeretlen tettes ellen folyt az eljárás, addig a nyomozó hatóság szűkebb értelemben vett nyomozást végzett, felderítette a bűncselekményt, és arra törekedett, hogy az ügynek minél előbb gyanúsítottja legyen. Amint ismertté vált a feltételezett elkövető személye, a nyomozást vizsgálat váltotta fel, amelyre az ismert tettes büntetőjogi felelősségre vonásának előkészítéseként tekintettek, olyan eljárási cselekmények sorozata volt a vizsgálat, amelynek segítségével a nyomozó hatóság megállapította a tényállást, és rögzítette a bűncselekmény felderítése, valamint a gyanúsított felelőssége szempontjából releváns bizonyítékokat. A felderítés a megszerzendő ismeretekhez mért potenciális adatforrások számbavétele, a létezésük és hollétük felőli tájékozódás volt, amelyet adott esetben eljárásjogi alakszerűségektől mentesség jellemzett. Szintén a felderítés jellemzője volt az elsődleges adatok alakszerűtlen vagy közvetett megismerése és várható (feltételezett) relevanciájuk szerinti rendezése, egyúttal a potenciális adatforrásokra vonatkozó ismeretek bővítése. Ezt a gondolatmenetet követve a szűkebb (funkcionális) értelemben vett nyomozás az adatforrások alakszerű felkutatása és kezelése volt, a vizsgálat pedig a relevánsnak minősített adatok tartalmának a garanciális követelményekhez igazodó és a hiteltérdemlőség megítélésére is figyelemmel

lévő feltárása, illetve rögzítése. *A Be. a nyomozási szakasz felderítésre és vizsgálatra tagolásával* voltaképpen a gyakorlatot emelte törvényi szintre, azzal a fontos változással, hogy *a vizsgálat irányítását az ügyészség jogkörébe helyezte*. Ahogy már korábban is utaltunk rá, a felderítés a gyanúsított első kihallgatásával ér véget, amelyet a vizsgálat követ, amikor is az ügyészség meghozza a döntést, milyen irányba folytatódjék a nyomozás, illetve sor kerül a vádat is alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, amelyekre esetleg a felderítés során nem volt mód, illetve idő.

A miniszteri indokolás rámutat arra, hogy a Be. kiemelt hangsúlyt helyez a gyanúsított magatartására. „A gyanúsított együttműködése, beismerése esetén lehetőség nyílik az eljárás gyors befejezésére, akár a vizsgálati szakasz teljes elhagyására, vagy a bíróság előtti bizonyítás elhagyására, radikális csökkentésére. Mindezek okán a felderítés során ugyan lehetőség, de nem cél valamennyi bizonyíték megőrzésére törekvés, mert arra esetleg indokolatlanul, öncélúan és az eljárás jelentős elhúzódtását eredményező módon kerülne sor. Így a tanúvallomással és a szakértői véleménnyel érintett adatok jellemzően kevésbé formális módszerekkel, adatszerző tevékenységgel, adatgyűjtéssel is tisztázhatók, amelyek alapján a gyanúsított kihallgatásra már sor kerülhet. A gyanúsított védekezésétől függően pedig indokolt esetben megkezdődhet a bizonyítékok bírósági eljárásra történő konzerválása is. Természetesen a gyakorlat számtalan esetben kimunkálhatja azokat a tipikus eseteket, amelyekben a tanú kihallgatása, szakértői vélemény készítése nem mellőzhető, illetve valóban indokolt. Ezt indokolhatja különösen a tanú nehéz elérhetősége, a terhelt beazonosításáig várható jelentős időmúlás, olyan bűncselekmények meghatározása, amelyek nyomozása érdemben nem kezdhető meg szakértő bevonása nélkül. A nyomozó hatóság feladata, hogy az ilyen esetekben alkalmazható rugalmas gyakorlatot kialakítsa.”

A Nyer. 133. §-a alapján a nyomozó hatóság a felderítés során különösen a bűncselekmény tárgyi és alanyi oldalához tartozó tényeket, az elkövető kilétének és tartózkodási helyének megállapításához szükséges tényeket, valamint a joghátrány alkalmazása szempontjából különös jelentőséggel bíró tényeket vizsgálja.

3.1. Jelenlét az eljárási cselekményeken a felderítés során

A felderítés nem nyilvános, ezért az ügyészen, a nyomozó hatóság tagján és a jegyzőkönyvvezetőn kívül csak az lehet jelen az eljárási cselekményen, akinek a jelenlétét a Be. vagy a Nyer. lehetővé teszi. A jelenlét lehet kötelezettség (idézik), és lehet jogosultság (értesítik) vagy érintettség (például kutatást végeznek nála). A törvényben meghatározott nyomozási cselekményeken jelenléti joga van a sértettnek, az általa megjelölt nagykorú személynek, valamint a külföldi állam konzuli tisztviselőjének.

A sértett a sérelmére elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben jelen lehet:

- a szakértő meghallgatásánál,
- a szemlénél,
- a bizonyítási kísérletnél,
- a felismerésre bemutatásnál.

A sértett értesítése kivételesen mellőzhető, ha ezt az eljárási cselekmény sürgőssége indokolja. Szintén kivételesen mellőzhető a sértett értesítése, valamint az eljárási cselekményről

kivételesen eltávolítható, ha a különleges bánásmódot igénylő személy védelme más módon nem biztosítható [Be. 383. § (2) bekezdés].

A sértett mellett egy általa megjelölt nagykorú személy is jelen lehet (támogató) azokon az eljárási cselekményeken, amelyeken a sértett jelenléte kötelező, vagy amelyeken jelen lehet, ha ez az eljárás érdekeit nem sérti.

Szintén jelenléti joga van a konzuli tisztviselőnek, ha a külföldi állampolgár terhelt, sértett vagy tanú ezt indítványozza. A konzuli tisztviselő a külföldi állampolgár gyanúsított, sértett, illetve tanú kihallgatásán, valamint a részvételével tartott más eljárási cselekményen lehet jelen.

Bár a feljelentés megtétele nem a nyomozás része, viszont a jelenléti joggal kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a szóbeli feljelentésnél, ha az eljárás érdekeit nem sérti, jelen lehet a feljelentő által megjelölt nagykorú személy.

Szintén a jelenléti joggal függ össze, hogy a felderítés során jelen lehet a vagyoni érdekelt a rendelkezési jogosultságával érintett dolgot, vagyont vagy elektronikus adatot közvetlenül érintő eljárási cselekményen. Az értesítése azonban mellőzhető, illetve az eljárási cselekmény helyszínéről eltávolítható,

- ha ezt az eljárási cselekmény jellege vagy sürgőssége indokolja, illetve
- a büntetőeljárásban részt vevő más személy védelmének biztosítása érdekében.

Az egyéb érdekelt jelenléti joga hasonlóan alakul a vagyoni érdekeltéhez. A terhelt törvényes képviselőjének jelenléti joga megegyezik a védő jelenléti jogával, vagyis a felderítésnél a gyanúsított kihallgatásán lehet jelen. A sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt törvényes képviselője pedig ott lehet jelen, ahol a képviselt személy is jelen lehet. Az ügygondnok jelenléti joga megegyezik a törvényes képviselő jelenléti jogával. A sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt helyett – ha a Be. nem ír elő személyes eljárási kötelezettséget – az általa vagy a törvényes képviselője által meghatalmazott képviselő is eljárhat. Ennek értelmében jelenléti jogosultsága is van azokon az eljárási cselekményeken, amelyeken a meghatalmazó jelen lehet.

A támogatót és a konzuli tisztviselőt kivéve, akinek a jelenlétét az eljárási cselekményen a Be. lehetővé teszi, a gyanúsítotthoz, a szakértőhöz és a tanúhoz kérdéseket intézhet, észrevételeket, indítványokat tehet. A kérdésfeltevés tilalmára, illetve a válaszadás megtiltására a tanú és a terhelt kihallgatására, valamint a szakértő kirendelésére vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni [Be. 383. § (3)–(5) bekezdés].

Az eljáró hatóság az eljárási cselekmény helyszínéről eltávolíthatja azt, akinek a jelenléte az eljárást akadályozza, és azt is, aki az eljárási cselekményen nem lehet jelen; illetve a nyomozás elősegítése érdekében a büntetőeljárásban részt vevő személyt az eljárási cselekmény helyszínén való tartózkodásra kötelezheti. Ennek érdekében testi kényszer alkalmazható, valamint rendbírság szabható ki. Emellett rendbírsággal sújtható az is, aki az eljárás rendjét zavarja [Be. 384. § (1)–(3) bekezdés].

A nyomozó hatóság engedélyezheti, hogy az eljárási cselekményen az állam- és jogtudományi kar jogász szakán, illetve a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán hallgatói jogviszony keretében szervezett szakmai gyakorlatát töltő személy jelen legyen. A nyomozó hatóság a jelenlétet nem engedélyezi, ha ahhoz az eljárási cselekményen jelen levő büntetőeljárásban részt vevő személyek nem járulnak hozzá, vagy kizárási ok áll fenn a hallgatóval szemben [Nyer. 115. § (1)–(2) bekezdés]. Itt a Be. 32. § (1) vagy (3)

bekezdésében meghatározott, a nyomozó hatóság tagja számára megfogalmazott kizárási ok fennállása zárja ki a hallgatót az eljárási cselekményről. A nyomozó hatóság viszont engedélyezheti, hogy az eljárási cselekmény elvégzése érdekében az eljárási cselekményen a rendőrség vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal állományába tartozó technikai segédszemélyzet jelen legyen, ha velük szemben kizárási ok nem állapítható meg [Nyer. 115. § (3) bekezdés].

3.2. A gyanúsított kihallgatása

Míg a vallomástétel a ténytudomást hordozó közlések egymás utáni kijelentése, addig a vallomás maga kijelentések sorozata. A kihallgatottak a vallomást alkotó kijelentések révén közlik az azon tényekről szóló tudomást, amelyekre a jogvita ügy (bűnügy) ténybeli alapjainak megállapításához, s így végső soron a jogvita eldöntéséhez szükség van (BÓCZ–FINSZTER 2008, 171.). A gyanúsított kihallgatására eltérően tekint a büntető eljárásjog és a kriminalisztika. Míg a büntető eljárásjogban a hatóság kötelezettségeként kezelik, mint védekezési alkalom kötelező biztosítása, amelyet a terhelt követelhet, addig a kriminalisztikában bizonyítékszerzési lehetőségként tekintenek rá. A kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a Be. által meghatározott alakiságok és biztosítékok mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja azáltal, hogy lehetővé teszi a kihallgatott (gyanúsított, sértett, tanú) számára a bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának megismerését (TREMMELE et al. 2012, 338.). A kihallgatás jellemzője, hogy a nyomozó hatóság részére a kihallgatási taktika kriminalisztikai műfogásainak használatára is törvényes keretet nyújt.

Ha a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján meghatározott személy megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, őt a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség gyanúsítottként kihallgatja [Be. 385. § (1) bekezdés]. Hasonlóan a tanúkhöz, a terheltet is egyenként hallgatják ki. Ha egymás jelenlétében történne, esetükben is felmerülne, hogy vallomásaikkal befolyásolnák a még ki nem hallgatottakat.

A kihallgatás menete:

1. A kihallgatás bevezető szakasza:

- a kihallgatott fogadása;
- a kihallgató-kihallgatott közötti kapcsolat (a pszichológiai kontaktus) megteremtése vagy újrafelvétele;
- az előírt, idetartozó jogi formaságok teljesítése;
- rendszerint ekkor kezdődik meg a kihallgatási szituáció felmérése, a pszichológiai kontaktus továbbalakítása, valamint annak ellenőrzése, hogy helytállóak-e, vagy módosításra szorulnak az előzetes taktikai elképzelések, a kihallgatáshoz biztosított feltételek, a személyről eddig alkotott vélemény(LAKATOS 2004, 769.).

2. Az érdemi vallomás:

- a vallomás összefüggő előadása;
- kérdés.

A terhelt kihallgatása személyazonosságának és elérhetőségének megállapításával és ellenőrzésével kezdődik. A *személyazonosság megállapítása* során a terheltnek nyilatkoznia kell a személyét azonosító és a vele való kapcsolattartást biztosító következő adatokról:

- neve, születési neve,
- születési helye és ideje,
- anyja neve,
- állampolgársága,
- személyazonosító okmányának száma,
- lakcíme, értesítési címe, tényleges tartózkodási helye,
- kézbesítési címe, telefonos elérhetősége [Be. 184. § (1)–(2) bekezdés].

Ezekre a kérdésekre a terhelt akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadja.

A személyazonosság megállapítását követően *figyelmeztetések* hangoznak el. A gyanúsítottat arra figyelmeztetik, hogy:

- nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta;
- a vallomás megtagadása az eljárás folytatását nem akadályozza, és nem érinti a terhelt kérdezési, észrevételezési és indítványtételi jogát;
- ha vallomást tesz, bizonyítékként felhasználható, amit mond, illetve rendelkezésre bocsát;
- mást bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat, kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet.

A terhelti figyelmeztetést a terheltnek a nyomozás, valamint az elsőfokú és a másodfokú bírósági eljárás során történő első kihallgatásakor kell közölni. A figyelmeztetést, valamint a terheltnek a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. Ha a jegyzőkönyvezés elmarad, fő szabály szerint a vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. A kivételt jelenti, hogy a terhelt közlése vallomásként mégis figyelembe vehető, ha a terhelt

- az eljárás során korábban terhelti figyelmeztetésben már részesült, és a folytatólagos kihallgatása során védővel rendelkezik, vagy
- a terhelti figyelmeztetés után a közlését fenntartja [Be. 185. § (1)–(5) bekezdés].

Ezeket a figyelmeztetéseket „Miranda-figyelmeztetéseknek” szokás nevezni. Az elnevezés onnan ered, hogy az USA Szövetségi Legfelsőbb Bírósága 1966-ban egy Miranda nevű elítélt panaszára megsemmisítette az ellene (a beismerő vallomása, *guilty plea* alapján) hozott ítéletet, és korszakos jelentőségű döntést hozott. Szakítva a korábbi – sok évtizedes – gyakorlattal, amelynek során a bíróság azt vizsgálta, hogy a gyanúsított a rendőrségen milyen ráhatásra ismerte be a bűncselekmény elkövetését (*confession*), s vajon a ráhatás kizárta-e az „önkéntességet”, úgy rendelkezett, hogy a jövőben csak az olyan beismerő vallomás használható fel a (szövetségi) bíróságokon, amelynek elhangzását megelőzően a gyanúsított jogai felől részletesen kioktatták, és ennek megtörténtét a vádhatóság köteles minden észszerű kétséget kizáróan bizonyítani. Néhány év alatt a követelményt a szövetségi államok is átvették, tehát általános érvényűvé vált.

A terhelti figyelmeztetést követően *közölni kell a gyanúsítás tárgyává tett cselekmény tényállását és annak Btk. szerinti minősítését* [Be. 388. § (1) bekezdés]. A nyomozó hatóság a gyanúsítást a bizonyítási eszközök ismertetése nélkül, az elkövetés helyének és idejének megjelölésével, a cselekmény történeti tényállása lényegének és a Btk. szerinti minősítésének közlésével végzi. A cselekmény történeti tényállásának lényegét akként kell közölni, hogy annak alapján a bűncselekmény törvényi tényállásának egyes elemei megállapíthatók legyenek. Ha a gyanúsítás tárgyát képező bűncselekmény elkövetési magatartását más jogszabály határozza meg, a nyomozó hatóság a gyanúsítást úgy közli, hogy annak alapján megítélhető legyen a más jogszabály rendelkezéseinek megsértése is, egyúttal megjelöli az elkövetési magatartását meghatározó jogszabályt is. Ha a gyanúsítás tárgyát több térben és időben elkülönülő cselekmény képezi, az egyes cselekményeket és ezek jogi minősítését a gyanúsítás során külön kell közölni [Nyer. 144. § (1)–(3) bekezdés].

A gyanúsítás közlését követően a nyomozó hatóság vagy az ügyészség figyelmezteti a gyanúsítottat és a védőt arra, hogy a gyanúsítás ellen *panasz*nak van helye [Be. 388. § (2) bekezdés]. A panasz nem halasztó hatályú – ez azt jelenti, hogy a kihallgatás megkezdhető a panasz ellenére is. A gyanúsítottat nyilatkoztatják arról, hogy él-e panasszal. Amennyiben nem, például a következő szerepelhet a jegyzőkönyvben: „a gyanúsítást megérttem, panaszt nem teszek”.

Ha a gyanúsított panasszal él, és a kihallgatását végző nyomozó hatóság azt alaposnak tartja, a gyanúsítást módosítja, az eljárást megszünteti, vagy az eljárás megszüntetése érdekében előterjesztést tesz az ügyészséghez, amennyiben nem jogosult önállóan a nyomozást megszüntetni. Ha a nyomozó hatóság nem tartja alaposnak a panaszt, azt felterjeszti az ügyészségnek. Ha az ügyészség a gyanúsítás elleni panaszt elbíráló határozatban megállapítja, hogy a gyanúsítás törvényi feltételei nem álltak fenn, a nyomozó hatóság a korábbi gyanúsítottat az eljárás során a továbbiakban tanúként hallgathatja ki, amennyiben szükség van a vallomására. Kihallgatása az önvádra kötelezés tilalmát nem sértheti. E személy újabb gyanúsított ki hallgatására akkor kerülhet sor, ha az utóbb rendelkezésre álló adatok és bizonyítási eszközök alapján a gyanúsított ki hallgatás törvényi feltételei megállapíthatók, vagyis fennáll vele szemben a megalapozott gyanú. Ha a gyanúsítás elleni panaszt elbíráló határozatban az ügyészség megállapítja, hogy a gyanúsítás törvényi feltételei nem álltak fenn, és a vizsgálat folytatásának más oka nem állapítható meg, a nyomozó hatóság az eljárást a továbbiakban a felderítés szabályai szerint folytathatja, vagyis az eljárás visszakerül felderítési szakaszba, mivel az ügynek ez esetben nincs gyanúsítottja (Nyer. 146. §).

A gyanúsított ki hallgatás a nyomozás egyik alapvető jelentőségű eljárási cselekménye, a gyanúsítás közlésétől nyílnak meg mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a gyanúsítottat megilletik, illetve terhelik. Ezt megelőzően ezek a jogok korlátozottak (BELOVICS–TÓTH 2017, 260.). A bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személyt, ha elfogják, idézik, előállítják, körözését rendelték el, vagy vele szemben elfogatóparancsot bocsátottak ki, a gyanúsítás közléséig kizárólag arra jogosult, hogy

- a gyanúsított ki hallgatással kapcsolatos büntetőeljárás jogairól felvilágosítást kapjon,
- védőt hatalmazzon meg, vagy védő kirendelését indítványozza,
- védőjével ellenőrzés nélkül tanácskozzon [Be. 386. § (1) bekezdés].

A védő a gyanúsítás közléséig kizárólag arra jogosult, hogy az általa védett személlyel a kapcsolatot felvegye, és vele ellenőrzés nélkül tanácskozzon [Be. 386. § (2) bekezdés].

Ha a gyanúsítottnak vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személynek nincs védője, a kihallgatását megelőzően – előállítás, őrizete esetén haladéktalanul – figyelmeztetni kell arra, hogy védőt hatalmazhat meg, vagy védő kirendelését indítványozhatja. A védő kirendelésére irányuló indítványt az eljáró hatóság nyomban elbírálja [Be. 387. § (1) bekezdés]. Ha az eljárásban védő részvétele kötelező, a kihallgatás előtt álló figyelmét arra is fel kell hívni, hogy ha nem hatalmaz meg védőt, a nyomozó hatóság vagy az ügyészség rendel ki védőt. Ha kijelenti, hogy nem kíván védőt meghatalmazni, az eljáró hatóság nyomban védőt rendel ki [Be. 387. § (2) bekezdés].

Ha a védő kirendelésére vagy meghatalmazására kerül sor, az eljáró hatóság a védőt nyomban értesíti a gyanúsított kihallgatásáról, és a kihallgatást a védő megérkezéséig, de legalább két órára elhalasztja. Ha a megállapított határidőn belül a védő nem jelenik meg, illetve a gyanúsított a védővel lefolytatott tanácskozás alapján a kihallgatás megkezdéséhez hozzájárul, az eljáró hatóság a gyanúsított kihallgatást megkezdi [Be. 387. § (3) bekezdés]. Amennyiben a gyanúsított nem tudott konzultálni a védőjével, a védő távollétéhez való gyanúsított hozzájárulás a védő jogainak egyoldalú korlátozásával járna, ezért arra nem kerülhet sor. Ha a védő két órán belül nem jelenik meg, és távollétében az eljárás nem folytatható, az eljáró hatóság a védő jelenlétét helyettes védő kirendelésével biztosítja.

A védővel kapcsolatban tett intézkedéseket a gyanúsított kihallgatás jegyzőkönyvébe kell foglalni. Az eljáró hatóságnak azt is biztosítania kell, hogy a gyanúsított vagy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy a kihallgatása előtt, illetve annak zavarása nélkül a kihallgatása alatt a védőjével tanácskozhat [Be. 387. § (4)–(5) bekezdés].

A Be. a kihallgatással kapcsolatban egyetlen határidőt határoz meg: őrizet esetén a gyanúsítottat a fogva tartása kezdetétől számított huszonnégy órán belül ki kell hallgatni [Be. 385. § (2) bekezdés].

Ha a terhelt vallomást kíván tenni, a terhelti figyelmeztetés közlését követően a terhelttől *meg kell kérdezni*

- a foglalkozását,
- a munkahelyét,
- az iskolai végzettségét,
- a családi körülményeit,
- az egészségi állapotát,
- a jövedelmi viszonyait,
- a vagyoni körülményeit,
- a katonai rendfokozatát, a címzetes rendfokozatát és a kitüntetésait.

A terheltnek módot kell adni arra, hogy a *vallomását összefüggően előadhassa, ezután kérdések intézhetők hozzá*. Az összefüggő előadás biztosítására azért van szükség, mert ha a kihallgatás kizárólag arra épülne, hogy a hatóság eljáró tagja a maga ismeretei és/vagy szándéka szerint mit tart fontosnak megkérdezni, akkor a kihallgatottnak csak a feltett kérdésekkel kapcsolatos ismeretei kerülnének a felszínre (LAKATOS 2004, 773.). A kihallgatás fontos része a kérdés is, mivel ennek során nyílik alkalom arra, hogy a hatóság ellenőrizze a vallomást, másrészt olyan körülményeket tárjon fel, amelyek kimaradtak a gyanúsított

összefüggő előadásából. Kérdésekkel lehet megalapozni vagy adott esetben eloszlatni azokat a hatósági kételyeket, amelyek akkor merülnek fel, ha az, amiről a kihallgatott beszél, nem történhetett meg (BARTA 2003, 167.). A szüksézávú és nagyvonalú beismerő vallomással, a terhelt kötetlen előadásával való megelégedés azzal a veszéllyel jár, hogy a terhelt később viszonylag könnyen módosíthatja, megváltoztathatja vallomását (és ezzel érdemben is visszavonhatja azt), még ha ez a Miranda-elv miatt formailag nem is lehetséges (TREMEL et al. 2012, 367.). A terheltet részletesen ki kell hallgatni azokra a tényekre vonatkozóan, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazása szempontjából jelentősek, így különösen a bűncselekmény tényállási elemeire, a bűncselekmény elkövetési módjára, körülményeire, a terhelt és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményekre, az elkövetés okára és az elkövetést közvetlenül lehetővé tévő, illetve elősegítő tényezőkre. A hatóságnak arra kell törekednie, hogy magyarázatot kapjon a gyanúsított tettének indítékára, meg kell kérdezni tőle, hogy mit kíván védelmére előadni, állítása alátámasztására tud-e tanúkat megnevezni stb. (NAGY 2007, 72.).

Ha a terhelt vallomása a korábbi vallomásától eltér, ennek okát a kihallgatónak tisztázni kell [Be. 186. § (1)–(2) bekezdés]. A terheltnek nem tehető fel olyan kérdés, amely

- a választ magában foglalja, vagy a feleletre útmutatást tartalmaz,
- a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmaz, vagy
- valótlan tény állítását foglalja magában [Be. 186. § (3) bekezdés].

Ha a terhelt a vallomástétel megtagadását követően vallomást tesz, lehetősége nyílik rá az eljáró hatóságnak, hogy kérdést tegyen fel neki. A Be. arról is rendelkezik, hogy felhasználható-e a terhelt adott ügyben vagy más ügyben terheltként vagy tanúként tett vallomása. Ha tanúként tett vallomást, a felhasználhatóság feltétele, hogy a tanúvallomásról készült jegyzőkönyvből a tanúzási figyelmeztetés és az arra adott válasz egyértelműen kitűnjön. Ha terheltként hallgatták ki más ügyben, akkor használható fel bizonyítási eszközként a vallomása, ha a jegyzőkönyvből a terhelti figyelmeztetés és az arra adott válasz egyértelműen kitűnik [Be. 187. § (1)–(2) bekezdés].

Ha kábítószer-élvező a gyanúsított, és az eljárás megszüntetésének lehet helye, ennek feltételeiről a nyomozó hatóság tájékoztatja a gyanúsítottat. A Btk. 180. § (1) bekezdése alapján ugyanis nem büntethető, aki csekély mennyiségű kábítószer saját használatra termeszt, előállít, megszerez vagy tart, illetve aki kábítószer fogyaszt, ha a bűncselekmény elkövetését beismeri, és az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt. Ekkor nyilatkoztatják a gyanúsítottat arról, hogy aláveti-e magát a kezelésnek. Amennyiben azt nyilatkozza, hogy igen, erről igazolást állít ki a hatóság. Ez szükséges ugyanis ahhoz, hogy megkezdhesse a kábítószer-függőséget gyógyító kezelést, kábítószer-használatot kezelő más ellátást vagy a megelőző-felvilágosító szolgáltatást.

A kihallgatás a jegyzőkönyv elolvasásával, majd aláírásával végződik.

A Be. a kihallgatás szabályai között rendelkezik arról, hogy be kell szerezni a gyanúsított bűnügyi előéletére vonatkozó adatokat, illetve gondoskodni kell a gyanúsítottra vonatkozó, az eljárásban figyelembe vehető külföldi ítélet érvényének az elismeréséről [Be. 389. §].

3.3. A nyomozás ügyiratainak megküldése

A felderítés a gyanúsított első kihallgatásával fejeződik be. A nyomozó hatóság a kihallgatástól számított nyolc napon belül megküldi az ügyészségnek a nyomozás ügyiratait, egyidejűleg beszámol a nyomozás állásáról, és javaslatot tesz a vizsgálat során szükségesnek tartott eljárási cselekményekre vagy a nyomozás befejezésére [Be. 390. § (1) bekezdés]. A nyomozási tervben és a nyomozás befejezésére, illetve az eljárás felfüggesztésére tett előterjesztésben fel kell tüntetni az alábbiakat is:

- az eljárásban fennálló kényszerintézkedéseket;
- a gyanúsított, a védő és a sértett nevét, illetve elérhetőségét;
- az eljárásban részt vevő különleges bánásmódot igénylő személy nevét, illetve – azonosításra alkalmas – megjelölését;
- a nyomozás során benyújtott, el nem bírált indítványok és panaszok megjelölését.

A nyomozó hatóságnak a nyomozás befejezésére, illetve az eljárás felfüggesztésére tett előterjesztése tartalmazza a javasolt határozat törvényi feltételeinek fennállásával összefüggésben a bizonyítási eszközök megjelölését, lényegi tartalmát és értékelését is [Nyer. 147. §].

Ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismerte, ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezését, illetve egyezség megkötését kezdeményezte, a nyomozó hatóság erről haladéktalanul beszámol az ügyészségnek [Be. 390. § (2) bekezdés]. A gyanúsított kihallgatás alapján felmerülhet, hogy a terhelttel történő együttműködésnek lehet helye. A nyomozó hatóság erről külön, ha az ügyiratok megküldése nehézségekbe ütközik, akkor még azt megelőzően beszámol az ügyészségnek. A Be.-nek a gyanúsított együttműködésének lehetőségével kapcsolatos külön tájékoztatásának célja, hogy az eljárást gyorsító eszközök alkalmazását haladéktalanul biztosítsa. A törvényben látszólag megjelenő merev elhatárolással ellentétben, az együttműködéses intézmények valóban hatékony alkalmazása érdekében az ügyészség és a nyomozó hatóság rugalmas, a gyanúsított első kihallgatását megelőző időszakra is kiterjedő együttműködését feltételezi. Éppen ezért a nyomozó hatóság már a felderítés során is, a gyanúsított első kihallgatása során is figyelemmel van a vizsgálati szakaszban megjelenő ügyészségi intézkedési lehetőségekre.

4. A vizsgálat

A vizsgálat célja, hogy az ügyészség a nyomozás érdemi befejezéséről dönthessen. Erre már sor kerülhet közvetlenül a gyanúsítást követően, vagyis már a vizsgálati szakasz kezdetén az ügyészség az ügyet úgy zárhatja le, hogy a vizsgálatra sor sem kerül (HACK 2018, 80.). Arra is lehetősége van az ügyészségnek, hogy további eljárási cselekményeket fogyanatosítson, majd azt követően hozza meg döntését a nyomozás befejezéséről.

Az ügyészség a gyanúsított kihallgatása után dönthet:

- ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezéséről;
- egyezség kezdeményezéséről;
- közvetítői eljárás lefolytatása céljából az eljárás felfüggesztéséről;
- feltételes ügyészi felfüggesztéséről;
- az eljárás egyéb okból történő megszüntetéséről;

- vádemelésről;
- a vizsgálat keretén belül eljárási cselekmény elvégzéséről;
- elkülönítésről, egyesítésről, áttételről [Be. 391. § (1) bekezdés].

Ha a nyomozás befejezése nem lehetséges, úgy a nyomozás folytatása során az ügyészségi döntés egy dinamikus folyamattá alakul át, melynek során az ügyészség a döntési lehetőségeket folyamatosan vizsgálja, és a felmerült új körülmények alapján hozza meg döntését. A döntési folyamatra az általános intézkedési határidő nem vonatkozik, egyetlen korlátja, hogy a döntést a nyomozás határidején belül kell meghozni. Eltérően az 1998-as Be.-től, a hatályos Be.-ben az eljárás befejezésével kapcsolatos ügyészségi döntés a nyomozás részét képezi, így például az ügyészség vádemeléssel kapcsolatos döntése is a nyomozás része. Megszűnt tehát a vádemelési szakasz korábban jellemző önállósága. A nyomozást a nyomozást befejező döntés zárja le, nem pedig egy nyomozás befejezésével kapcsolatos elkülönült nyomozó hatósági döntés. Vádemelés esetén ezért a nyomozás mindaddig folyamatban van, amíg az ügyészség vádat nem emel, így a további nyomozási cselekmények elrendelése fogalmilag kizárt. Ez ugyanakkor lehetővé teszi azt is, hogy az ügyészség az eljárás befejezéséről rendkívül gyorsan, közvetlenül a terhelti együttműködésről történő tudomásszerzést, illetve az ügyiratok megismerését követően, minden további külön formális eljárási cselekmény foganatosítása nélkül döntsön.

4.1. Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata a vizsgálat során

Az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata a gyanúsított kihallgatást követően átalakul. Míg a felderítés során az a jellemző, hogy az eljáró hatóságok saját meggyőződésüket alakítják ki a bűncselekmény elkövetésének körülményeiről és az elkövetőről, addig a vizsgálat során – ha vádemelés látszik indokoltnak – az ügyészségnek már a vádemelést követő bírósági eljárásban lefolytatandó bizonyítási eljárás követelményeit szem előtt tartva kell meghatározni a bizonyítékok beszerzésének körét és módját. Erre figyelemmel a vizsgálati szakaszban az ügyészség már irányító szerepet tölt be, és nem felügyeli, hanem érdemben határozza meg az eljárás folytatását, irányát. Az ügyészségi irányítás sem jelenti azonban azt, hogy a nyomozó hatóságnak megszűnne a joga az eljárási cselekmények önálló elvégzésére. A Be. 392. § (2) bekezdése alapján a nyomozó hatóság a gyanúsított kihallgatása után önállóan elvégzi azokat az eljárási cselekményeket, amelyekre javaslatot tett az ügyészség felé a felderítési szakasz lezárultával. Ennek feltétele, hogy az ügyészség másképp ne rendelkezzen, vagyis ha az ügyészség nem ért egyet a javasolt eljárási cselekménnyel, annak foganatosítására nem fog sor kerülni. Önállóságot biztosít a törvény a nyomozó hatóságnak a gyanúsítás tárgyát érintő eljárási cselekmény elvégzését illetően is, ha azt késedelmet nem tűrő ok indokolja, vagy az ügyészség által elrendelt eljárási cselekményhez szükségszerűen kapcsolódik [Be. 392. § (3) bekezdés]. Ha az eljárási cselekmény a gyanúsítás tárgyát nem érinti, szintén önállóan végezheti el a nyomozó hatóság, és akkor is, ha a gyanúsítás tárgyává tett bűncselekmény más elkövetőjének felderítésére irányul [Be. 392. §(3) bekezdés]. Mindkét esetben felderítési tevékenységet végez a nyomozó hatóság. Ilyenkor a nyomozás tárgyát több bűncselekmény képezi, a nyomozás a gyanúsítással nem érintett bűncselekmények vonatkozásában továbbra is quasi felderítési szakaszban marad. Ugyanez igaz, ha

a gyanúsítással érintett bűncselekmény további elkövetőit kell beazonosítani, felderíteni. Mivel egy eljárás során az irányítás, illetve a felügyelet feladata nem osztható meg, ezért *a büntetőügy a gyanúsított kihallgatását követően ügyészségi irányítás alá kerül*. Ennek ellenére a quasi felderítési szakban maradt részekben a nyomozó hatóság önálló rendelkezése, illetve a felderítési szakaszhoz igazodó beszámolási kötelezettség marad érvényben, vagyis a nyomozó hatóságnak ezen eljárási cselekményekről az ügyészség rendelkezése szerint, de legkésőbb három hónapon belül kell beszámolnia az ügyészségnek [Be. 392. § (5) bekezdés]. Vagyis az ügyészség, ha akarja, a három hónapos határidőn szűkíthet. A vizsgálati szakaszhoz kötődő önálló nyomozó hatósági eljárási cselekményeknél a Be. szorosabb határidőt ad a beszámolásra: legkésőbb nyolc napon belül meg kell történnie. A nyomozó hatóság az ügyészség eltérő rendelkezése hiányában a nyomozási terv megküldésével tájékoztatja az ügyészséget az önállóan elvégzett nyomozási cselekményről (Nyer. 151. §).

A Nyer. 150. § (1) bekezdése alapján a nyomozó hatóság a vizsgálat során megvizsgálja különösen a bűncselekmény elkövetési magatartását megvalósító gyanúsított cselekményt, a gyanúsított elkövetéskori tudattartalmát, a társadalomra veszélyességet jellemző tényeket, a gyanúsítottat terhelő és mentő, valamint a súlyosító és enyhítő körülményeket.

4.2. Jelenlét az eljárási cselekményeken a vizsgálat során

A Be.-nek azért szükséges külön szabályozni a vizsgálati szakaszban is a jelenlétet, mivel ebben a szakaszban a gyanúsított és a védője is ténylegesen belép a nyomozásba. A felderítés során a védő jelenléti jogosultsága a gyanúsított kihallgatására korlátozódik, a gyanúsítottnak pedig a felderítési szakaszban kizárólag jelenléti kötelezettsége van a saját kihallgatásán, jelenléti jogai a vizsgálat során nyílnak meg. A Be. 393. § (1) bekezdése alapján a gyanúsított és védője a vizsgálat során a szakértő meghallgatásán, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál akkor lehet jelen, ha az eljárási cselekmény a gyanúsítás tárgyát érinti. Ha a gyanúsítást nem érinti a bizonyítási cselekmény, vagyis a nyomozó hatóság quasi felderítést végez, a Be. nem ad jelenléti jogot sem a gyanúsítottnak, sem a védőnek. A védő viszont jelen lehet a vizsgálat során az általa, illetve az általa védett gyanúsított által indítványozott tanú kihallgatásán és az ilyen tanú részvételével tartott bizonyítási cselekményen is. A Be. korlátozza a védő jelenléti jogát a tanú kihallgatásán. A nyomozás során kizárólag a védelem által indítványozott tanú kihallgatásán lehet jelen, és az ezen tanú részvételével fogantatott bizonyítási cselekményen. Ha a gyanúsítottnak, illetve a védőnek jelenléti joga van, értesítést kap az eljárási cselekményről. Az értesítés kivételesen mellőzhető, ha azt az eljárási cselekmény sürgőssége indokolja. Szintén értesítés mellőzése lehetőséget, ha a nyomozás érdekei szükségessé teszik, vagy a különleges bánásmódot igénylő személy védelme más módon nem biztosítható. Ugyanezen okból a gyanúsított és a védő eltávolítható az eljárási cselekményről [Be. 393. § (3)–(4) bekezdés]. Ha a gyanúsított vagy a védő nem kapott értesítést az eljárási cselekményről, és a Be. az értesítést nem zárja ki esetükben (mint például a különleges bánásmódot igénylő személyek védelme érdekében), az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság utólag, legkésőbb nyolc napon belül tájékoztatja őket a nyomozási cselekményről. Ha a gyanúsított vagy a védő a tájékoztatás kézhezvételétől számított három napon belül indítványozza, az eljáró hatóság az értesítés mellőzését utólag határozatba foglalja, és azt közli az indítvány előterjesztőjével [Be. 393. § (5) bekezdés].

A határozatba foglalásnak azért van jelentősége, mivel így megnyílik a panasz benyújtásának lehetősége az értesítés mellőzésével kapcsolatban.

A gyanúsítottak joga van ahhoz, hogy jelenléti joga gyakorlása esetén az eljárási cselekmény előtt, illetve annak zavarása nélkül az eljárási cselekmény alatt a védőjével tanácskozhasson. A vizsgálat során az eljárási cselekményeken való jelenlétre egyebekben a Be. szerint a felderítésre vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni [Be. 393. § (6)–(7) bekezdés].

5. Az eljárás felfüggesztése

A büntetőeljárás során előfordulhatnak olyan körülmények, amelyek miatt a nyomozó hatóság vagy az ügyészség az eljárást nem tudja folytatni. Ha az eljárást lezáró érdemi döntésre nincs lehetőség, az átmeneti ténybeli vagy jogi akadályokat figyelembe véve lehetséges az eljárás felfüggesztése, a nyomozás átmeneti megszakítása a büntetőeljárás felderítési vagy vizsgálati szakaszában a Be.-ben meghatározott ténybeli vagy jogi okból. *A nyomozás felfüggesztése a nyomozás időleges és részleges szünetelése.* Időleges, mert a nyomozás nem fejeződik be végleg, a szünetelés csak addig tart, amíg a felfüggesztés oka fennáll. Részleges, mivel a felfüggesztés alatt továbbra is lehet nyomozást folytatni, főszabály szerint csak a gyanúsított személyét közvetlenül érintő nyomozási cselekmények nem végezhetők (kivéve, ha azért függesztették fel az eljárást, mert az elkövető ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik). Ha az eljárás felfüggesztésének okai nem állnak fenn valamennyi gyanúsított tekintetében, az eljárás nem függeszthető fel, ilyen esetben a nyomozó hatóság a felfüggesztési okkal érintett gyanúsított tekintetében az ügy elkülönítéséről határozhat, és az elkülönített ügyben az eljárást felfüggesztheti (Nyer. 110. §).

A felfüggesztési okok első csoportját az ügyészségi és nyomozó hatósági döntési kötelezettség jellemzi, mivel két olyan felfüggesztési ok is van, amelyek fennállása esetén kötelező mind az ügyészség, mind a nyomozó hatóság számára az eljárás felfüggesztése:

Az ügyészség és a nyomozó hatóság felfüggeszti az eljárást, ha

- a) az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható,
- b) az elkövető tartós, súlyos betegsége vagy a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt az eljárásban nem vehet részt [Be. 394. § (1) bekezdés].

Ad a) Az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható

Ha ismeretlen személlyel szemben folyt a nyomozás, az 1998-as Be. idején a gyakorlat azt mutatta, hogy a nyomozó hatóság egy hónap elteltével ezen ok alapján felfüggesztette a nyomozást. Ennek az volt a praktikus indoka, hogy ne kelljen időről időre hosszabbítani a nyomozást. Mivel gyanúsított nélkül nincs vizsgálati szakasz, így ezen felfüggesztési ok a Be.-ben a felderítés során tud érvényesülni. Ha az a) pont alapján függesztik fel az eljárást, a felfüggesztés ellenére elévülhet a büntethetőség [Btk. 28. § (2) bekezdés]. Előfordulhat, hogy a felfüggesztés tartama alatt olyan adat merül fel az elkövető kiléte kapcsán, amely megalapozza a személyre vonatkozó gyanút. Ilyenkor folytatják a nyomozást.

Ad b) Az elkövető tartós, súlyos betegsége vagy a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt az eljárásban nem vehet részt

Az elkövető tartós, súlyos betegsége akkor felfüggesztési ok, ha az elkövetőt a betegsége a nyomozásban történő részvételében tartósan akadályozza, vagy ebből kifolyólag nem képes teljesíteni az eljárásjogi kötelezettségét, illetőleg képtelen az őt megillető jogosultsággal élni (LÁNG 2014). Ez szakértői kérdés, ugyanúgy, mint a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegség megállapítása. Ha például kómába kerül az elkövető, ez már indokolhatja a felfüggesztést. A Szegedi Ítéltábla is úgy véli, hogy a fizikai lehetetlenség kategóriája (komatózus állapot, tartós fekvőbetegség stb.) vonható ebbe a körbe (Szegedi Ítéltábla Bkf. II. 472/2013/2.).

A bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegségnél mint felfüggesztési oknál ki kell emelni, hogy az elmebetegség a bűncselekmény elkövetésekor nem állt fenn, csak azután következett be, így fel sem merülhet a kóros elmeállapot, mint büntethetőséget kizáró ok. A felfüggesztés a gyanúsított meggyógyulásáig, ennek hiányában a büntethetőség elévüléseiig tart [Btk. 28. § (2) bekezdés]. A gyógyultság megállapítása szintén szakértői kérdés. A b) pontos felfüggesztési ok leginkább a nyomozás vizsgálati szakaszában bír jelentőséggel, hiszen mind a tartós, súlyos betegség fennállta, mind az elmebetegség bekövetkezése szakértői kérdés, a gyanúsított szakértői vizsgálatának elvégzésére pedig a vizsgálati szakasz teremt lehetőséget.

Van olyan felfüggesztési ok is, amely kizárólag az ügyészségi döntési kötelezettségek körébe tartozik: az ügyészség felfüggeszti az eljárást a közvetítő eljárás lefolytatása céljából, ha annak feltételei fennállnak [Be. 394. § (2) bekezdés]. A Be. tehát ügyészségi jogkörbe utalja annak eldöntését, hogy fennállnak-e a közvetítő eljárás feltételei. Ha fennállnak, az ügyészség felfüggeszti az eljárást, és közvetítő eljárásra utalja az ügyet. Kitétel viszont a Be.-ben, hogy közvetítő eljárásra nem kerülhet sor, ha az ügyészség az ügyben már alkalmazott feltételes ügyészi felfüggesztést [Be. 394. § (6) bekezdés a) pont].

A Be. 394. § (3) bekezdése sorolja fel azokat a felfüggesztési okokat, amelyek esetén mindkét hatóság dönthet a felfüggesztésről:

Az ügyészség és a nyomozó hatóság felfüggesztheti az eljárást, ha

- a) az elkövető ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik,
- b) jogsegély iránti megkeresés más állam hatósága általi teljesítése szükséges,
- c) az eljárás lefolytatásához előzetes kérdésben hozott döntést kell beszerezni, vagy
- d) a gyanúsítottal szemben a gyanúsítás tárgyát képező cselekmény miatt bíróság előtt büntetőeljárás van folyamatban.

Ad a) Az elkövető ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik

Ha az elkövető ismeretlen helyen tartózkodik, a hatóságnak nincs adata a tartózkodási helyéről. Ez esetben felfüggeszti az eljárást, illetve intézkedik a tartózkodási helyének felkutatásáról. Ennek során elrendelhető a lakóhelyének, illetőleg a tartózkodási helyének a megállapítása, a körözése, továbbá a Be.-ben meghatározott esetben elfogatóparancs, illetve nemzetközi és európai elfogatóparancs bocsátható ki. Az ismeretlen helyen tartózkodó elkövető esetében a felfüggesztés az előkerüléséig, ennek hiányában a büntethetőség

elévüléséig tart [Btk. 28. § (2) bekezdés]. Ha az ügyészség úgy véli, hogy a terhelt távollétében is lefolytatható a bírósági eljárás, nem függeszti fel az eljárást, hanem vádat emel.

Ha az elkövető külföldön tartózkodik, a hatóság tudja, hogy külföldön pontosan hol van a tartózkodási helye. Az elkövető külföldön tartózkodása esetén is megteheti az ügyészség, hogy nem függeszti fel az eljárást, hanem vádat emel, hogy a bíróság a terhelt távollétében járjon el. Az elkövető külföldön tartózkodása miatt legfeljebb hat hónapra függeszthető fel az eljárás, legfeljebb ennyi ideje van az elkövetőnek arra, hogy visszatérjen. A felfüggesztés határideje kivételesen, egy alkalommal, legfeljebb két hónappal hosszabbítható.

Ad b) Jogsegély iránti megkeresés más állam hatósága általi teljesítése szükséges

A jogsegély teljesítésére nem határoz meg határidőt jogszabály, éppen ezért az el is húzódhat. Az idő múlásának legfőképpen a vizsgálati szakaszban van jelentősége a kétéves nyomozási határidő miatt. A nyomozás folytatható viszont, ha a jogsegélyt teljesítette a megkeresett ország hatósága. Ha jogsegély iránti megkeresés más állam hatósága általi teljesítése szükséges, legfeljebb tizenkét hónapra függeszthető fel az eljárás. A felfüggesztés határideje kivételesen, egy alkalommal, legfeljebb hat hónappal hosszabbítható.

Ad c) Az eljárás lefolytatásához előzetes kérdésben hozott döntést kell beszerezni

Olyan előzetes döntés bevárására lehet szükség, amely nélkül nem folytatható a nyomozás. Például az úgynevezett „személyállapoti perek” tartoznak ebbe a körbe, amikor is csak a polgári bíróság állapíthatja meg, hogy a gyanúsítottnak hány érvényes házassága van, amennyiben kettős házassággal (Btk. 214. §) gyanúsítják. Ha az előzetes kérdés eldöntése tárgyában az eljárás még nem indult meg, legfeljebb két hónapra van lehetőség felfüggeszteni az eljárást, legfeljebb ennyi ideje van az érdekeltnek az előzetes kérdés eldöntése tárgyában az eljárás megindítására. A felfüggesztés határideje kivételesen, egy alkalommal, legfeljebb egy hónappal hosszabbítható.

Ad d) A gyanúsítottal szemben a gyanúsítás tárgyát képező cselekmény miatt bíróság előtt büntetőeljárás van folyamatban

Új felfüggesztési okként szerepel a Be.-ben a kétszeres eljárás tilalmát megjelenítő d) pont, amely azt hivatott megakadályozni, hogy a gyanúsítottal szemben ugyanazon cselekmény miatt a bírósággal egy időben a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség is eljárjon.

A Be. 394. § (4) bekezdése alapján az ügyészség felfüggesztheti az eljárást, ha

- az a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás teljesítése érdekében szükséges,
- feltételes ügyészi felfüggesztésnek van helye,
- az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvényben meghatározott konzultációs eljárás kezdődik,
- nemzetközi elfogatóparancs, illetve európai elfogatóparancs alapján más állam hatósága az elkövető átadását vagy kiadatását elhalasztotta, vagy

- e) nemzetközi büntetőbíróság a joghatósága alá tartozó ügyben a magyar hatóságot a büntetőeljárás átadása érdekében megkeresi.

Ad a) A közvetítői eljárásban létrejött megállapodás teljesítése érdekében szükséges

Előfordulhat, hogy a közvetítői eljárásban létrejött megállapodásban foglaltak nem férnek bele a közvetítői eljárás céljából történt eljárásfelfüggesztés megjelölt időtartamába. Ebben az esetben lehetőség van az eljárást felfüggeszteni annak érdekében, hogy a teljesítés befejeződhessen.

Ad b) Feltételes ügyészi felfüggesztésnek van helye

A feltételes ügyészi felfüggesztés feltételeinek fennállása esetén az ügyészség nem kötelező jelleggel dönthet annak elrendeléséről az eljárás felfüggesztésével egyidejűleg. Míg a közvetítői eljárásnál a feltételek fennállta ügyészségi kötelezettséget von maga után, addig a feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazása csak lehetőségként nyílik meg az ügyészség számára. Ha az ügyben közvetítői eljárás volt folyamatban, nem kerülhet sor feltételes ügyészi felfüggesztésre [Be. 394. § (6) bekezdés b) pont].

Ad c) Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvényben meghatározott konzultációs eljárás kezdődik

Az Európai Unió célja, hogy tagállamaiban ne folyjanak párhuzamosan büntetőeljárások. Ha mégis több tagállam ugyanazon ügyben járna el, a konzultációs eljárás nyújtja a segítséget ahhoz, hogy a tagállamok eldöntsék, melyikük folytassa le a nyomozást. A konzultációs eljárás szabályait az EU bü. tv. tartalmazza. Ha megállapítható, hogy párhuzamos eljárások vannak folyamatban, és a párhuzamos eljárások következtében kialakult joghatósági összeütközés más módon nem oldható fel, az EU bü. tv. alapján a legfőbb ügyész az arra jogosult tagállami igazságügyi hatósággal konzultációt folytat a párhuzamos eljárások következményeinek elkerülése érdekében [EU bü. tv. 106. § (1) bekezdés]. Mivel a konzultációs eljárás elhúzódhat, az EU bü. tv. 106. § (2) bekezdése lehetővé teszi a konzultáció megkezdésekor az eljárás ügyészségi felfüggesztését, amelyről a legfőbb ügyész tájékoztatja a tagállami hatóságot [EU bü. tv. 106. § (3) bekezdés]. Ha a felek a konzultáció során nem jutottak megállapodásra azzal kapcsolatban, hogy a továbbiakban melyik tagállam folytassa a büntetőeljárást, a legfőbb ügyész az Eurojusthoz fordulhat az ügy eldöntése érdekében, feltéve, hogy az Eurojust a konkrét esetben hatáskörrel rendelkezik [EU bü. tv. 107. § (1) bekezdés]. A konzultáció eredménye alapján

- a legfőbb ügyész fogadja a tagállami büntetőeljárás átvételére irányuló megkeresést, vagy tudomásul veszi, hogy a tagállami hatóság a tagállami büntetőeljárást megszünteti, vagy

- a legfőbb ügyész, illetve a legfőbb ügyész kezdeményezésére a miniszter – indokolt esetben a büntetőeljárás elkülönítését követően – a magyar büntetőeljárás átadására irányuló jogsegély iránti megkeresést terjeszt elő [EU bü. tv. 107. § (2) bekezdés].

Ad d) Nemzetközi elfogatóparancs, illetve európai elfogatóparancs alapján más állam hatósága az elkövető átadását vagy kiadását elhalasztotta

A d) pontos felfüggesztésre kerül sor, ha például azért halasztja el a külföldi állam az elkövető átadását vagy kiadását Magyarország részére, mert adott államban folyamatban van egy büntetőügy, és amíg az le nem zárul, addig Magyarországnak várnia kell, hogy a nemzetközi bűnügyi jogsegély teljesülhessen.

Ad e) Nemzetközi büntetőbíróság a joghatósága alá tartozó ügyben a magyar hatóságot a büntetőeljárás átadása érdekében megkeresi

A felfüggesztés ez esetben az alapokmányt kihirdető törvény előírása szerinti rendelkezésig tart.

A Be. 394. § (8) bekezdése alapján, ha az eljárás felfüggesztésének tartama alatt a felfüggesztés oka megváltozott, az ügyészség és a nyomozó hatóság nem rendeli el az eljárás folytatását, hanem új határozatot hoz az eljárás felfüggesztéséről. A Be. arról is rendelkezik, hogy abban az esetben, ha az ügyészség vagy a nyomozó hatóság azért függeszti fel az eljárást, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, a határozat közlésével egyidejűleg arról is tájékoztatni kell a feljelentőt, a sértettet és a magánindítvány előterjesztőjét, hogy ha az eljárás folytatásának elrendelése nélkül az eljárást elévülés miatt megszünteti, az eljárás megszüntetéséről rendelkező határozatot részére akkor kézbesíti, ha ezt az eljárást felfüggesztő határozat kézhezvételétől számított egy hónapon belül indítványozza [Be. 394. § (9) bekezdés].

Az ügyészség és a nyomozó hatóság – ha a Be. kivételt nem tesz – az eljárás folytatását rendeli el, ha a felfüggesztés oka megszűnt [Be. 396. § (1) bekezdés a) pont]. Ha a törvény rendelkezései alapján azonban meghatározott időtartamra kerül sor az eljárás felfüggesztésére, e tartam elteltével az eljárás külön hatósági döntés nélkül is folytatódik. Ez az irányadó közvetítői eljárás, valamint a feltételes ügyészi felfüggesztés céljából történt felfüggesztések esetében is. A Be. 396. § (2) bekezdése alapján, ha az eljárást az ügyészség függesztette fel, kizárólag az ügyészség rendelheti el az eljárás folytatását. Ebből következően a nyomozó hatósági felfüggesztés esetén az eljárás folytatását a nyomozó hatóság és az ügyészség is elrendelheti. Bárki rendelje is el a nyomozás folytatását, a Be. kizárja a panasz benyújtását a határozat ellen [Be. 396. § (3) bekezdés]. Az eljárás határozat hozatala nélkül folytatódik azon a napon, amelyen a felfüggesztés – ügyészség vagy nyomozó hatóság által megállapított vagy az ügyészség által meghosszabbított – tartama eltelt [Be. 396. § (4) bekezdés].

A felfüggesztés tartama nem számít be a nyomozás határidejébe [Be. 397. § (1) bekezdés]. Az eljárás felfüggesztéséről vagy folytatásáról szóló határozatot egyidejűleg kell

kézbesíteni a gyanúsított, a védő, a feljelentő, a sértett és a magánindítvány előterjesztője részére. Ha a nyomozó hatóság függeszti fel az eljárást, vagy rendeli el annak folytatását, határozatát az ügyészséggel is közölnie kell [Be. 397. § (2)–(3) bekezdés].

6. Az eljárás megszüntetése

Az eljárás megszüntetése a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség érdemi állásfoglalása arról, hogy a büntetőeljárás folytatásának érdemi akadálya van. A Be. felsorolja azokat az okokat, amikor az ügyészség és a nyomozó hatóság is jogosult az eljárás megszüntetésére. Vannak olyan okok is, amikor kizárólag az ügyészség dönt a megszüntetésről.

A Be. 398. § (1) bekezdése alapján *az ügyészség és a nyomozó hatóság megszünteti az eljárást, ha*

- a) a cselekmény nem bűncselekmény,
- b) nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt,
- c) a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése,
- d) az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizáró ok állapítható meg,
- e) halál, elévülés vagy kegyelem folytán a büntethetőség megszűnt,
- f) a cselekményt már jogerősen elbírálták,
- g) a feljelentés vagy a legfőbb ügyésznek a Btk. 3. § (3) bekezdésében meghatározott rendelkezése hiányzik,
- h) a magánindítvány hiányzik, és az a Be. 378. § (4) bekezdése alapján már nem pótolható,
- i) a cselekmény nem közvádra üldözendő bűncselekmény, vagy
- j) az ügy nem tartozik magyar büntető joghatóság alá.

Ad a) A cselekmény nem bűncselekmény

Ez az eljárásmegszüntetési ok egyben feljelentéselutasítási ok is. A nyomozást mégis elrendelték, mert a hatóság úgy vélte, hogy a cselekmény bűncselekmény, viszont a nyomozás azt az eredményt hozta, hogy a cselekmény mégsem meríti ki a Btk. Különös részében foglalt egyetlen bűncselekmény törvényi tényállását sem.

Ad b) Nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt

Akkor lehet a b) pont miatt megszüntetni a nyomozást, ha a megvalósult bűncselekményt kétséget kizáróan nem a gyanúsított követte el.

Ad c) A rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése

A bizonyítottság hiánya az eljárási adatok értékelésének eredményeként előállott helyzetet jeleníti meg. A hatóság ismerete szerint az észszerű bizonyítási lehetőségek vagy teljesen elfogytak, vagy lehetnek még, viszont az ügyészség vagy a nyomozó hatóság alappal valószínűsítheti, hogy a vádemelés feltételeit a folytatandó nyomozás sem teremtené meg, ezért az eljárást megszüntetik (LÁNG 2014).

Ad d) Az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizáró ok állapítható meg

A d) pont azonos a feljelentés elutasításánál már tárgyalt okkal. A nyomozás azt az eredményt hozta, hogy a nyomozó hatóság vagy az ügyészség számára egyértelművé válik, meg kell szüntetni a nyomozást, mivel valóban fennáll a büntethetőséget, illetve büntetendőséget kizáró ok.

Ad e) Halál, elévülés vagy kegyelem folytán a büntethetőség megszűnt

Az okok megegyeznek a feljelentés elutasításánál kifejtettekkel. Az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság lehetőséget kap rá a nyomozás elrendelését követően is, hogy megszüntesse az eljárást, ha időközben elhunyt a gyanúsított, vagy elévülés következett be, illetve kegyelem folytán.

Ad f) A cselekményt már jogerősen elbírálták

Már a nyomozást sem kellett volna ez okból elrendelni, viszont nyomozni kellett ahhoz, hogy megállapítható legyen: született-e már korábban adott személlyel szemben, adott cselekménye miatt jogerős határozat.

Ad g) A feljelentés vagy a legfőbb ügyésznek a Btk. 3. § (3) bekezdésében meghatározott rendelkezése hiányzik

Ezen megszüntetési ok esetén biztossá válik, hogy az alapügyben eljáró hatóság nem tesz feljelentést sem hamis tanúzás, sem hamis vád miatt. A legfőbb ügyész sem él feljelentési jogával azokban az esetekben, amikor kizárólag ő dönthet az eljárás megindításáról. Ez esetben a magyar hatóságoknak van ugyan joghatósága az eljárás folytatására, az eljárás megindítása, vagy ha ez a körülmény az eljárás folyamatában merül fel, az eljárás folytatása azonban egy törvényi feltételhez kötött, a legfőbb ügyész döntéséhez.

Ad h) A magánindítvány hiányzik, és az a Be. 378. § (4) bekezdése alapján már nem pótolható

Ha a nyomozás megindítását követően derül ki, hogy a cselekmény csak magánindítványra büntethető,

- tisztázni kell, hogy a magánindítvány pótolható-e,
- haladéktalanul intézkedni kell a magánindítvány előterjesztésére jogosult nyilatkozatának beszerzésére,
- a magánindítvány előterjesztéséig eljárási cselekmény nem folytatható, és
- ha a magánindítvány nem pótolható, vagy az arra jogosult azt nem terjeszti elő, az eljárást meg kell szüntetni (Nyer. 114. §). A h) pontos megszüntetés tehát akkor következik be, ha a magánindítvány nem pótolható.

Ad i) A cselekmény nem közvadra üldözendő bűncselekmény

Az i) pont esetén úgy ítéli meg az ügyészség vagy a nyomozó hatóság, hogy magánvádas a bűncselekmény, amely miatt folyik a nyomozás. Magánvádnak vagy pótmagánvádnak lehet helye.

Ad j) Az ügy nem tartozik magyar büntető joghatóság alá

Ez az ok megegyezik a már ismertetett feljelentés elutasítási okkal.

A Be. 398. § (2) bekezdése alapján az ügyészség megszünteti az eljárást, ha

- a) a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el;
- b) a büntetőeljárás átadása vagy az Európai Unió tagállamaival folytatott bünyügi együttműködésről szóló törvényben meghatározott konzultációs eljárás eredménye alapján a büntetőeljárást más állam hatósága folytatja le;
- c) tevékeny megbánás, a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírt magatartás tanúsítása vagy a feltételes ügyészi felfüggesztés tartamának eredményes eltelte folytán, illetve a törvényben meghatározott egyéb okból a büntethetőség megszűnt;
- d) megrovást alkalmaz; vagy
- e) olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelynek az elkövetett jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmény mellett az elkövető felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége.

Ad a) A rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el

A közölt megalapozott gyanút alátámasztó tények bizonyító ereje olyan mértékben gyengült a nyomozás eredményeképpen, hogy a gyanúsított elkövetői minősége nem valószínűsíthető (LÁNG 2014).

Ad b) A büntetőeljárás átadása vagy az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvényben meghatározott konzultációs eljárás eredménye alapján a büntetőeljárást más állam hatósága folytatja le

Ennél a pontnál egyrészt vissza kell utalni a konzultációs eljárásra mint felfüggesztési okra, amelynek eredményeképpen más uniós tagállam folytatja le az eljárást, így hazánkban meg kell szüntetni a nyomozást. Ugyanígy az eljárás megszüntetésével jár, ha Magyarország átadja egy másik tagállamnak a Magyarországon folytatott büntetőeljárást.

Ad c) Tevékeny megbánás, a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírt magatartás tanúsítása vagy a feltételes ügyészi felfüggesztés tartamának eredményes eltelte folytán, illetve a törvényben meghatározott egyéb okból a büntethetőség megszűnt

A felsorolt okok éppen azt a célt szolgálják, hogy teljesülésük esetén a gyanúsított szabaduljon az ügytől, vagyis az ügyészség megszüntesse az eljárást.

Ad d) Megrovást alkalmaz

Az ügyészi megrovás voltaképpen a gyanúsított felszólítása, hogy a későbbiekben jogkövető magatartást tanúsítson.

Ad e) Olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelynek az elkövetett jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmény mellett az elkövető felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége

Ezen ok esetén a megszüntetés azért következhet be, mert az elkövető más bűncselekménye mellett a kérdéses cselekmény a felelősségre vonás szempontjából nem bír jelentőséggel, vagyis nem súlyosítja a kiszabható büntetést vagy alkalmazott büntetést. A Be. a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából jelentéktelen cselekményeknél a mellőzést már az elkövetővel szemben is lehetővé teszi, így az eljárás megszüntetésére e cselekmények vonatkozásában akár a nyomozás kezdetén is lehetőség nyílik. Természetesen az elévülési időn belül az eljárás folytatása utóbb e cselekmény esetén sem kizárt, ha a büntetőjogi felelősségre vonás indokoltá válik.

Az eljárást megszüntető határozattal szemben panasznak van helye, amelyről az ügyészség vagy a felettes ügyészség dönt. Ha a terhelt a megrovás alkalmazását sérelmezi, és az eljárás megszüntetésének más oka nincs, az eljárást folytatni kell, vagyis a Be. 398. § (3) bekezdése alapján nincs helye mérlegelésnek.

A Be. az eljárást megszüntető határozat indokolása kapcsán arról is rendelkezik, hogy annak mely esetekben kell kizárólag az eljárás megszüntetésének okára és az alkalmazott jogszabály megjelölésére szorítkoznia. Egyrészt, ha az eljárást azért függesztették fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, másrészt akkor, ha az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a felfüggesztett eljárást elévülés miatt szünteti meg. Mindkét

esetben a megszüntető határozat az eljárást felfüggesztő határozatra is rávezethető, ha a feljelentő, a sértett és a magánindítvány előterjesztője nem indítványozta az eljárást megszüntető határozat kézbesítését [Be. 398. § (5)–(6) bekezdés]. A Be. 399. §-a szabályozza az eljárás megszüntetését az együttműködő személlyel szemben, amelynek rendelkezései megegyeznek a feljelentéselutasításnál említett szabályokkal.

Az eljárás megszüntetése nem jelenti az ügy végleges lezárását. Ha a Be. kivételt nem tesz, a megszüntetés nem akadályozza annak, hogy ugyanabban az ügyben utóbb az eljárást folytassák [Be. 400. § (1) bekezdés]. Az eljárás folytatását főszabály szerint az ügyészség rendeli el. A kivételt egyrészt a felderítési szakasz jelenti, amikor is nyomozó hatósági eljárás megszüntetése esetén a nyomozó hatóság is elrendelheti az eljárás folytatását. A másik kivétel, hogy ügyészségi eljárás megszüntetése esetén a folytatást a felettes ügyészség is elrendelheti [Be. 400. § (2)–(3) bekezdés]. Ha elrendelik az eljárás folytatását, az arról szóló határozat ellen nincs helye panasznak.

Az 1998-as Be.-hez hasonlóan a hatályos Be. is a nyomozási bíró döntésétől teszi függővé a nyomozás folytatásának elrendelését, ha az eljárás korábban megszüntetésre került. A Be. 400. § (5) bekezdése alapján az eljárás folytatását az ügyészség indítványára a bíróság rendelheti el olyan terhelt esetén, akivel szemben az eljárást korábban megszüntették, ha a felettes ügyészség, illetve az ügyészség

- a) panasz alapján, vagy
 - b) az eljárás megszüntetésétől számított egy hónapon belül hivatalból
- az eljárás folytatását nem rendelte el.

Ha a bíróság az eljárás folytatásának elrendelése iránti indítványt elutasította, változatlan alapon az eljárás folytatásának elrendelése iránti ismételt indítvány előterjesztésének nincs helye [Be. 400. § (6) bekezdés].

Az eljárás megszüntetése a nyomozás során is olyan érdemi döntés, amely esetén tételen indokolt meghatározni, hogy arról a határozat közlése útján az eljárás mely résztvevői értesüljenek. Ennek megfelelően részben a jogorvoslati joggal összefüggésben, részben tájékoztatási célból a Be. 401. §-a rögzíti, hogy az eljárást megszüntető és a megszüntetett eljárás folytatását elrendelő határozatot a gyanúsítottal, a védővel, a sértettel, a feljelentővel és a magánindítvány előterjesztőjével kell közölni. Ha az eljárás megszüntetése következtében a kártalanítás feltételei fennállnak, a kártalanítás lehetőségére a szükséges tájékoztatás megadásával már az eljárást megszüntető határozatban fel kell hívni az érintett személy figyelmét.

Az eljárás megszüntetése esetén a bünyügyi költséget főszabály szerint az állam viseli. Az ügyészség azonban az eljárás megszüntetése esetén a bünyügyi költség vagy egy részének megfizetésére kötelezheti a gyanúsítottat, ha az eljárást

- a) tevékeny megbánás miatt,
 - b) az eljárás feltételes ügyészi felfüggesztése tartamának eredményes eltelte miatt vagy
 - c) megrovás alkalmazásával
- szünteti meg [Be. 402. § (2) bekezdés].

Mindhárom ok esetén az eljárás megszüntetésére kizárólag a terhelt előzetes vagy utólagos jóváhagyásával kerülhet sor, éppen ezért nem aggályos, ha részben vagy egészben a terhelt terheli a Be. a felmerült bünyügyi költséget. Annak érdekében azonban, hogy biztosított

legyen a bűnügyi költségre kötelezésnek az ügyészségtől független felülvizsgálatának lehetősége, a Be. a kérdésben megteremti a nyomozási bíróhoz fordulás, így a bírósági felülbírálat lehetőségét, ha a gyanúsított panaszát elutasították.

A Be. 403. § alapján a gyanúsított kérelmére a bűnügyi költség megfizetésére halasztás, illetve részletfizetés engedélyezhető. Az ötvenezer forintot meghaladó bűnügyi költség esetében a halasztás, illetve a részletfizetés a bírósági végrehajtó által foganatosított foglалás után engedélyezhető, ha a foglалási jegyzőkönyvet a végrehajtó az ügyészséghez beterjesztette. Ha az ötvenezer forintot nem haladja meg, az ügyészség foglалási cselekmény bevéárása nélkül, a rendelkezésre álló adatok alapján legfeljebb két hónapi halasztást, illetve három hónapi részletfizetést engedélyezhet. A halasztás, illetve a részletfizetés iránti kérelemnek nincs halasztó hatálya. A kérelemről a bűnügyi költség megfizetésére kötelezésről rendelkező ügyészség határoz. A határozat ellen nincs helye panasznak.

7. A nyomozási bíró eljárása

A vádemelés előtt a bíróság feladatait első fokon a *járásbíróságnak a törvényszék elnöke által kijelölt bírója* nyomozási bíróként látja el [Be. 463. §]. Ha a törvényszék elnöke több járásbíróságon jelöl ki nyomozási bíró, akkor meghatározza a nyomozási bírók illetékeségét [Be. 465. § (2) bekezdés]. A nyomozási bíró eljárásának jellemzője, hogy hivatalból nem hozhat döntést, hanem mindig indítvány előzi meg a határozatát.

A nyomozási bíró dönt:

- a bíróság hatáskörébe tartozó kényszerintézkedésekkel kapcsolatos indítványokról (például letartóztatás, távortartás, bűnügyi felügyelet);
- az elmeállapot megfigyelésével kapcsolatos indítványról;
- a védő kizárásáról;
- a tanú különösen védetté nyilvánításáról,
- a Be. 174. § alapján a tanúvallomást megtagadó személynek (médiatartalom-szolgáltató, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy) a számára információt átadó személy kilétének felfedésére kötelezéséről;
- az európai és a nemzetközi elfogatóparancs kibocsátásáról és visszavonásáról;
- a felülbírálati indítványról;
- a rendbíróság elzárásra történő átváltoztatásáról;
- a megszüntetett eljárás folytatásának a Be. 400. § (5) bekezdése szerinti, gyanúsítottal szemben történő elrendeléséről;
- az eljárás folytatásának elrendeléséről azzal az együttműködő személlyel szemben, akivel szemben a feljelentést a 382. § (1) bekezdése alapján utasították el vagy az eljárást a 399. § alapján szüntették meg, és az ügyészség az indítványt az együttműködés megszegésére alapozza;
- a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök engedélyezéséről, és ezzel kapcsolatban ellátja a Be. XXXVIII. fejezetében meghatározott feladatokat is.

A nyomozási bíró döntéseit ülésen vagy ügyiratok alapján hozza meg. A Be. 466. § (1) bekezdése határozza meg, hogy mikor tart *ülést* a nyomozási bíró:

- a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése esetén;
- letartóztatást kell meghosszabbítania, ha az indítványban a meghosszabbítás okaként a korábbi határozathoz képest új körülményre hivatkoztak;
- letartóztatást kell meghosszabbítania, ha a meghosszabbítás az elrendelésétől számított hat hónapot meghaladja;
- az elmeállapot megfigyelését kell elrendelnie;
- az eljárás folytatásának elrendelése esetén, ha az ügyészség az indítványát az együttműködés megszegésére alapozza azzal az együttműködő személlyel szemben, akivel szemben a feljelentést a 382. § (1) bekezdése alapján utasították el, vagy az eljárást a 399. § (1) bekezdése alapján szüntették meg.

A nyomozási bíró a felsorolt eseteken kívül *ügyiratok alapján dönt*, azonban arra is lehetősége van, hogy bármilyen döntést ülésen hozza meg, ha azt szükségesnek tartja. A Be. 466. § (2) bekezdése határozza meg azokat az eseteket, amelyek bár abba a körbe tartoznak, hogy kötelező ülést tartania, ennek ellenére a nyomozási bíró megteheti, hogy ügyiratok alapján dönt, ha

- a távollartás elrendelésére irányuló indítványt a sértett nyújtotta be, és megállapítható, hogy a távollartás elrendelésének a feltételei nem állnak fenn;
- az indítvány tárgya az eljárás folytatásának együttműködő személlyel szembeni elrendelése, és az együttműködő személy ismeretlen helyen tartózkodik, feltéve, hogy az ügyészség tesz indítványt az ülés mellőzésére;
- az indítvány tárgya az indítványtételkor alkalmazottnál a személyi szabadságot enyhébb fokban korlátozó kényszerintézkedés elrendelése;
- a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés meghosszabbítására irányuló indítvány elbírálása során a személyi szabadságot enyhébb fokban korlátozó bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendeléséről dönt, feltéve, hogy az ülés tartása más okból nem kötelező;
- az indítvány a törvényben kizárt, elkésett vagy nem az arra jogosulttól származik.

Az ülés lehetőséget ad az ügyésznek és az eljárás résztvevőinek a jelenlétére, illetve a gyanúsított vagy sértett meghallgatására, továbbá az indítványok szóban történő előadására. Ugyanúgy, mint a tárgyaláson, a nyomozási bíró ülésén is kötelező az ügyész jelenléte, helyette azonban alügyész is eljárhat. A terhelt jelenléte akkor kötelező, ha a nyomozási bíró az ülést az ismertetett Be. 466. § (1) bekezdése alapján tartja, vagyis azokban az esetekben, amikor a Be. nevesíti az üléstartási kötelezettséget. A Be. 466. § (1) bekezdés e) pontja képez kivételt: ha az együttműködő személy ismeretlen helyen tartózkodik, az ülés a távollétében is megtartható, amikor a nyomozási bíró a nyomozás esetleges folytatásáról dönt az együttműködő személy szabályszegése miatt. A védő jelenléti kötelezettsége szűk körű, mindössze három esetet sorol fel a Be. 474. § (3) bekezdése, amikor a védőnek jelen kell lennie az ülésen: ha az indítvány tárgya elmeállapot megfigyelésének vagy előzetes kényszergyógykezelés elrendelése, továbbá, ha az ülést a nyomozási bíró az együttműködő személy távollétében tartja meg.

Ha az ülésen az indítványozó nem jelenik meg, azt úgy kell tekinteni, hogy az indítványt visszavonta [Be. 475. § (1) bekezdés]. Akár ülést tart a nyomozási bíró, akár ügyiratok alapján dönt, nem ügydöntő végzéssel határoz (ügydöntő végzés például, amikor a bíróság megszünteti az eljárást). Végzésében az indítványnak helyt ad, részben ad helyt, vagy azt elutasítja. Ha akadálya van az indítvány elbírálásának, például az ülés megtartásának a feltételei hiányoznak, mert nincs jelen a gyanúsított, a nyomozási bíró az ügyiratokat határozat hozatala nélkül visszaadja az ügyészségnek [Be. 477. § (1) bekezdés]. A nyomozási bíró határozata elleni fellebbezést a törvényszék másodfokú tanácsa bírálja el.

III. A vádemelés és alternatívái

Az ügyész nem minden esetben (átlagosan az ügyek harmadában) emel vádat, hanem más döntést (például közvetítői eljárásra utalás, feltételes ügyészi felfüggesztés stb.) is hozhat. Az ügyész számára a vádról való döntés lehetősége a terhelt (gyanúsított) belépésével nyílik meg, és az egyéb ügyészi rendelkezésekkel párhuzamosan e döntési lehetőségek a nyomozás befejezéséig, folyamatosan rendelkezésre állnak. Ezért a vádemelés nem önálló eljárási szakasza a büntetőeljárásnak, hanem a nyomozás részét képező egysége.

Az ügyész és a nyomozó hatóság kapcsolatáról szólva itt kell kiemelnünk a következőket: a bűnügyek túlnyomó többségében a felderítést nem az ügyész rendeli el, hanem saját elhatározásból maguk a különböző nyomozó hatóságok. A nyomozás elrendeléséről az ügyészt ugyan (legalábbis elvileg) mindig értesítik, s a felderítés ezekben az ügyekben is az ügyész döntéshozatalhoz szükséges tájékozottságának megteremtése végett, sőt *de iure* az ügyész felügyelete alatt folyik, de az ügyész ezeknek az ügyeknek az alakulásáról gyakorlatilag alig tud valamit. A felderítés szakaszának pontosan ez a jellemzője: viszonylag kötetlen formával az adatok – és nem elsődlegesen a bizonyítékok – gyűjtésére koncentrál. Ez a szakasz a nyomozó hatóság önállóságával, az ügyészség relációjában a törvényességi felügyeletre jellemző ügyészi jogosítványokkal jellemezhető. A vizsgálat szakaszában az ügyész szerepvállalása konkrétabb, meghatározóbb; utasításai jelölik ki a vizsgálat irányvonalát. A vizsgálat tényleges ügyészi irányítás mellett a konkrét személlyel szembeni vádemelés eldöntéséhez szükséges bizonyítási eszközök beszerzésére irányul. Amennyiben pedig a nyomozást előkészítő eljárás előzi meg, abban is jelentős szerep hárul az ügyészségre.

A felderítés szakaszának ügyészségi felügyelete alkalomszerű iratvizsgálaton alapszik. Ez azt jelenti, hogy ha a nyomozás iratai valamely okból az ügyészségre kerülnek, az ügyész átnézi őket, és ha szükségét látja, észrevételt tesz. Különbözik ettől a *fokozott ügyészi felügyelet*, amelyet az ügyész belátása szerint rendel el, s amelynek lényege az, hogy rendszeres időközönként vagy fontosabbnak tartott nyomozási cselekmények okán megvizsgálja az ügy menetét, alakulását, s a szükséghez mérten tesz észrevételeket vagy ad utasításokat.

Az ügyész folyamatosan vizsgálja a nyomozás során keletkezett iratokat (*ügyészi revízió*) a következő szempontok szerint:

- a történetek tényszerű felderítése és a bizonyításukra szolgáló adatok összegyűjtése és biztosítása megtörtént-e;
- a jogkövetkezmények megállapítása szempontjából releváns tényezők felderítése megtörtént-e;
- az eljáró hatóságok megtartották-e a bizonyítási eszközök felkutatására és rögzítésére vonatkozó előírásokat (tehát az egyes bizonyítási eszközök jogszerűen kerültek-e beszerzésre, és így felhasználhatók-e);
- az eljáró hatóságok beszerezték-e az ügyre vonatkozó valamennyi lehetséges és szükséges bizonyítási eszközt;
- eljárásuk során nem korlátozták-e törvénytől a gyanúsított vagy a védő jogait;

- egyéb ügyészi döntések meghozatala indokolt-e (például felfüggesztés, megszüntetés, közvetítői eljárás alkalmazása, feltételes ügyészi felfüggesztés stb.);
- indokolt lehet-e a terhelttel egyezség megkötése.

E kérdések vizsgálatán túl a vádemeléshez azt is mérlegelni kell, hogy melyek a felhasználhatónak ígérkező bizonyítékok szerint az igazolhatónak látszó tények; és végül, ezeket a számításba jövő bűncselekmények anyagi büntetőjogi szabályaihoz mérve is át kell gondolni. A vádemelés helyett az ügyész egyéb alternatívákat is alkalmazhat, eljárási törvényünk az ügyész oportunitási lehetőségeit széles körben szabályozza.

1. A vádemelés alternatívái

1.1. Ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése

Az ügyészség rendelkezése alatt álló eljárás-megszüntetési lehetőségek (közvetítői eljárás, feltételes ügyészi felfüggesztés, a vádemelés meghatározott módjával kapcsolatos döntés) alapvetően *a terhelt beismeréséhez* kötöttek. Ha tehát a terhelt – akár már a gyanúsítást követően, de még a terhelti vallomás megtétele előtt, vagy bármikor a nyomozás során – beismer, az ügyészség közli vele, hogy milyen intézkedés vagy határozat meghozatalára lát lehetőséget; a terhelt már az ügyészség tájékoztatásának tudatában tehet érdemi vallomást. Az eljárásban az ügyészség mellett a védelem is felléphet kezdeményezőként. Az eljárással érintett határozat vagy intézkedés irányulhat:

- *közvetítői eljárás* lefolytatása céljából az eljárás felfüggesztésére, vagy – eredményes közvetítői eljárást követően – annak megszüntetésére;
- *feltételes ügyészi felfüggesztésre* (majd azt követően az eljárás megszüntetésére);
- a gyanúsított együttműködésére tekintettel a *feljelentés elutasítására*;
- *bíróság elé állításos* vagy *büntetővégzéses külön eljárás* kezdeményezésére.

Nem kizárt azonban a jogintézmény alkalmazása akkor sem, ha a terhelt már beismerő vallomást tett, azonban konkrét ügyészségi döntések meghozatala további feltételhez (például más ügy felderítésében, bizonyításában történő együttműködéshez, a sértett polgári jogi igényének megtérítéséhez, feltételes ügyészi felfüggesztés esetén az előírt magatartási szabály teljesítésének vállalásához) kötött az ügyészség álláspontja szerint. Ez esetben, ha a terhelt az ügyészség által az intézkedés vagy határozat feltételeként előírt követelményeket teljesítette, az ügyészség köteles a kilátásba helyezett intézkedés vagy határozat meghozatalára.

Az ügyészség részéről érkező tájékoztatás az esetleges ügyészségi határozatról vagy intézkedésről írásbeli, és tartalmazza a kilátásba helyezett intézkedés vagy határozat érdemi tartamát és annak – a bűncselekmény elkövetésének beismerésén kívüli – feltételeit. Az írásbeliség szabálya azért garanciális, mert a terhelt elfogadó nyilatkozata utólag is rekonstruálható írásbeli tájékoztatáson kell hogy alapuljon. A védelem oldaláról induló kezdeményezés elutasítása ugyanakkor formakényszerhez nem kötött, indokolást sem igénylő döntés, az ellene való jogorvoslat is kizárt.

Általános szabály, hogy minden gyanúsítottat a kihallgatás során nyilatkoztatni kell azzal kapcsolatban, hogy az ügyészség által kilátásba helyezett intézkedést vagy határo-

zatot (illetve annak feltételeit) elfogadja-e. Ehhez – szükség esetén a terhelt indítványára – az ügyészség vagy a nyomozó hatóság védőt rendel ki, amely jogára a hatóság figyelmezteti a terheltet. Maga a gyanúsított (vagy a védelem) oldaláról történő kezdeményezés ténye azonban kizárja annak bizonyítékként történő felhasználását. Ilyenkor, amennyiben az ügyészség a kezdeményezéssel nem ért egyet, arról nem tájékoztathatja a bíróságot, és az erről készült iratokat sem nyújthatja be a bíróságnak.

A gyanúsított a kilátásba helyezett intézkedés vagy határozat hatására teszi meg valomását, a megállapodásban foglaltakra figyelemmel. A megállapodás ügyészség általi megsértése esetén azonban a törvény kizárja nem csupán a beismerő vallomás bizonyítékként történő felhasználását, hanem valamennyi – e vallomás alapján beszerzett – további bizonyítási eszköz felhasználását is. A megállapodásnak ilyen, az ügyészség általi megsértésének minősül, ha

- a gyanúsított a vállalt feltételeket maradéktalanul teljesíti, de az ügyészség intézkedése vagy határozata a kilátásba helyezett intézkedéstől vagy határozattól eltér; vagy
- az ügyészség kilátásába helyezett intézkedése vagy határozata törvénytörtő volt.

A kilátásba helyezett intézkedés feltételeinek nem teljesítése vagy azzal ellentétes magatartás tanúsítása (például hamis beismerés) esetén az ügyészség megállapodáshoz kötöttsége megszűnik, és a terhelt beismerő vallomása, valamint az e vallomás alapján beszerzett további bizonyítási eszközök felhasználhatósága biztosított. Az előírt magatartási szabályok részleges teljesítése esetén az ügyészség hozhat a megállapodásnak megfelelő döntést.

1.2. Egyezség a bűnösség beismeréséről

A büntetőeljárársban a terhelti együttműködés és az ehhez kapcsolódó konszenzuális eljárás az állam oldaláról idő- és költségmegtakarítást jelent, míg a terhelt az enyhébb szankcionálás miatt érdekelt az egyezség megkötésében. A sértett számára az egyezség a biztos jóvátételt jelenti, ezáltal a társadalom elégedettsége is növelhető: a bűncselekmény elkövetőjét biztosan felelősségre vonják. Az együttműködés jogintézménye tehát nem terhelti jogosultság, hanem az eljárást gyorsító, a sértetti és a bűnüldözési érdekeket egyaránt szem előtt tartó lehetőség. Az egyezség a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a *bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről* szólhat.

A Be. alapján egyezségnek bármely ügyben és bármely bűncselekmény esetén helye lehet. Előnyös, ha az egyezség megkötésére már a nyomozás során sor kerül, ezt a jogintézményt szabályozza a Be. LXV. fejezete *Egyezség a bűnösség beismeréséről* címmel. A terhelti együttműködés ezen formájában (1. típusú terhelti együttműködés) – kötelező védői eljárás mellett – az ügyészség, a terhelt és a védő a bíróságtól független, formális egyezséget köthet a terhelt bűnösségének beismeréséről.

A vádemelést követően, az előkészítő eljárás során is helye lehet a terhelti együttműködésnek (2. típusú terhelti együttműködés), a bűnösség beismerése mellett. Ennek részletes szabályait a tankönyv XI. fejezet 6. pontja tárgyalja.

A nyomozás során az egyezség folyamata (1. típusú terhelti együttműködés) három részből áll: az egyezség kezdeményezése (1), az egyeztetések lefolytatása (2) és végül az egyezség megkötése (3). Az egyezség megkötésének kezdeményezésére (1) mind

a terhelt és védője, mind az ügyészség jogosult. Ha az ügyészség nem ért egyet a terhelt vagy a védő kezdeményezésével, erről őket tájékoztatja, formakényszer-mentesen, külön írásbeli határozat nélkül. A terhelt oldaláról irányuló kezdeményezés elfogadása esetén az egyezségi eljárásban a védő részvétele kötelező, terhelti meghatalmazás hiányában a védő kirendeléséről az ügyészség gondoskodik. Az egyezséghez vezető út kezdeményezést követő második szakasza az ügyészség, a terhelt és a védő közötti egyeztetés (2), amely szintén mentes minden formaságtól. A terhelt hozzájárulásával a védő külön is egyeztethet az ügyészséggel. Tartalmát tekintve az egyeztető tárgyalások irányulhatnak a bűnösség beismerésére és az adott ügy körülményeitől függő tartalmi elemekre (például a büntetésre), azonban az egyezség tárgyát képező bűncselekmény tényállása és jogi minősítése a megbeszélés tárgyát nem képezheti, erről csak az ügyészség dönt. Az egyeztetések megkezdésekor az ügyészség kötelessége előzetesen a saját álláspontjának ismertetése: azaz annak felvázolása, hogy milyen tartalmú egyezség megkötésére lát lehetőséget. Az egyezkedés harmadik szakasza, az egyezség megkötése (3) írásbeliséget követel meg. Ha az ügyészség és a terhelt megegyezett az egyezség tartalmi elemeiben, az ügyészségnek figyelmeztetnie kell a terheltet az egyezség konkrét következményeire. A figyelmeztetés (tájékoztatás) és a terhelt elfogadó nyilatkozata már a gyanúsított kihallgatás alkalmával is megtörténhet, és az egyezség a kihallgatásról készült jegyzőkönyvbe is bekerülhet, azt az ügyészségnek, a terheltnek és a védőnek egyaránt alá kell írnia. A *favor defensionis* (azaz a védelem számára kedvező – általában bizonyítási – szabályok) elvének megvalósulása, hogy amennyiben az egyezségkötés bármely okból elmarad, az ezzel kapcsolatban keletkezett bizonyítási eszközök, bizonyítékok nem használhatók fel a büntetőeljárásban. Az ügyészség a bíróság számára nem adhat tájékoztatást a terhelt által kezdeményezett sikertelen egyezségi kísérletről, illetve az ezzel összefüggésben keletkezett iratokat sem nyújthatja be a bírósághoz.

A terhelti beismerés irányulhat a büntetőeljárás alapját képező valamennyi vagy csak egyes bűncselekményekre. Az egyezség *kötelező tartalmi kellékei*:

- a bűncselekménynek a vádirattal egyező leírása, valamint annak – az ügyészség által meghatározottan – a Btk. szerinti minősítése;
- a bűnösség elismerése és a terhelt vállalása arra vonatkozóan, hogy erről vallomást tesz;
- a büntetés (vagy önállóan alkalmazott intézkedés) meghatározása – annak konkrét neve, mértéke és tartalma meghatározásával (a Btk. enyhített büntetési tételkereketeire figyelemmel).

Az egyezség tartalmazhatja továbbá (*fakultatív tartalmi elemek*):

- a mellékbüntetést;
- a büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható intézkedést (nem, mérték, tartam megjelölésével);
- a bűnügyi költség viselését vagy az az alól történő mentesülést;
- az eljárás megszüntetését (mellőzését) olyan bűncselekmény miatt, amelynek az elkövetett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a terhelt felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége.

Az egyezségben a terhelt vállalhatja továbbá, hogy az ügy vagy más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva az ügyészséggel, illetve a nyomozó hatósággal jelentős mértékben

együttműködik; a polgári jogi igényt rövid időn belül kielégíti; közvetítői eljáráson vesz részt; vagy a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírható kötelezettséget teljesít.

A kényszergyógykezelés, az elkobzás, a vagyonelkobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele nem képezheti egyezség tárgyát [Be. 411. § (6) bekezdés].

A nyomozásban létrejött írásbeli megállapodás, egyezség esetén a további eljárási szabályok is eltérőek. A *vádemelés egyezség esetén* (Be. 424. §) alapján ha a terhelt és az ügyészség a nyomozás során egyezséget kötött, az ügyészség a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséggel azonos tényállás és minősítés miatt emel vádat; és a vádirattal együtt az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet is benyújtja a bírósághoz. Ilyenkor az ügyészség a vádiratban három indítványt tesz: kéri, hogy a bíróság az egyezséget hagyja jóvá; és ennek megfelelően az egyezség tartalmával egyező büntetést szabjon ki (vagy intézkedést alkalmazzon); továbbá az egyezség tartalmával egyező további intézkedéseket tegye meg. *Az eljárás egyezség esetén* külön eljárási forma a bírósági eljárás szabályait tartalmazza a speciális vádemelést követően. Ebben a sajátos eljárási rendben a bíróság előkészítő ülésen vizsgálja meg az egyezség törvényességét, és dönt annak jóváhagyhatósága kérdésében. Amennyiben a jóváhagyás megtörténik és a terhelt lemond a tárgyaláshoz való jogáról, akár az előkészítő ülésen is születhet jogerős, érdemi ügydöntő határozat, ítélet.

1.3. Közvetítői eljárásra utalás

Az ügyész az ügyet *közvetítői eljárásra* (Be. LXVI. fejezet) is utalhatja, amely konfliktuskezelő eljárás keretében – optimális esetben – sor kerül a terhelt és a sértett megegyezésére, a bűncselekménnyel okozott károk megtérítésére. A közvetítői eljárás a *gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő*, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás [Be. 412. § (1) bekezdés]. A közvetítői eljárás kárenyhítő, helyreállító eljárás, amellyel a sértett olyan helyzetbe kerülhet, mintha a bűncselekmény meg sem történt volna. Az eljárás célja a bűncselekmény következményeinek jóvátétele és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartásának elősegítése büntetés nélkül.

A közvetítői eljárás elrendeléséhez nem elegendő a gyanúsított és a sértett megállapodása, hanem az ügyész diszkrecionális jogkörben való döntése is kell arról, hogy lemond a büntetőjogi igény érvényesítéséről. Ez akkor megalapozott, ha a jogrend megsértése miatti hátrány háttérbe szorul a sértett kiemelt súlyú kárának megtérítése vagy más módon biztosított jóvátétel mellett (CsÉKA et al. 2006, 400.).

A közvetítői eljárás *feltételei*:

- a gyanúsított és a sértett a közvetítői eljárás lefolytatását indítványozza, vagy ahhoz hozzájárul (az önkéntesség mellőzhetetlen eleme a közvetítői eljárásnak);
- a gyanúsított beismerése a vádemelésig; és
- a bűncselekmény következményeinek jóvátétele valószínűsíthető (vagyis a jóvátétel vállalása és a teljesítési képesség a vádlott oldaláról fennáll); továbbá
- a közvetítői eljárás lefolytatása nem ellentétes a büntetőeljárás vagy a büntetés céljával. Utóbbi feltétellel kapcsolatban megjegyzést igényel, hogy a már teljesített jóvátétel esetén sem kizárt a közvetítői eljárás lefolytatása.

A közvetítői eljárás lefolytatását megelőzően, ha a gyanúsított vagy a sértett indítványozza a közvetítői eljárás lefolytatását, vagy előre nyilatkozik a hozzájárulásáról, de az elterelés feltételei még nem állnak fenn, az ügyészség köteles a megtagadásról határozatot hozni.

A közvetítői eljárás lefolytatásának tartamára az ügyészség felfüggeszti a büntetőeljárást. A közvetítő eljárás lefolytatása miatti felfüggesztésre egy büntetőeljárásban csak egy alkalommal kerülhet sor, *a felfüggesztés időtartama hat hónap*. A felfüggesztésről szóló határozatot az ügyészség megküldi a közvetítői eljárás lefolytatására illetékes pártfogó felügyelői szolgálatnak. Mindazok a nyilatkozatok, amelyeket a közvetítői eljárás lefolytatása során a gyanúsított vagy a sértett tesznek, nem használhatók fel bizonyítékként az ügyben, valamint a közvetítői eljárás esetleges sikertelenségét sem lehet a gyanúsított terhére értékelni.

A sikeres közvetítői eljárás eredménye a gyanúsított és a sértett között létrejött megállapodás, amelyet a közvetítő (mediátor) megküld az ügyészségnek. A megállapodás törvényességét az ügyészség ellenőrzi: az nem ütközhet a közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvénybe (például a vállalt kötelezettség teljesítése nem lehet jogszabálysértő, észszerőtlen vagy jó erkölcsökbe ütköző). Ha a megállapodás a közvetítői eljárásról szóló törvénybe ütközik, az ügyészség azt öt napon belül hatályon kívül helyezi. Ebben az esetben a megállapodás törvényt sértő feltételeinek újratárgyalására kerülhet sor, és az ügyészség további 18 hónapra felfüggesztheti az eljárást, ha a megállapodásban foglalt kötelezettség az eredeti határidőn belül nem teljesíthető. E hosszabbításra a felfüggesztés tartama alatt bármikor sor kerülhet, de a felfüggesztés után is foganatosítható. Mindkét esetben legfeljebb két évig történhet a közvetítői eljárás céljából történő felfüggesztés.

A felfüggesztés tartamának lejárta után az eljárás külön határozat nélkül folytatódik: az ügyészség értékeli, hogy a felfüggesztés elérte-e a célját, a közvetítői eljárás eredményes volt-e. Az eljárás folytatása azonban elrendelhető már a felfüggesztés tartama alatt is, ha egyértelmű a közvetítői eljárás sikertelensége. Ilyenkor a nyomozás folytatódik, további bizonyításfelvétel történik, amelynek adatai alapján döntés születik a vádemelésről vagy más okból (nem az eredményes közvetítői eljárásra hivatkozva) az eljárás megszüntetéséről.

A közvetítői eljárás kimenetele kétirányú lehet. Eredményes közvetítői eljárás befejezésekor az ügyészség megszünteti a büntetőeljárást. Amennyiben azonban az ügyészség arról kap értesítést a pártfogó felügyelői szolgálattól, hogy a közvetítői eljárás nem járt eredménnyel, az eljárás – külön határozat nélkül – folytatódik. Ilyenkor már nincs további lehetőség újabb közvetítői eljárás lefolytatására vagy akár feltételes ügyészi felfüggesztésre (lásd 4. pont), hanem a nyomozás tovább folytatódik az általános szabályok szerint, mintha a közvetítői eljárás meg sem történt volna.

1.4. Feltételes ügyészi felfüggesztés

A *feltételes ügyészi felfüggesztés* azt a jogpolitikai szemléletet tükrözi, amely szerint érdemes az eljárást gyorsabbá és egyszerűbbé tenni, ha a büntetőjogi szankcióval elérhető cél, illetve az áldozat kártalanítása egyéb eszközökkel is elérhető. A jogintézmény alkalmazása során figyelembe veendő prioritások a reszocializáció, a jóvátétel és a társadalmi béke helyreállítása (PÁPAI-TARR 2012, 105.). *Az ügyészség határozattal felfüggesztheti az eljárást, ha a gyanúsított jövőbeni magatartására tekintettel az eljárás megszüntetése*

várható [Be. 416. § (1) bekezdés]. A jogintézmény lényege, hogy az ügyészség próbaidőt biztosít a vádemelésre: ha ezen időtartam alatt a gyanúsított betartja az ügyészség által előírt magatartási szabályokat, és törvénytisztelő magatartást tanúsít, az ügyészség eltekint a vádemeléstől, és megszünteti a gyanúsítottal szemben a büntetőeljárást. A Be. a feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazásának kettős rendszerét alkalmazza: az általános, vagyis az ügyészség *mérlegelésén alapuló* feltételes ügyészi felfüggesztést (1); és a Btk. Különös részében meghatározott büntethetőséget megszüntető okra alapított (*kötelező*) feltételes ügyészi felfüggesztést (2). Mindkét esetben egy függő jogi helyzet jön létre, amelyben a gyanúsított lehetőséget kap a hatóságtól elvárt magatartás tanúsítására és ezáltal az eljárás megszüntetésére.

A feltételes ügyészi felfüggesztés ügyészi mérlegelésén alapuló (általános) esete: ha az eljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelyre a Btk. háromévi (különös méltánylást érdemlő esetben ötévi) szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetés kiszabását rendeli, és a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a feltételes ügyészi felfüggesztéstől a gyanúsított magatartásának kedvező változása várható. Kizárt a feltételes ügyészi felfüggesztés (*feltételes ügyészi felfüggesztési tilalmak*) a bűncselekmény jelentős tárgyi súlya mellett akkor is, ha:

- a terhelt többszörös visszaeső,
- a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
- a bűncselekménye halált okozott,
- a bűncselekményt a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt vagy a végrehajtható szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el,
- a bűncselekményt próbára bocsátás hatálya alatt követte el,
- a bűncselekményt a más ügyben alkalmazott feltételes ügyészi felfüggesztés hatálya alatt követte el.

A feltételes ügyészi felfüggesztés általános eseteiben annak időtartamát az érintett bűncselekménynek a Btk. Különös részének a büntetési tételkeretei között, de legalább egy évben kell meghatározni, években és hónapokban kiszabva.

A feltételes ügyészi felfüggesztés speciális (kötelező) esetei

A feltételes ügyészi felfüggesztés különös részi büntethetőséget megszüntető okkal összefüggő eseteiben – például a kábítószer birtoklása és a tartási kötelezettség elmulasztása miatt indult ügyekben – a Be. nagyobb érdeket tulajdonít a büntetőeljárásról történő elterelésnek, mint az elkövető megbüntetésének. Ha tehát az adott bűncselekménynél a Btk. lehetővé teszi az elkövető magatartásának függvényében a büntethetőség (egyéb okból történő) megszüntetését, az ügyészség el kell hogy rendelje a feltételes ügyészi felfüggesztést, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a terheltől várható a büntethetőséget megszüntető magatartás (például kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen történő részvétel vagy a tartási kötelezettség teljesítése stb.) tanúsítása.

A büntethetőséget megszüntető ok teljesítését elősegítő feltételes ügyészi felfüggesztés kedvezménye azonban nem jár azon gyanúsítottaknak, akik esetében a korábbi elterelés (vele szemben korábban alkalmazott feltételes ügyészi felfüggesztés) nem járt eredménnyel,

mert ugyanolyan bűncselekményt a korábbi feltételes ügyészi felfüggesztés vagy az ennek megfelelő bírósági felfüggesztés ideje/hatálya alatt követték el.

A feltételes ügyészi felfüggesztés időtartama a büntethetőséget megszüntető okokat érintő speciális esetben kötelezően egy év.

A feltételes ügyészi felfüggesztés intézménye felfogható ügyészi próbára bocsátásként: a közvédlő azon véleményét fejezi ki, hogy bízik a terhelt jövőbeni jogkövető magatartásában és abban, hogy a későbbiekben nem kell bíróság elé vinnie az ügyet. Amennyiben a terhelt ezzel nem ért egyet, és panaszt terjeszt elő, az ügyészség köteles vádat emelni.

Az ügyészség a feltételes ügyészi felfüggesztésről szóló határozatában kötelezheti a gyanúsítottat magatartási szabályok megtartására vagy más követelmények teljesítésére. A magatartási szabályok vagy más követelmények meghatározásakor két feltétel vizsgálatától nem tekinthet el az ügyészség: a gyanúsított teljesítőképességét és a sértett hozzájárulását bizonyítani kell. Az ügyészség ezen körülmények tisztázása érdekében pártfogó felügyelői véleményt szerezhet be.

A magatartási szabályok vagy más kötelezettségek taxatív felsorolását a Be. tartalmazza, így az ügyészség előírhatja, hogy a gyanúsított:

- a bűncselekménnyel okozott kárt, vagyoni hátrányt, az adóbevétel-csökkenés vagy a vámbevétel-csökkenés összegét, illetve a bűncselekmény elkövetési értékét térítse meg,
- más módon gondoskodjon a sértettnek adandó jóvátételről,
- meghatározott célra anyagi juttatást teljesítsen, vagy a köz számára munkát végezzen,
- előzetes hozzájárulása esetén pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésben vegyen részt.

Az előzőeken kívül az ügyészség mást is előírhat a terhelt számára magatartási szabályként vagy kötelezettségként, de a sértett érdekében egy magatartási szabály előírása – fő szabály szerint – kötelező az ügyészség számára: a bűncselekménnyel okozott, összegszerűen megállapítható kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, vámbevétel-csökkenés vagy a bűncselekmény elkövetési értéke megtérítésére a terheltet kötelezni kell. Az ilyen kötelezettség előírása csak különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető.

A feltételes ügyészi felfüggesztés „Damoklész kardjaként” lebeg a terhelt feje felett: amennyiben nem tanúsít törvénytisztelő magatartást, és az előírt magatartási szabályokat nem tartja be, vádat emelnek ellene. Ha viszont a felfüggesztés eléri a célját, és nem kell vádat emelni, akkor az ügyészség megszünteti az ellene indított eljárást. Nem érvényesülhet viszont a büntethetőséget megszüntető ok a feltételes ügyészi felfüggesztés mérlegelesen alapuló (általános) eseténél (1. esetkör), ha a felfüggesztés ugyan formálisan elérte a célját, de utóbb válik ismertté, hogy az elrendelés törvénytörtő volt. Szintén nem szűnik meg a bűncselekmény büntethetősége, ha az eljárás folytatását azért kell elrendelni, mert a felfüggesztés ellen a gyanúsított panasszal élt; vagy ha a felfüggesztés tartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény miatt újabb gyanúsított kihallgatásra kerül sor. Az eljárás folytatását az is megalapozza, ha a gyanúsított súlyosan megszegi az előírt magatartási szabályokat, kötelezettségeket vagy a pártfogó felügyelet szabályait.

A feltételes ügyészi felfüggesztés speciális eseteiben (2. esetkör) az eljárás folytatására az adhat okot, ha a gyanúsított nem tanúsítja a büntethetőséget megszüntető magatartást

(például nem vesz részt a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, vagy nem fizeti meg a tartásdíjat stb.) és erre nincs is kilátás. Úgyis az eljárás folytatására kerül sor akkor is, ha az elterelés azért nem érte el a célját, mert annak ideje alatt elkövetett ugyanolyan bűncselekménnyel kapcsolatban a felfüggesztéssel érintett személyt gyanúsítottként hallgatják ki.

2. A vád, a vádemelés, a vádképviselés, a vádirat

A büntetőeljárás nyomozási szakaszának utolsó egysége általában a vádemelés. A vád korábban híd és összekötő kapocs volt a büntetőeljárás két fő szakasza: a felderítés/vizsgálat és a bírósági eljárás között. Mára azonban a vádemelés és annak alternatívái a nyomozás vizsgálati szakaszába integrálódtak a Be.-ben. A *nyomozás* oldaláról: a vád a bűnüldöző tevékenység eredménye. Az ügyész, mint a bűnüldöző hatóság döntéshozója, kifejezésre juttatja a tényeken alapuló meggyőződését arról, hogy bűncselekményt követtek el, és a büntetőjogi igény a vádban megjelölt személlyel szemben érvényesíthető. A vádemeléshez a vádlónak nem szükséges (és általában nem is lehetséges) teljes bizonyossággal rendelkeznie a vádlott bűnösségét illetően, elegendő a megalapozott valószínűségnek fennállnia. A kétséget kizáró meggyőződés e kérdésben ugyanis csak a bíróság oldaláról szükségeltetik: a vádlott elítéléséhez. A *bíróság* oldaláról: az ügyész vádemelése egyrészt alapfeltétele a bírósági eljárásnak, másrészt megszabja a bírósági eljárás kereteit. A *védelem* oldaláról tekintve a vádemelés után a védelmi funkció kiszélesedik, az ügyféli jogosítványok korlátai megszűnnek.

A vádemeléssel átrendeződnek az eljárási viszonyok: a nyomozó hatóság kimarad az eljárásból, és új alany jelenik meg: a bíróság mint az igazságszolgáltatási funkció gyakorlója. Az ügyészség ügydöntő hatósági jogköre megszűnik, a továbbiakban a bűnüldözési funkciót ügyfélként gyakorolja.

A *vád* a büntetőigény kifejeződése, amelyet a bűncselekmény elkövetése keletkeztet. Fogalmilag a vádlónak a bírósághoz intézett nyilatkozata, amelyben tényszerűen állítja, hogy a személyi azonosító adatokkal meghatározott vádlott büntetőjogi tilalomba ütköző cselekményt követett el; és ígéri, hogy ezt bebizonyítja; továbbá kéri a bíróságtól a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítását – többnyire a bűnösség kimondását –, valamint büntetés kiszabását. Ez a nyilatkozat a törvény szerint a vádlott személyét és a tényeket tekintve köti a bíróságot, és ennyiben meghatározza az eljárás kereteit. A vádlónak joga van arra, hogy az elsőfokú bíróság tárgyalása során további tényeket is a vád tárgyává tegyen: azaz a vádat tárgyi értelemben kiterjessze; vagy a vád tárgyául szolgáló tények jogi értékelését megváltoztassa (vagyis a vádat módosítsa); illetve azokat egészben vagy részben el is ejtse. A tények jogi megítélésében és a szankciót érintő indítványok tekintetében azonban a bíróságot a vádló álláspontja nem köti (FANTOLY–BUDAHÁZI 2015b).

A bíróság eljárásának az alapja a vád, anélkül nincs bírósági eljárás [Be 6. § (1) bekezdés: *A bíróság vád alapján ítélkezik.*]. Ennek megfelelően a vád meglétét az egész bírósági eljárás alatt vizsgálni kell, és ha a bíróság eredménytelenül hívta fel az ügyészt a vádirat hiányosságainak pótlására, az eljárást meg kell szüntetni. A vád központi jelentőségét tehát a magyar büntetőeljárás alapvető, garanciális tételei között számon tartott vádelv adja. A vádelv eljárási garanciája több részelemből építkezik: a büntetőeljárás bírósági szakaszát

kizárólag a vád lendítheti működésbe, vagyis a bíróság előtti büntetőeljárás megindításának nélkülözhetetlen előfeltétele a vád (1). A bíróság eljárása vádhoz kötött, vagyis a vád jelöli ki az eljárás kereteit: a büntetőeljárás során egyfelől a tettazonosság elve, másfelől a bíróság vádkimerítési kötelezettsége érvényesül, vagyis a bíróság köteles a vádat kimeríteni, de azon túl már nem terjeszkedhet (2). A büntetőeljárás során az eljárási, perbeli funkciók kizárólag egymástól elkülönülten működhetnek (3) {33/2013. (XI. 22.) AB határozat [14] pont}.

A vád bíróság előtti érvényesítésére a vádló (ügyész, magánvádló, pótmagánvádló) jogosult (és kötelezett is egyben), az érvényesítés módja a vádemelés és a vádképviselés. *Fajtaít* tekintve megkülönböztetünk köz- és magánvádat. A hatályos Be. az ügyészi vádmonopólium fenntartásán alapul. A törvény kivételesen, feltételhez kötötten engedi meg a sértett magánvádlói, illetve pótmagánvádlói fellépését (CSÁK 2011, 126.). Az ügyész a közvádló, vagyis valamennyi közvadra üldözendő bűncselekmény esetén az ügyész emeli és képviseli a vádat. A vádhatóság állami szervezet, amelynek elsődleges feladata a vádemelés és a vádképviselés. A közvádlói hatóság sajátossága, hogy köteles a terhelő és mentő, súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe venni, tárgyilagosnak lenni, a büntető igényt a vádemelés révén érvényesíteni, és érvényre juttatását a vád tárgyalási képviselése, valamint – szükség esetén – a jogorvoslati jog gyakorlása útján szorgalmazni.

A magánvád (a jogtörténeti fejlődés során fajtaít tekintve: főmagánvád, pótmagánvád, mellékmagánvád, viszonzád) esetén az ügyész helyett a sértett lesz jogosult a vádemeléssel és vádképviseléssel összefüggő jogok gyakorlására.

A vádemelés indítvány formájában történik: az ügyész (magánvádló, pótmagánvádló) azt kéri a bíróságtól, hogy a vádban megjelölt személyt (vádoltat) az abban meghatározott bűncselekmény (történeti tényállás) miatt vonja felelősségre és szankcionálja (FANTOLY–GÁCSI 2014, 62.) A vádemelés tehát egy formális cselekvőség: az ügyész a vádiratot betervezi a bíróság elé [Be. 421. § (1) bekezdés: *Az ügyészség a vádiratnak a bírósághoz való benyújtásával emel vádat.*]. Az ügyész a közvádlói felelősség alapján látja el feladatait, ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárás kezdetétől egészen a befejezéséig azért felel, hogy a bűnygyben feltárt tényállás megalapozott, annak jogi minősítése pedig helytálló legyen, a kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés a törvényeknek megfelelően, illetve az eljárást szabályszerűen folytassák.

Az ügyész kötelessége az is, hogy az eljárás minden szakaszában figyelembe vegye mind a terheltet terhelő és mentő, mind a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket (ez az ún. materiális védelem). Ezért a vádképviselési feladatainak ellátása során az ügyész a büntetőeljárás egyetlen olyan szereplője, aki mindkét irányban: vagyis mind a terhelt javára, mind a terhelt terhére élhet a rendes és a rendkívüli jogorvoslati eszközök igénybevételének lehetőségével. A magyar büntetőeljárás rendszerében tehát az ügyész nem a „vád védőjeként”, hanem az igazságszolgáltatás közreműködőjeként teljesíti a közvádlói feladatokat. Ez azt jelenti, hogy az ügyész a büntetőeljárás megkezdésétől egészen annak befejezéséig egyidejűleg felelős a büntetőigény érvényesítéséért, a büntetőeljárás törvényes lefolytatásáért, illetve a terhelt jogvédelméért [33/2013. (XI. 22.) AB határozat [14] pont].

A büntetőeljárás hatályos szabályaiból kiolvasható az is, hogy a vádemelésnek szigorú negatív feltételei vannak. Az ügyész abban az esetben emelhet vádat, ha nem állapítható meg nyomozásmegszüntetési vagy -felfüggesztési ok, továbbá nyomozási cselekmények foganatosítása szükségtelen, közvetítői eljárás igénybevételére, illetve feltételes ügyészi felfüggesztésre vagy egyezségi eljárás lefolytatására nincs törvényes lehetőség. Pozitív

megközelítésben: az ügyész a jogirodalom álláspontja szerint akkor emel vádat, ha a bizonyítékok tárgyilagos megítélése alapján arra a belső (szubjektív) meggyőződésre jut, hogy bűncselekményt követtek el, és kétséget kizáróan a gyanúsított az elkövető. A vádirat ezt a kétséget kizáró ügyészi bizonyosságot juttatja kifejezésre, amely már a bűnüldöző hatóságnak nem a feltételezését, hanem a következtetését tartalmazza (KIRÁLY 1978, 75.; GELLÉR 2011).

A vádemelést követően a bűnügyben eljáró perbíróságnak a vádban leírt cselekményről döntenie kell: a vádemelés egyidejűleg a döntés kötelezettségét rója a bíróságra. A vád olyan minimális alaki és tartalmi természetű feltételrendszert jelöl ki, amelynek teljesítése ahhoz szükséges, hogy a büntetőbíróság előtti eljárás egyáltalán kezdetét vehesse. E minimális követelményeknek megfelelő vádirat (illetve vádindítvány) szolgálja a védelv érvényesülését, és így a vádlói és bírói funkció teljesebb elhatárolását. Ezzel biztosítja ugyanis az eljárási szerepek hatékonyabb elválasztását, vagyis azt, hogy a vádirat pontos elkészítésén keresztül a védelőkészítés alaposágáért való felelősséget a bűnügyi nyomozást ténylegesen irányító ügyész képviselje (1). Ezzel együtt megszabja a büntetőbírósági eljárás kereteit is, ami a büntetőjogi felelősségre vonás hatékonyságát és a büntetőeljárás lefolytatásának időszerezését segíti elő (2). Ezenkívül a bírósági eljárás kereteit pontosan meghatározó vádirat (illetve vádindítvány) áll összhangban a védelemhez fűződő jogosítványok hatékony érvényesítésével is. A vádirat közlését követően ugyanis a védelem az eljárási jogait akkor képes hatékonyan gyakorolni, ha tisztában van a terhelttel szemben felhozott vádakkal, vagyis ha a vádirat egyértelműen megfogalmazott és pontosan körülírt büntetendő cselekményt tartalmaz (3). A minimális feltételeket sem teljesítő vádirat (illetve vádindítvány) nem alkalmas a bírósági eljárás megindítására. A vád a bírósági eljárás lefolytatásának alapvető feltétele, és annak hiánya az eljárás megkezdésének vagy lefolytatásának akadályá.

Ha a vádló a *vádemelés* mellett dönt, ennek a törvény *négy formáját* különíti el.

1. A vádemelés általában *vádirattal* történik, ez a közzéadás ügyekben történő vádemelés általános formája: az ügyész tehát vádiratot szerkeszt. *Az ügyészség a vádiratnak a bírósághoz való benyújtásával emel vádat* [Be. 421. § (1) bekezdés].

A vádiratban jut kifejezésre a büntetőügyben teljesített nyomozás, illetve a védelőkészítés alapján megfogalmazott azon vádlói kívánság, hogy a bíróság kezdje meg a vádlott büntetőjogi felelősségének vizsgálatát, s az a vádlói meggyőződés, hogy a leírt büntetendő cselekményt a vádlott követte el.

A vádirat szerkezeti és tartalmi elemeit [Be. 422. §] az alábbiakban összegezzük:

a) A vádirat első szerkezeti egysége a *bevezetés*, amely tartalmazza:

- az ügyészség megnevezését;
- az ügyészségi lajstromszámot;
- a V Á D I R A T kiemelését (középre szedve);
- a vádlott azonosításra alkalmas megjelölését (vádlott neve, születési neve, korábbi neve; születési ideje és helye; anyja neve; lakóhelyének és tartózkodási helyének címe; értesítési címe; személyazonosító okmánya száma; állampolgársága).

A bevezetésben utalni kell a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésre (ha volt ilyen); és a vádlott előéletére (korábbi büntetéseire), amennyiben a vádlott nem büntetlen előéletű.

- b) A vádirat második szerkezeti egysége a *tényállási rész*, amely a *vád tárgyává tett cselekmény pontos leírását* tartalmazza, több bűncselekmény esetén külön vádpontokra tagolva. A tényállásból ki kell tűnnie, hogy mely tények képezik a vád tárgyát, feltüntetve az elkövetés helyét, idejét, indítékát, eszközét, módját és következményeit [11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 70. § (1) bekezdés b) pont].
- c) A vádirat *fő rendelkezése* (a vádformula) a V Á D O L O M kifejezéssel nyer ki nyilatkoztatást, a sor közepére szedve. A vádló itt jelöli meg a vád tárgyává tett bűncselekmény pontos – Btk. szerinti – minősítését is.
- d) Az ügyészségnek a *büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására*, vagy a kóros elmeállapota miatt nem büntethető terhelt felmentésére *vonatkozó indítványa* ugyancsak a vádirat fontos tartalmi kelléke. Az ügyészség a vádiratban indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés konkrét mértékére vagy tartalmára is (ún. „mértékes indítvány”) arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri.
- e) A *mellékrendelkezések, indítványok* körében a vádló utal:
- A bíróság hatáskörére és illetékességére (a vádiratot benyújtó ügyész hatáskörére és illetékességére vonatkozó jogszabályokra is történhet utalás).
 - A tárgyalásra idézendők és az értesítendők megjelölése is ehelyütt történik; továbbá az ügyész indítványozza azon tanúk vallomásának felolvasását, akiknek a vallomása szükséges a bizonyításhoz, de a személyes megjelenésük a tárgyaláson nem indokolt, illetve aránytalan nehézséggel jár, vagy nem lehetséges.
 - A vád tárgyává tett cselekményekkel, illetve részecselekményekkel összefüggő, rendelkezésre álló bizonyítási eszközök felsorakoztatása is itt történik, továbbá annak megjelölése, hogy az egyes bizonyítási eszközök milyen tény bizonyítására szolgálnak. (Ha az ügyész több bűncselekményt tesz a vád tárgyává, vagy az egyes részecselekmények egymástól elkülönülnek, a bizonyítási eszközök pusztá felsorolása nem elegendő: a vádiratból egyértelműen ki kell tűnnie, hogy az egyes (rész)cselekmények bizonyítására mely bizonyítási eszközök szolgálnak. Ennek hiánya azonban általában nem olyan súlyú mulasztás, hogy emiatt a bíróságnak meg kellene keresnie az ügyészt a hiányosságok pótlására.)
 - Az ügyészségnek az egyes cselekmények, illetve részecselekmények és a büntetékiszabási körülmények bizonyításával összefüggő bizonyítási indítványok megjelölésére is itt nyílik lehetőség.
 - A tárgyaláson a bizonyítás felvételének sorrendjére szintén ehelyütt tesz indítványt az ügyész.
 - Továbbá az ügyészség itt jelöli meg az esetleges közlendőit és egyéb indítványait.

A mellékrendelkezések körében előfordulhat az eljárás megindításához szükséges külön törvényi feltételre (magánindítvány, feljelentés, kívánat, mentelmi jog vagy a mentesség felfüggesztése, hozzájárulás a büntetőeljárás megindításához) történő utalás. Ha tehát az eljárás megindításának külön feltétele van, ezeket az ügyész köteles beszerezni és igazolni a bíróság felé. Továbbá az ügyész itt tehet indítványt a büntetés kiszabására vagy az intézkedés alkalmazására; a bejelentett polgári jogi igényre; illetve egyéb, járulékos kérdésekben (például bűnügyi költség, lefoglalás megszüntetése, elkobzás, zár alá vétel stb.) történő döntéshozatalra.

A vádemeléskor a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt álló vádlott esetében az ennek fenntartására vonatkozó indítványt szintén itt kell a bíróság elé terjeszteni, amennyiben azt indokoltnak tartja. Az indítványt tartalmazó vádiratot a kényszerintézkedés lejárta előtt 15 nappal nyújtja be az ügyészség a bíróságnak. Ha a vádlott a gyermeke sérelmére szándékos bűncselekményt követett el, az ügyész a vádiratban indítványozhatja, hogy a bíróság a vádlott szülői felügyeleti jogát szüntesse meg.

f) A vádirat utolsó szerkezeti egysége a *keltezés*, amely a vádirat keletkezésének helyét, idejét, valamint az ügyész nevét és aláírását tartalmazza.

Az ügyészség a vádemeléssel egyidejűleg gondoskodik arról, hogy a nyomozás ügyiratai és a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. Ha a vádlott az eljárás során nem magyar anyanyelvét (nemzetiségi anyanyelvét vagy törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződésben meghatározott egyéb anyanyelvét) használja, a vádiratot (annak rá vonatkozó részét) le kell fordítani a vádlott által az eljárásban használt nyelvre, és azt így kell a bírósághoz benyújtani.

A vádemelésről a terheltet, a védőt, a sértettet, a feljelentőt és a magánindítvány előterjesztőjét értesíteni kell.

Speciális vádemelési forma az *egyezség esetén szerkesztett vádirat*. Ha az ügyészség és a terhelt a nyomozásban egyezséget kötött, az ügyészség a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséggel azonos tényállás és minősítés miatt emel vádat. Az ügyészség a vádiratban indítványt tesz arra, hogy a bíróság az egyezséget hagyja jóvá; az egyezség tartalmával egyező milyen büntetést szabjon ki (illetve intézkedést alkalmazzon); és az egyezség tartalmával egyező milyen egyéb rendelkezést tegyen. Az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet az ügyészség a vádirattal együtt nyújtja be a bírósághoz.

2. A pótmagánvádas eljárásban a vádemelés *vádindítvánnyal* történik. Ennek kötelező tartalmi elemeiről a törvény nem rendelkezik. A pótmagánvádas eljárásban a pótmagánvádló jogi képviselote azonban kötelező, így a vádindítvány elkészítése megfelelő jogi ismeretekkel rendelkező személy feladata.

3. *Szóbeli előterjesztéssel* emel vádat az ügyész a bíróság elé állítás elnevezésű külön eljárásban (Be. XCVIII. fejezet). Az eljárás gyorsítását szolgáló ilyen ügyekben az ügyész nem szerkeszt írásban vádiratot (csupán ún. „feljegyzést” ír), hanem a vádat a tárgyalás megkezdésekor előszóban terjeszti elő. Ezt a bíróság jegyzőkönyvben rögzíti.

4. A magánvádas eljárásban a vádemelés a sértett feladata, méghozzá a *magánindítványra jogosult sértett feljelentésének előterjesztésével*.

A vádemelés eljárásjogi következménye az, hogy az ügy már nem kerülhet vissza a nyomozási szakaszba. Ez alól a törvény egy kivételt ismer: a bíróság elé állítás elnevezésű gyorsított eljárásban a vád szóbeli előterjesztése után a bíróság az iratokat az ügyésznek visszaküldi azon a címen, hogy a vád a bíróság elé állítás törvényi feltételeinek nem felel meg, mert például a gyanúsított kihallgatásától a bíróság elé állításig több mint egy hónap telt el; a vád tárgyává tett bűncselekményre a törvény tízévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel, vagy az ügyész a bizonyítási eszközöket a tárgyaláshoz nem biztosította.

Vákát oldal

IV. A bírósági eljárás általános szabályai

A büntetőeljárás törvényes lefolytatása és a bírósági szakaszra vonatkozó szabályok betartása mindenkor a bíróság kötelessége, hiszen csak tisztességes eljárás keretében tud teljesen megalapozott és törvényes ítéletet hozni. A bíróság eljárásának általános szabályai döntően kihatnak az egész bírósági eljárásra, amely megállapítás fokozottan igaz az elsőfokú bírósági perre. E fejezetben olyan általános érvényű szabályokat elemzünk, amelyek arculatát adják a büntetőbírói pernek.

1. A bíróság eljárásának formái (Be. 425. §)

A bíróság az igazságszolgáltatási, illetve egyéb tevékenységének gyakorlása során négy eljárási formában működhet:

- a) tárgyalás,
- b) nyilvános ülés,
- c) ülés,
- d) tanácsülés.

Az egyes bírósági eljárási formák közötti választás attól függ, hogy mi az eldöntendő kérdés, illetve kell-e bizonyítást lefolytatni.

Ad a) A *tárgyalás* évszázadok óta a bírósági eljárás alapvető formája. A nyilvános tárgyaláson főszabály szerint bárki jelen lehet. Kivételes esetekben azonban csak az ügyfélnyilvánosság érvényesül, ilyenkor – az eljáró egyesbíró vagy bírósági tanács tagjain és a jegyzőkönyvvezetőkön kívül – a vádlott, védője és a vád képviselője van jelen a tárgyalóteremben.

Tárgyalást a bíróság akkor tart, ha *a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítására bizonyítást vesz fel*. A vádlott bűnösségének kérdésében, illetve a megfelelő jogkövetkezmény megállapítása érdekében az általános eljárási forma a tárgyalás. Ennek során a bíróság a bizonyítási eljárás lefolytatása keretében kihallgatja a vádlottat és a tanúkat, meghallgatja a szakértőt, megvizsgálja és értékeli a tárgyi bizonyítási eszközöket, továbbá egyes bizonyítási eljárásokat (például szemle, bizonyítási kísérlet stb.) foganatosít, majd ítéletet hoz.

Beismerő vallomás hiányában csak külön eljárásban fordulhat elő, hogy a bíróság nem tárgyalás keretében dönt a vádlott büntetőjogi felelősségéről. Ilyen például, ha büntetővégzésben alkalmaz büntetőjogi következményeket, vagy az ügyészség és a terhelt által kötött megállapodást, egyezséget jóváhagyja (kvázi vádalku). Harmadfokú bírósági eljárásban nem lehet tárgyalást tartani.

Ad b) A *nyilvános ülés* a bírósági eljárás másik formája, a tárgyalás mellett. A bírósági eljárás ezen másodlagos formáját akkor alkalmazzák, ha a Be. arról külön rendelkezik. A nyilvános ülés egyik fontos esete az előkészítő ülés, ahol már érdemi, ügydöntő határozat

szülehet a beismerő vádlott büntetőjogi felelősségéről, amennyiben ő a tárgyaláshoz való jogáról lemond

Alapvető különbség a tárgyalás és a nyilvános ülés között, hogy utóbbin *nem történik bizonyításfelvétel*. Egyebekben a Be.-ben megállapított eltérésekkel a tárgyalásra vonatkozó rendelkezések az irányadók a nyilvános ülésre is, de az a tárgyaláshoz képest egyszerűbb eljárási forma. A tárgyaláshoz hasonlóan a nyilvános ülésen is bárki részt vehet, kivételes esetekben pedig itt is csak az ügyfélnyilvánosság érvényesül.

Ad c) Az ülés ugyancsak a bírósági eljárás másodlagos formája. A nyilvános üléshez hasonlóan akkor alkalmazzák, ha a Be. lehetővé teszi. Ellentétben azonban a tárgyalással vagy a nyilvános üléssel, az ülésen sem a büntetőjogi főkérdések eldöntésére nem kerülhet sor, sem bizonyítást nem lehet felvenni. A jelenléteket illetően a főszabály az ügyfélnyilvánosság; az ügyfeleken kívül az ülésen azok lehetnek jelen, akiket megidéztek vagy az üléstről értesítettek. Az ülés nevesített esete a Be.-ben: a *személyes meghallgatás*. A személyes meghallgatás a magánvádas (külön) eljárás sajátossága; a magánvádló és a vádlott megbékítését kísérli meg a bíróság, mielőtt az ügy érdemi tárgyalásába bocsátkoznék.

Ad d) A *tanácsülés* (a bírói tanács zárt ülése) alkalmával a bírósági tanács tagjai – a jegyzőkönyvvezető jelenlétében – döntenek meghatározott kérdésekről, tehát tanácsülésen még ügyfélnyilvánosság sincs. Tanácsülést a bíróság akkor tart, ha mint testület kíván döntést hozni. Egyrésztől a tanácsülés a bíróság ügydöntő határozata (ítélet, eljárást megszüntető végzés) meghozatalának fóruma; másrésztől a bíróság a kisebb jelentőségű, illetve egyszerűen, az iratok alapján elbírálható, technikai, formai jellegű kérdésekben ezen eljárási formában dönt. Tanácsülésen bizonyításfelvételnek nincs helye. A gyakorlatban a tanácsülés része lehet a tárgyalásnak, a nyilvános ülésnek és az ülésnek is.

2. A tárgyaláson jelen lévő személyek (Be. LXX. fejezet)

A tárgyaláson (ülésen, tanácsülésen) az *egyebíró* vagy a *tanács tagjai* mindvégig jelen vannak. A tanács tagjának elkerülhetetlen akadályoztatása esetén az ügydöntő határozatot más összetételű tanács is kihirdetheti. A büntetőeljárásban bírósági titkár is eljárhat – a bíró helyett – meghatározott esetekben, például kirendelhet védőt, szakértőt; más bíróságoktól érkező megkereséseket teljesíthet stb.

Mivel a nyomozás során a külföldi állampolgár terhelt, sértett vagy tanú indítványára a kihallgatásán, valamint a részvételével tartott más eljárási cselekményen *államának konzuli tisztviselője* jelen lehet, ez a lehetőség biztosított a tárgyaláson (ülésen) is.

A tárgyaláson az *ügyész* részvétele (2011. január 1-től) kötelező. (Az ügyész tárgyaláson való jelenlétének fontosságát a 72/2009. (VII.10.) AB határozat részletesen elemzi.) A járásbíróságon alügyész is képviselheti a vádat, illetve ügyészségi fogalmazó is eljárhat; kivéve, ha a bűncselekményre a törvény ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel, a vádlottat fogva tartják, vagy a vádlott – a beszámítási képességre való tekintet nélkül – kóros elmeállapotú.

A tárgyaláson a *védő* jelenléte kötelező, ha a büntetőeljárásban a Be. rendelkezései alapján a védő részvétele kötelező. Ilyen eset például a törvényszék mint elsőfokú bíróság előtt; a Be. 44. §-ában meghatározott esetekben (amikor a védelem a törvény értelmében egyébként is kötelező); ha pótmagánvádló lép fel; illetve amennyiben a szabályszerűen meg-

idézett vádlott bejelenti, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni, vagyis a tárgyaláson való jelenlét jogáról lemond. [A Be. 430.§ (1) bekezdése alapján a terhelt akkor mondhat le a tárgyalási jelenlétről, ha meghatalmazott védővel („fakultatív védő”) rendelkezik, aki jogainak védelmében eljár helyette a bíróságon, és kézbesítési megbízottjaként is funkcionál.]

A tárgyaláson a *vádлотtnak* főszabály szerint mindig jelen kell lennie, kivéve a terhelt távollétében lefolytatható külön eljárás (Be. CI. fejezet) keretében tartott tárgyalást, továbbá ha kényszergyógykezelés elrendelésének lehet helye, és a vádlott az állapota miatt nem tud megjelenni, vagy nem jelenhet meg (vagy jogainak gyakorlására képtelen). Ha több vádlott ellen folyik a büntetőeljárás, a vádлотtnak a tárgyalás őt nem érintő részén nem kell jelen lennie, és 2011. március 1. óta – a bejelentett távollét intézményével – a vádlott legalisan kivonhatja magát a tárgyaláson való jelenléti kötelezettség alól. (A bíróság azonban kötelezheti a tárgyaláson való jelenlét jogáról lemondott vádлотtot a tárgyaláson való jelenlétre, ha ez bizonyítási cselekmény lefolytatása vagy szakértő meghallgatása érdekében szükséges; továbbá ha a vádlott kézbesítési megbízottként megjelölt védője bejelentette, hogy e feladatának teljesítése önhibáján kívüli okból elháríthatatlan akadályba ütközik.) Egyebekben, ha a szabályszerűen megidézett vádlott nem jelenik meg, és az azonnali elővezetés eredménytelen marad, meg lehet tartani a tárgyalást, de bűnösséget megállapító ítélet nem hozható ellene. Ha a bírósági eljárás során a meg nem jelent vádlott elővezetését már elrendelték, és az eredményre nem vezetett, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén elfogatóparancsot kell kibocsátani. Ha az ismételt tárgyalási határnapra a vádлотtot azért nem lehetett elővezetni, mert ismeretlen helyre távozott, és az elfogatóparancs is eredménytelen maradt, a bíróság megállapítja, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, és a távollévő terheltre vonatkozó külön eljárás (Be. CI. fejezet) szabályai alapján jár el.

3. A tárgyalás nyilvánossága (Be. 436–439. §)

A bíróság tárgyalása *főszabály* szerint nyilvános. A bírósági eljárás társadalmi kontrollja érvényesül azáltal, hogy a tárgyalásokat bárki látogathatja. *A nyilvánosság korlátozása* két irányban érvényesül. Egyrészt az egyesbíró, illetve a tanács elnöke meghatározhatja a hallgatóság létszámát: a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében, valamint helyszűke esetén. Másrészt érvényesülnek bizonyos életkorral összefüggő korlátok a hallgatóság körében: a tizennegyedik életévét be nem töltött személy nem vehet részt a tárgyaláson; a tizennegyedik életévét betöltött, de a 18. életévét be nem töltött személy pedig – a bíróság döntése alapján – kizárható.

A nyilvánosság teljes kizárásának, vagyis zárt tárgyalás elrendelésének az alábbi okai lehetnek:

- erkölcsi ok (közérdek vagy méltánylást érdemlő magánérdek);
- különleges bánásmódot igénylő személy védelme érdekében;
- minősített adat és egyéb védett adat védelme érdekében.

Zárt tárgyalás elrendelésére egyaránt sor kerülhet hivatalból vagy a felek indítványára. Az elrendelés indokolt határozattal történik, amely ellen külön fellebbezésnek nincs helye (pervezető végzés); az csak majd a végső, ügydöntő határozatban kifogásolható.

A zárt tárgyaláson az ügyfélnyilvánosság érvényesül. Ezen túl jelen lehetnek még az igazságszolgáltatással összefüggő feladatot ellátó hivatalos személyek (például büntetés-végrehajtási őr); továbbá a külföldi állampolgár konzuli tisztviselője, illetve külföldi állam hatóságának hivatalos tagja, ha a vádlott vagy a sértett külföldi. A képviselő, illetve a védő nélkül eljáró sértett és vádlott kérheti, hogy az általuk megjelölt és a tárgyalás helyszínén tartózkodó személy bent maradjon a tárgyaláson, kivéve, ha ez a megjelölt személy a tárgyaláson a későbbiekben kihallgatandó, vagy a zárt tárgyalás elrendelésének az oka minősített adatvédelem.

Garanciális szabály, hogy a zárt tárgyaláson hozott határozat rendelkező részét teljes terjedelmében nyilvánosan kell kihirdetni. Az indokolás kihirdetésénél a nyilvánosságot lehet korlátozni.

4. A tárgyalás vezetése, méltóságának megőrzése és rendjének fenntartása (Be. LXXII. fejezet)

A tárgyalás vezetése az egyesbíró, illetve a tanács elnökének feladata. E feladat ellátása során megállapítja az elvégzendő cselekmények sorrendjét; ügyel a törvény rendelkezéseinek megtartására, és gondoskodik arról, hogy az eljárásban részt vevő személyek a jogaikat gyakorolhassák.

A tárgyalás méltóságának megőrzése ugyancsak az egyesbíró, illetve a tanács elnökének feladata. Ezt biztosítják a tárgyalás vezetése körében tett intézkedései, mint ahogyan az is, hogy a tárgyalóteremből eltávolíttatja azokat, akik –állapotuk vagy megjelenésük folytán –a tárgyalás méltóságát sértik (például szeszes italtól befolyásolt állapotuk miatt, vagy azért, mert az öltözkük nem megfelelő). Az egyesbíró, illetve a tanács elnöke rendre utasítja és rendbírással sújthatja azt, aki a tárgyaláson jelen lévő személy emberi méltóságát olyan módon sérti, hogy ez a tárgyalás méltóságának a megsértését eredményezi. A tárgyalóteremben a bíróság, az ügyész és a védő talárt viselnek, a résztvevők pedig a megfelelő öltözetre kötelezettek.

A tárgyalás rendjét mindenkinek tiszteletben kell tartania. A tárgyalóteremben nem szabad hangoskodni, folyamatosan mozgolódn, bekiabálással vagy megjegyzésekkel zavarani a bíróság munkáját (DOBROCSI 2011, 12.). Ha a magatartási szabályokat megsértik, az alábbi *jogkövetkezmények* (Be. 440. §) alkalmazhatók a rendzavarókkal szemben:

Az egyesbíró vagy a tanács elnöke:

- rendre utasítja azt, aki a tárgyalás rendjét vagy szabályszerű menetét zavarja;
- rendbírással sújthatja azt, aki a tárgyalás rendjét vagy szabályszerű menetét zavarja;
- a rendzavarót kiutasíthatja, illetve kivezettetheti –ismételt vagy súlyos rendzavarás esetén;
- a hallgatóságot kizárhatja, ha a rendzavarás a hallgatóság körében merült fel;
- a tárgyalóteremből kitalthatja adott tárgyalási napra azt, aki a rendet vagy a tárgyalás szabályszerű menetét ismételten vagy súlyosan zavarja.

Speciális szabályok vonatkoznak az eljárás résztvevőire. Így az ügyész – rendzavarás esetén – „csak” rendre utasítható; a védő (vagy a pótmagánvádló képviselője) rendre

utasítható és rendbírsággal sújtható, de a tárgyalásról egyikük sem utasítható és vezetethető ki (Be. 441. §).

Ha tárgyaláson *büntető- vagy fegyelmi eljárás alapjául szolgáló cselekmény* történik, az egyesbíró, illetve a tanács elnöke értesíti az illetékes hatóságot vagy a fegyelmi jogkör gyakorlóját. Ha büntetőeljárás alapjául szolgál a cselekmény, a bíróság legfeljebb hetvenkét órára elrendelheti a rendzavaró őrizetét (Be. 442. §).

5. Jegyzőkönyv a bírósági eljárásban (Be. LXXIII. fejezet)

A bírósági eljárásban lezajlott eljárási cselekmények rögzítése jegyzőkönyvben történik. A jegyzőkönyv készítése *kötelező tárgyaláson és nyilvános ülésen*. Tanácsülésen általában nem készül jegyzőkönyv. Ez alól kivétel, ha a tanácsülésen hozott határozat nem egyhangú, ilyenkor jegyzőkönyvet kell felvenni.

Ha *írásbeli jegyzőkönyv* készül, azt a *jegyzőkönyvvezető készíti*, lehetőség szerint a tárgyalással egyidejűleg, de legkésőbb az eljárási cselekménytől számított nyolc napon belül. A Be. elrendelheti az eljárási cselekményről egyidejűleg végzett jegyzőkönyvvezetés mellett *folymatos hangfelvétel vagy kép- és hangfelvétel* készítését. Ezt a bíróság hivatalból is megteheti, vagy a felek is indítványozhatják, legalább öt nappal az eljárási cselekmény előtt. Ha az eljárási cselekményről kép- és hangfelvétel készül, a jegyzőkönyvből *írásbeli kivonatot* kell készíteni.

A jegyzőkönyv alaki követelményeit a törvény taxatív felsorakoztatja [Be. 445. § (1) bekezdés]. Eszerint a jegyzőkönyvnek az alábbiakat kell tartalmaznia:

- az eljáró bíróság megnevezése és az ügyszám;
- a vád tárgyának megjelölése, amely a bűncselekmény és a vádlott nevének feltüntetésével valósul meg;
- a bírósági eljárás helye, a tárgyalás kitűzött és megkezdett időpontja;
- a bírósági eljárás formája;
- azt, hogy az eljárás nyilvános volt-e, vagy sem;
- az eljárásban részt vevők (bíró, jegyzőkönyvvezető, ügyész, vádlott, védő, tanú, szakértő, tolmács, illetve az eljárásban részt vevő más személy) megnevezése;
- a törvényben meghatározott személyi adatok;
- azt, hogy mikor készült a jegyzőkönyv, illetve a jegyzőkönyv írásba foglalásának napját.

A jegyzőkönyv tartalmi követelményei tekintetében a következők fogalmazhatók meg: a jegyzőkönyvet úgy kell elkészíteni, hogy az később, az eljárásban korábban részt nem vevő személy számára is érthető legyen (átláthatóság követelménye).

- Kimerítően, azaz nem szó szerint, hanem a lényeges mozzanatokat kiemelve, a szükséges részletességgel kell rögzíteni: az eljárási cselekmények menetét és az annak során történeteket. Ezeket úgy kell rögzíteni, hogy a jegyzőkönyvből az eljárási szabályok megtartását is nyomon lehessen követni. Szintén a szükséges részletességgel kell jegyzőkönyvbe foglalni a vádlott és a tanú vallomását, valamint a szakvéleményt. A jegyzőkönyv igazolja a bizonyítási eszközök bemutatásának megtörténtét, valamint azoknak az eljárás szempontjából lényeges tartalmát.

Az eljárás során tett indítványok és észrevételek lényegének rögzítése is a jegyzőkönyvben történik, csakúgy mint a perbeszédék, felszólalások és az utolsó szó jogán elhangzottak összefoglalása. Az eljárás rendjének fenntartása körében tett intézkedések, a korábbi eljárási cselekmény ismertetése, valamint az ügydöntő határozat kihirdetése, annak szóbeli indokolása is a jegyzőkönyv tartalmát képezi. Jegyzőkönyvbe lehet foglalni az eljárás során hozott végzéseket is.

- Szó szerint kell rögzíteni: minden olyan kérdést, kifejezést vagy kijelentést, amely szó szerinti leírásának jelentősége lehet.
- Bizonyos esetekben megengedett a korábbi jegyzőkönyv(ek)re való visszautalás (például a vallomásnak vagy szakvéleménynek azon része vonatkozásában, amelyet egy korábbi bírósági jegyzőkönyv tartalmaz).

Rövidített jegyzőkönyv készítésére akkor kerül sor, ha a bíróság ügydöntő határozata első vagy másodfokon jogerőre emelkedik. A rövidített jegyzőkönyv csak a Be. 451. § (1) bekezdésében foglalt adatokat (jegyzőkönyv alaki kellékei) és az eljárási cselekmények menetét, azok felsorolását tartalmazza úgy, hogy a jegyzőkönyv alapján meg lehessen állapítani, az eljárási szabályokat megtartották-e.

Kép- és hangfelvétel készítése esetén a *jegyzőkönyv írásbeli kivonata* tartalmazza a jegyzőkönyv alaki kellékeit [Be. 451. § (1) bekezdés], a kihallgatások és a szakértő meghallgatásának kezdő időpontját, a bizonyítási cselekmények és a perbeszédék kezdetét, továbbá a bíróság által hozott nem ügydöntő végzéseket.

Az írásbeli jegyzőkönyvet (vagy a jegyzőkönyv írásbeli kivonatát) az egyesbíró vagy a tanács elnöke és a jegyzőkönyvvezető írja alá; a tanács elnökének akadályoztatása esetén helyette a tanács egyik tagja is aláírhat. Az írásbeli jegyzőkönyv, a jegyzőkönyv írásbeli kivonata, valamint a folyamatos hangfelvétel vagy a kép- és hangfelvétel megismerését követő nyolc napon belül azok *kijavítását vagy kiegészítését* indítványozhatják az eljárási cselekményen jelen volt személyek. A bíróság az írásbeli jegyzőkönyv (vagy a jegyzőkönyv írásbeli kivonata) kijavítását hivatalból is elrendelheti. Ha a jegyzőkönyvet módosítani vagy javítani kell, ez áthúzással, a helyes szavaknak a hibás részek fölé írásával, továbbá az egyesbíró vagy a tanács elnöke (és a jegyzőkönyvvezető) aláírásával történik.

Tanácskozási vagy tanácsülési jegyzőkönyv készítése akkor kötelező, ha a határozathozatal során nincs egyhangúság. Az ily módon keletkezett jegyzőkönyvet zárt adatként kell kezelni, s azt csak a fellebbezés, illetőleg a rendkívüli jogorvoslat során eljáró bíróság (fegyelmi eljárás során a szolgálati bíróság, valamint ha büntetőeljárás indult, akkor az eljáró ügyészség vagy bíróság) tekintheti meg.

A jegyzőkönyv vonatkozásában érvényesül az arra jogosultak *iratbetekintési joga*: az ügyfelek (vádolt, védő, vádló) és a sértett betekinthez a jegyzőkönyvekbe, kivéve, ha a törvény ezt korlátozza. Folyamatos hangfelvétel vagy kép- és hangfelvétel esetén tájékoztatni kell az eljárási cselekményen részt vevő személyeket, hogy a felvételt – az eljárási cselekmény befejezésétől számított nyolc napon belül – mikor, hol és milyen módon hallgathatják, illetve tekinthetik meg.

6. Határozathozatal a bírósági eljárásban (Be. LXXIV. fejezet)

A bírósági határozatok általános szabályainak áttekintése során elsőként a bírósági határozatok csoportosítását ismertetjük.

a) Elnevezés alapján:

- *végzés*: a bírósági határozatok általános formája;
- *ítélet*: a törvényben kifejezetten megjelölt esetekben, például:
 - bűnösséget megállapító ítélet,
 - próbára bocsátást alkalmazó ítélet,
 - megrovást alkalmazó ítélet,
 - felmentés a vád alól,
 - másod- vagy harmadfokon az ítélet megváltoztatása,
 - a törvényesség érdekében emelt jogorvoslatról szóló érdemi döntés,
 - egyezségeles eljárásban hozott érdemi döntés,
 - összbüntetésbe foglalás.

b) Tartalom alapján:

- *ügydöntő határozat*: a büntetőjogi főkérdésben (a terhelt büntetőjogi felelőssége) dönt, vagy az eljárást véglegesen lezárja; jellemző rá, hogy önálló fellebbezéssel támadható, esetei:
 - ítélet (bűnösséget megállapító vagy felmentő),
 - büntetővégzés (büntetővégzés meghozatalára irányuló külön eljárás keretében),
 - eljárást megszüntető végzés (például: a vádlott halála miatt);
- *nem ügydöntő határozat*: csupán egyes részkérdésekről rendelkezik, esetei:
 - pervezető végzés (általában nem kell indokolni; és főszabály szerint nincs helye ellene fellebbezésnek. Az ügy menetét megállapító, az eljárási cselekmény előkészítésére szolgáló vagy elvégzése érdekében hozott nem ügydöntő végzés, például: előkészítő ülésre vagy tárgyalásra idéző végzés; a bizonyítási indítvány tárgyában hozott végzés),
 - egyéb nem ügydöntő határozatok (indokolni kell; önálló fellebbezéssel támadhatók, például: bíró kizárásáról rendelkező végzés, zárt tárgyalást elrendelő végzés). A bírósági eljárásban a határozathozatal a bíróság tagjainak tanácskozását követően, szavazással történik. A tanácskozás titkos, zárt, azon csak az eljáró tanács tagjai és a jegyzőkönyvvezető vehetnek részt.

A bíróság az ítélelhozatal során megállapítja a tényállást, dönt a vádlott büntetőjogi felelősségéről, a megfelelő büntetés kiszabásáról (vagy intézkedés alkalmazásáról) és egyéb, járulékos kérdésekben (például bűnügyi költség, polgári jogi igény, szülői felügyeleti jog megszüntetése stb.) is határoz.

A *szavazás rendje* tekintetében: a fiatalabb bíró az idősebbet megelőzően szavaz, de a tanács elnöke – kortól függetlenül – mindig utolsóként adja le a szavazatát. Ha a büntetés kiszabása/intézkedés alkalmazása kérdésében nincs szavazattöbbség, akkor a leg súlyosabb jogkövetkezmény mellett leadott szavazat a mellette állót erősíti, ahhoz kell számítani.

Különvéleménnyel a kisebbségi véleményben maradt tanácsstag élhet. *Halk tanácskozásra* csak nem érdemi kérdésekben kerülhet sor, ilyenkor a tanács tagjai a nyilvános tárgyaláson/ülésein összehajolnak, és gyors döntést hoznak.

A bírósági határozatok – *szerkezetüket tekintve* – általában bevezető részből, rendelkező részből, jogorvoslati részből, indokolásból és záró részből állnak. Ha a határozat jegyzőkönyvbe van foglalva, írásba foglalására a jegyzőkönyvre vonatkozó szabályok az irányadók. Az ilyen határozatnak nincsen bevezető része és záró része. A külön íven szerkesztett, jegyzőkönyvbe nem foglalt határozatokat legkésőbb a meghozatalukat vagy a kihirdetésüket követő egy hónapon belül (ha hosszabb indokolást igényelnek, ez további két hónappal meghosszabbítható) kell írásba foglalni. A határozat *kijavítására* (például ha a határozat elírást vagy számítási hibát tartalmaz) a felek indítványára és hivatalból, a bíróság döntése alapján is sor kerülhet. A kijavítás nem változtathat a kijavított határozat érdemén, azaz például a bűnösség megállapítására vonatkozó vagy a szankció nemét, tartamát, mértékét érintő ítéleti rendelkezések kijavítás címén nem változtathatók meg.

A határozatot azzal kell *közölni*, akire rendelkezést tartalmaz. Ezenfelül a sértettel is közölni kell az ügydöntő határozatot, továbbá az ügy áttételéről, a bíróság kijelöléséről és az eljárás felfüggesztéséről szóló határozatot. A közlés módja a jelenlévők esetében kihirdetés (a rendelkező rész felolvasása és az indokolás rövid ismertetése), a távollévők esetében kézbesítés. Az ügydöntő határozat kihirdetés előtt írásba foglalt rendelkező részét („kisítélet”) kézbesíteni kell a jelen lévő fellebbezésre jogosultaknak.

A határozatok végrehajthatósága szempontjából lényeges fogalom a *jogerő*. A bíróság jogerős ügydöntő határozata végleges, mindenkire kötelező döntést tartalmaz a vádról, illetve a terhelt büntetőjogi felelősségéről, a büntetőjogi következményekről vagy ezek hiányáról [Be. 456. § (1) bekezdés]. Az *anyagi jogerő* az ügy tárgyának végleges lezárását jelenti (ítélt dolgot – *res iudicata*), azaz ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedik, az abban elbírált bűncselekmény miatt a terhelttel szemben újabb büntetőeljárás nem indítható (*ne bis in idem* elve). *Alaki jogerő* alatt a határozat rendes jogorvoslattal történő megtámadhatatlanságát értjük. Az anyagi jogerő egyben azt is biztosítja, hogy a büntetőjogi főkérdés eldöntését követően a határozat végrehajthatóvá válik. Anyagi jogerővel csak az ügydöntő határozat bír, hiszen kizárólag az ügydöntő határozat az, amely végleges döntést tartalmazhat a vádról, a terhelt büntetőjogi felelősségéről. A bíróság a határozatot jogerősítési záradékkal látja el, amelyben rögzíti a jogerőre emelkedés tényét és napját.

A fellebbezés mint perorvoslat a megtámadott határozat esetén a jogerő beállítását, a döntés végrehajthatóságát akadályozza meg. A fellebbezés az ügydöntő határozat jogerőre emelkedését azonban csak abban a részben függeszti fel, amelyet a fellebbezés folytán a fellebbviteli bíróság felülbírál. A bejelentett fellebbezés tehát nem a megtámadott bírósági határozat egésze (minden rendelkezése) vonatkozásában képezi gátját a jogerőre emelkedésnek, a *részleges jogerő* beállhat például többvádoltas ügyben olyan vádlottakat érintően, akikre vonatkozóan fellebbezést nem jelentettek be.

Más megítélés alá esnek a bíróság nem ügydöntő, vagyis nem az ügy érdeméről rendelkező határozatai, amelyek kizárólag alaki jogerővel rendelkeznek. Ezek vonatkozásában ezért a Be. nem is a „jogerő” kifejezést használja, hanem a *véglegessé válás* kategóriáját, amely jogdogmatikailag az alaki jogerő megfelelője. (A pervezető végzéseknek azonban még alaki jogerejük sincs.) A nem ügydöntő végzések vonatkozásában a véglegessé válási

záradék tanúsítja a végzés véglegessé válásának tényét és annak napját. A véglegessé válási záradék alkalmazása öt esetben kötelező:

- a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésekről rendelkező döntésnél;
- a perújítási indítvány elutasításáról szóló végzésnél;
- a pótmagánvád elutasításáról hozott végzésnél;
- az ügydöntő határozat hatályon kívül helyezéséről szóló végzésnél;
- olyan végzésnél, amelynek a teljesítésére, illetve a végrehajtására a fellebbezés hatáskörét a törvény kizárja.

Minden más nem ügydöntő végzés esetében a véglegessé válási záradék alkalmazása lehetőség, de nem kötelező. (A pervezető végzéseknél a véglegessé válási záradék alkalmazása fogalmilag kizárt.)

Vákát oldal

V. A tárgyalás előkészítése

1. Az elsőfokú tárgyalás előkészítésének feladatai

A Be. 6. § (1) bekezdés alapján: „A bíróság vád alapján ítélezik”, vagyis a vád nélkül meg sem indulhat a büntetőeljárás bírósági szakasza. A bíróságot köti a vád két tekintetben is (vádelv): egyrészt csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségében dönthet (személyi vádhoz kötöttség), másrészt csak azt a cselekményt bírálhatja el, amelyet az ügyész a vád tárgyává tett (tárgyi vádhoz kötöttség).

Ezen kötöttségeken túl azonban a bíróságnak döntenie kell a vádról, ki kell mérítenie a vádat, vagyis valamennyi vádlott, illetve a vád tárgyává tett valamennyi cselekvőség felől határoznia kell. Nem köti viszont a bíróságot sem a vádlónak a vádiratban megjelölt és a cselekmény jogi minősítésére irányuló, sem pedig a büntetés kiszabása körében tett indítványa. Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy a vád alkalmas arra, hogy ez alapján a bírósági eljárás meginduljon, további pertechnikai feladata annak előzetes biztosítása, hogy *a tárgyalás gyorsan és hatékonyan lefolytatható* legyen. Az ennek érdekében tett, az alábbiakban részletesen kifejtett intézkedései jelentik a tárgyalás előkészítésének pertechnikai feladatait. Hatályos jogrendszerünkben a tárgyalás előkészítése a (per)bíróság feladata.

2. A tárgyalás előkészítésének rendszere a hatályos jogban

A bíróság az ügy iratainak a bírósághoz való beérkezését követő egy hónapon belül megvizsgálja, hogy van-e helye az alábbi, pertechnikai kérdésekben történő döntéshozatalnak. Ezen kérdések egy részében a bíróság tanácsa (egyesbíró) dönt, más részében pedig a tanács elnöke vagy akár bírósági titkár is határozhat. Ha a bíróság tanácsban jár el, az eljárás megszüntetéséről és a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről a tárgyalás előkészítése során tanácsban határoz. A bíróság tanácsa egyebekben minden olyan kérdésben határozhat, amely egyébként a tanács elnökének jogkörébe tartozik. (Ez minden más előzetes kérdést magában foglal, amely nem az eljárás megszüntetését vagy a bírói engedélyes kényszerintézkedéseket érinti, például áttétel, egyesítés, elkülönítés stb.) Bírósági titkár az egyszerűbb megítélésű kérdésekben dönthet a tárgyalás előkészítése során is, például az előkészítő ülés vagy a tárgyalás kitűzéséről; vagy kézbesítheti az idézést és az értesítést.

2.1. A tárgyalás előkészítése során vizsgálandó perttechnikai kérdések

2.1.1. Az ügy áttétele (Be. 485. §)

Az áttétel vizsgálatakor a vád tárgya az irányadó: ha nincs az eljáró bíróságnak hatásköre vagy illetékessége az ügyben eljárni, akkor átteszi az ügyet a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz.

2.1.2. Ügyek egyesítése, elkülönítése (Be. 486. §)

Az ügyek egyesítése vagy elkülönítése célszerűségi kérdés; történhet hivatalból (a bíróság saját kezdeményezéséből) vagy a felek indítványára. A legfontosabb kérdés itt az: melyik bíróság járjon el? Ha azonos hatáskörű bíróságok előtt folynak az eljárások, akkor egyesítésnél a megelőzés szabálya lesz az irányadó: vagyis az a bíróság jár el, amelyik az ügyben korábban intézkedett. Ha különböző hatáskörű bíróságok előtt folynak az eljárások, akkor a magasabb hatáskörű bíróság jár el.

Kötelező az egyesítés:

- Ha a terhelt a korábbi próbára bocsátásának tartama alatt követ el újabb bűncselekményt, és emiatt büntetőeljárás indul ellene; vagy ha a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt indul ellene az újabb eljárás, de még a korábbi próbára bocsátás hatálya alatt áll. Ilyenkor a próbára bocsátott ügyet újra iktatják, és egyesítik az újabb ügy elbírálására hatáskörrel, illetékességgel rendelkező bírósághoz.
- Ha korábban a kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása miatti eljárást felfüggesztették, az egyesítés akkor alkalmazható, ha az ügyész újabb vádiratot nyújtott be a terhelt ellen ugyanezen bűncselekmények megvalósítása miatt.

2.1.3. Az eljárás felfüggesztése (Be. 487. §)

Az eljárás felfüggesztése mint az eljárás lefolytatásának átmeneti akadály a tárgyalás előkészítése során részint kötelezően, részint lehetséges megoldásként szerepel.

A bíróság köteles az eljárást felfüggeszteni:

- ha a vádlott tartós, súlyos betegsége vagy a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt nem képes a törvényben meghatározott jogait gyakorolni;
- ha az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, mert az ügy elbírálása során olyan jogszabályt, közjogi szervezetszabályozó eszközt, illetve jogegységi határozatot kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét vagy nemzetközi szerződésbe ütközöttségét észleli (speciális, csak az eljárás bírósági szakaszában érvényesülő felfüggesztési ok);
- hivatalból vagy indítványra, és a Kúria eljárását kezdeményezni, ha az ügy elbírálása során önkormányzati rendelet felülvizsgálatára vonatkozó eljárás lefolytatását kezdeményezi (speciális, csak az eljárás bírósági szakaszában érvényesülő felfüggesztési ok);

- ha az Európai Unió Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezi (speciális, csak az eljárás bírósági szakaszában érvényesülő felfüggesztési ok).

Lehetséges esetei:

- ha a vádlott ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik;
- ha a bíróság a vádirat hiányosságainak pótlása vagy eljárási cselekmény elvégzése iránt intézkedett;
- ha jogsegély iránti megkeresés külföldi hatóság általi teljesítése szükséges;
- ha az eljárás lefolytatásához előzetes kérdésben hozott döntést kell beszerezni;
- ha az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvényben meghatározott konzultációs eljárás kezdődik;
- nemzetközi elfogatóparancs, illetve európai elfogatóparancs alapján más állam hatósága a vádlott átadását vagy kiadatását elhalasztotta; vagy
- ha nemzetközi büntetőbíróság a joghatóságába tartozó ügyben a magyar hatóságot a büntetőeljárás átadása végett megkeresi;
- ha a vádlottól a büntethetőség megszüntetését eredményező magatartás várható, feltéve, hogy a Btk. Különös része a terheltnek az eljárás megindulását követő magatartását büntethetőséget megszüntető okként szabályozza (egy évre függeszti fel).

2.1.4. Az eljárás megszüntetése (Be. 267. §)

Az eljárás megszüntetése a bíróság negatív állásfoglalása az eljárás továbbfolytatásáról: végleges eljárási akadály.

Okai (esetei):

A bíróság az eljárást *ügydöntő végzéssel* megszünteti, ha

- a vád tárgyává tett cselekmény nem bűncselekmény;
- a vádlott gyermekkorú;
- a vádlott halála, elévülés, kegyelem vagy törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok;
- a vád tárgyává tett cselekményt már jogerősen elbírálták;
- az ügyészség a vádat elejtette, és nincs helye magánvádnak vagy pótmagánvádnak, illetve a sértett nem lépett fel magánvádlóként vagy pótmagánvádlóként;
- a büntetőeljárás átadása vagy az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvény szerinti konzultációs eljárás eredménye alapján a büntetőeljárást az Európai Unió másik tagállama folytatja le;
- az ügy nem tartozik a magyar büntető joghatóság alá;
- olyan bűncselekmény, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.

A bíróság az eljárást *nem ügydöntő végzéssel* megszünteti, ha

- a feljelentés vagy a legfőbb ügyész aktusa hiányzik;
- a magánindítvány hiányzik, és már nem pótolható;
- a vádat nem az arra jogosult emelte (alaki vádlegitimáció hiánya);

- a vádirat hiányos, mert nem tartalmazza a kötelező törvényes elemeket (a vádirat alakai és tartalmi kellékeit), ezért a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan.

Az eljárás megszüntetéséről a bíróság értesíti a magánfelet azzal a figyelmeztetéssel, hogy a polgári jogi igényét egyéb törvényes úton érvényesítheti.

2.1.5. A vádirat hiányosságainak pótlása

Ha a vádirat hiányos, ezért a bíróság végzésben megkeresi az ügyészséget, és két hónapos határidő kitűzésével felhívja a hiányosságok pótlására. Ha az ügyészség nem tesz eleget a felhívásban foglaltaknak, a bíróság megszünteti az eljárást.

2.1.6. Határozat a kényszerintézkedésekről (Be. 494. §)

A bíróság az ügyész indítványára vagy hivatalból határoz a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés fenntartásáról, elrendeléséről vagy megszüntetéséről.

A törvényhely által érintett kényszerintézkedések:

- letartóztatás;
- előzetes kényszergyógykezelés;
- bűnügyi felügyelet;
- távollattartás.

Az elrendelésről vagy az új okra alapozott fenntartásról a bíróság ülésen dönt. Ha a határozat előkészítő ülésen is meghozható, akkor nem kell külön ülést tartani.

Áttételkor dönteni kell az előbbieken felsorolt kényszerintézkedésekről is; ilyenkor a kényszerintézkedésekről a tárgyalás előkészítése során kétszer is döntenek.

2.1.7. A vádtól eltérő minősítés lehetősége (Be. 495. §)

A bíróság megállapíthatja, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéstől eltérően minek minősülhet: más bűncselekmény vagy további bűncselekmény megállapítására adhat okot; súlyosabban vagy enyhébben minősülhet (például a vád tárgyává tett cselekmény nemcsak lopásnak, hanem rablásnak is minősülhet). Erről végzésben határoz. A bíróság akkor köteles az eltérő minősítés megállapítására, ha az előtte folyó eljárás menetében nagyobb a valószínűsége a majdani végső minősítésnek, mintsem a – kereteket behatároló, de a bíróságot nem kötő – vádbelinek. További garanciális rendelkezések tekintetében is dönthet a bíróság, amelyek a vádtól való eltérés szükségszerű következményei. Így például határozhat áttételről, egyesítésről, elkülönítésről, az eljárás felfüggesztéséről vagy megszüntetéséről is.

A vádbelítől eltérő minősítés nem pusztán a védekezés joga szempontjából bír jelentőséggel, hanem eljárásjogi következményekkel is járhat. Adott esetben ezek a következmények olyan súlyosak is lehetnek, hogy abszolút eljárás szabálysértést megvalósítva

az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését vonhatják maguk után. Például ha a vádbelinél súlyosabb minősítés következtében a védelem kötelezővé válna az eljárás során, a bíróság azonban az eltérő minősítés lehetőségét fel sem ismerve nem rendel ki védőt a vádlott számára, ez feltétlen eljárási szabálysértést eredményez.

Ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény magánvádra üldözendő bűncselekmény, az ügyészségnek a vád átvételére vonatkozó nyilatkozatát be kell szerezni.

2.1.8. A bíróság tanácsa elé utalás (Be. 496. §)

A bíróság (egyesbíró) az ügyet három hivatásos bíróból álló tanács elé utalja, ha ezt az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak terjedelmére, a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára tekintettel vagy egyéb okból szükségesnek tartja.

2.1.9. Intézkedés eljárási cselekmény elvégzéséről

Ha a *bizonyítási eszközök felkutatása* szükséges: a bíróság emiatt – két hónapos határidő tűzésével – megkeresheti az ügyészséget.

Az intézmény keretében a bíróság a vádlottra vonatkozó bünyügyi nyilvántartás (és központi szabálysértési nyilvántartás) adatainak beszerzése iránt is intézkedik.

2.1.10. Büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás lefolytatása

A büntetővégzés ügydöntő határozat, amelyet a bíróság háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén tárgyalás mellőzésével, az ügyiratok alapján hoz meg. A külön eljárás lefolytatásának feltétele, hogy az ügy megítélése egyszerű legyen; a vádlott szabadlábon legyen, vagy más ügyben tartsák fogva; és a büntetés célja tárgyalás tartása nélkül is elérhető legyen. A külön eljárás részletes szabályait a tankönyv XI. fejezetének 7. pontja tartalmazza.

3. A vádirat közlése (Be. 497. §)

A vádiratot a bíróság haladéktalanul közli *a vádlottal és a védővel* legkésőbb a tárgyalás előkészítése során felmerülő kérdések megvizsgálására nyitva álló egy hónapos határidő leteltét követően. A vádirat közlésével egyidejűleg felhívja őket arra, hogy legkésőbb az előkészítő ülésen a bizonyítás lefolytatására vagy a bizonyíték kirekesztésére irányuló indítványaikat tegyék meg.

4. Az előkészítő ülés (LXXVI. fejezet)

A nyilvános ülés egyik esete, amelyet a vádemelés után tart a bíróság a tárgyalás érdemi előkészítése érdekében. Lényege: a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját, és közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában. Vannak ugyanis olyan ügyek, amelyek nem igénylik a klasszikus értelemben vett főtárgyalást, hanem a megegyezésen alapuló konszenzuális eljárás megfelelőbben szolgálja az eljárás célját.

A bíróság a vádirat kézbesítésétől számított *három hónapon belül* előkészítő ülést tart, amelyen a vád tárgyát képező bűncselekményt *beismerő vádlott egyúttal lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról*, ilyenkor a beismerést elfogadó bíróság már az előkészítő ülésen ítéletet hozhat (1). A bűnösségét el nem ismerő vádlott *a bizonyítás további irányának és kereteinek kijelölésével* elősegítheti azt, hogy a tárgyaláson ne történjen szükségtelen bizonyítás, és az ügy minél előbb befejeződhessen (2).

Ha az ügyben több vádlott van, az előkészítő ülés vádlottanként külön-külön is megtartható. Ha az elkülönítés feltételei fennállnak, akkor a beismerő vádlottak ügye külön-külön is befejezhető.

A bíróság az előkészítő ülésre a vádlottat és a védőt idézi, az ügyészséget értesíti. Az előkészítő ülésen az ügyész és a vádlott jelenléte kötelező; ha az eljárásban védő vesz részt, az előkészítő ülés nem tartható meg a védő távollétében. Az idézésben a bíróság figyelmezteti a vádlottat a beismeréshez és a tárgyalásról lemondáshoz fűzött jogkövetkezményekre, valamint a bizonyítás lefolytatására, illetve a bizonyíték kirekesztésére vonatkozó indítványok előterjesztésének szabályaira.

Menete: Az előkészítő ülésen az ügyész ismerteti a vád lényegét, megjelöli a vádat alátámasztó bizonyítási eszközeit, és előterjeszti a büntetés vagy intézkedés nemére, tartamára, mértékére vonatkozó („mértékes”) indítványát arra az esetre, ha a vádlott beismeri a bűnösségét. Ezt követően a bíróság kihallgatja a vádlottat. Ennek során a bíróság figyelmezteti a vádlottat arra, hogy a vád tárgyává tett bűncselekményben már az előkészítő ülésen beismerheti a bűnösségét, egyúttal lemondhat arról a jogáról, hogy ügyét a bíróság tárgyaláson bírálja el. A figyelmeztetésnek arra is ki kell terjednie, hogy a beismerés elfogadása esetén a bíróság a vádirati tényállás megalapozottságára és a bűnösség bizonyítására külön bizonyítást nem vesz fel, és az ítéletét a beismerő vallomásra és az ügy irataira alapítja. Abban az esetben pedig, ha nem ismeri be a bűnösségét, a vallomásában előadhatja a védekezése alapjául szolgáló tényeket és ezek bizonyítékait.

Ha a vádlott nem ismerte el a bűnösségét a vád tárgyává tett valamennyi bűncselekményben, vagy az ügy más okból nem intézhető el előkészítő ülésen, a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja, és a vádról egységesen határoz.

Ha a vádlott a vád tárgyává tett bűncselekmény vonatkozásában a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tesz, a bíróság dönt annak elfogadhatóságáról. A bíróság a beismerés elfogadása vagy az elfogadás megtagadása (például: a vallomás hitelessége kétséges) tárgyában végzéssel határoz, amellyel szemben nincs helye fellebbezésnek. Ha a bíróság a vádlott beismerését elfogadta, és nem látja akadályát az ügy előkészítő ülésen való elintézésének, akkor a büntetékiszabási körülményekre is kihallgatja a vádlottat, majd ítéletet hoz.

Ha az előkészítő ülésen a vádlott nem tett vallomást, nem ismerte be a bűnösségét, vagy a bíróság a beismerés elfogadását valamely törvényi feltétel hiányában megtagadta, ez nem

akadálya annak, hogy a vádlott megjelölje a vádiratban szereplő azon tényeket, amelyek valóságát elfogadja. A tárgyaláson a bizonyítás felvétele ugyanis mellőzhető azon tények vonatkozásában, amelyeket az ügyész, valamint a vádlott és a védő egyaránt valósnak elfogadott. További lényeges szabály, hogy a felek által előterjesztett bizonyítási indítványok, valamint a bizonyíték kirekesztésére vonatkozó indítványok tekintetében az indítvány előterjesztőjének minden esetben meg kell jelölnie az előterjesztés okát és célját, illetve azt, hogy az indítványozott bizonyítás mely tény igazolására irányul. A bíróság egyebekben a bűnösségét el nem ismerő vádlott vonatkozásában is nyomban megtarthatja a tárgyalást.

5. A tárgyalás kitűzése (Be. 509. §)

Ha a bíróság az előkészítő ülésen nem tűzte ki a tárgyalás határnapját, akkor legkésőbb az előkészítő ülés berekesztésétől számított egy hónapon belül meg kell ezt tennie, és gondoskodnia kell a tárgyalás megtartásának feltételeiről, valamint az idézések és értesítések kézbesítéséről. A kitűzéskor figyelembe kell venni: az érkezési sorrendet, valamint a soronkívüliséget is. Több vagy folytatólagos tárgyalási határnap is kitűzhető, ha a lefolytatandó bizonyítási eljárás nagy terjedelme miatt nyilvánvaló, hogy az ügyet egy tárgyalási napon nem lehet befejezni. A tárgyalást a bíróság hivatalos helyiségébe kell kitűzni, de ettől el lehet térni, ha azt a bíróság indokoltnak tartja, akár az illetékességi területen kívülre is kitűzhető a tárgyalás. A tárgyalás kitűzése pervezető végzés, ellene nincs helye fellebbezésnek.

6. Idézés, értesítés (Be. 510. §)

A bíróság a kitűzött határnapra idézi azt, akinek a jelenléte a tárgyaláson kötelező; és értesíti az ügyészséget, továbbá a szakértőt, illetőleg azokat a büntetőeljárásban részt vevő személyeket, akiknek lehetőségük van részt venni a tárgyaláson. (Az ügyészt mindig értesíteni kell, hiszen vele szemben a szabályszerű idézés ellenére történő meg nem jelenés [mulasztás] jogkövetkezményei értelemszerűen nem alkalmazhatók.) A szülői felügyeleti jog megszüntetésére irányuló ügyészségi indítvány esetén kötelező a másik szülő és a gyámhatóság értesítése is. A bíróság az idézésben (értesítésben) felhívja a sértettet és a vagyoni érdekeltet arra, hogy bizonyítási indítványaikat késedelem nélkül, a tárgyalás előtt tegyék meg.

A gyakorlatban érvényesül a *lépcsőzetes idézés* intézménye: ha sok vádlott vagy tanú van az ügyben, különböző időpontokra idézik őket, hogy ne kelljen feleslegesen várakozniuk a vallomástételt megelőzően.

A vádlottnak és a védőnek az idézést a tárgyalást megelőzően legalább nyolc nappal (*tárgyalási időköz*) kézbesíteni kell; az értesítés kézbesítésének is legalább nyolc nappal a tárgyalás előtt meg kell történnie. Az idézéssel (értesítéssel) egyidejűleg a bíróság tájékoztathatja az ügyészséget, a vádlottat és a védőt arról, hogy a bíróság a kitűzött határnapon milyen bizonyítás felvételét tervezi.

7. Határozat a tárgyalás kitűzése után (Be. 511. §)

A tárgyalás előkészítésének befejezése vagy a tárgyalás kitűzése (esetleg a tárgyalás megkezdése) között hosszabb idő telhet el, és ilyenkor felmerülhetnek olyan kérdések, amelyekben döntést kell hozni, vagy amelyek tekintetében intézkedni kell. Ezek a kérdések azonosak a tárgyalás előkészítése során felmerültekkel. A tanács elnöke a már kitűzött tárgyalást fontos okból elhalaszthatja.

VI. Az elsőfokú bírósági tárgyalás

Az elsőfokú bírósági tárgyalás „gerince” a bizonyítási eljárás, amelynek alapján a bíróság dönt a terhelt büntetőjogi felelősségéről. Ezáltal érdemben történik az igazságszolgáltatás: a vádlott bűnösségének megállapítása esetén az alkalmazandó jogkövetkezményekről is döntenek. A tárgyaláson maradéktalanul érvényesülnek az alapelvek, amelyek az igazságszolgáltatás törvényességének biztosítékai: a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság fokozott jelentőséget kap. A tárgyalás az anyagi igazság megállapításának és a törvényesség érvényesülésének legfőbb eljárási eszközévé azáltal válik, hogy teljességében érvényesül a kontradiktórius eljárás elve: az ellenérdekű feleket a bizonyítás során azonos jogok illetik meg például az indítványok előterjesztésére, észrevételek megtételére, a kihallgatott személyeknek kérdések feltételére, perbeszéd előadására.

A bíróság által végzett bizonyításfelvétel eredményeként megállapított tényállás – a kivételektől eltekintve – köti a másodfokú bíróságot, a fellebbviteli eljárásban már nem módosítható. A tárgyalás mind a bírótól, mind az ügyésztől, mind pedig a védelemtől kellő felkészültséget és tudásának legjavát kívánja.

1. A tárgyalás menete

1.1. A tárgyalás megnyitása

A tárgyalás megnyitásával az egyesbíró vagy a tanács elnöke ellenőrzi, hogy a tárgyalás megtartásának van-e akadálya. A megnyitás az ügy (a vád tárgyának) megjelölésével történik, majd a tanács elnöke figyelmezteti a hallgatóságot a csend és a rend megtartására és a rendzavarás következményeire. Ezt követően bemutatja a bíróság tagjait, a jegyzőkönyvvezetőt, az ügyészt és a védőt. (A bemutatásról jegyzőkönyvet kell készíteni, amely a kizárási okok esetleges felmerülésekor bír relevanciával.)

A megjelentek számbavétele után az egyesbíró vagy a tanács elnöke dönt arról, hogy a tárgyalás megtartható-e. Ha igen, nyomban sor kerül a tárgyalás megkezdésére; ha azonban a tárgyalás megkezdésének akadálya van, az egyesbíró vagy a tanács elnöke intézkedik a tárgyalás megtartása érdekében. Ha a tárgyalás megkezdésének elháríthatatlan akadálya van, a bíróság elrendeli a tárgyalás elhalasztását.

Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy valamely, a tárgyalásra megidézett személy a megjelenési kötelezettségének nem tett eleget, és távolmaradásáról a bíróságot előzetesen nem tájékoztatta, a bíróság igyekszik kideríteni, hogy mi áll a mulasztás hátterében. Minden esetben ellenőrizni kell, hogy az idézés szabályszerűen történt-e (DOBROCSI 2011, 25.).

Ha a tárgyalás megtartásának a szabályszerűen megidézett vádlott távolléte az oka, a bíróság intézkedik a vádlott jelenlétének biztosítása végett. (Bár a vádlott tárgyalási jelenlétét jogként kezeljük, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a vádlott egyfelől

az eljárás alanya, másfelől pedig bizonyítékforrás.) A gyakorlatban a bíróság azonnali megkeresésére a rendőrség nem minden esetben képes az elővezetést teljesíteni, a rendőri elővezetéssel kapcsolatos nehézségek különösen nagyvárosi viszonyok között ismertek. A bíróságnak viszont alkalmaznia kell az elővezetést mint eljárási szankciót, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanis a védelemhez való jog nem terjed ki az elrejtőzésre, illetve a szökésre: a védekezéshez való jognak korlátot szabnak a terhelt megjelenését, jelenlétét biztosító eljárási kényszercselekmények (41/2003. AB határozat). Ha a vádlott elővezetésének elrendelése (vagy elfogatóparancs kibocsátása) a kitűzött tárgyalási határnapon észszerű határidőn belül nem vezetett eredményre, a vádlottnak a következő tárgyalási határnapra történő elővezetését kell elrendelni. A tárgyalást ilyen esetben a szabadlábon lévő vádlott távollétében is meg lehet tartani, a bizonyítási eljárást azonban nem lehet befejezni, kivételt képez, ha a bíróság felmentő ítéletet hoz, vagy az eljárás megszüntetéséről határoz. Ugyancsak megtartható a tárgyalás a vádlott távollétében, ha az eljárás során a vádlott kényszergyógykezelésének elrendelése merül fel, és az állapota miatt a tárgyaláson nem jelenhet meg, illetve a jogainak gyakorlására képtelen. Ha a *tanú a szabályszerű idézésre nem jelent meg*, azonnali elővezetése rendelhető el; a *szakértőt* pedig fel kell hívni a tárgyaláson való megjelenésre. Az *ügyészt* az ügyészség vezetője útján kell a tárgyalásra való megjelenésre felhívni. Ha a megidézett *védő* nem jelenik meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg (helyettes védő). Ha a védő tárgyalási részvétele nem kötelező, és a meghatalmazott védő a tárgyaláson nem jelenik meg, a tárgyalást akkor lehet elhalasztani, ha a vádlott ezt indítványozza, és a meghatalmazott védő értesítése nem volt szabályszerű (vagy nem állapítható meg, hogy szabályszerű volt-e).

A bíróság az ügyész, a vádlott, illetőleg a védő meghallgatása után dönt a tárgyalás megtartásáról, ha olyan megidézett személy maradt el a tárgyalásról, akinek a jelenléte a Be. rendelkezései szerint nem elengedhetetlen. Ha az egyesbíró vagy a tanács elnöke nem tartotta szükségesnek a tárgyalás elhalasztását, *felhívja a tanúkat – a sértett kivételével – a tárgyalóterem elhagyására*, és figyelmezteti őket az igazolatlan eltávozás következményeire. A szakértőket csak akkor kell a távozásra felhívni, ha ezt a bíróság szükségesnek tartja, egyébként a szakértő a tárgyaláson annak kezdetétől fogva jelen lehet.

A bíróság ezt követően vizsgálja, hogy a tárgyalás határnapja és az idézés átvétele között előírt időtartam (tárgyalási időköz) megvan-e. A tárgyalási időköz be nem tartása miatt a tárgyalást nem kell elhalasztani, ha a terhelt és a védő egybehangzóan kéri a tárgyalás megtartását.

Az ügyész, a vádlott, a védő és a sértett indítványt tehet a tárgyalás akadályaival kapcsolatban, így kérhetik az ügy áttételét, egyesítését vagy elkülönítését; az egyesbíró, a tanács elnöke, tagjai, illetve a jegyzőkönyvvezető kizárását indítványozhatják; továbbá más olyan körülményt jelölhetnek meg, amely a tárgyalás megtartását akadályozza, és amelyet a tárgyalás megkezdése előtt figyelembe kell venni. Ha a tárgyalás megtartásának akadály van, a bíróság a tárgyalást elhalasztja.

1.2. A tárgyalás megkezdése

A tárgyalás megkezdése már az ügy érdemi tárgyalásába való bocsátkozást jelenti. A *vád lényegének ismertetésével* kezdődik, amennyiben ez még nem történt meg az előkészítő ülés-

sen, vagy ha ezt a sértett azért indítványozza, mert az előkészítő ülésen nem volt jelen. A vád lényegének ismertetése az ügyész feladata, ami azt jelenti, hogy az ügyész nem felolvassa az egész vádiratot, hanem a történeti tényállás lényegét foglalja össze, az egyes vádlottak bűncselekményeinek pontos minősítése mellett. A vád valóságos ismertetése a vádlott vagy – a vádlott hozzájárulásával – a védő indítványára mellőzhető. Ha a bíróság az előkészítő ülésen a bűnösség beismerését elfogadta, a vád ismertetése helyett a bíróság az erről hozott végzés lényegét ismerteti. Ezt követően *a sértett (vagy képviselője) nyilatkozik a polgári jogi igény érvényesítéséről*, majd *a tanúként kihallgatandó sértett a tárgyalótermet elhagyja*.

1.3. A tárgyalás folytonossága

A tárgyalás folytonosságát biztosítandó szabály, hogy a bíróság a megkezdett tárgyalást az ügy befejezéséig lehetőleg nem szakítja meg, vagyis az ügy vizsgálatát lehetőleg egy alkalommal kell lefolytatni az elejétől a végéig. Ha nem lehetséges az eljárásnak egy tárgyalási határnapon történő befejezése (például az ügy terjedelme miatt), az egyesbíró vagy a tanács elnöke a megkezdett tárgyalást legfeljebb nyolc napra félbeszakíthatja, a bíróság pedig – bizonyítás kiegészítése céljából, a közvetítői eljárás eredményes befejezése végett vagy más fontos okból – elnapolhatja. Az egymást követő alkalmakat folytatólagos tárgyalásnak hívják. A tárgyalást hat hónapon belül ismétlés nélkül lehet folytatni, ha a tanács összetételében nem történt változás; egyebekben előről kell kezdeni. Ha a korábbi tárgyalási határnap óta hat hónap eltelt, a tárgyalást az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára meg kell ismételni. Az ismétlés a tárgyalás korábbi anyaga lényegének ismertetésével valósul meg.

1.4. A bizonyítási cselekmények sorrendje

A bizonyítási cselekmények sorrendje tekintetében a törvény egy kötelező szabályt rögzít: „A bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik.” [Be. 522. § (1) bekezdés] Ennek koncepcionális alapja, hogy a büntetőeljárás valójában a megvádolt személy ártatlansága vélelmének megdöntéséről szól, erre tekintettel lehetőséget kell adni arra, hogy az ellene vagy vele szemben állítottakra elsőként reagálhasson. Ez csak akkor mellőzhető, ha a vádlott az előkészítő ülésen már vallomást tett. Ajánlás jellegű szabályt is érvényesít a törvény: az ügyészség által indítványozott bizonyítás rendszerint megelőzi a vádlott és a védő által indítványozott bizonyítás lefolytatását [Be. 519. § (3) bekezdés], illetve a tanúk közül rendszerint a sértettet kell elsőként kihallgatni [Be. 526. § (1) bekezdés].

A bizonyítást a bíróság vezeti, a felek a *bizonyítási indítványaikat* hozzá nyújtják be. A bizonyítási eljárás során az ügyészség, a vádlott, a védő, a sértett (illetve az őt érintő körben a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt) indítványokat és észrevételeket tehet. Az indítványozott bizonyításról és annak sorrendjéről az egyesbíró vagy a tanács elnöke dönt. Az előterjesztett bizonyítási indítványt a bíróság elsőként abból a szempontból köteles megvizsgálni, hogy az indítványozott bizonyítás a tényállás tisztázásához szükséges-e, és hogy a bírósági szakban való (kvázi késedelmes) előterjesztésének jogszabályi feltételei fennállnak-e. (Ismeretesen a bizonyítás irányának meghatározása és az indítványok előterjesztésének elsődleges helyszíne az előkészítő ülés.) Amennyiben az indítványozott

bizonyítás nem szükséges a tényállás tisztázásához, és az előterjesztés jogszabályi feltételei is hiányoznak, azt a bíróság érdemi indokolás nélkül elutasítja (pervezető végzés). A bizonyítási indítvány késedelmes előterjesztése ugyanakkor nem hátrálthatja az anyagi igazság megállapítását, ezért a bíróság a jogszabályi feltételektől eltérően előterjesztett bizonyítási indítványt is köteles vizsgálni, ha az indítványozott bizonyítás lefolytatása nélkül a tényállás nem tisztázható. Ha valamely bizonyítási indítványt a bíróság elutasít, ennek indokolását az ügydöntő határozatban adja közre.

A Be. az előkészítő ülés szabályaival egyezően a tárgyaláson is lehetővé teszi, hogy a bíróság mellőzze a bizonyítást az ügyész, valamint a vádlott és a védő által egyaránt valószínűsíthető tények tekintetében, vagy az olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége. Továbbá ha a terhelti beismeréshez aggályok nem fűződnek, és a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot – akár az előkészítő ülésen, akár az azt követő tárgyaláson – végzéssel elfogadta, a vádirati tényállás megalapozottságára és a bűnösség kérdésére nem, csak e kereteken felül például a büntetés kiszabását érintően folytatható le további bizonyítás.

1. *A vádlott kihallgatására vonatkozóan két garanciális rendelkezés érvényesül.* Egyrészt a vádlottat rendszerint a még ki nem hallgatott vádlott-társai távollétében kell kihallgatni; másrészt az egyesbíró vagy a tanács elnöke – indítványra vagy hivatalból – a vádlott kihallgatásának tartamára eltávolíthatja a tárgyalóteremből azt a már kihallgatott vádlott-társat, akinek jelenléte a vádlottat a kihallgatása során zavarná. A védelmi jogok garanciájaként a vádlott és védője a tárgyalás alatt is tarthatja a kapcsolatot, konzultálhat, ezt azonban a vádlott kihallgatása alatt csak az egyesbíró vagy a tanács elnökének engedélyével tehetik meg.

A tanács elnöke megállapítja a vádlott *személyazonosságát, majd egyeztet*i a törvényben előírt egyéb adatait (személyi adatok felvétele). A vádlottnak az ügyiratokban már szereplő személyes adatainak egyeztetését a tárgyaláson kívül bírósági fogalmazó, bírósági titkár és bírósági ügyintéző is elvégezheti, ez esetben az egyesbíró vagy a tanács elnöke ezen tény, illetve az esetleges változások rögzítésére köteles. A vádlott kihallgatása – a terhelti figyelmeztetést követően – a kérdés, észrevétel, indítványtételi jogra való figyelmeztetés közlésével kezdődik. A terhelti figyelmeztetés kiterjed arra is, hogy ha a vádlott nem tesz vallomást, a terheltként tett korábbi vallomásának lényege ismertethető vagy felolvasható.

A törvényes figyelmeztetéseket követően az egyesbíró vagy a tanács elnökének kérdésére a vádlottnak nyilatkoznia kell arról, hogy *elismeri-e a büntetőjogi felelősségét*, majd lehetővé kell tenni neki azt, hogy a védekezését is magában foglaló *vallomását összefüggően előadja*.

A vádlottak általában szívesen válaszolnak *kérdésekre* is: az összefüggő vallomás elhangzása után először az egyesbíró vagy a tanács elnöke, majd azt követően az ügyész, a saját és más vádlott(ak) védője, végül a sértett, illetve – az őt érintő kérdésekben – a vagyoni érdekelt, illetve a szakértő kérdezhet. Az egyesbíró vagy a tanács elnöke gondoskodik arról, hogy a kérdés módja a vádlott emberi méltóságát ne sértse. Megtiltja a feleletet, ha a kérdés a vádlott befolyásolására alkalmas, illetőleg a választ magában foglalja; nem az ügyre tartozik; illetéktelen személy tette fel; a tárgyalás tekintélyét sérti; vagy ismételen ugyanarra a tényre irányul.

Nem kizárt, hogy az előkészítő ülésen a bűnösségét még tagadó vádlott a bírósági tárgyalás szakaszában ismeri be a bűnösségét. Ez esetben a bírósági tárgyalás egyszerűsített formában zajlik: úgy kell tekinteni, mintha a vádlott már az előkészítő ülésen beismerett volna. Ha a beismerésre tekintettel a bíróság nem látja akadályát az ügy befejezésének, az egyesbíró vagy a tanács elnöke kihallgatja a vádlottat a büntetéskiszabási körülményekre is, majd a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja.

A tanács elnöke hivatalból ismerteti vagy az ügyfelek indítványára felolvashatja (vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja) a vádlott korábbi, a nyomozás során (gyanúsított) és az előkészítő ülésen tett vallomásának lényegét, ha a vádlott a tárgyaláson nem tesz vallomást; vagy a szabadlábon lévő, szabályszerűen megidézett vádlott nem jelenik meg a tárgyaláson, és a tárgyalást a távollétében tartják meg; továbbá ha a vádlott nem kíván vallomást tenni; vagy ismeretlen helyen van, és a tárgyalást a távollétében folytatják le.

Ha a vádlott vallomása az adott ügyben eltér a korábban tett vallomásától, a bíróság hivatalból vagy indítványra ismertetheti a vádlott korábbi vallomásának részeit, amennyiben az ismertetésben foglalt tényekre és körülményekre a vádlotthoz kérdést intéztek, illetve a vádlott e tényekre és körülményekre a tárgyaláson vallomást tett. A vádlottnak az előkészítő ülésen tett vallomása is ismertethető, ha kihallgatását a tárgyaláson a bíróság azért mellőzte, mert az előkészítő ülésen már vallomást tett.

2. A tanú kihallgatása során szintén két garanciális rendelkezés érvényesül. Egyrészt a tanú kihallgatása alatt a még ki nem hallgatott tanúk nem lehetnek jelen; másrészt az egyesbíró vagy a tanács elnöke hivatalból vagy az ügyfelek indítványára a különleges bánásmódot igénylő tanú érdekében a tanú kihallgatásának tartamára eltávolíttatja a tárgyalóteremből azt a vádlottat vagy a hallgatóság közül azt, akinek a jelenléte a tanút a kihallgatása során zavarná. Garanciális okokból az ilyen körülmények között felvett tanúvallomás lényegét később a tanú vallomástételekor távol volt vádlottal ismertetni kell.

Menetét tekintve a tanúkihallgatás során a személyi adatok felvételét követően a vallomástétel lehetséges akadályait (válaszadási kötelezettség alóli mentesség: abszolút vagy relatív kihallgatási akadályok) kell tisztázni. Az érdekeltség, elfoglaltság vizsgálata keretében a bíróság azt vizsgálja, hogy a tanú a terhelttel vagy a sértettel rokoni viszonyban van-e, vagy az ügyben más okból érdekelt vagy elfoglalt-e. Ezekre a kérdésekre a tanú akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja. A figyelmeztetések részint a mentességi okokra, részint a hamis tanúzás következményeire, illetve arra vonatkoznak, hogy a tanú a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint köteles igazat vallani.

A tanú érdemi kihallgatása vallomásának összefüggő előadásával kezdődik. Ezt követően a hozzá intézett kérdésekre válaszol. A kihallgatás során azt is tisztázni kell, hogy a tanú az általa elmondottakról miként szerzett tudomást. Ha a tanú vallomása korábbi vallomásától eltér, ennek okát tisztázni kell.

Az egyesbíró vagy a tanács elnöke hivatalból ismerteti vagy az ügyfelek indítványára felolvashatja (vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja) a tanúnak az eljárás korábbi szakaszában tett vallomásának lényegét, ha a tanú a tárgyaláson nem hallgatható ki, vagy a kihallgatás a tanú tartós külföldi tartózkodása miatt nem lehetséges. Szintén fel lehet olvasni a tanú korábbi vallomását, ha a tanú a tárgyaláson a vallomástételt jogosulatlanul megtagadja, vagy ha azért tagadja meg, mert a terhelt hozzátartozója. A megismételt eljárásban (lásd: IX. fejezet) szintén felolvasható a tanú korábbi vallomása. Az írásban tett

tanúvallomás abban az esetben olvasható fel, ha a tanú szóbeli meghallgatását a bíróság nem tartja szükségesnek.

A tanú korábbi vallomása – ügyészi indítványra – felolvasható, ismertethető akkor is, ha a tanú megidézését és tárgyalási kihallgatását az ügyész vagy a védő nem indítványozta, és a bíróság sem tartja szükségesnek.

A tanú korábbi vallomásának az a része is ismertethető, amely szerint a tanú a törtétekre nem emlékszik, vagy amelyik a tárgyaláson tett vallomásával ellentétes. Ilyenkor az ismertetésben foglalt tényekre és körülményekre a tanúhoz kérdést intéztek, illetve a tanú e tényekre (körülményekre) nyilatkozott.

3. A szakértő véleménye a bírósági eljárásban is fontos bizonyítási eszköz. A szakértő szakkérdésekben nyilvánít véleményt, amelyet írásban terjeszt elő. Az írásban előterjesztett szakvélemény lényegét ismerteti a tárgyaláson az egyesbíró vagy a tanács elnöke, azonban a felek indítványára felolvashatja (vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja) a teljes szakvéleményt is. Ha a szakvélemény lényegének ismertetése vagy felolvasása után a szakértő személyes meghallgatása szükséges, vagy a felek kérdést kívánnak neki feltenni, a bíróság elnapolja a tárgyalást, és a szakértőt a kitűzött tárgyalásra megidézi.

A *szakértő meghallgatása* személyazonosságának megállapításával kezdődik. Ezt követően a bíróság vizsgálja, hogy a szakértő eljárhat-e, azaz a személye vonatkozásában nem áll-e fenn kizáró ok (Be. 191. §). A szakvélemény érdemi előadása előtt a szakértőt figyelmeztetni kell a hamis véleményadás következményeire.

A szakvélemény összefüggő előadását követően a szakértőhöz kérdések intézhetők, amelyek megválaszolásához a szakértő igénybe veheti az írásban előterjesztett szakvéleményét, illetve a feljegyzéseit, és szemléltető eszközöket is alkalmazhat.

4. Az egyesbírónak (vagy a tanács elnökének) feladata az *okiratok és a bizonyítás eszközéül szolgáló iratok lényegének ismertetése, felolvasása* a tárgyaláson. Ha az ügyfelek indítványozzák, az iratok lényegének ismertetése helyett az iratok meghatározott részének felolvasására kerülhet sor. A tárgyaláson benyújtott iratokat a tárgyalási jegyzőkönyvhöz kell csatolni. Az egyesbírónak (vagy a tanács elnökének) feladata bemutatni a tárgyaláson az *eljárás cselekményéről* készített kép-, hang- vagy kép- és hangfelvételt. A terhelt vagy a tanú vallomását tartalmazó felvétel esetén – mivel ez korábban tett vallomásuk ismertetésének minősül – nem lehet figyelmen kívül hagyni a vádlott, illetve a tanú korábbi vallomásának felolvasására és ismertetésére vonatkozó rendelkezések alkalmazását. Ha a vádlott vagy a tanú jegyzőkönyvben rögzített vallomása nem olvasható fel (illetve nem ismertethető) a tárgyaláson, akkor fő szabály szerint az erről készült felvételt sem lehet bemutatni.

5. A *bírói szemle* során a bíróság – a közvetlenség elvének teljesevége végett – szemrevételezi a tárgyi bizonyítási eszközt, személyt vagy helyszínt. Lefolytatásának módja lehet, hogy az egyesbíró (vagy a tanács elnöke) felmutatja a tárgyi bizonyítási eszközt, vagy ha ez nem lehetséges, a tárgyi bizonyítási eszköz fényképét mutatja be, és ismerteti a tárgyi bizonyítási eszköz leírását.

1.5. A megkeresett bíróság eljárása

Ha a bizonyítás a tárgyaláson nem végezhető el, vagy rendkívüli nehézségbe ütközik, *ki- küldött bíróként* az egyesbíró vagy a tanács elnöke jár el; vagy azonos hatáskörű más bíró-

ságot keres meg a (rész)bizonyítás lefolytatására (*megkeresett bíróság*). Ilyen eset például, ha az eljáró bíróságnak sok időbe és költségbe kerülne egy olyan tanúnak a kihallgatása, aki az ország másik felén lakik, vagy ott részesül kórházi ellátásban.

A megkeresett bírósággal közölni kell a vádlott, a védő, a sértett nevét, elérhetőségét; a bizonyítás során tisztázandó tényeket; a kihallgatandó személyek nevét és elérhetőségét; valamint azt, hogy milyen körülményekre kell a kihallgatást elvégezni. A megkeresett bíróság részére meg kell küldeni azokat az iratokat vagy azon iratok másolatát, amelyek a megkeresés teljesítéséhez szükségesek. A megkeresett bíróság a megkeresést egy hónapon belül teljesíti, vagy a teljesítés akadályát a megkereső bírósággal közli. Ha a megkeresés teljesítésére részben azonos hatáskörű más bíróság illetékes, a megkeresett bíróság – a rá háruló bizonyítás felvétele után – az ügyiratokat az illetékes más bíróságnak küldi meg, és erről a megkereső bíróságot értesíti.

A bizonyítás felvételéről értesíteni kell az ügyfeleket és a sértettet. A kiküldött vagy megkeresett bíróság eljárásáról felvett jegyzőkönyvet a tárgyaláson fel kell olvasni.

1.6. A vád módosítása

A *vád módosítása* gyűjtőfogalom, amely magában foglalja a vád megváltoztatását, kiterjesztését és elejtését. A bírósági eljárásban az ügyész rendelkezik a váddal, ezért a bizonyítási eljárás lefolytatása során észlelt változások eredményeként az ügyésznek joga van a vádat is ennek megfelelően alakítani.

1. A *vád megváltoztatásáról akkor beszélünk*, ha az ügyész úgy látja, hogy a vádlott más bűncselekményben bűnös, mint amely miatt ellene vádat emelt; vagy a vádirati minősítés szerinti bűncselekmény súlyosabban vagy enyhébben minősül. Ez – változatlan tényállás mellett – annak lehet a következménye, hogy eredetileg téves volt a jogi minősítés, egyébként pedig abból adódhat, hogy a jogi minősítés alapjául szolgáló tények a vádiratban foglaltakhoz képest megváltoztak (például a tárgyaláson lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként a cselekmény már nem csalásnak, hanem sikkasztásnak minősül, mert adat merül fel a „rábizás” tényére); vagy – változatlan tényállás mellett – az ügyész csak a cselekmény jogi minősítését módosítja (például lopás büntette miatt lopás vétségében kéri a vádlott felelősségének megállapítását). A bíróság a tárgyalást elnapolja, ha azt az ügyészség vagy – a védelem előkészítése érdekében – a vádlott, illetőleg a védő indítványozza, tekintettel a vádmódosítás miatt megváltozott körülményekre.

2. A *vád kiterjesztése* esetén az ügyész úgy látja, hogy a vádlott más bűncselekményben is bűnös, mint amely miatt a vádlott ellen vádat emelt (például nem csupán súlyos testi sértésben, hanem személyi szabadság megsértésében is). A vád kiterjesztése esetén a bíróság a tárgyalást legalább nyolc napra a vádlott és a védő együttes indítványára vagy hivatalból elnapolja, hogy a védelemnek legyen ideje felkészülni a vád tárgyává tett új bűncselekmény vonatkozásában is. Másik megoldás lehet, hogy a bíróság azt az ügyet, amelyre a vádat kiterjesztették, elkülöníti, külön tárgyalja le.

3. *Vádszűkítésről* (részleges vádelejtésről) akkor beszélünk, ha a korábbi vádhoz képest kevesebb bűncselekményt lát megállapíthatónak, bizonyítottnak az ügyész (például ejti a vádat a személyi szabadság megsértésében, de fenntartja a súlyos testi sértésben). A vád módosítható a tárgyaláson előszóval, a meglévő vádirat kiegészítésével, pótvádirattal vagy

új vádirat készítésével. A vádmódosítás legvégső időpontja: a bíróság (ügydöntő) határozatának meghozatala [Be. 538. § (4) bekezdés].

A vád módosítása esetén az ügyészség újabb indítványt tesz a büntetés kiszabására (illetve intézkedés alkalmazására), vagy fenntartja a vádiratban erre vonatkozóan tett indítványát. A vádmódosítás következménye lehet a tárgyalás elnapolása, vádkiterjesztés esetén pedig sor kerülhet az ügyek elkülönítésére, vagy akár áttételére (törvényszéki hatáskör vagy kizárólagos illetékesség esetén). Ha a vádmódosítás által a védelem kötelezővé válik, és a vádlottnak nincs meghatalmazott védője, a bíróság gondoskodik a megfelelő védelem biztosításáról.

4. *A vád elejtése* az ügyészség egyoldalú nyilatkozata, amelyben az ügyészség visszavonja vádját, hogy ezáltal megszüntesse a bírósági eljárás alapját. A „vád összeomlását” az ügyészség mindig köteles megindokolni; ám a bíróság az indokolás helytállóságát nem bírálhatja felül. A vádelejtés oka lehet, hogy a vád tárgyává tett cselekmény nem bűncselekmény (1); ha a bűncselekményt nem a vádlott követte el (2); illetve ha a bűncselekmény nem közvéderrel üldözhető (3). A vádelejtés határideje: a bíróság ügydöntő határozatának meghozatala [Be. 539. § (2) bekezdés].

Ha az ügyész a vádat elejti, megnyílhat a sértett számára a magánvádlói vagy pót-magánvádlói fellépés lehetősége. Erről őt minden esetben tájékoztatni kell. A magánvádas és pót-magánvádas eljárások részletes szabályait a tankönyv XI. fejezetének 11. és 12. pontjai tartalmazzák. Ha a sértett nem lép fel magánvádlóként vagy pót-magánvádlóként, az eljárást a bíróság megszünteti.

1.7. A bizonyítási eljárás befejezése

A bizonyítási eljárás befejezése a tárgyalás bizonyítást lezáró aktuusa. Ha a felek további bizonyítási indítványt nem tettek, vagy azt a bíróság elutasította, az egyesbíró vagy a tanács elnöke a bizonyítási eljárást befejezettnek nyilvánítja, és felhívja a jogosultakat a perbeszéd és a felszólalások megtartására. Ha a perbeszédben, felszólalásokban, illetőleg az utolsó szó jogán elhangzottakban foglaltak miatt szükséges, a bíróság az ügydöntő határozat meghozatala előtt a bizonyítási eljárást újra megnyitja, és további bizonyítási cselekményeket foganatosít.

1.8. A perbeszéd

A *perbeszéd* egy gyűjtőfogalom, amelynek lényege szerint a felek összefoglalóan, élőszóval terjesztik a bíróság elé ténybeli és jogi álláspontjukat, tartalmi és időbeli korlátozás nélkül. Szoros értelemben csupán a vád- és védőbeszédet soroljuk ide, tág értelemben azonban az elsőfokú tárgyaláson elhangzott vádbeszéd, felszólalások, védőbeszéd, válaszok és viszontválaszok, majd az utolsó szó jogán előadott vádlotti nyilatkozat is e fogalom alá vonhatók. Másodfokú tárgyaláson a fellebbezések és a felszólalások is a tág értelemben vett perbeszéd kategóriája alá sorolandók.

A perbeszéd *célja* a bíróság meggyőzése arról, hogy melyik a helyes álláspont a vitatott kérdésekben. Ez a bíróság befolyásolásának egyetlen megengedett formája. Nem szabad sem a perbeszédet megszakítani, sem a szót megvonni, kivéve, ha a beszéd bűncselekményt

megvalósító kifejezést foglal magában, rendzavarást kelt, továbbá ha az eljárás elhúzásának megakadályozása érdekében ez szükséges. A perbeszéd írásban is benyújtható a bíróságnak, ez esetben azt az eljárás fő résztvevőinek kézbesíteni kell, továbbá a szóbeli előadáskor elegendő az írásbeli perbeszéd lényegének ismertetése.

Miután az egyesbíró vagy a tanács elnöke a bizonyítást befejezettnek nyilvánította, az ügyész tartja meg vádbeszédét. Ha a vádlott bűnösségét megállapíthatónak tartja, indítványt terjeszt elő arra, hogy a bíróság a vádlottat milyen tények alapján, milyen bűncselekményben mondja ki bűnösnek, és milyen büntetést szabjon ki, illetőleg intézkedést alkalmazzon (ezek meghatározott mértékére nem tehet közvetlen indítványt, de közvetett módon érzékeltetheti); milyen egyéb rendelkezéseket tegyen (például a polgári jogi igény elbírálása; a szülői felügyeleti jog megszüntetése; előzetes fogva tartás beszámítása; lefoglalás megszüntetése). Amennyiben a bíróság az előkészítő ülésen a vádlott beismerő nyilatkozatát elfogadta, az ügyész a perbeszédben a büntetés kiszabására (intézkedés alkalmazására) vonatkozó korábbi indítványát a vádlott terhére nem változtathatja meg. Ha az ügyész a vádlott bűnösségét nem tartja megállapíthatónak: a perbeszédében a jogszabályokat is megjelölve indokolt indítványt tesz a vádlott felmentésére.

Az ügyész után a sértett, a magánfél és a vagyoni érdekelt *felszólalhatnak*, ha valamelyik érdekében több képviselő jár el, a felszólalást megegyezésük szerint egyikük tartja. A sértett kifejtheti a vád tárgyára vonatkozó álláspontját, és nyilatkozhat arról, hogy a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését kívánja-e. A magánfél megjelöli, hogy milyen összegben érvényesíti a polgári jogi igényét, ezt indokolhatja is. A vagyoni érdekelt a jogát vagy jogos érdekét közvetlenül érintő körben indítványt tehet (például ne kobjozza el a bíróság a tulajdonát képező és a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használt személygépkocsit), egyéb kérdésekről nem nyilatkozhat.

A felszólalások után a védő védőbeszéde következik. Ha ugyanazon vádlott érdekében több védő jár el, a védőbeszédet a vezető védő vagy az általa kijelölt védő tartja. Több vádlott esetén a védőbeszéd sorrendjét az egyesbíró vagy a tanács elnöke határozza meg. Ha a védő nincs jelen a tárgyaláson, a védőbeszédet a vádlott adhatja elő. A védőbeszéd kötelező tartalmi elemeiről a Be. nem rendelkezik úgy, mint azt a vádbeszédnél teszi.

A védőbeszéd után a vádlott is szót emelhet a saját érdekében. A perbeszéd és felszólalások után, azok sorrendjében viszonzválaszoknak van helye. A viszonzválaszra további viszonzválasz adható, utoljára a védő, illetőleg a vádlott szólhat. Garanciális szabály, hogy ha a vádlott hallássérült, kérésére lehetőséget kell biztosítani számára a jegyzőkönyv elolvasására. Az *utolsó szó joga* a vádlottat illeti meg az ügyszózat meghozatala előtt.

1.9. A bizonyítási eljárás újra megnyitása

A perbeszéd, felszólalások és az utolsó szó jogán tett vádlotti nyilatkozat tartalmazhat olyan adatot vagy körülményt, amelynek megvizsgálása a bizonyítási eljárásra tartozik, ezért a Be. lehetőséget biztosít a bíróság számára a *bizonyítási eljárás újra megnyitására*. Speciális eset, ha ezen nyilatkozatok alapján a bíróság azt állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati tényállástól eltérően minősülhet, ez esetben a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhatja. Ilyenkor a jelen lévő ügyészt, védőt, vádlottat erre nézve meghallgatja.

1.10. A határozathozatal

A perbeszédeket, felszólalásokat, utolsó szó jogán tett nyilatkozatokat követően vagy nyomban sor kerül a *határozathozatalra*, vagy a határozat meghozataláig a tárgyalás nyolc (kivételesen tizenöt) napra elnapolható, ha az ügy bonyolultsága, a határozat nagy terjedelme vagy más fontos ok az elnapolást szükségessé teszi. A határozat kihirdetésének napját a tárgyalás elnapolásakor ki kell tűzni.

Az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatában jelenik meg a bizonyítási eljárás eredményeként a bíróság döntése. A határozathozatal kerete a tanácsülés, amelyen a következőkről dönt a bíróság:

- történt-e bűncselekmény (egyáltalán bűncselekmény-e a vád tárgyává tett cselekmény);
- bizonyítást nyert-e, hogy a vád tárgyává tett bűncselekményt a vádlott követte el (különös tekintettel az *in dubio pro reo* elvére);
- a vádlott bűnös-e (ha igen, szándékos vagy gondatlan-e a bűnösségi alakzat);
- milyen büntetést kell kiszabni, illetve milyen intézkedést kell alkalmazni; továbbá
- a járulékos kérdésekről (például bűnügyi költség).

A határozathozatal során a határozat rendelkező részét (kisítélet) le kell írni, és azt a bíróság tagjai aláírják.

Az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatai: az ítélet, a büntetővégzés és az eljárást megszüntető végzés. A bíróság a vádról ítélettel határoz, ha a vádlottat bűnösnek mondja ki (bűnösséget megállapító ítélet) vagy a vádlottat felmenti (felmentő ítélet). Előfordulhat, hogy az ítéletnek vannak bűnösséget megállapító és felmentő részei is. Általánosságban leszögezhető, hogy az ítélet mindenkinek szól, mert a büntetés célja egyfelől a generális, másfelől a speciális prevenció, tehát az, hogy a jövőben egyrészt az elkövető, másrészt pedig senki más ne kövessen el bűncselekményt. Az ítélet indokolási része azonban mégiscsak a jogot értőknek van címezve, hiszen ebben fejti ki a bíróság az érveit a tényállással, a bizonyítékok értékelésével és az alkalmazott szankcióval kapcsolatban.

1.10.1. Bűnösséget megállapító ítélet

Bűnösséget megállapító ítéletet (Be. 564. §) akkor hoz a bíróság, ha a bizonyítékok értékelése során arra a meggyőződésre jut, hogy a vádlott bűncselekményt követett el (az általa elkövetett cselekmény a Btk. szerint bűncselekménynek minősül), és büntethető (nem áll fenn vele szemben büntethetőségi akadály). A feltételek hiánya esetén felmentő ítéletet vagy eljárást megszüntető végzést hoz a bíróság. A bűnösséget megállapító ítéletben a bíróság büntetést szab ki; vagy intézkedést alkalmaz; ezek mellőzése esetén indokolja döntését, az alkalmazott jogszabályok megjelölésével. Ha a bíróság a vádlottat pártfogó felügyelet alá helyezi, az ítélet rendelkező része a bíróság által megállapított magatartási szabályokat is tartalmazza. Ha a bíróság a vádlott bűnösségét a próbára bocsátás ideje alatt vagy a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt állapította meg, a próbára bocsátást kimondó határozatot hatályon kívül helyezi, és halmazati büntetést szab ki. Ha a bíróság a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát elfogadta, a vádlott bűnösségét erre alapítja.

Ha a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadása előkészítő ülésen történt, a bíróság az ítéletben nem alkalmazhat hátrányosabb szankciót, mint amelyet a vádirat, illetve az előkészítő ülésen elhangzott ügyészi indítvány tartalmaz.

1.10.2. Felmentő ítélet

Felmentő ítélet (Be. 566. §) esetén a vádlott bűnössége nem állapítható meg, és nincs ok az eljárás megszüntetésére sem. A felmentés okait az ítélet indokolásában fel kell tüntetni, azok azonos értékűek. A felmentés okai lehetnek:

- *Bűncselekmény hiánya* mint felmentési ok akkor szerepel, ha a cselekmény nem bűncselekmény, vagy a (bűn)cselekményt nem a vádlott követte el.
- *A bizonyítottság hiánya* esetén nem bizonyított, hogy egyáltalán bűncselekmény történt, vagy pedig a bűncselekmény megvalósulása ugyan bizonyított, de az nem, hogy elkövetője a vádlott volt. Akár bűncselekmény, akár bizonyítottság hiánya miatt mentik fel a vádlottat, őt ártatlannak kell tekinteni.
- Ha a felmentés a *büntethetőséget kizáró okok* (jogellenességet kizáró okok, bűnösséget kizáró okok) miatt történik, a vádlott ártatlanságát nem vizsgálja a bíróság. A vádlott javára szóló büntethetőséget kizáró ok lehet a gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer, fenyegetés, tévedés, jogos védelem, illetve végszükség. A büntethetőséget a jogszabály engedélye is kizárhatja.

Felmentő ítélet esetén főszabály szerint szankció nem alkalmazható. Ha a felmentés alapja gyermekkor vagy kóros elmeállapot, a bíróság elkobzást, vagyoneklobzást, illetve elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét rendelheti el. Ha a kóros elmeállapota miatt felmentett vádlott kényszergyógykezelésének feltételei (Btk. 78. §) fennállnak, a bíróság elrendeli a vádlott kényszergyógykezelését.

1.10.3. Az eljárást megszüntető végzés

Az eljárást megszüntető végzés olyan – általában – ügydöntő határozat, amely a büntetőjogi felelősség kérdését nem dönti el, de az eljárást véglegesen lezárja. Alapja: a büntethetőségnek utólag bekövetkezett akadálya vagy eljárási akadály; azaz olyan esetek, amikor a bíróság nem tud meggyőződni a vádlott bűnösségének feltételeiről vagy azok hiányáról. Ilyen esetben a bíróság nem állapít meg bűnösséget, és nem szab ki büntetést. Az eljárást megszüntető végzés *okait* a Be. 567. §-a sorolja fel.

A bíróság *ügydöntő végzésével* az eljárást megszünteti:

- ha a vádlott halála, elévülés, kegyelem vagy a törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok áll fenn;
- ha a cselekményt már jogerősen elbírálták (*res iudicata*);
- ha az ügyészség a vádat elejtette, és magánvádnak vagy pótmagánvádnak nincs helye, illetve a sértett magánvádlóként vagy pótmagánvádlóként nem lépett fel;

- ha a büntetőeljárás átvétele vagy az Európai Unió tagállamaival folytatott büntügyi együttműködésről szóló törvény (EU bü. tv.) szerinti konzultációs eljárás eredménye alapján a büntetőeljárást az Európai Unió másik tagállama folytatja le;
- ha az ügy nem tartozik a magyar joghatóság alá;
- olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.

Ezekben az esetekben az ügydöntő határozattal történő megszüntetés azt jelenti, hogy annak jogerőre emelkedése esetén a bíróság döntése végleges, megváltoztatására csak rendkívüli jogorvoslat keretében van lehetőség. Ezzel szemben a bíróság *nem ügydöntő végzéssel* szünteti meg az eljárást, ha:

- a feljelentés vagy a legfőbb ügyész eljárási aktusa hiányzik;
- a magánindítvány hiányzik, és már nem pótolható;
- a vádat nem az arra jogosult emelte;
- a vádirat egyáltalán nem vagy hiányosan tartalmazza a törvényes kellékeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan.

A bíróság a felsorolt okok valamelyikének észlelése esetén az eljárást nyomban megszünteti.

A bíróság az ítéletben egyéb, úgynevezett *járulékos kérdésekről* is rendelkezhet. A *polgári jogi igényt* a bíróságnak főszabály szerint érdemben kell elbírálnia, annak helyt adnia vagy elutasítania. Ha a bíróság az ítéletében megállapítja a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, vámbevétel-csökkenés összegét, illetve a bűncselekmény elkövetési értékét, ezen összeg mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kell bírálania.

A bíróság az ügyész indítványára a vádlott *szülői felügyeleti jogát megszünteti*, ha a vádlottat a gyermekének sérelmére elkövetett szándékos bűncselekményben mondja ki bűnösnek, és megállapítja, hogy a szülői felügyeleti jog megszüntetésének a Ptk. szerinti feltételei fennállnak. A bíróság hivatalból, ügyészi indítvány hiányában is megszüntetheti a vádlott szülői felügyeleti jogát, ha ennek feltételei fennállnak.

Ha a bíróság a tárgyalás eredményéhez képest úgy látja, hogy a vád tárgyává tett cselekmény szabálysértés, és ezért a vádlottat felmenti, a *szabálysértést elbírálja* (tipikusan lopásnál, garázdaságnál). Ilyenkor elkobzást rendelhet el, és a polgári jogi igényt érdemben elbírálhatja. Ha több bűncselekmény miatti vádemelés esetén azt állapítja meg a bíróság, hogy valamelyik vád tárgyává tett cselekvőség szabálysértésnek minősül, a szabálysértés miatt megszünteti az eljárást (eljárást megszüntető végzéssel), ha a vád tárgyává tett bűncselekmény mellett ennek a szabálysértésnek a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.

A bíróság kötelezi a vádlottat a felmerült *bűnügyi költség viselésére*, ha bűnösnek mondja ki, vagy megállapítja a felelősségét szabálysértés elkövetéséért. Nem lehet a vádlottat azon bűnügyi költség viselésére kötelezni, amely mást terhel, vagy amely nem az ő mulasztása folytán, szükségtelenül merült fel (például tévedésből megidézett tanú költség; szükségtelen szakértői bizonyítás kapcsán felmerült költség). Menteshető ugyanakkor a vádlottat a bűncselekmény súlyához képest aránytalanul magas összegű bűnügyi költség egy részének megfizetése alól. Ilyen esetben a bűnügyi költség (vagy annak meghatározott része) az állam terhén marad.

1.11. A határozat kihirdetése

A *határozat kihirdetésére* általában a meghozatalát követően nyomban sor kerül. Bizonyos esetekben a határozat kihirdetéséig a tárgyalás nyolc (kivételesen tizenöt) napra elnapolható, ha az ügy bonyolultsága, a határozat nagy terjedelme vagy más fontos ok ezt szükségessé teszi. Ha az új tárgyalási határnapon a vádlott vagy védője a szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, a határozat a távollétükben is kihirdethető, s nincs helye igazolási kérelemnek.

A tárgyaláson meghozott ügydöntő határozat rendelkező részének eredeti példányát (kisítélet) az egyesbíró vagy a tanács elnöke állva olvassa fel, s a jelenlévők állva hallgatják meg. (Ez alól egészségügyi okra való hivatkozással lehet kivételt tenni.) A kisítéletet a tárgyalási jegyzőkönyvhöz kell fűzni. Az ügydöntő határozat indokolásának lényegét az egyesbíró vagy a tanács elnöke ülve ismerteti, röviden összefoglalja a tényállást, és sorba veszi a bizonyítékokat. Az indokolás lényegét a hallgatóság is ülve hallgatja végig, az indokolás ismertetése alatt egyedül a vádlottnak kell állva maradnia.

A határozatot mindazokkal közölni kell, akikre nézve rendelkezést tartalmaz. A vádlottal közölt határozatot a védővel is, az ügydöntő határozatot a sértettel is közölni kell. Minden határozatot közölni kell az ügyésszel (pótmagánvádlóval), kivéve a rendfenntartó határozatokat. Az áttétel, a bíróság kijelölése és az eljárás felfüggesztése tárgyában hozott határozatokat a sértettel is közölni kell.

A tárgyaláson jelen lévőkhöz felé a közlés módja a kihirdetés. A kihirdetés után az egyesbíró vagy a tanács elnöke kézbesíti az ügydöntő határozat rendelkező részét a jelen lévő fellebbezésre jogosultaknak.

1.12. Az ügydöntő határozat elleni jogorvoslatok bejelentése (fellebbezés)

A határozat kihirdetése után az egyesbíró vagy a tanács elnöke nyomban nyilatkoztatja az ügyészt (pótmagánvádlót); a magánfelet; a vagyoni érdekeltet; a vádlottat és a védőt, hogy élnek-e a fellebbezési jogukkal. Az *ügydöntő határozat elleni jogorvoslatok bejelentésének* ez a sorrendje. A nyilatkozat arra vonatkozhat, hogy a fellebbezésre jogosultak az ítéletet tudomásul veszik (lemondanak a jogorvoslati jogról); vagy fellebbezést jelentenek be ellene; illetve a nyilatkozattételre három munkanapnyi határidőt tartanak fenn.

Az elsőfokú bíróság ítéletének bármely rendelkezése ellen (teljes körben) fellebbezésre jogosult a vádlott javára:

- a vádlott;
- az ügyészség;
- a védő (önállóan, a vádlott hozzájárulása nélkül is); és
- a fiatalokorú vádlott törvényes képviselője.

Teljes körben a vádlott terhére fellebbezéssel élhet:

- az ügyészség;
- a magánvádló; és
- a pótmagánvádló.

Részleges, azaz az ítélet meghatározott rendelkezéseit érintő fellebbezési joggal bír a vádlott javára:

- a vádlott örököse, aki csupán a polgári jogi igénynek helyet adó rendelkezés ellen jelenthet be fellebbezést;
- a vádlott törvényes képviselője, házastársa, élettársa, akik a kényszergyógykezelés elrendelése ellen élhetnek fellebbezéssel önállóan, a vádlott hozzájárulása nélkül is; és
- az, akivel szemben az ítélet rendelkezést tartalmaz (vagyoni érdekelt), a reá vonatkozó rendelkezés ellen.

Részleges, de a vádlott terhére vonatkozó fellebbezési jogosultságot biztosít a törvény:

- a magánfélnek, a polgári jogi igénynek helyet adó rendelkezés ellen; és
- annak a személynek, akire nézve az ítélet rendelkezést tartalmaz (vagyoni érdekelt), a reá vonatkozó ítéleti rendelkezés ellen.

Az ítélet vagy más ügydöntő végzés elleni fellebbezés bejelentése eltérően alakul attól függően, hogy a határozat közlésének módja kihirdetés vagy kézbesítés-e. Az, akivel szemben az elsőfokú bíróság az ítéletet kihirdetés útján közli, a fellebbezését az elsőfokú bíróságnál szóban nyomban bejelentheti, illetve három munkanapi – jogvesztő – határidőt tarthat fenn a fellebbezés bejelentésére.

A kézbesítés útján közölt határozat elleni fellebbezés bejelentésének határideje nyolc nap; helye az elsőfokú bíróság; és írásban, telefax vagy számítógép útján, illetve jegyzőkönyvbe mondással történhet.

Ha az ügyész nem a kihirdetéskor fellebbezett, az elsőfokú bíróság a fellebbezésről értesíti a vádlottat és a védőt. Aki fellebbezést jelent be, meg kell jelölnie, hogy a határozat mely rendelkezését sérelmezi, és a fellebbezés mire irányul. A fellebbezés korlátait jelenti, hogy meghatározott ítéleti rendelkezések ellen a fellebbezés lehetőségét a Be. kizárja. (Nincs helye fellebbezésnek például azon ítélet ellen, amely esetén a vádlott beismerő nyilatkozatát a bíróság végzéssel elfogadta, és a bűnösséget megállapította, továbbá a váddal egyező tényállás és a jogi minősítés rögzült az ítéletben.) Ha nem derül ki, hogy a fellebbezés mely ítéleti rendelkezésre irányul, és ez a bejelentéskor sem tisztázható, akkor a fellebbezést úgy kell tekinteni, mintha – a felmentő és az eljárást megszüntető végzés kivételével – az ítélet minden rendelkezése ellen jelentették volna be.

Speciális szabály, hogy ha a vádlott a saját terhére fellebbezést tesz, úgy kell értékelni, mintha a javára nyújtotta volna be a fellebbezést.

A fellebbezésben új tényre és új bizonyítékra csak akkor lehet hivatkozni, ha a fellebbező valószínűsíti, hogy a fellebbezés alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az ítélet kihirdetését követően keletkezett, vagy arról önhibáján kívül az ítélet kihirdetése után szerzett tudomást. A fellebbezésben olyan bizonyítás is indítványozható, amelyet az elsőfokú bíróság elutasított. Az ügyészség és a védő köteles a fellebbezés írásbeli indokolására is, ezt az iratok felterjesztéséig az elsőfokú bíróságnál, az iratok felterjesztése után a másodfokú bíróságnál kell előterjeszteni. Határideje: legkésőbb a másodfokú tanácsulést vagy tárgyalást megelőző tizenötödik nap.

1.13. Határozathozatal a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről

Ha az ügydöntő határozat a kihirdetéskor nem emelkedik jogerőre, a bíróság *a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről nyomban határoz*. Az eljárás e szakaszában egy új letartóztatási ok [Be. 552. § (2) bekezdés] jelenik meg: letartóztatás az általános okokon felül akkor is elrendelhető, ha az elsőfokú ítéletben kiszabott szabadságvesztésre való tekintettel a vádlott szökésének vagy elrejtőzésének veszélye áll fenn. Ha a vádlottat felmentik, próbára bocsátják, vele szemben jóvátételi munka végzését rendelik el, eljárás megszüntetése esetén, vagy ha a bíróság nem szabott ki végrehajtandó szabadságvesztést, nem rendelt el javítóintézeti nevelést, illetve – felmentés esetén – kényszergyógykezelést, a bíróság megszünteti a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedést, és nyomban intézkedik a vádlott szabadlábra helyezéséről.

1.14. A tárgyalás berekesztése

A jogorvoslati nyilatkozatok megtétele, valamint a kényszerintézkedésről szóló határozat meghozatala után az egyesbíró vagy a tanács elnöke *a tárgyalást berekeszti*.

2. Az elsőfokú bíróság és az ügyész teendői a fellebbezést követően

Az elsőfokú bíróság értékeli a fellebbezést: a törvényben kizárt, az arra nem jogosulttól származó vagy az elkésett fellebbezést elutasítja. (Első és utolsó esetkörben az elutasító határozat ellen további jogorvoslatnak nincs helye.)

Az elsőfokú bíróság bevárja a fellebbezéseket. Ha a fellebbezési határidő valamennyi fellebbezésre jogosult vonatkozásában lejárt, az egyesbíró vagy a tanácselnök – a másodfokú bíróság mellett működő ügyészség útján – az ügydöntő határozat írásban foglalását követően haladéktalanul felterjeszti az iratokat a másodfokú bírósághoz. Speciális szabály, hogy ha olyan eljárási szabálysértésre alapítottak fellebbezést, amelynek körülményei az iratokból nem tűnnek ki, akkor az egyesbíró vagy a tanácselnök erről a felterjesztésben felvilágosítást ad. Miután a másodfokú bíróság mellett működő ügyészség áttanulmányozza az iratokat, ügyészi leiratával együtt egy (különösen bonyolult vagy nagy terjedelmű ügyben két) hónapon belül megküldi azokat a másodfokú bíróságnak.

Vákát oldal

VII. A másodfokú bírósági eljárás

Magyarországon a büntetőeljárás rendszere ún. javító rendszer, szakaszai nem csupán követik egymást, hanem egymásra épülnek, egymást feltételezik. A későbbi nemcsak elszámol a korábbival, hanem a korábbi számba veszi, számot vet vele, a korábbitól kapott anyagot feldolgozza, és így adja tovább. A másodfokú eljárás célja a fellebbezett ügyben az elsőfokú bíróság ítélkező tevékenységének ellenőrzése és a szükséges következmények levonása: a másodfokú eljárás nem ismételt eljárást, hanem felülbírálatot jelent. Szükségképpen ennek előfeltétele valamely fellebbezésre jogosult által bejelentett jogorvoslat (ELEK 2012, 102.).

1. A felülbírálat terjedelme

A Be. 590. § (1) bekezdése a *széles körű felülbírálat* elvét vallja, amikor kimondja, hogy a *másodfokú bíróság – ha e törvény kivételt nem tesz – a fellebbezéssel sérelmezett ítéletet az azt megelőző bírósági eljárással együtt felülbírálja* (teljes revízió elve), tekintet nélkül arra, hogy ki és milyen okból fellebbezett. Ez azt jelenti, hogy megvizsgálja: az elsőfokú bíróság ítélete megalapozott-e, a bíróság a bűnösséget helyesen állapította-e meg, jól minősítette-e a bűncselekményt, megfelelően szabta-e ki a büntetést vagy az alkalmazott intézkedést [Be. 590. § (2) bekezdés].

Ez alól a főszabály alól azonban vannak ún. *tárgyi* és *személyi* kivételek, amikor a szűk körű revízió elve érvényesül.

1.1. Tárgyi kivételek

A tárgyi kivételek az alábbiak:

- ha a fellebbezést kizárólag a kiszabott büntetés vagy az alkalmazott intézkedés neme, mértéke vagy tartama ellen jelentették be [korlátozott fellebbezés – Be. 583. § (3) bekezdés];
- ha a fellebbezést kizárólag az ítéletnek az egyszerűsített felülvizsgálati eljárás tárgyát képező rendelkezése, a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti indítvány, illetve a polgári jogi igényt érdemben elbíráló rendelkezés ellen jelentették be [korlátozott fellebbezés – Be. 583. § (3) bekezdés];
- ha a fellebbezést kizárólag a felmentő ítélet vagy az eljárást megszüntető végzés indokolási része ellen jelentették be [korlátozott fellebbezés – Be. 583. § (3) bekezdés];
- ha az elsőfokú bíróság ítélete több bűncselekményről rendelkezett, a másodfokú bíróság az ítéletnek csak a fellebbezéssel érintett bűncselekményre vonatkozó rendelkezéseit, illetve részeit bírálja felül.

Léteznek azonban kivételek a tárgyi kivételek alól („a kivétel kivétele”); így például a másodfokú bíróság az ítélet fellebbezéssel nem érintett része tekintetében is felülbírálja a bűnösség megállapítására vonatkozó rendelkezést, ha a terheltet fel kell menteni, vagy vele szemben az eljárást meg kell szüntetni.

1.2. Személyi kivétel

Ha a bíróság ítélete több vádlotról rendelkezik, a másodfokú bíróság az ítéletnek csak a fellebbezéssel érintett vádlottra vonatkozó részét bírálja felül. A fellebbezéssel nem érintett vádlottal, vádlottakkal szemben az ítélet jogerőre emelkedik.

De ha a fellebbező vádlottat a másodfokú bíróság felmenti, bűncselekményének enyhébb minősítése folytán törvénysértően súlyos büntetését, illetve a büntetés helyett alkalmazott intézkedést enyhíti, vagy az elsőfokú ítélet rá vonatkozó részének hatályon kívül helyezése mellett az eljárást megszünteti, illetve az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, a fellebbezéssel nem érintett vádlott tekintetében is ugyanígy határoz, hogy ha az az ok, amely a fellebbező vádlott javára érvényesülve e döntésre vezetett, a nem fellebbező vádlott(ak) javára is érvényes, vagyis – mint jogalap – azonos. Ez az „összefüggő ok” szabálya (ELEK 2012, 244.).

2. Kötöttség az elsőfokú bíróság ítéletének tényállásához

A másodfokú bíróság a határozatát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásra alapítja. Ez alól kivételt jelent, ha az elsőfokú bíróság ítélete megalapozatlan, illetőleg a fellebbezésben új tényt állítottak vagy új bizonyítékra hivatkoztak, és ennek alapján a másodfokú bíróság bizonyítási eljárást folytat le [Be. 591. § (1) bekezdés].

Az elsőfokú bíróság ítélete *teljes egészében megalapozatlan*, ha

- az elsőfokú bíróság nem állapított meg tényállást, vagy
- a tényállás teljes egészében felderítetlen.

A teljes megalapozatlanság következménye az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása.

Akkor állapítható meg a felderítetlenség, ha az elsőfokú bíróság nem tisztázta alaposan és hiánytalanul a bizonyítás tárgyát. A bizonyítás anyaga nem teljes, ha a bíróság nem szerzett be olyan potenciális bizonyítási eszközt, amelyből kétes, de bizonyítandó tény felől tájékozódhatott volna, hanem például tévesen elutasította az erre vonatkozó indítványt. Ugyancsak felderítetlen a tényállás, ha a bíróság a beszerzett bizonyítási eszközök és bizonyítékok közötti ellentmondásokat nem észlelte vagy nem oldotta fel, például nem tisztázta a vallomások vagy a szakvélemények közötti ellentéteket, elmulasztotta az eltérő vallomást tevő tanúk vagy vádlottak szembesítését. Ezekben az esetekben a felderítetlenség rendszerint eljárási szabálysértéssel párosul, beleértve az indokolási kötelezettség megsértését is (KÓNYA 2014). Ezen megalapozatlansági oknál valójában nem is a „tényállásról” van szó, hanem tényekről, a „történeti tényállás” összetevőit alkotó egyedi tények bizonyítottsági állapotáról. E megközelítés esetén a felderítetlenség azt jelenti, hogy egyes releváns – és ezért

bizonyítandó – tényeket a bizonyítási anyagban nem igazol semmilyen bizonyító tény, holott esetleg a bíróság számára is hozzáférhető lett volna olyan bizonyítékforrás, amelynek megvizsgálása az adott tény felől eligazított volna, vagy legalábbis nincs olyan adat, amely kizárta volna ilyen bizonyítékforrás létezését.

A tényállás teljes vagy részleges hiánya akkor állapítandó meg, ha a szükséges bizonyítási anyag a bíróság rendelkezésére áll, de mégsem állapított meg tényállást, vagy a megállapított tényállás hiányos. A tényállás teljes hiánya ritkán fordul elő. Példa lehet rá, ha egy többvádoltas ügyben a bíróság valamelyik vádlott cselekményére egyáltalán nem állapít meg tényállást (KÓNYA 2014).

Az elsőfokú bíróság ítélete *részben megalapozatlan*, ha

- az elsőfokú bíróság a tényállást hiányosan állapította meg,
- a tényállás részben felderítetlen,
- a megállapított tényállás ellentétes a bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartamával,
- az elsőfokú bíróság a megállapított tényekből további tényre helytelenül következtetett.

A részleges megalapozatlanság kiküszöbölhető a másodfokú bíróság által, például a tényállás kiegészítésével, illetve helyesbítésével.

A tényállás akkor hiányos, ha nem tartalmazza valamennyi, az ügy büntetőjogi megítélésére kiható adatot (BELOVIC-S-TÓTH 2013, 443.).

A bíróság a tárgyaláson közvetlenül megvizsgált bizonyítékokra alapítja a tényállást. A bizonyítékok beszerzésére és felhasználására vonatkozó és más bizonyítási szabályok megtartását, valamint a bizonyítás anyagát a jegyzőkönyv és tárgyalás anyagává tett más iratok rögzítik és igazolják. Iratellenes az olyan ténymegállapítás, amely nem felel meg az iratok tartalmának, amikor például az iratokban nem található olyan adat, amelyre a ténymegállapítást alapítani lehetne (KÓNYA 2014). Különösen gyakori az iratellenesség számokkal, színekkel, tájszavak lefordításával kapcsolatban, kérdés állításként való felfogásával és viszont. Például: az ítélet megállapítja, hogy a vádlott gyermektelen, holott az iratok szerint több gyermek eltartásáról gondoskodik (HERKE et al. 2012, 334.). Szintén példa lehet, hogy a tanúvallomások szerint a terhelt kést tartott a kezében, amikor elkövette a rablást, ezzel szemben a bírósági ítéletben szamurájkard szerepel.

A Be. rendszerében a bizonyítékokat közvetlenül észlelő és értékelő, majd meggyőződése szerint elbíráló elsőfokú bíróság értékelő tevékenységét a másodfokú bíróság, amely közvetve, az iratok alapján ismeri meg a bizonyítás anyagát, bizonyítás felvétele nélkül nem értékelheti újra. A felülbírálat keretében azonban ellenőrizheti, hogy az elsőfokú bíróság a bírói meggyőződésének kialakítása során nem követett-e el hibát. Így különösen figyelembe vett-e minden lényeges körülményt, kellően igazolt tudományos és tapasztalati tételeket vett-e alapul az értékelés során, következtetései megfelelnek-e a logika szabályainak. Mindezt az iratok alapján is felül lehet bírálni (KÓNYA 2014). Ha például bizonyított, hogy az elhunyt sértett közelében a halált eredményező ütés megtörténtének időpontjában kizárólag az elkövetést egyébként tagadó vádlott tartózkodott, és a halált előidéző sérülést önkezüleg nem lehetett létrehozni, minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy a sérülést a vádlott idézte elő. Abban az esetben viszont, ha nem lehet egyértelműen bizonyítani,

hogya a sértett közelében kizárólag a vádlott tartózkodott, ilyen ténymegállapítást nem lehet tenni (BELOVICS–TÓTH 2013, 443.).

Mint azt a későbbiekben a másodfokú bíróság határozatainál látni fogjuk, a megalapozatlanság mértékétől függően a bíróság

- hatályon kívül helyezi az elsőfokú ítéletet (kasszáció), és a bíróságot új eljárásra utasítja (teljes megalapozatlanság esetén);
- ha pedig az iratok tartalma, ténybeli következtetés vagy felvett bizonyítás alapján megállapítható a helyes és hiánytalan tényállás (részleges megalapozatlanság), az elsőfokú ítéletet a helyesbített, kiegészített, illetve eltérő tényállás alapján felülbírálja, és megváltoztatja (reformáció) vagy helybenhagyja.

3. A súlyosítási tilalom

Hazánkban az ún. „relatív súlyosítási tilalom” érvényesül, ugyanis a Be. alapján a másodfokú eljárásban a vádlottal szemben súlyosításnak csak akkor van helye, ha a terhére fellebbezést jelentettek be. A terhelt terhére bejelentett fellebbezés megléte nem mindig oldja fel a súlyosítási tilalmat. A súlyosítási tilalom szempontjából a terhelt terhére bejelentett fellebbezésnek kizárólag azt kell tekinteni, amely

- bűnösségének megállapítására;
- bűncselekményének súlyosabb minősítésére;
- büntetésének súlyosítására (a vele szemben büntetés helyett alkalmazott intézkedésnél súlyosabbnak a megállapítására, vagy az ilyen intézkedés helyett büntetés megállapítására) irányul (HERKE et al. 2012, 329.).

A súlyosítási tilalom folytán a másodfokú bíróság a vádlott terhére bejelentett fellebbezés hiányában nem szabhat ki:

- büntetést azzal szemben, akinek az ügyét első fokon önállóan alkalmazott intézkedéssel bírálták el;
- elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás, kiutasítás helyett szabadságvesztést (annak felfüggesztése mellett sem);
- felfüggesztett szabadságvesztés helyett végrehajtható szabadságvesztést;
- végrehajtható szabadságvesztés helyett hosszabb tartamú szabadságvesztést (annak felfüggesztése mellett sem);
- az elsőfokú bíróság által alkalmazott büntetések számát meghaladó további büntetéseket, ide nem értve a szabadságvesztés helyett alkalmazott büntetéseket;
- az elsőfokú bíróság által nem alkalmazott mellékbüntetést;
- lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése helyett szabadságvesztést (annak felfüggesztése mellett sem) [Be. 595. § (4) bekezdés].

A Be. 595. § (6) bekezdése alapján, ha az elsőfokú bíróság az elkobzásról, a vagyonelkobzásról, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételéről a törvény rendelkezése ellenére nem rendelkezett, a tényállás azonban tartalmazza a döntéshez szükséges

adatokat, erről a másodfokú bíróság is határozhat, abban az esetben is, ha a terhelt terhére nem jelentettek be fellebbezést.

4. A másodfokú bíróság eljárásának formái

A másodfokú bíróság a fellebbezés tárgyában tanácsülést, nyilvános ülést vagy tárgyalást tart.

Tanácsülésen határoz a bíróság:

- a fellebbezés elutasításáról, az ügy áttételéről, az ügyek egyesítéséről vagy elkülönítéséről, az eljárás felfüggesztéséről;
- ha a vádlott felmentéséről, illetőleg az eljárás vele szemben történő megszüntetéséről határoz;
- ha a másodfokú bíróság a fellebbezés folytán a fellebbezéssel nem érintett vádlott felmentéséről, illetőleg az eljárás vele szemben történő megszüntetéséről határoz, feltéve, hogy e rendelkezéseket a fellebbezéssel érintett vádlott esetében is tanácsülésen hozza meg;
- ha az eljárást meg kell szüntetni [a Be. 608. § (1) bekezdése alapján];
- ha az elsőfokú bíróság az ítéletét [a Be. 608. § (1) bekezdésében meghatározott] eljárási szabálysértéssel hozta meg;
- ha az elsőfokú bíróság a büntetőeljárást (a Be. 492. § alapján) megszüntette;
- ha a fellebbezést kizárólag a szankció kérdésében jelentették be [Be. 583. § (3) bekezdés b) pont];
- ha az elsőfokú bíróság nem ügydöntő végzése elleni fellebbezés bizonyítás felvétele nélkül elbírálható;
- akkor is, ha az ítélet ellen a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést, vagy a vádlott terhére bejelentett fellebbezés csak korlátozott, és nyilvános ülés vagy tárgyalás kitűzését az ügyészség, a vádlott, a védő vagy a fellebbező nem indítványozza.

A tanács elnöke megteheti, hogy egy tanácsülésre tartozó ügyben nyilvános ülést, illetőleg tárgyalást tűz ki.

A másodfokú bíróság *nyilvános ülést* tart, ha az ügy tanácsülésen nem intézhető el, de az ügyben nem kell tárgyalást tartani. Másodfokú eljárásban a nyilvános ülés a fő eljárási forma. A másodfokú bíróság a nyilvános ülésen az elsőfokú bíróság ítéletének részbeni megalapozatlansága esetén megállapíthatja a hiánytalan, illetőleg helyes tényállást, ha az az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő iratok tartalma vagy ténybeli következtetés útján lehetséges. A nyilvános ülésen arra is lehetőség van, hogy a bíróság a vádlottat meghallgassa a büntetékiszabási körülmények további tisztázása érdekében. Fontos, hogy itt nem kihallgatásról, hanem meghallgatásról van szó, nem keletkezik vallomás. A nyilvános ülésen az ügyész részvétele nem kötelező. A nyilvános ülést a szabályszerűen idézett vádlott távollétében is meg lehet tartani, és ha az ülés eredményeként megállapítható, hogy meghallgatása nem szükséges, a fellebbezés elbírálható.

A másodfokú bíróság *tárgyalást* tart, ha:

- az ügy tanácsülésen nem intézhető el;

- bizonyítás felvétele szükséges, és az nyilvános ülésen nem lehetséges;
- a tanácsülésre, illetve nyilvános ülésre tartozó ügyet a tanács elnöke tárgyalásra tűzte ki.

Ha a másodfokú bíróság tárgyalást tart, annak keretében bizonyítást folytat le. Hivatalból folytathat bizonyítást megalapozatlanság miatt, ha az ügy nincs felderítve, illetőleg hiányos. Nem ok a bizonyításra, ha az elsőfokú bíróság nem állapított meg tényállást (ekkor az elsőfokú bíróság határozatát hatályon kívül helyezi, és új, megismételt eljárást rendel el), és ugyancsak nem ok a bizonyításra, ha az iratok alapján lehetőség van a tényállás kiegészítésére vagy helyesbítésére (például a megállapított tényállás ellentétes az iratok tartalmával, vagy az elsőfokú bíróság a megállapított tényekből helytelen következtetéseket vont le) (KIRÁLY 2008, 527.). Szintén nincs szükség tárgyalásra, ha a büntetéskiszabási körülmények további tisztázása érdekében kizárólag a vádlott meghallgatása szükséges: ilyenkor a másodfokú bíróság nyilvános ülést tart.

A bíróság a tárgyalásra ugyanazokat *idézi*, illetve *értesíti*, mint a nyilvános ülés esetében. A tárgyalás akkor tartható meg a vádlott távollétében, ha előzetesen bejelentette, hogy azon nem kíván részt venni; illetve a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést. A tárgyaláson a tanács elnöke által kijelölt bíró az ügyet előadja, ismerteti az elsőfokú bíróság ítéletét, a fellebbezést és az arra tett észrevételeket. Ezt követően a fellebbezésre jogosultak megtehetik előterjesztéseiket és indítványukat. A bizonyítás felvétele után az erre jogosultak perbeszédet tartanak.

5. A másodfokú bíróság határozatai

A másodfokú bíróság a következő döntéseket hozhatja az ügygel kapcsolatban:

- a) a fellebbezést elutasítja,
- b) az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyja (affirmatórius jogkör),
- c) az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatja (reformatórius jogkör),
- d) az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi (kasszatórius jogkör), és az eljárást megszünteti,
- e) az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi (kasszatórius jogkör), és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja.

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének megváltoztatása esetén ítélettel, egyébként végzéssel határoz.

Ad a) A fellebbezést elutasítja

A másodfokú bíróság elutasítja a fellebbezést, ha azt a Be. kizárja, illetve nem az arra jogosult nyújtotta be, vagy a fellebbezés elkésett. Ezen okok miatt már az elsőfokú bíróság is elutasíthatta volna a fellebbezést, de – például mulasztás okán – nem tette.

Ad b) Az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyja

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyja, ha:

- a fellebbezés alaptalan, és egyébként az ítéletet nem kell hatályon kívül helyezni, továbbá
- ha nem kell, illetőleg – a súlyosítási tilalom, a felülbírálat terjedelmének korlátai miatt– nem lehet megváltoztatni [Be. 605. § (1) bekezdés].

Ad c) Az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatja

Az ún. „reformatórius jogkör” lényege, hogy a fellebbezést elbíráló bíróság megváltoztathatja az elsőfokú bíróság fellebbezéssel megtámadott határozatát, és így közvetlenül maga orvosolja a sérelmezett határozat fogyatékoságait (BELOVICS–TÓTH 2013, 430.).

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatja, és a törvénynek megfelelő határozatot hoz, ha:

- az elsőfokú bíróság jogszabályt helytelenül alkalmazott, és az ítéletet nem kell hatályon kívül helyezni [Be. 606. § (1) bekezdés], illetve
- ha a másodfokú eljárásban az elsőfokú bíróság megalapozatlanságának kiküszöbölésére került sor [Be. 608. § (2) bekezdés].

A másodfokú ítélet – mint megváltoztató határozat – az esetek többségében a büntetőjogi fő kérdések – bűnösség, minősítés, büntetés – szempontjából meghatározó jelentőségű anyagi büntetőjogi szabályokat érinti. Az egyik vagy másik fő kérdésben történt kisebb módosítóktól kezdve (például a feltételes szabadságra bocsátás vagy a mellékbüntetés pontosítása, a büntetés enyhítése vagy súlyosítása mellett) egészen a teljes fordulatig bekövetkezhet változás a fő kérdés vagy kérdések eldöntésében (HERKE et al. 2012, 343.).

Ad d) Az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és az eljárást megszünteti

A Be. 607. § (1) bekezdése alapján a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és az eljárást megszünteti, ha:

- halál, elévülés, kegyelem vagy törvényben meghatározott egyéb okból a vádlott büntethetősége megszűnt,
- a cselekményt jogerősen elbírálták,
- az ügyészség a vádat ejtette, és magánvádnak vagy pótmagánvádnak nincs helye, illetve a sértett magánvádlóként vagy pótmagánvádlóként nem lépett fel,
- a büntetőeljárás átvétele vagy az Európai Unió tagállamaival folytatott büntetőjogi együttműködésről szóló törvényben meghatározott konzultációs eljárás eredménye alapján a büntetőeljárást más állam hatósága folytatja le,
- az ügy nem tartozik magyar büntető joghatóság alá, vagy
- olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége,

- a feljelentés vagy a legfőbb ügyésznek a Btk. 3. § (3) bekezdésében meghatározott rendelkezése hiányzik,
- a magánindítvány hiányzik, és az a Be. 381. § (4) bekezdése alapján már nem pótolható,
- a vádat nem az arra jogosult emelte, vagy
- a vádirat nem vagy hiányosan tartalmazza a Be. 422. § (1) bekezdésében írt törvényes elemeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan.

Ad e) Az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és új eljárásra utasítja

Vannak ún. „abszolút eljárási szabálysértések” (vagy más elnevezéssel „feltétlen eljárási szabálysértések”), amikor a másodfokú bíróságnak – mérlegelést nem tűrő módon – hatályon kívül kell helyezni az elsőfokú bíróság ítéletét, és új eljárásra kell utasítania az ügyben eljárt elsőfokú bíróságot:

- a bíróság nem volt törvényesen megalakítva, vagy a tárgyaláson a tanács tagjai nem voltak mindvégig jelen,
- az ítélet meghozatalában a törvény szerint kizárt bíró vett részt,
- a bíróság a hatáskörét túllépte, katonai büntetőeljárásra vagy más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozó ügyet bírált el,
- a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek a jelenléte a törvény értelmében kötelező,
- a bíróság a Be. 567. § (1) bekezdés a)–b) és d)–e) pontjában, valamint (2) bekezdésében meghatározott valamely ok törvénytörtő megállapítása miatt az eljárást megszüntette,
- az elsőfokú ítélet indokolása a rendelkező résszel teljes mértékben ellentétes.

A másodfokú bíróság nem ügydöntő végzésével hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha az előbbieken fel nem sorolt és a másodfokú eljárásban nem orvosolható olyan eljárási szabálysértés történt, amely lényeges hatással volt az eljárás lefolytatására, a bűnösség megállapítására, a bűncselekmény minősítésére, a büntetés kiszabására, illetve az intézkedés alkalmazására (ún. relatív eljárási szabálysértések).

Ilyen relatív eljárási szabálysértésnek minősül különösen, ha

- a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezéseket a vádemelés után megsértették,
- a büntetőeljárásban részt vevő személyek a vádemelés után a törvényes jogukat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlásában őket korlátozták,
- a tárgyalásról a nyilvánosságot törvényes ok nélkül kizárták,
- a bűnösség megállapítása, a felmentés, az eljárás megszüntetése, a cselekmény Btk. szerinti minősítése vagy a büntetés kiszabása, illetve az intézkedés alkalmazása tekintetében az elsőfokú bíróság az indokolási kötelezettségének nem vagy csak részben tett eleget,
- az elsőfokú bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az 504. § (2) bekezdésében meghatározott feltételek hiányában fogadta el.

6. Fellebbezés a másodfokú bíróság határozatával szemben

A Be. akkor enged másodfokú határozat elleni fellebbezést, ha *a másodfokú bíróság a büntetőjog szabályainak megsértésével*

- olyan vádlott bűnösségét állapította meg, illetőleg olyan vádlott kényszergyógykezelését rendelte el, akit az elsőfokú bíróság felmentett, vagy vele szemben az eljárást megszüntette;
- az első fokon elítélt vádlottat felmentette, vagy vele szemben a büntetőeljárást megszüntette [Be. 615. § (2) bekezdés];
- olyan cselekmény miatt állapította meg a vádlott bűnösségét, amelyről az elsőfokú bíróság nem rendelkezett.

A másodfokú bíróság ügydöntő határozata ellen a harmadfokú bírósághoz fellebbezhet:

- a vádlott;
- az ügyészség (a vádlott javára és terhére is);
- a védő (a vádlott hozzájárulása nélkül is);
- a kényszergyógykezelés elrendelése ellen (a vádlott hozzájárulása nélkül is) a vádlott házastársa vagy élettársa.

A másodfokú bíróság határozata elleni fellebbezés ugyanúgy történik, mint az első fokon. A határozat kihirdetését követően a jelen lévő jogosultak szóban bejelenthetik a fellebbezést, vagy erre három munkanapos határidőt tarthatnak fenn. A többi jogosult a fellebbezést a kézbesítéstől számított nyolc napon belül írásban jelentheti be a másodfokú bíróságnál. *A fellebbezést az ügyészségnek és a védőnek írásban kell indokolnia, s azt a fellebbezésre nyitva álló határidő alatt a másodfokú bíróságnál kell előterjeszteniük.* Ha a fellebbezési határidő valamennyi jogosultra lejárt, a másodfokú bíróság tanácsának elnöke – a harmadfokú bíróság mellett működő ügyészség útján – a határozat írásba foglalását követően haladéktalanul felterjeszti az iratokat a harmadfokú bírósághoz.

Vákát oldal

VIII. A harmadfokú bírósági eljárás

2006. július 1-jétől a magyar büntetőeljárásban is bevezették a harmadfokú bírósági eljárást, ezáltal a fellebbezési rendszerünk kétfokúvá vált: a másodfokú bíróság ítélete ellen az arra jogosultak fellebbezéssel élhetnek a harmadfokú bírósághoz.

1. A fellebbezés hatálya és a felülbírálat terjedelme

A fellebbezés a másodfokú ítélet jogerőre emelkedését abban a részben függeszti fel, amelyet a harmadfokú bíróság a fellebbezés folytán felülbírál. Főszabály szerint a harmadfokú bíróság

- a másodfokú bíróság ítéletének
 - a fellebbezéssel sérelmezett ellentétes döntését,
 - azon rendelkezését, illetve részét, amelyet az elsőfokú bíróság ítéletének a sérelmezett döntéssel ellentétes összefüggő felülbírálata eredményezett, és
- az elsőfokú és a másodfokú bírósági eljárást arra tekintet nélkül bírálja felül, hogy ki, milyen okból fellebbezett.

2. Kötöttség a felülbírált ítélet tényállásához

A harmadfokú bíróság a határozatát *arra a tényállásra alapítja*, amelynek alapján a másodfokú bíróság a megtámadott ítéletet meghozta, kivéve, ha ez a tényállás megalapozatlan. *A harmadfokú eljárásban nincs helye bizonyításnak*, ezért a másodfokú ítéletben megállapított tényállás megalapozatlansága esetén a harmadfokú bíróság a *tényállást hivatalból kiegészítheti vagy helyesbítheti, ha a helyes tényállás az iratok alapján megállapítható, vagy a helytelen ténybeli megállapítás az iratok alapján kiküszöbölhető*.

3. A harmadfokú bíróság eljárási formái

A tanács elnöke a fellebbezés elbírálására *tanácsülést* vagy *nyilvános ülést* tűz ki. A harmadfokú bírósági eljárásban védő részvétele kötelező.

A harmadfokú bíróság *tanácsüléssel* határoz a Be. 621. § (1) bekezdésében meghatározott esetekben:

- ha a fellebbezést a sérelmezett ítélet megalapozatlansága miatt nem lehet elbírálni,
- ha az elsőfokú, illetve a másodfokú bíróság az ítéletét a 608. § (1) bekezdésében meghatározott (abszolút/feltétlen) eljárási szabálysértéssel hozta meg.

- A harmadfokú bíróság tanácsülésen határoz akkor is, ha az ítélet ellen a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést, és nyilvános ülés kitűzését az ügyészség, a vádlott, a védő vagy a fellebbező nem indítványozza.

Abban az esetben, ha az ítélet ellen a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést, és nyilvános ülés kitűzését az ügyészség, a vádlott, a védő vagy a fellebbező nem indítványozza, így a tanács elnöke hivatalból nem tűzött ki nyilvános ülést, a tanácsülés kitűzéséről szóló tájékoztatás kiterjed arra is, hogy az észrevétel előterjesztésére rendelkezésre álló határidő alatt nyilvános ülés kitűzése indítványozható. E határidő elmulasztása miatt igazolásnak nincs helye. A nyilvános ülésen az ügyész és a védő jelenléte kötelező.

4. A harmadfokú bíróság határozatai

A harmadfokú bíróság

- a) a fellebbezést elutasítja,
- b) a másodfokú bíróság ítéletét helybenhagyja,
- c) a másodfokú bíróság ítéletét megváltoztatja (reparáció),
- d) a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi (kasszáció), és megszünteti az eljárást,
- e) a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi (kasszáció), és új eljárásra utasítja a másodfokon eljáró bíróságot,
- f) az első- és másodfokú bíróság ítéletét is hatályon kívül helyezi (kasszáció), és új eljárásra utasítja az első fokon eljáró bíróságot.

Ad a) A fellebbezést elutasítja

A harmadfokú bíróság a fellebbezést elutasítja, ha azt a Be. kizárja, illetve nem az arra jogosult nyújtotta be, vagy a fellebbezés elkésett, viszont a másodfokú bíróság elmulasztotta az elutasítását.

Ad b) A másodfokú bíróság ítéletét helybenhagyja

A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét helybenhagyja, ha

- a fellebbezés alaptalan,
- az ítéletet nem kell hatályon kívül helyezni, illetve
- az ítéletet nem lehet megváltoztatni a súlyosítási tilalom vagy a felülbírálat terjedelmének korlátai miatt.

Ad c) A másodfokú bíróság ítéletét megváltoztatja

A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét megváltoztatja, és a törvénynek megfelelő határozatot hoz, ha a másodfokú bíróság jogszabályt helytelenül alkalmazott, és az ítéletét nem kell hatályon kívül helyezni.

A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét megváltoztathatja akkor is, ha a másodfokú bíróság ítéletének részbeni megalapozatlanságát kiküszöbölte.

Ad d) A másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és megszünteti az eljárást

A másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és megszünteti az eljárást a Be. 607. § (1) bekezdésben foglalt megszüntető okok alapján.

Ad e) A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és a másodfokú bíróságot új eljárásra utasítja

A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és a másodfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a másodfokú bíróság az ítéletét

- a 608. § (1) bekezdésében meghatározott valamely (abszolút/feltétlen) eljárási szabálysértéssel, vagy
- a súlyosítási tilalom megsértésével hozta meg.

Ad f) Az első- és másodfokú bíróság ítéletét is hatályon kívül helyezi, és új eljárásra utasítja az első fokon eljáró bíróságot

A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése mellett az elsőfokú bíróság ítéletét is hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot utasítja új eljárásra, ha a 608. § (1) bekezdésében meghatározott valamely (abszolút/feltétlen) eljárási szabálysértést az elsőfokú bíróság követte el.

A harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság és szükség szerint az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és a másodfokú bíróságot vagy az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a másodfokú ítélet megalapozatlanságát a 619. § (3) bekezdése (például ügyiratok tanulmányozása) alapján nem tudja kiküszöbölni.

Vákát oldal

IX. A megismételt eljárás

Megismételt eljárásra egyrészt a *rendes jogorvoslati eljárásban kerülhet sor*, ha a másodfokon, illetőleg a harmadfokon eljáró bíróság hatályon kívül helyezi a korábbi döntést, és új eljárást rendel el, másrészt pedig a *rendkívüli jogorvoslatok körében*. Az eljárás megismétlése azt jelenti, hogy az elsőfokú bíróság az ügyet újratárgyalja; illetve a másod- vagy harmadfokú bíróság a felülvizsgálatot ismét elvégzi. A korábbi eljárás és az abban született ügydöntő határozat semmissé lesz, azt úgy kell tekinteni, mintha meg sem történt volna. A megismételt eljárásban tehát szó sincs a nyomozás vagy a vádemelés, illetve a tárgyalás előkészítésének ismételt lefolytatásáról, hanem csak az érdemi első-, másod- vagy harmadfokú tárgyalást (eljárást) kell megismételni. A megismételt eljárásban a bíróság soron kívül jár el, és az ügyet a hatályon kívül helyező határozat, illetve az Alkotmánybíróság megsemmisítő határozata okainak és indokainak figyelembevételével bírálja el. A megismételt eljárásban hozott ítélet felülbírálata során azonban a másodfokú, illetőleg a harmadfokú bíróságot még változatlan tényállás mellett sem kötik a hatályon kívül helyező határozatban kifejtett okok és indokok. A vádlott pedig nem kötelezhető annak a bűnügyi költségnek a viselésére, amely annak folytán merült fel, hogy az eljárást meg kellett ismételni. A megismételt eljárásban jelentőséghez jut továbbá egy speciális bírókizárási ok: a hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárásból ki van zárva az a bíró is, aki a hatályon kívül helyező határozat vagy a megalapozatlansága miatt hatályon kívül helyezett határozat meghozatalában részt vett. Az eljárási szabálysértés miatti kasszáció esetén kifejezetten célszerű lehet, ha ismét a hatályon kívül helyezett határozatot hozó bíró jár el (HERKE et al. 2012, 349.). A perújítás elrendelése folytán megismételt első- vagy másodfokú eljárásból ki van zárva továbbá az a bíró is, aki a perújítást elrendelő határozat vagy a perújítással támadott határozat meghozatalában részt vett.

1. Az elsőfokú bírósági eljárás megismétlése

Az elsőfokú bírósági eljárás megismétlendő abszolút (feltétlen) eljárási szabálysértés, relatív eljárási szabálysértés és súlyos fokú megalapozatlanság miatt. Ekkor az ügy a tárgyalási szakaszba kerül vissza, de előkészítő ülés megtartásának nincs helye.

A tárgyalás *menete* tekintetében a tárgyalás megnyitása még az általános szabályok szerint történik. A tárgyalás megkezdése után azonban már vannak eltérések, így például az, hogy a tanács elnökének ismertetnie kell a másod-, illetve harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező határozatát (illetve alkotmányjogi panasz miatti megismételt eljárásban az Alkotmánybíróság megsemmisítő határozatát), továbbá a hatályon kívül helyezett első- vagy másodfokú határozatot is. Szintén ismertetni kell a másodfokú bíróság tárgyalási jegyzőkönyvét, amennyiben a másodfokú tárgyaláson bizonyítást vettek fel. A vádiratot az ügyész már a módosított formában adja elő, ha a hatályon kívül helyezés után módosította azt.

A bizonyítási szabályok körében szintén vannak eltérések a megismételt eljárás lefolytatása során. Ha a vádlott nem tesz vallomást, a tanács elnöke a hatályon kívül helyezett (vagy az Alkotmánybíróság által megsemmisített) határozat alapjául szolgáló tárgyaláson tett vallomását ismertetheti vagy felolvashatja. Ugyancsak mellőzhető a tanú közvetlen kihallgatása, illetve a szakértő közvetlen meghallgatása. Főszabály szerint ilyenkor a tanúvallomásról vagy szakvéleményről az alapeljárásban készült korábbi jegyzőkönyv ismertethető vagy felolvasható. Kivételesen azonban nem lehet eltekinteni a tanú közvetlen kihallgatásától, illetve a szakértő közvetlen meghallgatásától sem, ha a hatályon kívül helyezés oka az volt, hogy az ítélet megalapozatlanságát a másodfokú eljárásban nem lehetett kiküszöbölni. Ez a kivételes rendelkezés nem zárja ki azonban annak a tanúvallomásnak, illetve szakvéleménynek az ismertetését vagy felolvasását, amely nem az ítéleti tényállás megalapozatlan részére vonatkozik.

A megismételt eljárásban főszabály szerint érvényesül a *súlyosítási tilalom*: ha a hatályon kívül helyezést megelőző elsőfokú eljárásban hozott ítélet ellen az ügyész a vádlott terhére nem fellebbezett (vagyis csak a vádlott javára bejelentett fellebbezés áll rendelkezésre), akkor a megismételt eljárásban nem szabad a vádlott bűnösségét megállapítani, illetve a hatályon kívül helyezett ítéletben kiszabott büntetésnél vagy a büntetés helyett alkalmazott intézkedésnél súlyosabbat alkalmazni.

Mivel a hatályon kívül helyezésre általában azért kerül sor, mert a korábbi eljárásban súlyos eljárási hiba történt (például eljárási szabálysértések miatti kasszáció), vagy a tényállás megállapításában volt súlyos, ki nem küszöbölhető hiba (teljes megalapozatlanság), egyes esetekben a megismételt eljárásban a törvény megengedi a súlyosítást akkor is, ha a korábbi elsőfokú ítélet ellen csak a vádlott javára nyújtottak be fellebbezést. Így a súlyosítási tilalom azonnal feloldásra kerül a megismételt eljárásban:

- Ha a hatályon kívül helyezés okát az abszolút (feltétlen) eljárási szabálysértés egyes esetei adták, illetve ha teljes megalapozatlanság miatt került sor a megismételt eljárásra.
- Ugyancsak nem érvényesül a súlyosítási tilalom a háromszoros nívum esetén, azaz ha a megismételt új eljárásban új bizonyíték merül fel, és ez alapján a bíróság olyan új tényt állapít meg, amelynek folytán súlyosabb büntetést kell kiszabni, feltéve, hogy az ügyész ezt indítványozza.
- Az ügyész vádkiterjesztése szintén feloldja a súlyosítási tilalmat, ha a vádlott bűnösségét más bűncselekményben is meg kell állapítani.
- Végül nem érvényesül a súlyosítási tilalom akkor sem, ha a megismételt eljárásra a terhelt terhére bejelentett felülvizsgálati indítvány folytán kerül sor.

2. A másodfokú bírósági eljárás megisméltése

A másodfokú (vagy a harmadfokú) bírósági eljárás megisméltése akkor történik, ha a harmadfokú bíróság vagy a Kúria a másodfokú bíróság határozatát hatályon kívül helyezi, és a másodfokú bíróságot új eljárásra utasítja; vagy az Alkotmánybíróság a másodfokú (vagy harmadfokú) bíróság határozatát megsemmisíti. Ilyen esetekben a Be.-nek a másodfokú bírósági eljárásról rendelkező részét kell értelemszerűen alkalmazni. A törvény azonban nem biztosít lehetőséget a másodfokú eljárás megisméltése során a bizonyítási eljárás megkönnyítésére, ahogyan azt az elsőfokú bírósági eljárás megisméltésénél tette.

X. A rendkívüli jogorvoslatok

A jogerős bírósági határozatok hibáit rendkívüli jogorvoslatok (vagy rendkívüli perorvoslatok) útján lehet orvosolni. A rendkívüli jogorvoslatokat ritkán alkalmazzák, hiszen lehetővé teszik a már jogerőre emelkedett és így véglegesnek tekintett bírói határozatok felülvizsgálatát. Büntetőeljárás törvényünk a rendkívüli jogorvoslatoknak hat típusát ismeri:

- a perújítást,
- a felülvizsgálatot,
- az alkotmányjogi panaszt,
- a jogorvoslatot a törvényesség érdekében,
- a jogegységi eljárást és
- az egyszerűsített felülvizsgálati eljárást.

1. A perújítás

A perújítás (korábbi elnevezéssel: perújrafelvétel) a jogerős ügydöntő bírósági határozatokban (ítélet; eljárást megszüntető végzés; büntetővégzés) előforduló, már a jogerőre emelkedést követően felszínre kerülő *ténybeli hibák* kiküszöbölésére szolgáló – nem devolutív hatályú – rendkívüli jogorvoslati forma. Perújításnak a terhelt terhére csak életében és csak az elévülési időn belül van helye, ám a javára szóló perújításnak nincs *időbeli korlátja*.

A *perújítási okokat* a Be. taxatív módon felsorolja (Be. 637. §):

- a) A *nóvum* esete: az alapügyben akár felmerült, akár fel nem merült tényre vonatkozó olyan új bizonyítékot hoznak fel, amely valószínűvé teszi, hogy
 - a terheltet fel kell menteni, lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni, vagy büntetés helyett intézkedést kell alkalmazni, illetve a büntetőeljárást meg kell szüntetni; vagy
 - a terhelt bűnösségét meg kell állapítani, vagy lényegesen súlyosabb büntetést, intézkedés helyett büntetést kell kiszabni, vagy büntetés helyett alkalmazott intézkedésnél lényegesen súlyosabb intézkedést kell alkalmazni.

A *nóvum* esete csak akkor járhat a perújítás elrendelésével, ha az anyagi büntetőjog szempontjából jelentős kihatással lehet az ügy megítélésére.

- b) *Res iudicata*: a terhelttel szemben ugyanazon cselekmény miatt több jogerős ügydöntő határozatot hoztak.
- c) A terhelt az ügydöntő határozatban nem a valódi személyazonosságával szerepel, és ez a határozat kijavításával nem pótolható.
- d) A *falsum* esete: az alapügyben hamis vagy hamisított bizonyítékot használtak fel. Ebben az esetben perújításnak csak akkor van helye, ha a perújítási okként megjelölt bűncselekmény (hamis vagy hamisított bizonyíték felhasználása) elkövetését jogerős

- bíróági ítélet megállapította, vagy ilyen ítélet meghozatalát nem a bizonyítottság hiánya zárta ki, és a hamis vagy hamisított bizonyíték felhasználása az alapügyben eljáró bíróság határozatát érdemben befolyásolta, tehát lényeges kihatással volt a döntésre.
- e) *Hatóság bűncselekménye*: az alapügyben a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság tagja a köteleességét a büntetőtörvénybe ütköző módon megszegte. Itt is további feltétel, hogy a perújítás alapjául megjelölt bűncselekmény (például kényszervallatás vagy jogellenes fogva tartás) elkövetését jogerős ítélet állapítsa meg (vagy ilyen ítélet meghozatalát ne a bizonyítottság hiánya zárja ki), és a bűncselekménynek érdemben befolyásolnia kellett a bíróság határozatát.
- f) *Köztársasági elnöki kegyelem*: a köztársasági elnök a terhelttel szemben indult büntetőeljárás kegyelemből történő megszüntetéséről határozott. Ez tartalmi oldalról eljárási kegyelmi rendelkezés, amely azonban az időközben történt jogerős elítélés folytán formailag – mint büntethetőségi okot jelentő tény – szintén „nóvum”.
- g) *Határozat a terhelt távollétében (in absentia eljárás)*: az alapügyben az ítéletet a Be. CI–CII. fejezete alapján a terhelt távollétében tartott tárgyaláson hozták. Ilyenkor a törvény értelmében mindig mód nyílik arra, hogy a terhelt vallomást tegyen, azaz új bizonyítékot szolgáltatson – ez felfogható a törvény által vélelmezett „nóvum” esetének.

A büntetőeljárás lefolytatásának nem akadály a, ha a terhelt ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik. A hatóságoknak természetesen meg kell kísérelni a terhelt lakóhelyének, tartózkodási helyének megállapítását, felkutatását, de emellett – az erre irányuló ügyészi indítvány birtokában – lehetőség van arra, hogy a bíróság tárgyalást tartson a vádlott távollétében (*in absentia*). A tisztességes eljárás követelménye azonban szükségessé teszi annak biztosítását, hogy az ügy bizonyítása, megítélése a vádlott (aktív) részvétele, személyes védekezése mellett történjék meg. E követelménynek megfelelően az eljárás bírósági szakaszában „előkerülő” vádlott kérheti az adott bírósági szakasz megismétlését; a jogerős ítéletet követően az eljárásba bekapcsolódni kívánó vádlott pedig perújítással élhet. A vádlott ezen okra alapozott perújítási kérelmének a bíróság köteles helyt adni és elrendelni a perújítást.

Az utóbbi két esetben (távollévő terhelttel kapcsolatos perújítási ok és a köztársasági elnöki kegyelem) kötelező a perújítás lefolytatása az erre irányuló indítvány előterjesztésekor.

A perújítási eljárás első szakasza a perújítási indítvány előterjesztésével indul. *Perújítási indítvánnyal* a terhelt terhére az ügyészség élhet. A terhelt javára perújítási indítványt előterjesztők köre jóval tágabb: az ügyészség, a terhelt, a védő és a terhelt törvényes képviselője. A kényszergyógykezelés elrendelése ellen perújítási indítvánnyal élhet a terhelt házastársa vagy élettársa, akkor is, ha ehhez a terhelt nem járult hozzá. A terhelt halála után perújítási indítványt terjeszthet elő a terhelt egyenes ági rokona, testvére, házastársa és élettársa.

A perújítási indítványban meg kell jelölni az alapügyet, az indítvány okát és az igazolásukra alkalmas bizonyítékokat. A perújítási indítványt – ha nem az ügyészség nyújtja be – a megengedhetőségének kérdésében döntésre jogosult bíróság mellett működő ügyészségnél kell írásban benyújtani vagy jegyzőkönyvbe mondani. Az ügyészség az indítványt a nyilatkozatával együtt egy hónapon belül megküldi a bíróságnak.

A perújítás megengedhetőségének kérdésében való döntés a perújítási eljárás második szakasza. Ha ebben a kérdésben az alapügyben első fokon a járásbíróskodás járt el, a törvényszék; ha a törvényszék, az ítéletábrá dönt. A döntés előtt a bíróság beszerzi az alapügy iratait, és ha szükséges, perújítási nyomozást rendel el.

A perújítási indítványt a bíróság másodfokú tanácsa tanácsülésen bírálja el, s azt vizsgálja, hogy a perújítás törvényi okai fennállnak-e, és az indítvány az előterjesztésre jogosulttól származik-e. Ha alaposnak találja az indítványt, akkor a perújítást elrendeli, és az ügyet a megismételt eljárás lefolytatására megküldi az alapügyben eljáró elsőfokú (vagy a hatáskörrel, illetékességgel rendelkező) bíróságnak; az alaptalan, törvényben kizárt vagy nem a jogosulttól származó, illetve elkésett indítványt elutasítja. A perújítás elrendelése ellen fellebbezésnek nincs helye, a perújítási indítvány elutasítása ellen azonban fellebbezéssel élhet az indítványozó.

A perújítás elrendelése esetén a törvénynek a bírósági eljárásra vonatkozó általános szabályait (Be. Tizenegyedik rész) és az elsőfokú bírósági tárgyalásra vonatkozó rendelkezéseit (Be. Tizenegyedik rész) kell értelemszerűen alkalmazni. Perújítás során előkészítő ülés nem tartható.

A megismételt tárgyalás eredményétől függően a perújítási eljárás harmadik szakasza a következő határozatokkal járhat. Ha a perújítási indítvány alaposnak bizonyul: a bíróság hatályon kívül helyezi az alapügyben hozott határozatot (vagy annak egy részét), és új ítéletet hoz. Ha a perújítás alaptalan: a bíróság azt elutasítja. A perújítási eljárásban is érvényesül a súlyosítási tilalom: ha a perújítási indítványt a terhelt javára terjesztették elő, az ítéletet a hátrányára nem lehet megváltoztatni.

2. A felülvizsgálat

A felülvizsgálat a jogerős ügydöntő határozatban fellelhető *jogkérdésben való téves döntés* kiküszöbölésére szolgáló rendkívüli perorvoslati eszköz. *A felülvizsgálati okokat* csoportosítva célszerű áttekinteni.

- a) *Az alapvető büntető anyagi jogi szabálysértések* közül megalapozza a felülvizsgálati eljárást, ha
 - a terhelt bűnösségének megállapítására, kényszergyógykezelésének elrendelésére, a terhelt felmentésére vagy az eljárás megszüntetésére a büntető anyagi jog szabályainak megsértése miatt került sor; illetve
 - a bűncselekmény törvénysértő minősítése, a büntetőjog más szabályainak megsértése miatt törvénysértő büntetést szabtak ki, vagy törvénysértő intézkedést alkalmaztak; illetőleg
 - a büntetés végrehajtását a Btk.-ban foglalt kizáró ok [Btk. 86. § (1) bekezdés] ellenére függesztették fel.

- b) *Az alapvető büntető eljárásjogi szabálysértések* közül a Be. a következőket nevesíti felülvizsgálati okként:
 - a bíróság a határozatát joghatóság hiányában hozta;
 - a bíróság határozatának meghozatalára magánindítvány, feljelentés vagy a legfőbb ügyész aktusa hiányában került sor;

- a bíróság nem az arra jogosult által emelt vád alapján járt el;
 - a bíróság határozatának meghozatalára a súlyosítási tilalom megsértésével került sor.
- c) Felülvizsgálat *más hatóság (Alkotmánybíróság, nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv) határozata* által is elrendelhető:
- az Alkotmánybíróság határozata alapján felülvizsgálati indítvány terjeszthető elő, ha az Alkotmánybíróság a jogerős ügydöntő határozattal befejezett büntetőeljárás felülvizsgálatát rendelte el;
 - nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv (például a Strasbourghban székelő Emberi Jogi Bíróság) megállapította, hogy az eljárás lefolytatása vagy a bíróság jogerős határozata megsértette a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés valamely rendelkezését, feltéve, hogy a nemzetközi emberi jogi szerv joghatóságának Magyarország alávetette magát;
 - nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv határozata alapján felülvizsgálatnak akkor is helye van, ha a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szerv a nemzetközi szerződés azon rendelkezésének megsértését állapította meg, amely olyan eljárási szabálysértést valósított meg, amely a Be. szerint felülvizsgálattal nem, csak fellebbezéssel támadható.

Nincs helye felülvizsgálatnak az alapvető büntető anyagi jogi szabálysértések miatti felülvizsgálati okok esetében akkor, ha az ügyben harmadfokú bíróság hozott ügydöntő határozatot. Ugyancsak kizárt a felülvizsgálat a Kúria jogegységi eljárása alapján, felülvizsgálat során vagy a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat alapján hozott határozat ellen. Nem lehet felülvizsgálati eljárást kezdeményezni akkor sem, ha a törvényt sértés egyszerűsített felülvizsgálati eljárás lefolytatásával orvosolható, vagy ha az egyes eljárási szabálysértések a büntetőjogi főkérdések eldöntését lényegesen nem befolyásolták.

A felülvizsgálati eljárás alapvető szabályainak ismertetését a felülvizsgálat szabályozásának elveivel kell kezdenünk:

- a terhelt terhére csak a jogerős ügydöntő határozat közlésétől számított hat hónapon belül terjeszthető elő felülvizsgálati indítvány;
- főszabály szerint minden jogosult csak egy ízben nyújthat be felülvizsgálati indítványt;
- a felülvizsgálati indítvány a Kúria határozathozatal céljából tartott tanácsüléséig visszavonható;
- lehetőség van a felülvizsgálati indítvány kiegészítésére vagy elutasítására is;
- a felülvizsgálati eljárásban a védő részvétele kötelező;
- a felülvizsgálati indítvány elbírálásánál a jogerős határozatban megállapított tényállás és a megtámadott határozat idején hatályban lévő jogszabályok az irányadók.

Felülvizsgálati indítvány benyújtására jogosult:

- a terhelt terhére: az ügyészség;
- a terhelt javára:
 - az ügyészség,
 - a terhelt,

- a védő,
- a terhelt törvényes képviselője,
- kényszergyógykezelés elrendelése ellen: a nagykorú terhelt házastársa vagy élettársa (még akkor is, ha a terhelt nem járult hozzá),
- a terhelt halála után: a terhelt egyenes ági rokona, testvére, házastársa vagy élettársa.

A *felülvizsgálati eljárás lefolytatására* a harmadfokú bírósági eljárás szabályait kell alkalmazni. *Menete* tekintetében: az indítvány benyújtásának helye főszabály szerint az alapügyben eljáró elsőfokú bíróság (vagy az a bíróság, amelynek eljárását a felülvizsgálati indítvány sérelmezi). A bíróság a felülvizsgálati indítványt az alapügy irataival együtt egy hónapon belül felterjeszti a Kúriához. A felülvizsgálati indítvány elbírálását a Kúria tanácsa, ha pedig a Kúria határozata ellen irányult, a Kúria öt hivatásos bíróból álló tanácsa végzi tanácsülésen vagy nyilvános ülésen. A Kúria felülvizsgálati eljárás során hozott *határozata* lehet:

- reformatórius: amikor a Kúria a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott határozatot megváltoztatja, és a törvénynek megfelelő határozatot hoz (például: ha a terhelt bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak megsértése miatt került sor);
- kasszációs: amikor a Kúria a határozatot hatályon kívül helyezi, és a hatáskörrel, illetékességgel rendelkező bíróságot új eljárásra utasítja (például: ha a terhelt felmentésére a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével került sor), vagy az eljárást megszünteti;
- helybenhagyó határozat: amikor az eljáró bíróság a felülvizsgálati indítványnak nem ad helyt, és a megtámadott határozatot hatályában fenntartja (például ha a felülvizsgálni indítványozott ügydöntő határozat a jogszabályoknak megfelel, vagy olyan eljárási szabálysértés történt, amelynek az ügy érdemi elbírálására lényeges kihatása nem volt).

3. Eljárás alkotmányjogi panasz esetén

Az alkotmányjogi panasz alapján az *Alkotmánybíróság felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabály, illetve a konkrét bírói döntés Alaptörvénnyel való összhangját*. Alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet:

- ha az ügyben folytatott bírósági eljárásban alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása folytán Alaptörvényben biztosított jogának sérelme következett be (hagyományos panasz),
- ha az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása vagy hatályosulása folytán közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be jogsérelem (közvetlen panasz),
- ha alaptörvény-ellenes érdemi vagy eljárást befejező egyéb bírói döntés az Alaptörvényben biztosított jogát sérti (Abtv. 26–27. §).

Mindhárom esetben feltétel az alkotmányjogi panaszos személyes érintettsége, és az, hogy jogorvoslati jogát már kimerítette, vagy a jogorvoslathoz való jog nem biztosított számára.

Az alkotmányjogi panaszt az ügyben első fokon eljáró bíróságnál kell benyújtani, amelyet a bíróság továbbít az Alkotmánybíróság részére. Az ügyben első fokon eljáró bíróság a jogerős ügydöntő határozat végrehajtását az Alkotmánybíróság eljárásának befejezéséig felfüggesztheti vagy félbeszakíthatja, értesítve erről az Alkotmánybíróságot. A felfüggesztésre vagy félbeszakításra akkor kerül sor, ha a bíróság megalapozottnak látja az előterjesztett alkotmányjogi panaszt. Kivételesen az Alkotmánybíróság is felhívhatja az ügyben eljáró elsőfokú bíróságot a jogerős ügydöntő határozat végrehajtásának felfüggesztésére vagy félbeszakítására, ha úgy ítéli meg, hogy az alkotmánybírósági eljárás várható eredményére, az alkotmánybírósági döntésre tekintettel vagy más fontos okból a jogerős ügydöntő határozat végrehajtásának felfüggesztése vagy félbeszakítása indokolt.

4. Jogorvoslat a törvényesség érdekében

A legfőbb ügyész a bíróság törvénytörő és jogerős határozata, valamint végleges nem ügydöntő végzése ellen a Kúriánál a törvényesség érdekében jogorvoslatot jelenthet be, feltéve, hogy a jogerős határozat más jogorvoslattal (például perújítás, felülvizsgálat vagy egyszerűsített felülvizsgálat) nem támadható meg. Nincs helye, ha a határozatot a Kúria hozta. A jogorvoslat nem határidőhöz kötött, bármikor benyújtható. Nincs halasztó hatálya a megtámadott határozat végrehajtására.

Az eljárás menetét tekintve: a Kúria a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslatot háromtagú tanácsban, nyilvános ülésen bírálja el. Az elbírálás során a felülvizsgálatra vonatkozó szabályokat értelemszerűen alkalmazza. A törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslat alapján hozott *határozatban (ítéleti formában) sor kerülhet a törvénytörés megállapítására* vagy (végzéssel) a jogorvoslat elutasítására.

5. A jogegységi eljárás

A jogegységi eljárás – eltérően az előbbieken tárgyalt rendkívüli perorvoslati formáktól – nem egy jogerős határozat felülvizsgálatára irányul. Több hasonló ügyben hozott, különböző jogértelmezésekből fakadó, eltérő bírói döntések ellentmondásának feloldására irányul, az *egységes ítélkezési gyakorlat elősegítése* érdekében. Az egységes ítélkezési gyakorlat a jogbiztonság garanciális eleme, lényege szerint hasonló ügyekben hasonló határozatot kell hozniuk a bíróságoknak. A jogegységi eljárás *eseteit* a Bszi. határozza meg, amely szerint jogegységi eljárásnak akkor van helye, ha

- a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala szükséges;
- korábban meghozott jogegységi határozat megváltoztatása vagy hatályon kívül helyezése szükséges;
- a Kúria el kíván térni valamely ítélkező tanácsának elvi bírósági határozataként közzétett határozatától vagy közzétett elvi bírósági döntésétől.

A jogegységi eljárás indítvánnyal indul, amely az eldöntendő jogkérdést és az indítványozó megoldási javaslatát tartalmazza. Az indítvány a Kúria jogegységi tanácsához kerül, amely

öt hivatásos bíróból áll, elnöke a Kúria elnöke vagy büntető kollégiumának vezetője. Ha a jogegységi eljárás eredménye a Kúria előtt folyamatban lévő más rendkívüli jogorvoslati eljárásra is kihatással lehet, a Kúria a rendkívüli jogorvoslati eljárást felfüggesztheti. A jogegységi tanács az indítványt tanácsülésen (akkor, ha valamilyen formai akadály van az eljárásnak) vagy nyilvános ülésen (érdemben) bírálja el. Döntésének formája: határozat, amelyben a jogegységi tanács vagy elutasítja az indítványt (indokolásában kitér az elutasítás okára), vagy helyt ad annak. Utóbbi rendelkező része tartalmazza az elvi jogi megoldást is. A jogegységi határozatot a *Magyar Közlönyben* teszik közzé. Ha az elvi kérdésben adott iránymutatásból következően a jogegységi határozattal érintett jogerős ügydöntő határozatnak a terhelt büntetőjogi felelősségét megállapító rendelkezése törvényt sértő, a jogegységi tanács a törvényt sértő rendelkezést hatályon kívül helyezi, és a terheltet felmenti, illetve az eljárást megszünteti. Ha a terhelt fogva van, a fogvatartást is megszünteti. A jogegységi határozat indokolása tartalmazza a terhelt felmentésének és az eljárás megszüntetésének az indokait is.

6. Az egyszerűsített felülvizsgálat

Az egyes nem érdemi, hanem másodlagos kérdések tekintetében fogyatékos határozatok orvoslása az egyszerűsített felülvizsgálati eljárás keretében lehetséges, amelynek gyökerei korábban (az 1998-as Be.-ben) a különleges eljárások keretében nyertek szabályozást. Egyszerűsített felülvizsgálati eljárásra akkor kerül sor, ha *a bíróság alapügyben meghozott jogerős ügydöntő határozata valamely járulékos kérdésben hiányos vagy törvényt sértő*, azaz a bíróság nem, vagy nem a törvénynek megfelelően rendelkezett az adott kérdésben. Az egyszerűsített eljárásban nem kerül sor a jogerő áttörésére, csupán utólagos korrekció útján a másodlagos kérdések törvényességének biztosítására, az anyagi jogerő tiszteletben tartása mellett. A Be. tételesen felsorolja, hogy mely kérdések képezhetik az eljárás tárgyát (Be. 671. §). Így egyszerűsített felülvizsgálat keretében kerülhet sor például a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos megállapítására; illetve ezen rendkívüli jogorvoslati eljárás keretében dönt a bíróság a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezésről; a közérdekű munkaként elvégzendő munkáról; vagy a büntetőjogi költségről, ha ezekben a kérdésekben az alapügyben eljáró bíróság elmulasztott intézkedni.

Az egyszerűsített felülvizsgálati eljárás során az ügydöntő határozat jogerőre emelkedését követő egy hónapon belül a jogerős ügydöntő határozatot hozó bíróság, egyébként *az alapügyben első fokon eljáró bíróság jár el*. Az eljárás hivatalból vagy az ügyész, a terhelt, a védő, illetve az egyéb érdekelt indítványára indul meg, a bíróság eljárásának formája nyilvános ülés vagy tárgyalás. Ha az alapügybeni rendelkezést pótolni vagy korrigálni szükséges, a bíróság erről a törvénynek megfelelő határozatot hoz (szükség esetén a korábbi határozat törvényt sértő részét hatályon kívül helyezi). Ha az alapügy rendelkezése törvényes és az indítvány megalapozatlan, azt a bíróság elutasítja.

Vákát oldal

XI. A külön eljárások

1. A külön eljárások általános jellemzői, a külön eljárások felsorolása és lényegük ismertetése

A büntetőeljárás törvény az eljárás három formáját különbözteti meg. A hagyományos, *rendes eljárás* az általános eljárási forma, amely a törvény dinamikus részének jelentős részét feleleli. Feladata a büntetőjogi főkérdésekben (büntetőjogi felelősség és jogkövetkezmények) való döntés, amely általában akként valósul meg, hogy az eljárás valamennyi főszakaszát (nyomozás, tárgyalás előkészítése, főtárgyalás, perorvoslati eljárások) vagy azok jelentős részét lefedi. Ha nem merül fel különleges körülmény, a rendes eljárás általános szabályai az irányadók a büntetőjogi felelősségről való döntéshozatal során.

A *külön eljárásoknál* valamely speciális körülmény indokolja az eltérő szabályok alkalmazását. Ezek az okok gyökerezhetnek az eljárásban részt vevő személyek speciális joghelyzetében (például fiataikorúak elleni eljárás, katonai büntetőeljárás, ahol a terhelt szerepe sajtóságos; vagy magánvádas, illetve pótmagánvádas eljárás, amelyben a vád képviselője különleges joghelyzetű), esetenként pedig az eljárás lerövidítése, egyszerűsítése kívánja meg a gyorsító rendelkezések alkalmazását (például bíróság elé állítás, eljárás egyezség esetén, büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás). A külön eljárások célja – csakúgy, mint a rendes eljárásoké – a büntetőjogi főkérdések (a büntetőjogi felelősség és a büntetőjogi jogkövetkezmények) eldöntése, de az eljárás menete a törvényben meghatározott külön szabályok és kivételek szerint folyik (a rendes eljárás általános szabályai háttéranyagként szolgálnak arra az esetre, ahol nincs eltérő, „külön eljárásos” rendelkezés). Garanciális szabály, hogy ha az adott külön eljárás feltételei megszűnnek, a rendes eljárás általános szabályai alapján folyjon tovább a büntetőeljárás, azaz vissza kell térni a törvény rendes eljárási rendelkezéseire.

Az egyes külön eljárásokat a Be. Huszadik része (XCV–CVII. fejezet) tartalmazza:

- XCV. fejezet: A fiataikorú elleni eljárás
- XCVI. fejezet: A katonai büntetőeljárás
- XCVII. fejezet: Eljárás a mentességet élvező személyek ügyében
- XCVIII. fejezet: Eljárás bíróság elé állítás esetén
- XCIX. fejezet: Eljárás egyezség esetén
- C. fejezet: Büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás
- CI. fejezet: Eljárás a távollévő terhelttel szemben
- CII. fejezet: Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében
- CIII. fejezet: Biztosíték letétbe helyezésével folyó eljárás
- CIV. fejezet: Magánvádas eljárás
- CV. fejezet: Pótmagánvádas eljárás

- CVI. fejezet: Eljárás vagyon vagy dolog elvonása, adat hozzáférhetetlenné tétele érdekében
- CVII. fejezet: Eljárás határozással kapcsolatos bűncselekmény esetén

A *büntetőeljáráshoz kapcsolódó különleges eljárások* nem a büntetőjogi főkérdésről döntenek, nem is a jogerős ügydöntő határozat hibáinak orvoslására szolgálnak, hanem a jogerő beálltát követően felmerült új tényre, körülményre tekintettel végzik el a döntés korrekcióját.

A továbbiakban az egyes külön eljárásokat részletezzük.

2. A fiatalkorú elleni büntetőeljárás

A fiatalkorúak ügyeire már a Btk. is speciális rendelkezéseket tartalmaz. A *fiatalkorú* eszerint az anyagi büntetőjogban (Btk. 105. §) az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, a 18.-at pedig még nem haladta meg. A gyermekkorúra vonatkozó rendelkezések összevetésével (Btk. 16. §) azonban egyértelmű, hogy a fiatalkorú elkövető általánosan csak a 14. életévének betöltése után kerülhet a terhelt eljárásjogi helyzetébe. A 12. életév betöltése csupán bizonyos, tételesen felsorolt bűncselekmények (például emberölés, testi sértés, rablás) esetében jár a büntetőjogi vétőképeség korhatárának leszállításával, és csak akkor, ha az elkövető az elkövetés időpontjában képes volt belátni a bűncselekmény következményeit.

Az életkorból adódó kérdés tisztázása a gyakorlatban a következő „határeseti” problémákat veti fel. Az ún. időbelileg vegyes ügyekben, vagyis amikor a terhelt a bűncselekmény elkövetésekor még fiatalkorú, de az elbírálás idejére már felnőttkorúvá válik, a fiatalkorúak elleni eljárás szabályai az irányadóak. Bűnhalmazat (illetve természetes vagy törvényi egység) részselekményei esetén, azaz amikor a terhelt meghatározott bűncselekményi részeket részint fiatalkorúként, részint felnőtt korában követett el, a rendes eljárásra (felnőttkorúakra) vonatkozó szabályok lesznek az irányadóak. Végül az ún. vegyes ügyekben, tehát ha a fiatalkorú ügye összefügg felnőttkorú elkövető ügyével is (például társtetteségben követték el a bűncselekményt), csak a fiatalkorú terheltre kell a speciális szabályokat alkalmazni, a felnőttkorú terheltre nem; ez az ún. csonka fk. eljárás (FANTOLY–GÁCSI 2014, 250.).

A fiatalkorú elleni büntetőeljárás célja: az eljárás a fiatalkorú nevelésének előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, ismételt bűnelkövetésének megelőzését és a bűncselekménnyel okozott sérelem jóvátételét. (Ez nem akadályozza azonban a terhelti együttműködés alkalmazásának a fiatalkorúak elleni eljárásban sem.) Szükség esetén kezdeményezni kell gyámhatósági intézkedések elrendelését, valamint a fiatalkorú nevelését, gondozását, felügyeletét elmulasztó személlyel szembeni hatósági intézkedést. A fiatalkorúval szemben alkalmazni kell az életkoruknál fogva különleges *bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó szabályokat is.*

A fiatalkorúak ügyében az *eljáró hatóságok* személyi összetétele speciális. A *fiatalkorúak bírósága* jár el: első fokon az egyesbíró vagy a tanács elnöke az Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnöke által kijelölt bíró, a tanács ülnök tagja pedig pedagógus, pszichológus és család-, gyermek- és ifjúságvédelmi szolgáltatás, gyámügyi igazgatás keretében az ellátottak gyógyítását, ápolását, foglalkoztatását, fejlesztését, ellátását, nevelését, gondozását vagy szociális segítségét, a gyermek sorsának rendezését közvetlenül szolgáló, egyetemi

vagy főiskolai végzettséghez kötött munkakörben dolgozó (vagy korábban ilyen munkakörben foglalkoztatott) személy. Másodfokon és – a Kúriát kivéve – harmadfokon a tanács egyik tagja az OBH elnöke által kijelölt bíró. A *fiatalkorúak ügyésze* a felettes ügyészség által kijelölt ügyész, csak ő képviselheti a vádat. Fiatalkorúval szemben büntetőeljárásnak csak közvadra van helye, pótmagánvád kizárt. A magánvádra üldözendő bűncselekmények esetében is az ügyész jár el.

Az eljárás résztvevői tekintetében: fiatalkorú elleni eljárásban a védő részvétele kötelező. Az eljárás tisztessége és szakszerűsége megköveteli a védő személyes jelenlétét már a vádemelés előtt is azokon a – fiatalkorú részvételével tartott – eljárási cselekményeken, amelyek közvetlenül szolgálják a bizonyítást. Ezek a nyomozási cselekmények meg sem kezdhetők a védő részvétele nélkül:

- gyanúsított kihallgatása;
- szembesítés;
- felismerésre bemutatás;
- helyszíni kihallgatás;
- bizonyítási kísérlet;
- személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel kapcsolatos eljárásban tartott ülés.

Az előző körbe nem tartozó eljárási cselekményről az eljáró ügyészség vagy nyomozó hatóság utólag köteles tájékoztatni a védőt, ha azon a védő nem volt jelen; ezáltal a védő már a nyomozás szakaszában aktív és naprakész résztvevője az eljárásnak.

A fiatalkorú jogrendszerünkben általában korlátozottan cselekvőképes, vagyis jognyilatkozatokat önállóan nem tehet érvényesen. Ennek az eljárási jogokban sajátos vetülete az ún. eljárási cselekvőképesség. Ezért a büntetőeljárásban a fiatalkorú törvényes képviselője (szülő, gondok, gyám) a védővel azonos (jelenléti, észrevételezési, felvilágosításkérési, indítványtételi és jogorvoslati) jogokat élvez. A fiatalkorú segítőként fellépő törvényes képviselő jogosítványait a törvényes képviselőre vonatkozó általános szabályok között találjuk, az eljárás alanyainál. A Be. a büntetőjogi cselekvőképesség általános szabályai között rendelkezik az ügygondnokról, aki a fiatalkorú érdekében addig jár el, ameddig a gyámhatóság által kirendelt eseti gyám nem veszi át a törvényes képviselést. Az ügygondnok szerepe azért fontos, mert általa az első perctől kezdve biztosíthatóvá válik a fiatalkorú képviselése a vele szemben folytatott eljárásban.

A bizonyítási eszközökre ugyancsak speciális szabályok vonatkoznak a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban. A fiatalkorú szükségleteinek, környezetének, személyiségének megismerése szempontjából lényeges körülmények feltárását szolgálja a fiatalkorú „egyéni értékelése”. Ennek eszközei különösen a környezettanulmány; a pártfogó felügyelői és összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény; a fiatalkorú beszámítási és belátási képességét vizsgáló szakértői vélemények; illetve a pártfogó felügyelő, a törvényes képviselő, esetleg más, a fiatalkorú gondozását ellátó személy tanúvallomása. A környezettanulmány a fiatalkorú veszélyeztetettségének bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelését is tartalmazza. A környezettanulmányt a pártfogó felügyelő készíti el, aki ehhez a rendőrség általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervének a közreműködését is igénybe veheti.

A nyomozás határideje vonatkozásában a soron kívüli eljárás kötelezettségén túl a *nyomozás tartamának maximalizálása* is elősegíti az eljárás minél hamarabb történő befejezését.

Ennek megfelelően, ha a fiatalkorúval szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban büntetőeljárás, a nyomozást a fiatalkorú gyanúsított kihallgatásától számított egy éven belül be kell fejezni. Öt évnél súlyosabban büntetendő szabadságvesztéssel fenyegetettség esetén is legfeljebb két évig tarthat a nyomozás, a gyanúsított kihallgatástól számítva.

A fiatalkorúval szemben bármely kényszerintézkedés elrendelhető, azonban a *letartóztatást* – az egyéb feltételek fennállása esetén is – csak abban az esetben lehet elrendelni, ha azt a bűncselekmény különös tárgyi súlya szükségessé teszi. A letartóztatás végrehajtása javítóintézetben vagy büntetés-végrehajtási intézetben történik, a végrehajtás helyéről a bíróság a fiatalkorú személyiségére és a terhére rótt bűncselekmény jellegére tekintettel határoz. A végrehajtás során a fiatalkorúakat a felnőttkorúaktól el kell különíteni. Mértékét tekintve a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét betöltött fiatalkorúval szemben elrendelt letartóztatás maximális ideje: két év (kivételekkel), míg az ennél fiatalabb elkövetők esetében a letartóztatás maximális ideje: egy év (szintén kivételekkel).

Az eljárás során hozott *határozatokat* a törvényes képviselővel, az ügydöntő határozatot és a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről szóló határozatot a gondozóval is *közölni kell*. Az *előkészítő ülésre és a tárgyalásra vonatkozó speciális szabályoknál* kiemелendő, hogy további nyilvánosságkizárási okként jelentkezik a törvényben az az eset, amikor a tárgyalásról a nyilvánosság kizárása a fiatalkorú érdekében szükséges. A tárgyalásnak azt a részét, amely a fiatalkorú helyes irányú fejlődését károsan befolyásolhatja, a fiatalkorú távollétében kell megtartani. A fiatalkorú – a rendes eljárás általános szabályaitól eltérően – nem jelentheti be, hogy a szabályszerű idézés ellenére a tárgyaláson nem kíván részt venni, azaz mind az előkészítő ülésen, mind a tárgyaláson kötelező a részvétele. Fiatalkorú ügyében *alkalmazható* az „eljárás egyezség esetén” *külön eljárás*; továbbá az ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodó fiatalkorú távollétében is lefolytatható az eljárás, de csak oly módon, hogy az előkészítő ülés és a tárgyalás a távollétében nem tartható meg. Az *ügyészi opportunitás* szintén eltérően alakul a fiatalkorúval szemben indított eljárásban. Az ügyészség a feltételes ügyészi felfüggesztést nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetében is alkalmazhatja, ha a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a feltételes *ügyészi felfüggesztéstől* a fiatalkorú helyes irányú fejlődése várható.

3. A katonai büntetőeljárás

A katonai büntetőjog és annak alaki része, a katonai büntető eljárásjog életre hívását a katonai életviszonyok sajátosságai indokolják, a büntetőeljárásról szóló jogszabály 1962 óta külön eljárásként tartalmazza a katonai büntetőeljárás szabályait. Katonai büntetőeljárásban speciálisan a katonai ügyekre szakosodott hatóságok járnak el, a terhelt pedig általában a büntető anyagi jog fogalomrendszere alapján katonának minősített személy [Btk. 127. § (1) bekezdés]. Az eljárás időszerűsége (gyorsasága) kulcskérdés, amely abban is megnyilvánul, hogy az eljárás katonai vétség esetén fegyelmi útra terelhető (HAUTZINGER 2011, 183.). Ilyen esetben a katonai ügyész a feljelentést elutasítja, illetve a nyomozást megszünteti, az ügyet pedig fegyelmi eljárásra utalja, és az iratokat megküldi a fegyelmi eljárás lefolytatására illetékes parancsnoknak.

A katonai büntetőeljárás *személyi és tárgyi hatálya* az alábbi elkövetőkre (és bűncselekményekre) terjed ki:

- a katona által a tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény;
- a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja által elkövetett bármely bűncselekmény;
- a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény;
- a szövetséges fegyveres erő tagja által belföldön, valamint e személynek a Magyarország határain kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett, magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekmény.

A katonai büntetőeljárás hatálya kiterjed a terhelt által elkövetett valamennyi bűncselekményre, ha ezek közül valamelyik miatt katonai büntetőeljárásnak van helye, és az elkülönítés nem lehetséges (személyi konnexitás). Többes elkövetés esetén, ha a terheltnek valamelyikének cselekménye katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozik, akkor a többi terhelttel (orgazdával és a bűnpártolóval) szemben is katonai büntetőeljárásnak van helye, ha az eljárás elkülönítése – tekintettel a tényállás szoros összefüggésére – nem lehetséges (tárgyi konnexitás).

A katonai büntetőeljárás speciális jellege kizárja a magánvád (pótmagánvád, viszonvád) alkalmazhatóságát, katonai büntetőeljárásban az ügyészség feladatát a legfőbb ügyész által kijelölt ügyészség látja el, és csak *katonai ügyész* (illetve a legfőbb ügyész által a katonai büntetőeljárásra kijelölt ügyész) járhat el. Ha a nyomozást nem a katonai ügyész végzi, nyomozó hatóságként az illetékes parancsnok is eljárhat (parancsnoki nyomozási jogkör). Amennyiben a vád tárgyává tett bűncselekmény járásbírói hatáskörbe tartozik, és a büntetési tétele nem éri el a nyolcévű szabadságvesztést, akkor a katonai bíró egyesbíróként, egyéb esetben tanácsban jár el. A *bíróság* összetétele is sajátos: a hivatásos bíró – csakúgy, mint az ülnökök – csak katona lehet. Az ülnökök nem viselhetnek a terhelnél alacsonyabb rendfokozatot, amely már csak azért is jelentőséggel bír, mert a szavazás során az alacsonyabb rendfokozatú előbb adja le a szavazatát. A tanács elnöke, a hivatásos katonai bíró szavaz utoljára.

Hazánkban jelenleg öt törvényszéken működik katonai tanács: Debrecenben, Győrben, Kaposvárott, Szegeden és a fővárosban. Illetékességi területük több megyére is kiterjed, a Fővárosi Törvényszéken felállított katonai tanács illetékessége pedig a fővárost érinti. *Sajátos szabály* az is, hogy katonával szemben *letartóztatásnak* akkor is helye van, ha a terhelt szolgálati vagy fegyelmi okból nem hagyható szabadlábon. *Közvetítői eljárás nem alkalmazható* a fegyveres szerv sérelmére elkövetett vagyron elleni bűncselekmény esetén. A *nyomozási bíró* feladatait a törvényszék katonai bírója látja el. Katonai vétség esetén speciális elterelési forma a *fegyelmi eljárásban történő elbírálás*. Ilyen esetben a katonai ügyész a feljelentést elutasítja, vagy a nyomozást megszünteti, és az ügyiratokat megküldi fegyelmi eljárás lefolytatására a fegyelmi jogkör gyakorlójának.

4. Eljárás a mentességet élvező személyek ügyében

A speciális pozícióhoz, munkakörhöz kötött *mentelmi jog* (*mentesség*) kettős tartalommal bír. Egyrészt azt jelenti, hogy az e joggal rendelkező személy a megbízatásával összefüggő (bűn)cselekményekért nem vonható felelősségre; másrészt pedig azt tartalmazza, hogy a mentelmi jog birtokosa a megbízatásán kívül elkövetett (bűn)cselekmények esetén csak akkor vonható felelősségre, ha ahhoz a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult hozzájárult. Ennek megfelelően a mentelmi jog a büntetőeljárásban eljárási akadályt jelent: az ügyészség és a bíróság kinyilváníthatja a mentességet élvező személlyel szemben a büntetőjogi felelősségrevonási szándékát, azonban ahhoz szükséges a mentelmi jog felfüggesztése.

A mentelmi jog (mentesség) két típusa: a *(közjogi) mentelmi jogon alapuló mentesség* és a *nemzetközi jogon alapuló mentesség*. *Közjogi tiszttség alapján mentelmi joga* van egyes kiemelt közjogi méltóságoknak (például az országgyűlési és európai parlamenti képviselőknek, az alkotmánybíráknak, az országgyűlési biztosoknak, az Állami Számvevőszék elnökének és elnökhelyettesének), illetve egyes hatósági személyeknek (például a bírácoknak, az ülnököknek és az ügyészeknek). A *(közjogi) mentelmi jogon alapuló mentességgel* rendelkező személyek esetén büntetőeljárás csak a mentelmi jog felfüggesztését követően indítható. Ez azt is jelenti, hogy e személyek nem hallgathatók ki gyanúsítottként, illetve velük szemben – a tettenérés esetét kivéve – kényszerintézkedés sem alkalmazható, és vádat emelni sem lehet. Ebből következik, hogy a mentességet élvező személy tettenérés esetén is csak őrizetbe vehető.

Amennyiben tehát a büntetőeljárásban adat merül fel arra, hogy a terhelt mentelmi joggal rendelkező, mentességet élvező személy, a büntetőeljárást fel kell függeszteni, és indítványozni kell a mentelmi jog felfüggesztését. (Indítványozási joggal a vádirat benyújtásáig a legfőbb ügyész, azt követően, illetve magánvádas és pótmagánvádas ügyben a bíróság rendelkezik.) Amennyiben a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult elutasítja az indítványt, a büntetőeljárást meg kell szüntetni. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy az elévülési időn belül a büntetőeljárást később, a személyes mentesség megszűnése után a rendes eljárás szabályai szerint folytassák le.

A *nemzetközi jogon alapuló mentességre a (közjogi) mentelmi jogon alapuló mentességre* vonatkozó szabályok irányadók, bizonyos eltérésekkel. A nemzetközi jogon alapuló mentességről elsősorban nemzetközi egyezmények, azok hiányában a nemzetközi gyakorlat rendelkezik. A nemzetközi gyakorlat kérdésében – a külpolitikáért felelős miniszterrel egyetértésben – az igazságügyért felelős miniszter állásfoglalását kell beszerezni. A nemzetközi jogon alapuló mentesség a magyar joghatóság hiányát jelenti: a büntetőeljárás e mentességgel rendelkező személlyel szemben saját joga szerint természetesen lefolytatható. Ha azonban a külföldi állam vagy a nemzetközi szervezet lemond a mentességről, a büntetőeljárást Magyarországon kell lefolytatni.

A *(közjogi) mentelmi jogon alapuló mentességet* élvező személyekhez képest eltérés, hogy a nemzetközi jogon alapuló mentességet élvező személyekkel szemben a mentesség felfüggesztéséig semmilyen büntetőeljárási cselekmény nem végezhető, még tettenérés esetén sem. A mentesség felfüggesztésére irányuló indítványt a bíróság az igazságügyért felelős miniszter útján, a legfőbb ügyész pedig közvetlenül terjeszti elő a külpolitikáért felelős miniszternél. A büntetőeljárást a mentesség felfüggesztéséről hozott döntés meghozataláig fel kell függeszteni. A mentesség felfüggesztéséről a külpolitikáért felelős miniszter foglal

állást. Ha megállapítja a mentességet, a büntetőeljárást meg kell szüntetni. Ha a külföldi állam vagy a nemzetközi szervezet lemondott a mentességről, akkor az eljárást folytatni kell.

5. A bíróság elé állítás

A bíróság elé állítás a Be. eljárást egyszerűsítő és gyorsító eljárási formái közül az egyik leggyakrabban alkalmazott ügytípus. Az eljárás időszerűségét és hatékonyságát egyaránt elősegíti ez a fajta „gyorsított eljárás”. A Be. két típusát különíti el: tettenérés esetén alkalmazandó (1) és beismerés esetén alkalmazandó (2) bíróság elé állítást.

5.1. A bíróság elé állítás feltételei tettenérés esetén

- A bűncselekmény elkövetésétől a bíróság elé állításig legfeljebb tizenöt nap telt el;
- a bűncselekményre a Btk. tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel;
- az ügy megítélése (mind jogi, mind ténybeli szempontok alapján) egyszerű;
- a bizonyítékok rendelkezésre állnak;
- a terhelt tetten érték.

Tettenérés alatt értendő a cselekmény – legalább részben – olyan szemtanú jelenlétében történő elkövetése, aki olyan fizikai közelségben van, hogy reális lehetősége van beavatkozni, vagy az elkövetőt elérni, illetőleg nyomon üldözni. Az idővesztés nélküli üldözés lehetőségén alapul a tettenérés társadalmi jelentősége (Kúria 13/2013. számú büntető elvi határozata).

A bíróság elé állítás céljából alkalmazható őrizet kizárólag a bűncselekmény elkövetésén tetten ért terhelttel szemben alkalmazható kényszerintézkedés.

5.2. A bíróság elé állítás feltételei beismerés esetén

- A gyanúsítottként történő kihallgatástól a bíróság elé állításig legfeljebb egy hónap telt el;
- a bűncselekményre a Btk. tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel;
 - az ügy megítélése (mind jogi, mind ténybeli szempontok alapján) egyszerű;
 - a bizonyítékok rendelkezésre állnak;
 - a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte.

A bíróság elé állításos eljárásban a nyomozás az általános szabályok szerint zajlik. A rendes eljárástól való eltérések akkor kezdődnek, amikor az ügyészség közli a gyanúsítottal, hogy milyen bűncselekmény miatt és milyen bizonyítékok alapján kívánja bíróság elé állítani. Ezt követően haladéktalanul értesíti a bíróságot is, és rendelkezik a védelem biztosításáról (amennyiben a terheltnek nincs meghatalmazott védője). E külön eljárás specialitása, hogy *a tárgyalás előkészítését az ügyész végzi.*

A közzététel feladata tehát a vádlott bíróság elé állításához szükséges feltételek biztosítása. E körben az ügyész megidézi a védőt és a tárgyaláson kötelezően részt vevő személyeket, és gondoskodik arról, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. A tárgyaláson *a vádemelés előszóban történik, az ügyész vádiratot nem szerkeszt*. Készül ugyan a vádról egy ügyészi „feljegyzés”, de ez csak adminisztrációs segédeszköz, tartalmi eltérés esetén a vádat illetően az a mértékadó, ami előszóban hangzott el.

Az ügyész és a védő kötelező jelenléte mellett a vádlottat és a tanúkat a tanács elnöke hallgatja ki.

Az eljárás gyorsítását célzó szabály, hogy a bíróság a tárgyalást egy alkalommal, *legfeljebb tizenöt napra elnapolhatja*. Ha a tárgyaláson felvett bizonyítás eredményének megfelelően – további bizonyítási eszközök felkutatása érdekében – az ügyész megkeresése szükséges, és ezért a tárgyalás tizenöt napon belül nem folytatható, illetőleg újabb elnapolás szükséges, a bíróság az iratokat visszaküldi az ügyésznek, hogy a rendes eljárás általános szabályai szerint emeljen vádat. Ekkor az ügy elveszíti külön eljárás jellegét, és a rendes eljárás szabályai szerint folytatódik tovább.

6. Eljárás egyezség esetén

A Be.-ben szabályozott megegyezés egyik formája a vádemelés előtt, még a *nyomozás szakaszában* tett, írásban köthető megállapodás, amelynek alkalmazása elsősorban a nagyobb tárgyi súlyú, kiterjedtebb bizonyítást igénylő és különösen a szervezett bűnözést érintő ügyekben indokolt. Az egyezség a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a *bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről* szólhat. A Be. alapján egyezségnek bármely ügyben és bármely bűncselekmény esetén helye lehet. Ennek az 1. típusú terhelti együttműködésnek a részletes szabályait a tankönyv III. fejezetének 1.2. pontja tartalmazza, a jogintézményt pedig a Be. LXV. fejezete szabályozza *Egyezség a bűnösség beismeréséről* címmel. A terhelti együttműködés ezen formájában – kötelező védői eljárás mellett – az ügyesség, a terhelt és a védő a bíróságtól független, formális egyezséget köthet a terhelt bűnösségének beismeréséről.

A vádemelést követően, *az előkészítő eljárás során* is helye lehet a terhelti együttműködésnek (2. típusú terhelti együttműködés), a bűnösség beismerése mellett. Ez egy olyan „hallgatolagos” megállapodás, amely a büntetőeljárás folyamatába illetve érvényesíti az egyszerűség szabályozási elvét, az ügyéssel kötött megállapodást és a bűnösség elismerését, így az különösebb nehézségek nélkül bármikor és bármely ügyben alkalmazható. A terhelti együttműködés mint intézményrendszer lényege azonban mindkét esetben a rendelkezésre álló jogi lehetőségek feltételrendszerének ellenőrizhető keretek között történő hatóság általi ismertetése, nem pedig a büntetési tételt érintő parttalan alkudozás.

Az egyezségeken külön eljárási formában a bíróság az ügyet előkészítő ülésen bírálja el, ahol fő szabály szerint az ügydöntő határozatot is meghozhatja. Az előkészítő ülésen az ügyész a vádat az egyezség jóváhagyására irányuló indítványával ismerteti. A bíróság ezt követően felhívja a vádlott figyelmét az egyezség jóváhagyásának következményeire: beismerés és az egyezség vádlott általi jóváhagyása esetén a bíróság az ítéletét erre fogja alapozni, és az így meghozott ítélettel szemben nincs helye fellebbezésnek, ha annak rendelkezései megfelelnek a megállapodásban rögzítetteknek. Ha a vádlott az egyezséggel

egyezően beismeri a bűnösségét, és lemond a tárgyaláshoz való jogáról, a bíróságnak dön-
tenie kell az egyezség jóváhagyásának kérdésében. A bíróság az egyezség jóváhagyása vagy
megtagadása tárgyában végzéssel határoz, amellyel szemben nincs helye fellebbezésnek.

Ha a bíróság az egyezséget jóváhagyta, a vádlott bűnösségét a bűnösség beismerésére,
az egyezségre és az eljárás ügyirataira alapítja. A bíróság az ítéletben a vád szerinti tényállástól,
jogi minősítéstől és a jóváhagyott egyezségben szereplő büntetéstől/intézkedéstől (és esetleges
egyéb rendelkezésektől) nem térhet el. Ez azt is jelenti, hogy a bíróságnak a büntetéskiszabással
kapcsolatban megszűnik a mérlegelési lehetősége, és az egyezség törvényessége esetén az abban
meghatározott szankciót kell alkalmaznia. Az egyezséggel nem érintett kérdésekben a bíróság
a törvénynek megfelelően dönt, azonban a polgári jogi igényt nem utasíthatja el.

Ha a bíróság az egyezség jóváhagyását megtagadja, az eljárás az előkészítő ülésre vo-
natkozó általános szabályok szerint folyik tovább, ahol a terhelt nincs elzárva attól, hogy
bármikor beismerő vallomást tegyen.

A külön eljárásban – annak sajátosságaihoz igazítottan – a *fellebbezési jog* akként
korlátozódik, hogy nem lehet fellebbezést bejelenteni: a megalapozatlanság miatt, a váddal
egyező tényállás és jogi minősítés miatt, a büntetés/intézkedés neme, tartama vagy mérté-
ke miatt, továbbá az ítélet egyéb rendelkezése ellen sem, *ha* az érintett kérdések a bíróság
által jóváhagyott egyezségben nyertek szabályozást, és *a megállapodásban foglaltaknak
megfelelnek*. A felülbírálat terjedelme szintén a fellebbezési jog korlátaival igazodik:
a másodfokú bíróság csak abban az esetben változtathatja meg az ítéletet, ha tárgyalás
nélkül megállapítható, hogy a terhelt felmentésének vagy az eljárás megszüntetésének van
helye. Az ítélet hatályon kívül helyezésére pedig akkor kerülhet sor, ha a jóváhagyás meg-
tagadásának lett volna helye (például a vádlott nem ismerte be a bűnösségét az egyezséggel
egyezően az előkészítő ülésen, és nem mondott le a tárgyaláshoz való jogáról); a bíróság
eljárása során jelentős eljárási hibát vétett; illetve a terhelt felmentésének vagy az eljárás
megszüntetésének kérdésében való döntéshez további bizonyítás felvétele szükséges.

7. A büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás

A büntetővégzés meghozatalára irányuló külön eljárás célja a büntetőeljárás bírósági szaka-
szának egyszerűsítése, gyorsítása. Hatékonyasága abból fakad, hogy a tömegesen előforduló,
legfeljebb kis-közepes tárgyi súlyú ügyekben a bíróság nem tart tárgyalást, hanem az el-
járás korábbi szakaszaiban beszerzett bizonyítékok (iratok) alapján dönt a terhelt büntető-
jogi felelősségének kérdésében, végzéssel. Jogorvoslat hiányában a tárgyalás előkészítése
és a tárgyalási szak teljesen elmarad, ugyanakkor a büntetővégzés jogerőre emelkedése
esetén az ítélettel egyenértékű ügydöntő határozatot eredményez.

A büntetővégzés meghozatalára irányuló külön eljárás feltételei aszerint változnak,
hogy a terhelt beismerte-e a terhére rótt bűncselekmény elkövetését, vagy sem.

7.1. A beismeréshez nem kötött külön eljárás objektív (konjunktív) feltételei

- A bűncselekmény a törvény alapján *háromévi szabadságvesztésnél nem súlyo-
sabbban büntetendő*;

- az ügy megítélése egyszerű;
- a vádlott szabadlábon van, vagy más ügyben tartják fogva;
- a büntetés célja tárgyalás tartása nélkül is elérhető.

A bíróság a büntetővégzésben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést, közérdekű munkát, pénzbüntetést, foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kitiltást, sportrendezvények látogatásától való eltiltást, kiutasítást (katonával szemben lefokozást, szolgálati viszony megszüntetését, rendfokozatban visszavetést, várakozási idő meghosszabbítását), intézkedésként jóvátételi munkát vagy próbára bocsátást alkalmaz. A végzés meghozatalára az ügy bírósághoz érkezésétől számított egy hónapon belül sor kerül (első-sorban ez az eljárási határidő biztosítja az eljárás elhúzódásának megakadályozását).

7.2. A beismeréshez kötött büntetővégzés feltételei

A beismeréshez kötött büntetővégzés feltételrendszere hasonló a beismeréshez nem kötött változathoz azzal, hogy ez a változat a *legfeljebb öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő* bűncselekmények esetében alkalmazható. További feltétel, hogy a terhelt a bűncselekményt megvalósító tényeket a vádemelést megelőzően előadja.

Mindkét változatra igaz, hogy a büntetővégzésben alkalmazható legsúlyosabb joghátrány a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés.

A büntetővégzésre az ítéletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Ellene azonban fellebbezésnek nincs helye, hanem ebben az eljárásban speciális jogorvoslat, *tárgyalás tartása iránti kérelem* van. Lényege, hogy ha a végzés tartalmával az ügyész, a védő, a magánfél, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt nem ért egyet, a végzés kézbesítésétől számított nyolc napon belül tárgyalás tartását kérheti a bíróságtól. A kérelem alapján a bíróság köteles előkészítő ülést és tárgyalást tartani, és a rendes eljárás általános szabályai alapján lefolytatni azokat.

Az előkészítő ülésen a tárgyalás tartását kérő személy részvétele kötelező. A kérelmet az előkészítő ülés megkezdéséig vissza lehet vonni. Ha az előkészítő ülésen a tárgyalást kérő személy nem jelenik meg, és magát alapos okkal előzetesen nem mentette ki, akkor úgy kell tekinteni, mintha kérelmét visszavonta volna. A tárgyalás tartására irányuló kérelem visszavonásával a tárgyalás mellőzésével hozott végzés jogerőre emelkedik, és végrehajthatóvá válik.

8. Eljárás a távollévő terhelttel szemben

A terhelt távollétében lefolytatható eljárás nem új keletű intézmény. Az ún. makacssági eljárás már a római jogban is – alapvetően csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén – ismert volt. Az eljárás alkalmazásának az az indoka, hogy a terhelt távolléte önmagában ne legyen akadálya a büntetőeljárás lefolytatásának, a büntetőjogi felelősségre vonásnak és a büntetés kiszabásának. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy az eljárás e formájában korlátozottan érvényesülnek a büntetőeljárás klasszikus alapelvei: a közvetlenség és a szóbeliség, illetve nem teljes a terhelt (személyes) védelemhez való joga sem. Éppen

ezért az eljárás csak kivételesen, szigorú feltételek mellett és átmeneti jelleggel alkalmazható. A büntetőeljárásban eljáró szerveknek pedig folyamatos kötelessége, hogy a törvény által rendelkezésre álló valamennyi lehetőséget kihasználva törekedjenek a terhelt felkutatására. Az eljárás jogszerűségének előfeltétele annak megalapozott feltételezése, hogy a terhelt tudatosan vonja ki magát az igazságszolgáltatás alól. Az eljárásban védő részvétele kötelező, a vádlottnak pedig lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az ügy érdemi teljes felülvizsgálatát kérje – ha előkerül.

Főszabály szerint tehát az eljárásnak nem akadálya, ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik. A hatóság részéről megkövetelt eljárás azonban eltérően alakul attól függően, hogy a terhelt az eljárás mely szakaszában kerül – a hatóság előtt – ismeretlen helyre. *A terhelt távollétében folytatott eljárás esetei és azok feltételei* aszerint csoportosíthatók, hogy az eljárás mely szakaszában beszélhetünk ismeretlen helyen tartózkodó terheltéről. *Általános feltételek:*

- a terhelt megszökött, elrejtőzött, vagy megalapozottan feltehető, hogy a büntetőeljárás elkerülése érdekében más módon elérhetetlenné vált;
- a terhelt felkutatása érdekében tett intézkedések észszerű időn belül nem vezettek eredményre;
- a bűncselekmény tárgyi súlya vagy az ügy megítélése indokolja a külön eljárás lefolytatását [Be. 747. § (3)–(4) bekezdés].

Ha az általános feltételek nem állnak fenn, a bíróság vagy az ügyészség az eljárást felfüggeszti.

8.1. Nyomozás az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben

A nyomozásnak nem akadálya, ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, hiszen a nyomozás fő feladata az elkövető és a bizonyítási eszközök felderítése, felkutatása és biztosítása. Ebben az esetben a terhelt felkutatása érdekében intézkedni kell: bizonyítás felvételére, adatszerző tevékenység folytatására, vagy – ha annak feltételei fennállnak – leplezett eszközök alkalmazására kerülhet sor; körözést vagy elfogatóparancsot kell kibocsátani. Ezzel egyidejűleg védőt kell kirendelni, ha a terheltnek nincs meghatalmazott védője.

Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben a nyomozó hatóság befejezheti a nyomozást, az ügyészség pedig vádat emelhet anélkül, hogy a gyanúsítás közlése megtörtént volna.

8.2. Vádemelés az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben

A gyanúsítás közlése nélkül vádemelésnek csak kivételes feltételek mellett van helye [14/2004. (V. 7.) AB határozat]. Ezt a garanciális feltételt a Be. úgy biztosítja, hogy a vádemelést megelőzően előírja annak az ügyészség általi deklarálását, hogy az eljárás a terhelt távollétében zajlik. Ez nem csupán egy formális aktus, hiszen ettől az időponttól kezdve a védő részvétele az eljárásban kötelező.

8.3. A bíróság eljárása az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben

A bíróság az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben az erre irányuló ügyészi indítványra jár el. (A magánvádló, illetőleg a pótmagánvádló az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben a bírósági eljárás lefolytatását nem indítványozhatja.) A terhelt távollétében előkészítő ülésnek nincs helye.

További kérdéseket vet fel az, ha a *vádlott felkutatására tett intézkedések eredményre vezettek*. Ha a terhelt tartózkodási helye az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala előtt ismertté válik, a bíróság a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével folytatja, szükség esetén újra megnyithatja a bizonyítási eljárást. Ha a vádlott tartózkodási helye csak az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala után válik ismertté, a fellebbezés folytán a vádlott számára a másodfokú bíróság biztosítja a vallomás tételének lehetőségét, szükség esetén további bizonyítás felvételével a tényállás tisztázását. Ha a vádlott felkutatására tett intézkedések csak a másodfokú bírósági eljárásban vezettek eredményre, akkor a másodfokú bíróság tárgyalást tűz ki, azon a vádlottat kihallgatja, ismerteti a vádlott távollétében tartott tárgyalás anyagának lényegét, valamint – ha szükséges – a vádlott által indítványozott további bizonyítást vesz fel. Ha viszont minderre csak a harmadfokú eljárásban kerül sor, akkor – mivel harmadfokon nincs lehetőség tárgyalás tartására, és ezáltal bizonyítás lefolytatására – a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyezi az első- és másodfokú bíróság ítéleteit, és a feltárt hibák függvényében az első vagy másodfokú bíróságot új eljárásra utasítja. Ha a terhelt tartózkodási helye a jogerős határozat meghozatala után válik ismertté, akkor a javára perújítási indítványt lehet előterjeszteni.

9. Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében

A törvény alapján a külföldön tartózkodó terhelttel szembeni eljárásra a távollévő terhelt elleni eljárás szabályait kell alkalmazni, figyelemmel az európai és a nemzetközi bünyügyi együttműködés rendelkezéseire (különös tekintettel a kiadatásra és az átadásra). A Be. a külföldön, ismert helyen tartózkodó terhelt esetében előírja, hogy ha a terhelt hazatérése nem annak akaratán múlik (például külföldön fogva tartásban van), a bíróság a terhelt távollétében is eljárhat. Ehhez azonban szükséges a fogva lévő terhelt hozzájárulása.

Bár a külföldön tartózkodó terhelt elleni eljárásban a fő szabály annak a kötelezettsége a hatóságok számára, hogy minden intézkedést tegyenek meg a jelenléti jogának biztosítására, esetenként az európai, illetve a nemzetközi elfogatóparancs kibocsátása nem szükség-szerű feltétele a távollétes eljárásnak külföldön tartózkodó terhelt esetén. Biztosítani kell azonban, hogy a terhelt az eljárás lefolytatásáról tudomást szerezzen, ami a szabadlábban lévő terhelt esetében szabályszerű idézéssel történik.

Ha a bírósági eljárásban állapítják meg, hogy a terhelt külföldön, ismert helyen tartózkodik, a bíróság felhívja az ügyészséget, hogy kívánja-e indítványozni a terhelt távollétében történő eljárás lefolytatását. Ha az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott távollétében történő eljárásban a tárgyalás megkezdését követően derül ki, hogy a terhelt ismert helyen, külföldön tartózkodik, akkor a bíróság az ügyész felhívása nélkül folytatja a tárgyalást.

10. Biztosíték letétbe helyezésével folyó eljárás

A biztosíték célja, hogy az életvitelszerűen külföldön élő terhelt egy bizonyos összeg letétbe helyezése mellett az eljárási cselekményektől az eljárás teljes folyamatában távol maradjon. A jogintézmény 1987 óta létezik büntető eljárásjogunkban, szabályozása – a változó életviszonyokra tekintettel – azóta számos módosításon esett át. A külön eljárás *feltételei*:

- az adott bűncselekményre a törvény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel;
- a terhelttel szemben előreláthatóan pénzbüntetés kiszabására, illetve vagyonelkobzás elrendelésére kerül sor;
- a terhelt tárgyalásról és az eljárási cselekményekről való távolmaradása az eljárás érdekeit nem sérti;
- a terhelt megbízza a védőjét a kézbesítési feladatok ellátásával [Be. 757. § (2) bekezdés].

Nem engedélyezhető biztosíték letétbe helyezése, ha a bűncselekmény halált okozott. A vádemelést megelőzően az ügyészség, azt követően a bíróság dönt a biztosíték letétbe helyezéséről és a biztosíték összegéről, a kérelmet a terhelt vagy a védő terjeszti elő.

Ha a terhelt a biztosítékot letétbe helyezte, az eljárási cselekmények a távollétében is megtarthatók, és a bíróság az eljárást a meg nem jelent vádlottal szemben is befejezheti. Ezekben az esetekben nincs helye a távollévő terhelttel szembeni, illetve a külföldön tartózkodó terhelt távollétében történő eljárásoknak, és az eljárás nem függeszthető fel azon az alapon, hogy a terhelt külföldön van.

11. A magánvádas eljárás

A magánvádas eljárás feltételei

- *Pozitív (konjunktív) feltételek*:
 - a törvényben megjelölt hét bűncselekmény valamelyike forog fenn (könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés, kegyeletsértés, a becsület csorbítására alkalmas hamis hang vagy képfelvétel készítése);
 - az elkövető magánindítványra büntethető (nem közvédra vagy kívánatra).
- *Negatív feltételek*:
 - a terhelt nem lehet katona;
 - a terhelt nem lehet fiatalkorú.

Viszonzadról akkor beszélünk, ha kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmazás vagy becsületsértés esetén a vádlott a magánvádló ellen vádat emel. Viszonzád esetén a magánvádlót a vádlott jogai illetik meg, és a vádlott kötelezettségei terhelik.

A magánvádas eljárás a sértett *feljelentésére* indul, amelyet a bíróságon kell megtenni. A feljelentésnek tartalmaznia kell a feljelentett személyét, a cselekmény lényegét és a bizonyítékokat. *Nyomozás elrendelésére* a bíróság vagy az ügyészség jogosult, a bíróság akkor, ha az elkövető személye, személyes adatai vagy tartózkodási helye ismeretlen, illetve ha bizonyítási eszköz felkutatása szükséges. A nyomozást a rendőrség végzi, azonban

a nyomozást nem szüntetheti meg, nem függesztheti fel. A rendőrségnek ugyanis az ügygel kapcsolatban nincs rendelkezési joga, a bíróság az ügy ura. (Ez a szakasz nem azonosítható a közvádas büntetőeljárás nyomozati szakaszával.) Az ügyészség akkor rendel el nyomozást, ha a vád képviselőjét a személyes meghallgatásra idézés előtt átveszi.

A magánvádas eljárás kizárólagos specialitása a *személyes meghallgatás intézménye*. A személyes meghallgatás ülésen történik, amelyre a bíróság megidézi a feljelentőt és a feljelentett személyt. Az ülés célja a felek kibékítése. A bíróság *megszünteti az eljárást*, ha a feljelentő a személyes meghallgatáson nem jelenik meg, és előzetesen, alapos okkal, haladéktalanul nem mentette ki magát; vagy azért nem volt a személyes meghallgatásra idézhető, mert lakcímének megváltozását nem jelentette be. Az eljárás akkor is megszűnik, ha a feljelentő a feljelentését visszavonta (mert például a személyes meghallgatás pozitív eredménnyel zárult).

A bíróság – még a személyes meghallgatásra idézés előtt is – dönthet az iratoknak az ügyészség részére történő megküldéséről, ha a feljelentés alapján közvádas bűncselekmény látszik megállapíthatónak; illetve szükségesnek tartja, hogy a vád képviselőjének átvételét az ügyészség megfontolja. Ettől függetlenül az ügyészség a vád képviselőjét saját belátása alapján is átveheti a magánvádlótól, még a személyes meghallgatás előtt, de ezt csak egy alkalommal teheti meg. Bár az ügyészség a vád képviselőjét átvette, a magánvádas eljárás szabályait ilyenkor is alkalmazni kell (például nyomozati jogköre korlátozott marad). Ilyenkor a magánvádló köteles átadni az ügyészségnek a vádat, a későbbiekben azonban az ügyészség nem ejtethi azt. Ha az ügyészség mégis a vád elejtése mellett döntene, csupán annyit tehet, hogy a vád képviselőjétől eláll, ezáltal a magánvádló (sértett) vádképviselői jogai ismét felélednek.

A magánvádas eljárás további sajátossága a *vélelmezett vádelejtés*: ha a magánvádló a tárgyaláson kimentés nélkül nem jelenik meg, vagy őt azért nem lehetett a tárgyalásra idézni, mert lakcímének megváltozását nem jelentette be, a bíróság ezt úgy tekinti, hogy a magánvádló a vádat elejtette. A vádelejtés egyenes következménye pedig az eljárás – bíróság általi – megszüntetése.

Egyéb speciális rendelkezések:

- Magánvádas eljárásban közvetítői eljárásra utalásnak és előkészítő ülésnek nincs helye.
- A magánvádlót segítő szabály, hogy a tárgyaláson a bíróság ismerteti a vád (visszonvadás) lényegét, és a bíróság hallgatja ki a tanút, továbbá hallgatja meg a szakértőt.
- A magánvádló csak a terhelt terhére jelenthet be fellebbezést. A fellebbezés bejelentését követően az elsőfokú bíróság az ügy iratait közvetlenül terjeszti fel a másodfokú bírósághoz.
- A rendes eljárásban főszabály szerint az államot terhelő bűnügyi költséget a magánvádló viseli (a terhelt felmentése vagy az eljárás megszüntetése esetén).
- A magánvádló csak akkor terjeszthet elő perújítási indítványt, ha a terheltet felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették.
- A magánvádló felülvizsgálati indítványt nem terjeszthet elő.
- A külön eljárások körében: a magánvádló a vádlottat nem állíthatja bíróság elé, a vádlottal nem köthet egyezséget, a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás lefolytatását, a távollévő terhelttel szembeni, illetve a külföldön tartózkodó terhelt távollétében történő bírósági eljárást, továbbá a különleges eljárások lefolytatását nem indítványozhatja.

12. A pótmagánvádas eljárás

A törvényben felsorolt feltételek megvalósulása esetén az ügyészség vagy a nyomozó hatóság negatív döntése megnyitja a lehetőséget arra, hogy a sértett lépjen fel az ügyész helyett mint pótmagánvádló. A pótmagánvád – mint az ügyészi vádmonopólium korrekтивuma – révén kieszközölhető a bíróság döntése olyankor is, amikor az ügyészi passzivitás miatt erre nem lenne lehetőség.

12.1. A pótmagánvádló fellépésének feltételei

A sértett az e törvényben meghatározott esetekben pótmagánvádlóként léphet fel, ha

- az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította,
- az ügyészség vagy a nyomozó hatóság az eljárást megszüntette,
- az ügyészség a vádat ejtette [Be. 787. § (2) bekezdés].

Ha az ügyben több sértett van, a megegyezésüktől függ, hogy melyikük jár el pótmagánvádlóként. A pótmagánvádas eljárásban a sértett jogi képviselése kötelező, hiszen mind a vádindítvány megszerkesztéséhez, mind a vád képviselésének hatékony ellátásához jogi szaktudás szükséges. Az ügyészség a vád képviselését a pótmagánvádlótól az eljárásban egyszer átveheti, de a vádat nem ejtheti, csupán a vád képviselésétől állhat el. Ilyenkor a sértett pótmagánvádlói jogosítványai újra megnyílnak.

12.2. A pótmagánvádló fellépése a feljelentés elutasítása és az eljárás megszüntetése esetén

Feltételei:

- a feljelentést elutasító/eljárást megszüntető határozat ellen a sértett panasszal élt, amelyet az ügyészség elutasított;
- a pótmagánvádlóként történő fellépést kizáró ok nem állapítható meg (kizáró ok például, ha a terhelt fiatalkorú vagy katona; a bűncselekmény elkövetője fedett nyomozó vagy a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja, illetve titkosan együttműködő személy; ha a sértett az állam vagy közhatalmat gyakorló szerv stb.).

A feljelentés elutasítása és az eljárás megszüntetése esetén a sértettnek a panaszt elutasító határozat közlésétől számított két hónapon belül vádindítványt kell benyújtania a panaszt elutasító ügyészségnél. A vádindítványt a jogi képviselőnek is alá kell írnia. A vádindítványt a beérkezésétől számított tizenöt napon belül az ügyészség az iratokkal együtt továbbítja az ügyben hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz. Ha a bíróság a vádindítványt elfogadja, a sértett attól kezdve pótmagánvádlói pozícióba kerül, erről a bíróság tájékoztatja a sértettet, továbbá – a vádindítvány megküldésével – a terheltet és a védőt is, és gondoskodik arról, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak.

12.3. A pótmagánvádló fellépése az ügyészség védelejtése esetén

Az ügyészség védelejtése esetén a sértett az ügyészség erre vonatkozó nyilatkozatának kézhezvételétől számított tizenöt napon belül léphet fel pótmagánvádlóként azzal, hogy a bíróságnál bejelenti a vád további képviselőjére vonatkozó szándékát. Az írásbeli bejelentést a jogi képviselő is ellátja aláírásával. Ha a bíróság a bejelentést elfogadja, tájékoztatja a sértettet, hogy a továbbiakban pótmagánvádlóként léphet fel.

Előkészítő ülés megtartásának a pótmagánvádas eljárásban is helye van, azon a pótmagánvádló és jogi képviselője részvétele kötelező, csakúgy mint a tárgyaláson. Ha ezen eljárási cselekményeken a pótmagánvádló és jogi képviselője nem jelenik meg, megfelelő kimentés hiányában úgy kell tekinteni, hogy a pótmagánvádló a vádat ejtette. Ez esetben a bíróság az eljárást megszünteti. A pótmagánvádló, mint az „ügy ura”, egyébként is bármikor ejtheti a vádat, ezt a döntését nem köteles indokolni. Védelejtés esetén a bíróság az eljárást megszünteti.

A pótmagánvádlót a sértett jogain felül megilletik az ügyész ügyféli jogai is, ideértve a vádlott személyi szabadságát érintő kényszerintézkedések elrendelésének indítványozását. Ez alól a kivételeket a törvény állapítja meg, így például a pótmagánvádló nem indítványozhatja a vádlott szülői felügyeleti jogának megszüntetését [Be. 802. § (1) bekezdés]; a perbeszédet nem maga, hanem a képviselője tartja. Hasonlóan a magánvádlóhoz a vádlottat nem állíthatja bíróság elé, a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás lefolytatását, távollévő terhelttel szembeni, illetve a külföldön tartózkodó terhelt távollétében történő bírósági eljárást, továbbá a különleges eljárások lefolytatását nem indítványozhatja.

13. Eljárás vagyon vagy dolog elvonása, adat hozzáférhetlenné tétele érdekében

Vagyon vagy dolog elvonása, adat hozzáférhetlenné tétele érdekében ezen külön eljárás lefolytatására akkor kerül sor, ha egyes büntetőjogi intézkedések a rendes (általános) eljárásban eljárási akadályok miatt nem alkalmazhatók (vagy az eljárás befejezéséig nem voltak alkalmazhatók), de a jogellenes állapot megszüntetése érdekében a büntetőjogi intézkedés alkalmazása nem mellőzhető.

A vagyonvisszaszerzési eljárás célja az *elkobzás, vagyonelkobzás alá eső dolog (vagyon) felderítése és biztosítása*. Vagyonvisszaszerzési eljárásra a büntetőeljárás két szakaszában kerülhet sor: egyrészt a nyomozási szakaszban az elkobzás, vagyonelkobzás alá eső dolog vagy vagyon felderítése és biztosítása érdekében; másrészt pedig a bíróság ügydöntő határozatában jogerősen alkalmazott elkobzás, vagyonelkobzás alá eső dolog vagy vagyon visszaszerzése érdekében. *Három ügycsoport* tartozik ide:

- a) az elkobzásra, vagyonelkobzásra, elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tételére vagy a lefoglalt dolog állami tulajdonba vételére irányuló eljárás;
- b) a bíróság jogerős ügydöntő határozatát követő vagyonvisszaszerzési eljárás;
- c) az az eset, ha a bíróság jogerős ügydöntő határozatát követően újabb elkobzás, vagyonelkobzás alá eső dolog (és vagyon) elvonásának szükségessége, illetve olyan adat végleges hozzáférhetlenségének szükségessége merül fel, amelyről a bíróság

jogerős ügydöntő határozatában nem rendelkezett, e rendelkezések elmaradása azonban nem a hatóság törvénysértésére vezethető vissza.

Ad a) Az első ügycsoportban akkor kerülhet sor a külön eljárás lefolytatására, ha a szükséges intézkedések (vagyonelkobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tétele, lefoglalt dolog állami tulajdonba vétele) valamely eljárási akadály miatt a rendes (általános) eljárás lefolytatása útján nem elérhető.

Ad b) A vagyonvisszaszerzés alapja olyan vagyonelkobzást kimondó rendelkezés, amelynek végrehajtása az alapügyben biztosított vagyon hiányában nem lehetséges. Itt az általános, kötetmek elévülésére nyitvaálló határidő öt év, ezen túl nincs helye a vagyonelkobzás követelés végrehajtásának.

Ad c) A harmadik ügycsoportnál a követelés alapja az, hogy az elkobzás, vagyonelkobzás vagy az elektronikus adat hozzáférhetlenné tétele az alapügy jogerős lezárását követően válik szükségessé.

Annak érdekében, hogy a külön eljárás három tárgykörében megjelölt bírósági döntés előkészíthető legyen, az ügyészség és a nyomozó hatóság *vagyonkutatást* rendelhet el. A vagyonkutatás lényege, hogy az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a bűncselekménnyel összefüggő vagyont, dolgot vagy adatot felkutatja, vagy a lefoglalt dologra vonatkozó tulajdonjog tisztázását rendeli el. Nincs szükség ezen speciális nyomozásra akkor, ha a döntéshez szükséges adatok rendelkezésre állnak, ilyenkor közvetlenül lehet a bírósághoz fordulni.

Fő szabály szerint a nyomozás szabályai érvényesülnek a vagyonkutatás során, de a vagyonkutatás maximális határideje két év. Ha a vagyonkutatás eredménye és a rendelkezésre álló adatok alapján a bíróság döntésének van helye, arra az ügyészség indítványt tesz. A bíróság fő szabály szerint iratok alapján dönt, kivételesen tárgyalást tart. Alapos ügyészségi indítvány esetén elrendeli az elkobzást, vagyonelkobzást, elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tételét vagy azt, hogy a lefoglalt dolog az állam tulajdonába kerül. Ha a jogerős ügydöntő határozat meghozatalát követően indult a vagyonvisszaszerzési eljárás, arról is dönthet, hogy a vagyonkutatás eredményeként felkutatott vagyon az a vagyon, amely a jogerős ügydöntő határozattal elrendelt vagyonelkobzás hatálya alá esik. Egyéb esetekben a bíróság az ügyészség indítványát elutasítja. Ha a bíróság határozatát az ügyiratok alapján hozta meg, ügydöntő végzése ellen nincs helye fellebbezésnek, de az arra jogosultak tárgyalás tartását kérhetik. Egyéb esetben, ha a bíróság tárgyalást tartott, úgy az általános szabályok szerint végzése fellebbezéssel támadható.

14. Eljárás határozattal kapcsolatos bűncselekmény esetén

A Btk. három határozattal kapcsolatos bűncselekményt tartalmaz: a határozat tiltott átlépését (Btk. 352/A §); a határozat megrongálását (Btk. 352/B §); és a határozattal kapcsolatos építési munka akadályozását (Btk. 352/C §). Ezekben az esetekben a garanciális és egyszerűsítési szempontok megkívánják, hogy külön eljárás keretében történjen meg az elkövető büntetőjogi felelőssége vonása.

Fő szabály szerint egyesbíró jár el, aki csak kivételesen utalhatja a bíróság tanácsa elé az ügyet: ha az eljárás nem csupán a határozattal kapcsolatosan, hanem más bűncselekmény

miatt is folyik. Hasonlóan kivételt képez az egyesbírói eljárás alól a fiatalkorú elleni büntető-eljárás. A bíróság illetékességét tekintve: a székhelyi bíróság (törvényszék székhelyén lévő járásbíróság) jár el az adott megye területén elkövetett bűncselekmények miatt, kisegítő illetékességi okként jelentkezik a lakóhely (tartózkodási hely vagy fogvatartás helye) szerinti székhelyi bíróság.

Az eljárásban védő részvétele kötelező. További garanciális szabály, hogy a terhelttel együtt érkező tizenennyolc év alatti személy érdekeinek védelme és a család egységének biztosítása végett a kényszerintézkedések megválasztása és végrehajtása során a fokozatosság elve kiemelt hangsúllyal szerepel. Az őrizet és a letartóztatás végrehajtási helyeként kijelölhető olyan létesítmény is, amely a menedékjogról (és a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról) szóló törvény hatálya alá tartozó személyek elhelyezésére, ellátására és fogva tartására szolgál. Bűnügyi felügyelet esetén nyitott rezsimű közösségi szállás vagy befogadó állomás jelölhető ki lakásként, továbbá más idegenrendészeti vagy menekültügyi intézmény. A személyi szabadság elvonásával járó kényszerintézkedéseket a hozzátartozó terheltek elkülönítése nélkül kell végrehajtani. Az együttes végrehajtás lehetséges a fiatalkorú és a nagykorú terhelt vonatkozásában is, azonban a terheltként nem szereplő hozzátartozó értelemszerűen nem nyerhet elhelyezést a végrehajtás helyeként kijelölt intézményben. Az együttes elhelyezés további korlátja, hogy a fiatalkorú és a nyomasztás érdekei ne sérüljenek.

A büntetőeljárás felfüggesztésének sajátos esete ebben az eljárási formában az, ha a bíróság megállapítja, hogy a terhelt kérelme alapján menekültügyi eljárás van folyamatban. Magyarországról ugyanis nem utasítható ki az, aki menedékjogot élvez. Az ilyen típusú előzetes kérdések tisztázása végett írja elő a Be. a büntetőügyekben eljáró hatóságok és az idegenrendészeti/menekültügyi hatóságok közötti kölcsönös értesítési kötelezettséget. Az eljárás megszüntetését eredményezi, ha a Magyarországon lakcímmel nem rendelkező nem magyar állampolgár terhelt ismeretlen helyen tartózkodik. Ez azonban nem alkalmazható nyolcévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén, ha a határozással kapcsolatos bűncselekmény mellett más bűncselekmény miatt is folyik az eljárás, illetve ha másodfokú, harmadfokú vagy hatályon kívül helyezés miatt megismételt eljárás van folyamatban.

A külföldi terhelt széles körű rendelkezési jogát bizonyítja, hogy még a vádirat és az ítélet lefordításáról is lemondhat. Fiatalkorúakra egyszerűsítő szabályok vonatkoznak, például mellőzhető a környezettanulmány elkészítése.

A határozással kapcsolatos bűncselekmények esetén jelentős szerephez jut a bíróság elé állítás, egyszerűsítést és gyorsítást szolgáló eljárás, illetve a büntetővégzés meghozatalára irányuló írásbeli eljárás. Előbbi csak tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt lehetséges, utóbbi pedig akkor is alkalmazható, ha a terhelt bűnügyi felügyelet hatálya alatt áll. A bíróság a büntetővégzést az ügyiratoknak a bírósághoz érkezését követő öt napon belül hozza meg.

XII. Különleges eljárások

A Be. Huszonegyedik részében szabályozott különleges eljárások *közös ismérve*, hogy azokra a jogerős határozat meghozatalát követően kerül sor, és általában a határozathoz vagy annak végrehajtásához kapcsolódó valamely büntetőjogi részletkérdésről szólnak. Céljuk tehát nem a büntetőjogi főkérdésben (büntetőjogi felelősség, szankció) való döntés (azt már megtette az alapul szolgáló jogerős határozat), hanem az anyagi jogi intézményekhez kapcsolódó utólagos, szükségszerű döntés meghozatala. A különleges eljárások lefolytatása *a jogerős ítélet után bekövetkező új tények miatt válik szükségessé*.

Különleges eljárások:

- a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztása életfogytig tartó szabadságvesztés esetén;
- az összbüntetési eljárás;
- eljárás próbára bocsátás esetén;
- eljárás jóvátételi munka esetén;
- halasztás vagy részletfizetés engedélyezése az államot illető bűnügyi költség megfizetésére.

A különleges eljárások *közös szabályai:*

A bíróság a törvényben kizárt indítványt indokolás nélkül elutasítja. Szintén érdemi indokolás nélkül utasítja el a bíróság a nem jogosulttól származó indítványt, ha az eljárás hivatalból való lefolytatásának nincs helye. Ezekben az esetekben, ha nem kerül sor az érdemi indokolás nélküli elutasításra, a bíróság ügyiratok alapján is dönthet. Az elsőfokú bíróság határozata ellen az ügyészség, az elítélt és a védő fellebbezhet. A különleges eljárásokban nincs helye harmadfokú eljárásnak.

Egyes különleges eljárásokat a jogalkotó a Be. Huszonkettedik részében, elkülönítetten tárgyal, *A büntetőeljáráshoz kapcsolódó egyéb eljárások* cím alatt. Idetartoznak a kártalanításra és a visszatérítésre vonatkozó szabályok; a kegyelmi eljárás; és a bűnügyi költség/rendbíróság mérséklése vagy elengedése.

Vákát oldal

Felhasznált irodalom

- BARNA Péter (1971): *A bűnüldözés elvi kérdései*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- BARTA Endre (2003): *Az emberölés nyomozása*. Budapest, Rejtjel.
- BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály (2013): *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC.
- BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály (2017): *Büntető eljárásjog*. Harmadik, aktualizált kiadás. Budapest, HVG-ORAC.
- BÓCZ Endre (2004): A nyomozás fogalma, helye és szerepe a büntetőeljárársban. In BÓCZ Endre szerk.: *Kriminalisztika I*. Budapest, BM Kiadó.
- BÓCZ Endre (2011): Vádfunkció, közvád, ügyész. *Állam- és Jogtudomány*, 52. évf. 1. sz. 3–29.
- BÓCZ Endre – FINSZTER Géza (2008): *Kriminalisztika joghallgatóknak*. Budapest, Magyar Közlöny.
- CSÁK Zsolt (2011): Találgható-e a jogalkotó feladata. In BELOVICS Ervin – TAMÁS Erzsébet – VARGA Zoltán szerk.: *Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*. Budapest, PPKÉ JÁK.
- CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – KÁROLYI Judit – LŐRINCZY György – VIDA Mihály (2006): *A büntetőeljárás jog alapvonalai*. Szeged, Bába és Társa.
- DOBOS János (1988): *Kis nyomozástan*. Budapest, BM Könyvkiadó.
- DOBROCSI Szilvia (2011): *Büntetőeljárás jog II*. Budapest, Patrocinium. (Wesselényi-sorozat.)
- ELEK Balázs (2012): *A jogerő a büntetőeljárásban*. Debrecen, DE ÁJK.
- ERDEI Árpád (2011): *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. Budapest, ELTE Eötvös.
- FANTOLY Zsanett – BUDAHAZI Árpád (2015a): *Büntető eljárásjog I. Statikus rész*. Budapest, NKE Szolgáltató.
- FANTOLY Zsanett – BUDAHAZI Árpád (2015b): *Büntető eljárásjog II. Dinamikus rész*. Budapest, NKE Szolgáltató.
- FANTOLY Zsanett – GÁCSI Anett Erzsébet (2014): *Eljárás büntetőjog. Dinamikus rész*. Szeged, Iurisperitus.
- FARKAS Ákos – RÓTH Erika (2012): *A büntetőeljárás*. Budapest, Complex.
- GELLÉR Balázs (2011): A vád törvényességének egyes aspektusai. *Jogtudományi Közlemény*, 66. évf. 9. sz. 459–466.
- HACK Péter (2018): A büntetőeljárás újításának esélyei. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 3. sz. 72–84.
- HAUTZINGER Zoltán (2011): *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.
- HERKE Csongor – FENYVESI Csaba – TREMMEL Flórián (2012): *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.
- HERKE Csongor – HAUTZINGER Zoltán (2014): *Büntető eljárásjogi alapkérdések*. Pécs, AndAnn.
- HORGOS Livia (2018): *A ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése*. PhD-értekezés kézírata. Debrecen, DE Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.
- KATONA Géza (2002): *A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok*. Budapest, BM Kiadó.
- KIRÁLY Tibor (1978): *Magyar büntető eljárási jog*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- KIRÁLY Tibor (2008): *Büntetőeljárás jog*. Budapest, Osiris.

- KÓNYA István (2014): A másodfokú bírósági eljárás. In BELEGI József – BERKES György szerk.: *Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára, 2007–2013*. I–III. köt. Budapest, HVG-ORAC.
- KOVÁCS Gyula (2004): *Nyomozási alapismeretek*. Budapest, Rejtjel.
- KOVÁCS Gyula – NAGY József (2013): *A kriminálmétodika elméleti és gyakorlati kérdései*. Budapest, NKTK.
- LAKATOS János (2004): A kihallgatás. In BÓCZ Endre szerk.: *Kriminálisztika 2*. Budapest, BM Kiadó.
- LÁNG László (2014): A nyomozás. In BELEGI József – BERKES György szerk.: *Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára, 2007–2013*. I–III. köt. Budapest, HVG-ORAC.
- MÁTYÁS Szabolcs – FRIGYER László – NYITRAI Endre (2016): Asset recovery proceedings and investigation. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право», No. 2.* (14.) Elérhető: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16msspai.pdf> (A letöltés ideje: 2019. 03. 13.)
- NAGY József (2007): *A kriminálmétodika általános kérdései*. Budapest, RTF.
- PÁPAI-TARR Ágnes (2012): *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Budapest, Gondolat.
- SLÉDER Judit (2010): *A büntetőeljárás megindítása*. PhD-értekezés kézirata. Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola.
- SZABÓNÉ NAGY Teréz (1985): *A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- TÓTH Mihály (2018): Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez. *Belügyi Szemle*, 66. évf. 3. sz. 55–71.
- TREMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (2012): *Kriminálisztika*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus.
- VIGH András (2000): *A videotechnika kriminálisztikai alkalmazása*. Budapest, Rejtjel.

Vákát oldal

A Dialóg Campus Kiadó a Nemzeti Közszolgálati Egyetem könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó
www.dialogcampus.hu
www.uni-nke.hu
1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Telefon: (30) 426 6116
E-mail: kiado@uni-nke.hu

A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető
Felelős szerkesztő: Kilián Zsolt
Olvasószerkesztő: Szabó Ilse
Korrektor: Tar Krisztina
Tördelőszerkesztő: Fehér Angéla
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-5945-59-5 (nyomtatott)
ISBN 978-615-5945-60-1 (elektronikus)

A kötet a 2018. július 1-jén hatályba lépett büntető-eljárási törvényt és a hozzá kapcsolódó jogszabályokat mutatja be. A szerzők ismertetik és elemzik a büntető eljárásjog dinamikus részének jogi szabályozását, így foglalkoznak az előkészítő eljárással, a nyomozásra vonatkozó általános rendelkezésekkel, a nyomozás megindításával, a felderítéssel, a vizsgálattal, a vádemeléssel és annak alternatíváival. Áttekintést adnak a bírósági eljárásról és ismertetik a különjárásokra és a különleges eljárásokra vonatkozó törvényi rendelkezéseket. A szerzőket az a cél vezérelte, hogy olyan naprakész tananyagot készítsenek, amely megfelel a tudományos követelményeknek, valamint annak az elvárásnak, hogy a gyakorlatban is használható ismereteket tartalmazzon. Emellett a kötet elméletileg is megalapozza a *Büntető eljárásjog* című stúdium abszolválásához szükséges ismereteket.

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE